

ANUARUL

LICEULUI „PETRU-RAREȘ”
PIATRA-NEAMȚ - ANUL 1935-36

DIN CUPRINSUL ANUARULUI:

Anuarul școlar în slujba cunoașterii regiunii

I. SIMIONESCU	: Mihai Stamatini	
I. V. LUCA	: Pe vremea lui M. Stamatini la Uni- versitatea din Iași	
V. CIUREA	: Profesorul M. Stamatini	
V. GHITESCU	: M. Stamatini — directorul	
I. TĂZLĂUANU	: M. Stamatini — omul de știință	
RADU VULPE	: Descoperirile arheologice dela Izvoare	
I. D. ȘTEFĂNESCU	: Comoara de artă dela Văleni (Neamț)	
G. GALINESCU	: Căntecele munților noștri	
Pr. C. MATASĂ	: Sate, Biserici și Boșeri la 1428 în județul Neamț	28
VICTOR ANDREI	: Climatologia Moldovei Subcarpatice	
HAR. MIHAILESCU	: Note în legătură cu opera lui Creangă	
CONSTANTIN TURCU	: Curtea domnească din târgul Pietrii	
GH. UNGUREANU	: Din trecutul județului Neamț	29
VICTOR ȚĂRANU	: Cărticica monahului Icanichie	
C. A. STOIDE	: Documente și regeste nemțene dela Dabija Vodă	15

Anuarul are și 15 planșe în afară de text

IN MEMORIA PROF. M. STAMATIN

13058

5
058

CUPRINSUL ANUARELOR ANTERIOARE

(în care s'au tipărit studii regionale)

Anuarul pe 1930-31

AURORA (CAPSA) TURCU : Pictăritul pe Bistrița (mte studiu antropo-geografic).

Anuarul pe 1931-32

JOACHIM BOTEZ : Calistrat Hogas
CONSTANTIN TURCU : Mișcarea populației școlare a liceului de băieți din Piatra-Neamț pe ultimii 20 ani (1912/13—1931/32) (statistice, grafice, comentarii).

Anuarul pe 1932-33

(*Inchinat prof. Panait Criveț, cu ocazia ieșirii la pensie*)

- CONSTANTIN TURCU : Viața, personalitatea și activitatea profesorului Panait Criveț
- JOACHIM BOTEZ : Ion Creangă, scriitorul pământului
- ION DANDESCU : Câmpul lui Drăgos
- P. GHEORGHEASA : Alunecările de șiraturi din muntele Cozla (cu hărți și schițe geografice)
- VICTOR ANDREI : Câteva splendori din graiul popular depe Valea Bistriței
- IOAN V. CHEREBANU : Incercare asupra climatologiei orașului Piatra-Neamț (cu hărți și schițe)
- D. L. STĂHIESCU : Turismul în județul Neamț
- ION TĂZLĂUANU : Vechile școli din județul Neamț (contribuție la un istoric al școlilor din județul Neamț)
- ION TĂZLĂUANU : Considerații geologice asupra muntelui Pietricica.

Anuarul pe 1933-34

(*Inchinat prof. Gh. Mihaliescu, cu ocazia ieșirii la pensie*)

V. GHITESCU : Profesorul Gh. Mihaliescu (cu o fotografie)
CONSTANTIN TURCU : Un călător francez, acum un veac, prin județul Neamț : J. A. Vaillant (cu traducerea călătoriei prin jud. Neamț, însoțită de o schiță geografică).

(*continuare pe pagina 3-a a copertii*)

Nu se împarte
mută acasă.

А П У А Р У Л ЛИЦЕУМІ ДЕ БАІЕЎІ ПЕТРУ-РАКЕȘ - ПІАТРА-НЕАМТ

BIBLIOTECA
DOCUMENTARA
ORASUL PIATRA NEAMT

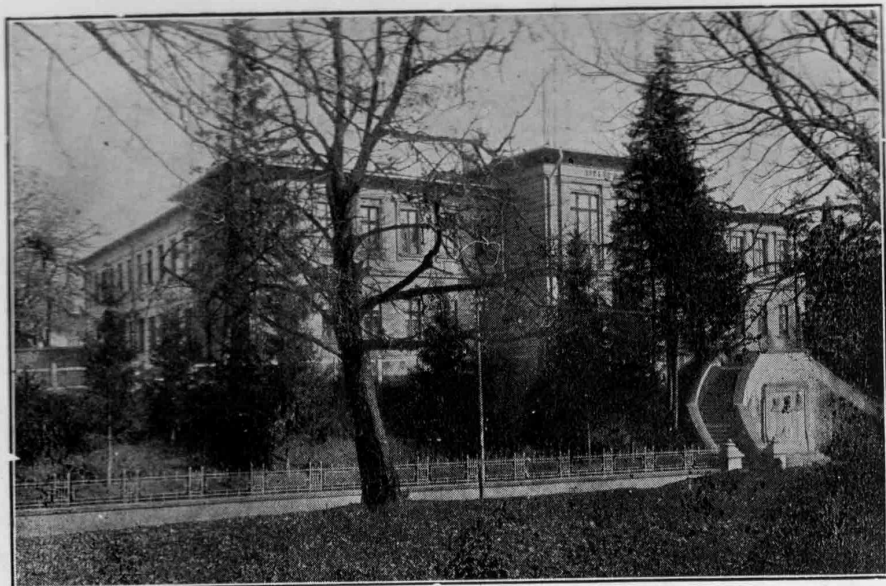
13458
164

А П У Л І П І І Т Ъ Р І І 1869 А П У Л ШКОЛАР 1935-1936

PIATRA-NEAMT, TIPOGRAFIA „LUMINA“ 1937

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMT
Fond „G.T.K.“
P. II
18

Fotografie de Ad. A. Chevallier

LICEUL DE BĂIEȚI „PETRU-RAREȘ“ DIN PIATRA-NEAMT

Anuarul școlar în slujba cunoașterii regiunii.

Despre însemnătatea statorniciei directive dată de noi anuarului școlar — pășim în al VI-lea an de muncă sistematică și științifică pe tărâmul cunoașterii regiunii! — nu vom mai vorbi, de data aceasta, pentru că ar fi să repetăm cele spuse în trecut.

Ceea ce am realizat până acum se poate vedea, oricând, în cuprinsul celor cinci volume anterioare. Un număr de 20 colaboratori — locali și din alte localități — au redactat 37 studii privitoare la arhaicul ținut al Neamțului, însumând 470 pagini, în afară de numeroase fotografii, diagrame, schițe, hărți și facsimile.

Cum a fost apreciată această muncă a noastră de către oamenii de cultură, de revistele de specialitate, și de marile cotidiene, ne permitem să o arătăm, apicuiind câteva din multele și elogioasele rânduri cu privire numai la anuarul apărut anul trecut:

„...Frumoasa culegere închinată amintirii profesorului Ion Negre cuprinde...”

N. Iorga

În Revista Istorică XXII (1936) nr. 10-12 p. 345

„...Anuarul liceului, tipărit sub îngrijirea d-lui licențiat C. Turcu, secretarul școlii, devine tot mai interesant.

Ultimul, printru de curînd, e o adevărată revistă cu articole importante...”

Prof. univ. I. Simionescu

În „Universul” LIII, 161 din 13 Iunie 1936

„...Am avut o mare bucurie văzând că Anuarul liceului Dvs. rămâne și anul acesta în slujba cunoașterii regiunii. Vă felicit...”

Ar fi bine ca și colegii dela partea științifică să colaboreze ceva mai activ. Și încă ceva. Ar fi bine să se menționeze în Anuar și de activitatea pe care o au... absolvenții liceului.

În chipul acesta s'ar menține legătura strânsă între profesorii școlii și foștii lor elevi și s'ar da Anuarului cititori statornici și poate... lucrul nu este cu neputință! — chiar liceului oameni de ajutor în timpuri grele!

Eu, de câte ori se prezintă ocaziunea, atrag atenția prietenilor profesori... că nu este desul ca profesorul să învețe carte pe elev, ci el mai trebuie să-l și orienteze în viață și, chiar odată orientat într-o carieră, să-i urmărească activitatea cu sfaturile și încurajările sale.

Așa se înfiripează o tradiție în jurul școlii, care este de profit atât profesorilor cât și elevilor..."

C. Rădulescu Motru

(într-o scrisoare)

"...În al doilea rând vă felicit pentru darea la iveală a unui atât de bine întocmit și a unui atât de folositor anuar. Nu aș putea apăsa îndeajuns asupra nevoiei unor asemenea publicații, dând în vileag atâtea știri locale (din trecut și din prezent).

Numai pe temeiul de monografii, de tot soiul, se pot face sinteze — altfel acestea nu sunt ceea ce trebuiesc a fi, adică rezumatul tuturor datelor locale..."

General R. Rosetti

(într-o scrisoare)

"...Ia liceul din Piatra s'a înfiripat tradiția ca Anuarul să cuprindă, în afară de statistica prevăzută de regulament și studii inedite, ale profesorilor din ținutul respectiv..."

N. Al. Rădulescu

Revista Istorică Română V-VI. (1933-36) p. 621-22

"...L'annuaire du lycée „Petru-Rares” dépasse de loin le cadre scolaire et étroit habituel aux publications similaires. Des professeurs et quelques éminentes personnalités de la contrée s'y sont fait une tribune d'histoire locale..."

Revista belgiană „Irenikon”

Tome XIII (1936) nr. 6 p. 752

"...Am găsit, ca întotdeauna, lucruri interesante (și pentru lingvistică, specialitatea mea, dar și în general). Sunteți de fe-

licitat că, în condiții cu mult mai grele decât aiurea (decât la Iași de pildă), revușiți să publicați, în fiecare an un volum respectabil, în toate privințele. Ceea ce merită în deosebi laude este faptul că vă siliti a da Anuarului un caracter literar-științific, reducând la strictul necesar informațiile de natură administrativ-scolară. Și iarăși cred că ați apucat pe drumul cel bun, când v'ați hotărât să-i dați un colorit regional (în sensul frumos al cuvântului: regionalism cultural)..."

Prof. univ. Iorgu Iordan

(într-o scrisoare)

"...Aceasta este o publicație periodică de reală valoare în ce privește cuprinsul și tehnica formă, vrednică de admirat pentru o tipăritură eșind dintr'un biet teasc de provincie. Anuarul ultim al acestui vechiu liceu moldovenesc, ca și celelalte de mai înainte, este pus în slujba cunoașterii regiunii. Nu vom găsi în el o literatură de confecție pentru anume prilej local, proză spălăcită, poezie searbădă, oratorice gălunoasă, ce ar putea forma verbul festiv pentru oricare alt ținut didactic; ci numai studii și un bogat material documentar cu privire la oamenii și pământul Neamului..."

Ioachim Botez

în Curentul IX, 3015 din 25 ianrie 1936

"...Volumul actual este ireproșabil executat din toate punctele de vedere. Formatul, caracterete, felul tipăritului, aranjamentul și în special bogăția materialului, foarte interesant despre trecutul județului, face cinste tuturor colaboratorilor..."

General Dr. Gh. Grințescu

Farmacist șef al armatei (într-o scrisoare)

"...munca d-v. întrece orice laude. Vi se cuvine recunoștința și dragostea tuturor oamenilor de bine și de cultură..."

Econom D. Furtună

(într-o scrisoare)

"...E o lucrare voluminoasă și serioasă care depășește cu mult cadrul unui anuar școlar propriu-zis și poate fi socotită o călăuză înțeleaptă pentru cunoașterea regiunii din mijlocul căreia radiază farul acestei școli de învățături alese. O dovadă mai mult o constituiesc numeroasele colaborări îngrijite care împodobesc cele 200 pagini mari ale acestei cărți folosite..." în total

un material extrem de variat și de interesant, ce ne arată nu numai care e adevărata și unica menire a unui anuar școlar, dar mai ales că ne găsim în fața unei puternice afirmări a conștiinței locale — singura în măsură să stabilească raporturi ne-bănuite și indiscutabile între faptele și oameni care au aruncat o dâră de lumină în anumite colțuri ale pământului românesc”....

Paul I. Papadopol

in Preocupări Literare I, vol. 2, nr. 4, p. 254/6

„...Ce se poate face de oameni cu tragere de inimă pentru cunoașterea în toate felurile a unui județ se poate vedea din Anuarul liceului „Petru-Rares” Piatra-Neamț, anul 1934/35. D. Constantin Turcu, secretarul școlii, o spune în prefață: „Școala are a pregăti elementele tinere pentru viață, nu pentru carte, și anume pentru viața medului în care li-au trăit strămoșii, în care vor trăi ele și urmașii lor...”

N. Iorga

Cuget Clar I (1936) nr. 15 p. 238

Luând cele de mai sus drept un înalt și prețios îndemn la muncă, deschidem paginile unui nou anuar, pus în aceeași slujbă a cunoașterii străvechului nostru ținut — din toate punctele de vedere.

Constantin Turcu

Licențiat în litere — Secretarul școlii

PARTEA I
C O N T R I B U T I I
PENTRU O MONOGRAFIE
A REGILINII

IN MEMORIA PROFESORULUI
M. STANATIU ~ (1875-1922)
LA 15 ANI DE LA MOARTEA SA

MIHAI STAMATIN
de I. Simionescu — profesor universitar, București

Mi-l aduc aminte destul de bine, măcar că a fost printre primii mei elevi și a trecut vreme îndelungă de atunci.

Ini aduc aminte nu numai de figura lui liniștită, cu privire blândă dar scrutătoare, ci și de răvna cu care căuta să se îndrepte spre cercetări, — nu atât să adune cunoștințe, cât să le capete din observare proprie.

Indrăgostit de studiul naturii, nu s'a împlinit numai datorită cât a funcționat la Universitate, ca îndrumător, la rândul lui, a studenților tineri. Și alții au fost în situația lui, dar de îndată ce au schimbat asistența universitară cu situația independentă de profesor secundar, n'au mai dat nici un semn de viață, în afara cursului îndatorăți să-l facă.

Pe urmă, mai târziu, l-am vizitat cât funcționa ca profesor și director la liceul din Platra-Neamț. M-a bucurat când am aflat că era bun director, ales coleg, dar mai cu seamă cu părintească grijă de elevii săi.

M-a bucurat și mai mult, când am văzut că trecerea lui printr'un laborator universitar i-a lăsat urme adânci, arătate prin preocupări științifice. Nu numai că a continuat să se ocupe cu cercetările botanice, specialitate în care a lăsat câte-va lucrări importante, dar spre a atrage și pe alții în direcția observărilor asupra naturii, a început înființarea unui „Muzeu regional“, unul din cele mai vechi și mai sistematice din Vechiul Regat.

Spiritul lui de ordine și observare, însușiri principale la un naturalist, se prinde lesne nu numai din orânduirea Muzeului, cât din importanța ce dădea obiectelor, multe recoltate de el, unele aduse de elevii lui. Muzeul creat nu era o adunătură, la întâmplare, de obiecte disparate, ci fiecare reprezenta în sine o valoare.

A avut — e dreptul — și norocul ca tovarășa lui de viață, care n-a putut supraviețui îndelung durerii de a-l fi pierdut atât

de timpuriu, să-l înțeleagă și mai ales să-l sprijine, ceea ce e mare lucru în viața unui om, ori care i-ar fi ocupația.

Am vizitat Muzeul cu mult după moartea întemnețitorului lui. Mi-a făcut plăcere să aflu pietatea cu care s-au păstrat urmele muncii lui Stamatin, întreruptă de o moarte prematură și destul de năprasnică.

Dorința de a fi de folos efectiv în slujba de profesor secundar, nu numai prin cursuri atractive pentru elevi, dar și prin exemplul hărniciei în timpul liber, pierdut de alții pe nimicuri, modesta ce-l caracteriza, omenia în raport cu colegii, respectul real ce-l arăta profesorilor săi, îl fac neuitat celor cu care a venit în contact, chiar vremelnic.

A fost un om ales sufleteste.

PE VREMEA LUI M. STAMATIN LA UNIVERSITATEA DIN IAȘI
de I. V. Luca — directorul liceului Botoșani

Parcă-l văd : sprinten, totdeauna cu surâs melancolic față de noi elevii săi, iar în ochii blânzi și frumoși citam oricând că n'ar fi fost în stare să respingă, asistentul Mihai Stamatin, nici cu privirea l, pe cel mai plictisitor dintre noi. Și-l întrebam noi mereu în laborator și în excursii. Câte trei-patru deodată îl întrebam, pentru că el știa tot rostul și numele tuturor plantelor, iar noi învățaceli în ale botanicei știam precis că la examen nu-i iertare.

Era prin 1903.

Nu-i mult de atunci. Parcă a fost ieri, de și generația noastră a rășbit deatunci prin toată gama durerilor țării.

Nu-i mult, dar altă lume era pe atunci la Universitatea ieșană. Pe vremea aceea studentul era ocupat toată ziua în laboratoare, la cursuri și excursii. Chiar și vacanțele-i erau închinare pregătirii pentru cercetări științifice.

Era pe vremea când studenții credeau cu totul în profesorii lor, iar aceștia erau în adevăr învățați, închinați științei și adevărate cronometre în plinirea datoriei. Profesorii noștri și ajutoarele lor, asistenții, erau pilde vii pentru formarea spiritului datoriei. Au pătruns prin manifestările lor dascălești de-a dreptul în sufletele noastre. Eram puțini în seria noastră. Vre-o zece. Toată ziua eram alături, cu profesorii și cu ajutoarele lor, în sănul Almei Mater. Ei cunoșteau toate fibrele puterilor și slăbiciunilor noastre. Ni erau îndrumători în metoda cercetărilor științii, dar mai presus de toate erau educatorii noștri. De aceea îl respectam fără prihană.

Nu pot uita sincronismul bății ceasului la ora 2 d. a. cu aparțința în amfiteatrul de chimie a profesorului de chimie minerală și același sincronism la ora 3 și jumătate, când acel profesor pățase amfiteatrul, în momentul terminării ședinții de curs. Ar fi fost pentru noi o jenă, o mare ciudățenie, ca profesorul de chimie minerală să fi spus în expunerea prelegerii

„și se obtine astfel un precipitat roșu”, fără ca alături de el, asistentul său, să nu fi obținut fără greș precipitatul în eprubeta ce o arăta chiar odată cu pronunțarea vorbei: roșu.

Dar cursurile atât de interesante și atractive cu desenele schematice făcute de profesorul de morfologie comparată—și metoda sa prietenească față de noi la lucrările de laborator !

La geologie fânărul profesor abia își începuse cariera. Așa de frumos ne vorbea și atât de limpede, încât trecutul pământului era o poezie frumoasă iar fosilele deveneau organisme vii.

Dar se putea să întârzie cineva la cursul de botanică ce se ținea de trei ori pe săptămână la ora 8 dimineață ? Profesor și studenți soseau la 7 și jumătate, oricum ar fi fost vremea. Profesorul de botanică pornea din cabinetul său de lucru cu două minute înainte de ora 8, ca la 8 fix să-și facă apariția în sala de cursuri, unde noi luaserăm deja cunoștință de schița prelegerii, după figurile artistice desemnate pe tabelă, cu o zi înainte, de către asistentul Mihai Stamatîn.

Dela toți profesorii și dela ajutoarele lor „învățam carte” dar mai presus de carte prindeam dela ei mult bine pentru viață.

Unul dela care am învățat mult, a fost Mihai Stamatîn.

Nu se supăra niciodată pe vreunul din noi de și ar fi avut zihnic mi de motive. Poseda în cel mai înalt grad virtutea răbdării.

Iată câteva cazuri din atâtea.

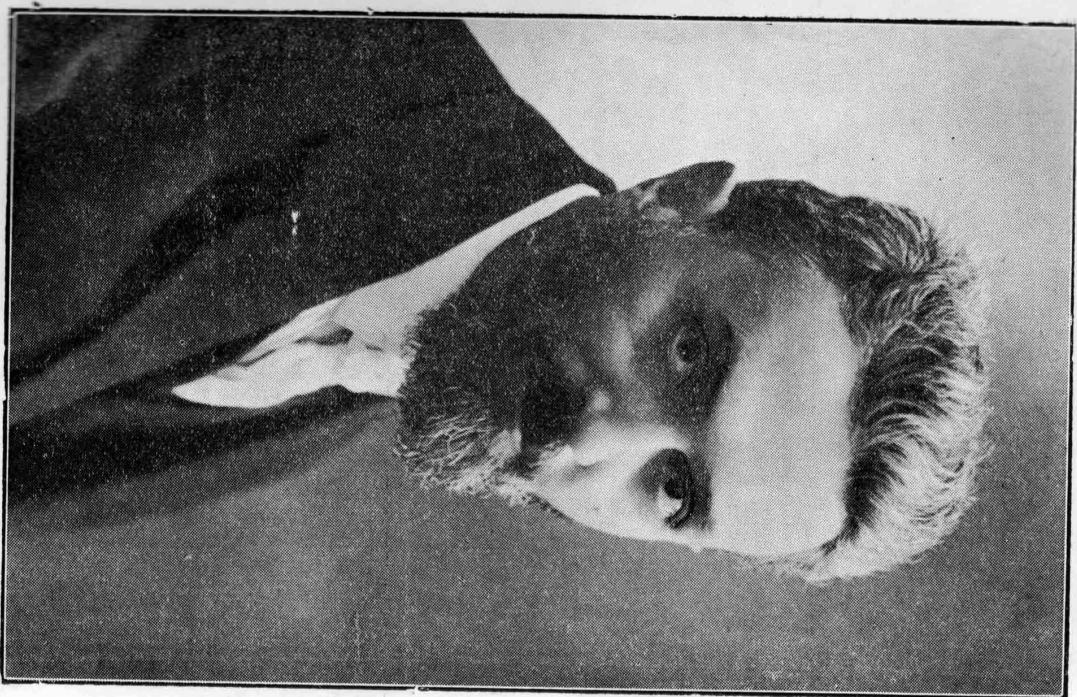
Unul din noi, mai aproape de inima lui Stamatîn, într-o sedință de laborator a scăpat jos pe ciment un borcan plin cu alcool și măduvă de soc pentru secțiunile microscopice. „Criminalul” a rămas ca de piatră, ca și noi, cu ochii țintă la Stamatîn. Acesta a răs cu hohote de mura vinovatului și i-a spus: „Să te văd ce vei salva”. Furește, criminalul, devenit acum simplu delicvent, a adunat măduva, iar „moș Costache” a făcut curățenie pe jos. La stăruștul acelei sedințe de laborator, simpaticul nostru coleg, plin de mirare și admirație pentru atitudinea asistentului, l-a întrebat de-a-dreptul :

— „Dar bine, coane Mihăiță, matale nu te superi niciodată ? (Nimeni dintre noi până atunci și nici după, nu i s'a adresat cu „coane Mihăiță)”.

— „Precum vezi. Atâta filosofie a vieții am și eu ca să nu-mi fac sânge rău de orice bazaconie a voastră”.

Altădată, o colegă, nu știu cum a adus briciul când făcea secțiuni, că și-a atins dinșor vârful năsucului și a prins a curge sânge. Toți i-am sărit în ajutor.

— „Stați pe loc” — a spus cu accent de seriozitate M.

MIHAI STAMATÎN

16 Octomvrie 1875 — 25 Septemvrie 1922

Stamatîn. Și i-a oprit sângele. Apoi ne-am așezat pe glume în șoapte și oarecare sprite nepăcute victime. Numai Stamatîn n'a zămbit deloc și privia îngrișorât pe drăgălașa victimă, dându-și seama că acest cartiaj al proeminenței nasale trebuia să trădeze mai multă vreme o rană prea băltoare la numeroșii ochi ce obișnuiau să privească pe colega noastră.

Buna cuviință și răbdarea, aprecierea faptelor și a oamenilor, nu numai în aceste cazuri, ci la fiecare pas, ni le-a pus în suțete Mihai Stamatîn, fiindcă erau înrădăcinate în sufletul său, nu luate din cărți, ori fățarnici.

Iată-ne odată într'o excursie prin codrii Bărnovei. După un dejun frugal pe iarbă verde, băieții au prins a cânta. Și lui Stamatîn îi plăceau nespus cântecele frumoase. Dar băieții, tot băieți: au cântat ceva nu tocmai potrivit în asistența colegilor. Și n'au intonat decât două versuri pline, iar la jumătatea celui de al treilea au încetat brusc, fiindcă ochii muștrători ai lui Stamatîn ne-au spus că nu se cade. Nicium semn, nicio muștrare verbală, ci numai o privire a lui ne-a oprit brusc și am început imediat „vezi rândunelele se duc“, iar Stamatîn a surâs. Il respectam.

* Atitudinea părintească și de om înțelept a asistentului față de noi, ne-am explicat-o între noi mai târziu: fi eram dragi inimii lui bune. Ca dascăli, mai târziu, am înțeles ce înăunire poate avea bunătatea profesorilor asupra elevilor. Nimic bun nu se poate face în școală, în educație, cu severitate și mai ales cu răutate. Acum ne dăm seama, după atâta experiență, că educatorul trebuie să aibă în primul rând însușiri sufletești înăscute, de om iubitor de oameni. Și această însușire nu se poate căpăta din cărți, dacă n'are germeul înăscut gata să crească.

Această însușire nu se ia cu împrumut dela alții, dacă nu există altoiul înăscut. Altfel, rade mefistofelic ipocrizia și-i primejdios, foarte primejdios, cu deosebire în arta cea superioară a educației.

Mihai Stamatîn avea temperament de educator, pentru că era un caracter ales. Numai cei de seama lui Stamatîn pot fi educatori.

PROFESORUL M. STAMATIN

de V. Ciurea — profesor Fălticeni

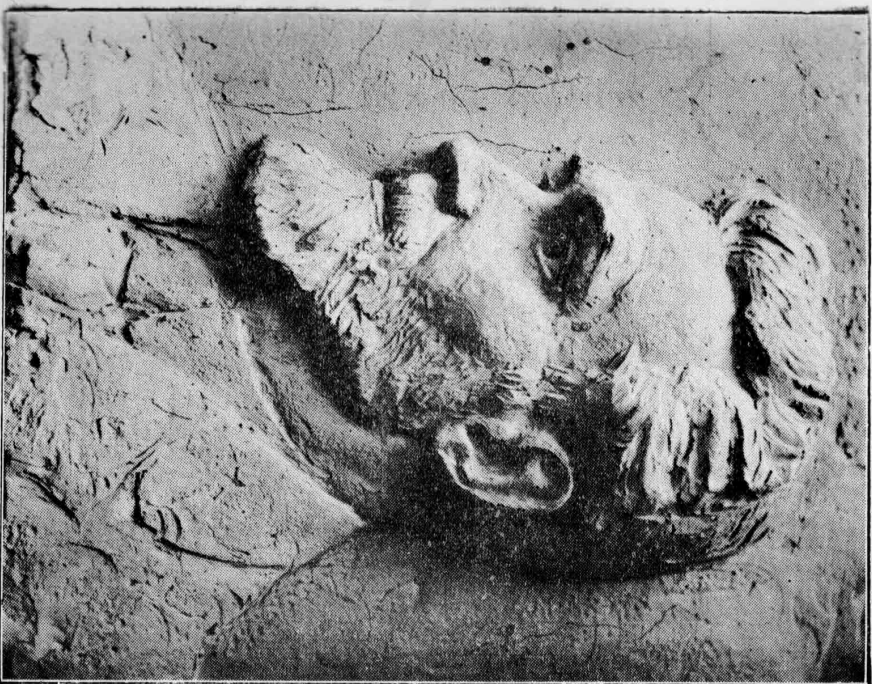
Sunt oameni, pe lumea aceasta, care parcă anume își sorțiți să intruzeze tot ce-i mai bun, mai curat și mai înalt, din complexul însușirilor cu care este înzestrat sufletul omenească. Oamenii aceștia ies oarecum din cadrul vremii lor. Sufletele lor rup zăgazarile timpurilor și se revarsă luminoase peste marea vieții. Ei sunt eroii — de multe ori necunoscuți — ai științei, ai literelor, ai artelor și ai progresului în toate direcțiile. Nici onorurile, nici averea, nici toate deșărtăciunile pământești nu pot împiedeca pașii lor mari, siguri, hotărâți, către idealurile care se desprind din sufletul lor și către care năzuiesc să ajungă cu tenacitate neclintită. Puterea educativă a vieții lor este considerabilă și constă într-o strasică stăpânire de sine și într-o încordare supremă a voinței și a răbdării neistovite. Prin aceasta se ridică ei deasupra noastră, a tuturor.

Pentru noi e necesar, mai ales în ceasul de față, să pomnemi cât mai des — și cât mai mult — exemplarele acestea rare, dela care învățăm ce înseamnă puterea de muncă, ce înseamnă însuflețirea și înfăcăarea pentru ideal, căci din exemplul lor ne scoatem — sau ar trebui să ne scoatem — îndreptarul vieții noastre, de continuatori ai tradiției.

Un asemenea om a fost naturalistul M. Stamin.

Profesorul M. Stamin, în memoria căruia se închină acest Anuar al liceului de băieți din Piatra-Neamț, aparține, în deopotrivă măsură, atât ființului Baia — odinorât județului Suceava — în care s'a născut, a trăit și a activat la început, cât și ființului Neamț, unde și-a arătat toată plinătatea forțelor sale vitale, de mare creator și realizator pe tărâmul științei și al culturii naționale.

Pentru ființul Baia, apariția lui Stamin a însemnat continuitatea de tradiție și de muncă a înaintașilor care i-au dat în trecut o însemnătate culturală deosebită. Să pomnemi câțiva :

MIHAI STAMATIN

după basorelieful de bronz dela intrarea liceului

Pe *Dimitrie Nanu* care a pus sămânța culturii, sus, în creșterea munților din Broșteni *Alecuți Baiș*, unde și-a început învățătura marele povestitor *Ion Creangă*; pe *Mihai Lupescu* — născut în Spătărești din coasta Fălțiceniilor — învățătorul între învățători, care a ridicat acea falangă vestită a Cercului dascălesc succvean; pe *Vasile Tomgea* din Boroala care a menținut, cu mari sacrificii, singurul ziar pentru săteni „*Vestitorul Satelor*” înființat de alt dascăl plin de ideal — *Neacul Stoleriu* care a căzut ca un erou, în Septemvrie 1916, pe Pietrosul Călimanilor, cu fața spre Ardealul strămoșesc; pe *N. Beldiceanu* care a pornit din Preuteștii depe Someșul Mare, ca să ajungă profesor la fostul gimnaziu din Fălțiceni — cunoscut și ca literat, căruia știința exactă, pe care o predă, n'a făcut decât să-i lărgescă orizontul. Să mai amintim pe *Nicu Gane*, *Ion Dragoșlav*, *N. N. Beldiceanu*, *Vasile Savel*, *Serghin Ionescu*, *Anton Holban*, iar în direcție artistică pe *Ștefan Șoldănescu*, *Aurel Băgeșu* și alții, care ne-au sfințit locurile cu munca și numele lor înalt. Ca să nu mai vorbim de Fălțiceni însuși, care e plin de amintiri la fiecare răspântie...

Profesorul *M. Stamatin*, după cum am spus, prin naștere aparține ținutului Baia.

El vede lumina zilei în satul Mălini la 16 Octomvrie 1875. Părintele său, modestul învățător *I. Stamatin*, mutându-se la Tolești, nu-și avu fiul ca elev decât în clasa I-a, căci în anii următori și l-a trimis la școala primară nr. 1 din Fălțiceni, unde erau neuitații dascăli: *Ion Ernilie*, *Preot Econom I. Savel* și *C. Vidrișhin*. Stăruind școala primară, *Mihai Stamatin* umează 3 clase la gimnaziul „*Alexandru I. Ion*” (azi liceul *N. Gane*) până la 1891, iar restul liceului la „*Național*” în Iași, până în 1895, când își trecu și bacalauratul, în Septemvrie.

La universitate a urmat științele naturale. Dela început s'a distins la studiu acesta al naturii, în așa măsură, încât profesorii lui l-au luat preparator la laboratorul de botanică. În aceeași calitate umează cursurile universitare până la 1900, când își ia licența.

Fire ordonată și muncitoare, îndelung răbdător, și-a atras în dată simpatia tuturor. Ori unde era o suplinire oficială era recomandat cu elogii. Cine a fost, pe vremea aceea, elev la licența de foto „*Humpel*” și „*Varlaam*” și la seminarul „*Veniamin*” cred că-și aduce aminte de profesorul *Stamatin*. Scriitorul acestor rânduri l-a avut preparator la cursul de botanică sistematică. Și astăzi mi-au rămas clare în minte diversele lui directive de laborator.

Un pas greu pe vremea aceea era trecerea examenului de

capacitate. În două sesiuni consecutive Stamatin a trecut acest examen și, în Septembrie 1905, a fost numit profesor la gimnaziul din Fălticeni — unde fusese elev.

Și aici viața lui a fost aceea a omului liniștit și muncitor, neavând la nici un onor. Ba dimpotrivă, văzându-i calitățile alese, alții s'au gândit la el și așa se explică faptul că îl găsim gospodărintă țârgul Fălticenilor, ca ajutor de primar, după ce mai înainte, gospodărise școala, înzeștrând laboratorul de fizico-chimice și naturale al gimnaziului, cu cel mai perfect și mai modern material didactic.

Încă înainte de a fi fost profesor la Fălticeni, Stamatin a fost cunoscut și apreciat de ministrul Spiru C. Haret care ulterior l-a propus transferarea la Piatra-Neamț, unde devenise vacantă catedra de științe naturale. Odată transferat i s'a încredințat și direcțiunea liceului.

Din primele zile ale sosirii lui în Piatra s'a impus ca un om al datoriei și ca un eminent profesor.

Mihai Stamatin a fost un mare educator. El nu se mulțumea numai să arunce sămânța oriunde și oricum, ci năzua să transforme în grădiniță împodobită toată câmpia în care activa. Și nu privea școala ca ceva izolat, ci voia s'o încadreze în viața regiunii. Astfel a ajuns la ideea înființării unui muzeu regional la Piatra-Neamț. Județul Neamț îi oferea un vast câmp de activitate și material îndedit enorm. Nu numai pentru că este unul din cele mai vechi și mai frumoase ținuturi din țară, ci și pentru interesanta sa structură geografică, extrem de variată și totodată extrem de unitară, fiind străjuit de Ceahlău — drept far și scăldat în lung de mândra și vișelioasa Bistriță. Într'un muzeu regional — muzeul Cozla — năzua Stamatin să adune tot ce-i mai caracteristic din complexul geografic, economic și istoric al județului Neamț.

A pornit la lucru îndată după războiu, în 1919. A muncit fără preget, necruțând nici ostenețele proprii, nici apelurile la cei în măsură să-l ajute. Materialul, pe cât l-a fost posibil, l-a ordonat în câteva săli ale liceului său. Din acest material poate oricine să-și facă o idee de varietatea bogăției naturale a ținutului Neamț. Colecțiile sale de fosile au fost consultate de numeroși savanți, dându-se unui pește fosil din oligocen numele *Rhombus Stamatini*. E un omagiu postum adus neobositului cercetător și inițiator al muzeului ¹⁾.

Dar pasiunea cea mare a lui Stamatin a fost studiul botanicei. Încă depe băncile Universității a fost atras de studiul *Crploga-*

minor Vasculare — a florei lichenologice — a lichenilor din România. Student fiind, lucrările lui au fost publicate în *Analele Științifice* din Iași — în urma cărora a fost cooptat membru în "Societatea științifică universitară" din Iași, alături de specialiști universitari. Studiile acestea le-a continuat și ca profesor, cutreerând împrejurimile țârgului Fălticeni și ale ținutului Bata și îmbogățind cu colecțiile sale laboratorul de botanică al liceului Gane.

La Piatra-Neamț a făcut același lucru.

Profesorul Al. Borza, directorul „Institutului Botanic” și al „Grădinii Botanice” din Cluj, la trecerea din viață a regretatului Stamatin, scria liceului din Piatra: „Vă mulțumesc, domnule director, pentru informațiile ce mi le-ați trimis, referitor la marile bătărat de școală și botanist, care a fost Mihai Stamatin. Plerderea științei românești este ireparabilă și cu atât mai dureroasă, cu cât nu se vede ridicându-se un lichenolog de talia marelui Stamatin”.

Aceste aprecieri postume vieții lui — ca și acelea pe care i le-au adus colegii, elevii și părinții elevilor, pe marginea mormântului — sunt dovezi că M. Stamatin a fost o mare personalitate, un idealist. El a crezut în ferichea pe care fi-o procură, pe pământ, îndeplinirea datoriei, căci el însuși a fost un produs strălucit al muncii și al datoriei cu prisosință împlinită.

Dar... o boală de stomach contractată de mult și necăutată la vreme, l-a dus la o stingere prematură. În Septembrie 1922, odată cu frunzele rugini ale codrilor din jurul Pietrii, se culca în pământ, pentru vecie, un mare și falnic stejar al școlii, al culturii și al științei românești.

Stamatin a strălucit cu mintea sa, cu munca sa, cu împlinirea datoriei sale, o epocă de glorie a învățământului din ținutul ținut al Neamțului, lăsând roadele ostenețiilor sale ca o zestre pentru viitor.

Și omul și soful și părințele și profesorul și directorul Stamatin, a înfrunchiat pe îndrumătorul strălucit al timpului său — al timpurilor noastre! El face parte din categoria oamnelor constituiți din cea mai aleasă energie națională.

1) Al. Trzigara Samurcaș : Muzeografie Românească p. 224

MIHAI STAMATIN — DIRECTORUL
de V. Ghijescu — directorul liceului Piatra-N.

Fusesem transferat dela Pomâria la Piatra-Neamț, pe ziua de 1 Septembrie 1912 și, în grija de a lua contact cu noua școală la care aveam să funcționez, în dimineața de 31 August, m'am dus la liceu.

Cum ridicam scările, la ușa de intrare am văzut ieșind un domn cu bărbuță, cu ochi scânteietori și cu un aer de seriozitate în figură.

Închipuindu-mi că este un profesor, l-am salutat.

— Nu cumva ești noul coleg, transferat aici?

— Da, i-am răspuns — și m-am recomandat.

Cu bucuria zugrăvită în ochi, mi-a strâns mâna cu căldură și mi-a spus : Fii bine venit în mijlocul nostru !

Acesta era Mihai Stamatîn.

Și cu toate că pleca spre casă, s'a întors, m'a condus în cancelarie și m'a prezentat directorului V. A. Trihu și altor profesori, care erau întâmplător acolo.

Întâmpinarea lui deschisă și prietenească m'a mișcat așa de mult — mai ales că eram un străin, atunci venit în orașul acesta — încât m'am simțit apropiat sufletește de el ; și sufletul, care-și are mijloacele lui nebănuite de a înțelege alte suflete, mi-a spus că acesta este un om de treabă, și nu s'a înșelat, căci în adevăr Stamatîn era un om de treabă, în cea mai largă accepțiune a cuvântului.

Îmbrățișând cariera didactică, a fost numit profesor la Fălciuceni, de unde a venit la Piatra-Neamț la 1 Septembrie 1909, fiind delegat totodată și director, calitate în care a funcționat până la 20 Ianuarie 1911, când i-a urmat prof. V. A. Trihu.

În anul școlar 1910—1911 a luat supravegherea Societății de lectură a elevilor, al cărui scop l-a schițat în trei puncte : 1) Educația sufletească a elevilor, spre a-l face sincer, iubitor de cauze drepte, dispregiutor de ambiție și vanitate ; 2) Dezvoltarea sentimentului național, care să lumineze calea activității lor ;

3) Dezvoltarea sentimentului de solidaritate socială mai presus de interesele individuale.

Aceste puncte l-au servit apoi ca directive și în activitatea lui de director de mai târziu.

La 28 Ianuarie 1914 a fost numit din nou director și a funcționat neîntrerupt până la începutul lui August 1922, când s'a îmbolnăvit și, după o grea suferință, a murit în ziua de 25 Septembrie, în vârstă de 47 ani, la București, unde se duse să-și îngrijească de sănătate.

A fost un bun îndrumător și, prin calitățile și prin tactul său, a știut să se mențină deasupra patimilor care frământă viața zilnică, fiind mereu acel spirit împăciuitor, acel isvor de înfrățire și armonie între profesori — colegii lui.

Ca un adevărat om al școlii, toate le vedea prin prisma ei și în ea găsea îndreptarea tuturor relilor de care suferea societatea.

Scoala, spunea el, este un organism cu viață proprie, suspus unor anumite legi de organizare și evoluție. Viața lui e complexă : funcțiunile sale vitale, fiind supuse pe de o parte unor legi generale, în legătură cu menirea organismului și educația — pe de alta cerințelor individuale ale fiecărui elev, școala trebuie să meargă în direcția rezultatelor cerute de aceste puteri. Elevii sunt celule plastice supuse modelajului executat de profesori.

Preocupat de faptul că numai o treime din populația școlară a liceului sunt fii de săteni și că mulți din aceștia s'au în condițiuni rele pela gaze, care nu totdeauna corespond cerințelor de igienă și moralitate, s'a gândit la înființarea unui internat. Ajutat de Asociația Corpului didactic primar și secundar din orașul Piatra și județul Neamț, care avea în programul său deschiderea pe lângă liceu a unui „Internat al fiilor de săteni“, având și suma de 4000 lei imprumutată fără dobândă de Alex. Maxim, fost elev al liceului, prin stăruința lui Gh. Nicolau, a putut da ființă acestui internat la începutul anului școlar 1913-14, având un comitet de conducere format din 9 profesori, 2 instructori și 1 învățător, sub preșidenția lui Stamatîn.

În 1915 a introdus în liceu Cercetășia, acest însemnat mijloc de educație a tineretului, delegând cu conducerea ei pe profesorul V. Andriescu.

În nuncă, în munca cinstită și ordonată, își punea el toată nădejdea de mai bine, și în cuvântarea dela finele anului 1915 spunea : „Războiul popoarelor în mijlocul cărui plutim și noi, ne desvâluie probleme de mare importanță sociologică. Se vede clar cum puterea unui popor însumează exact energiile sale reale, individuale ; diviziile fără rost nu pot decât să-l pericliteze vi-

talitatea și existența. Niciodată munca inteligentă și valoarea individuală n'au fost mai mult valorificate și identificate cu scopul și viața poporului însuși.

În lumea nouă ce se plămățește astăzi, n'au dreptul să trăiască de cât cei care muncesc.

Vieța noastră ca stat și organizare socială cuprinde multe monstruoziități fizilogice: urne filogenetice, urne greșite de adaptare la un mediu străin lumii noastre organice, influențe orientale barbare, sau efectele unei stăpâniri străine ca sânge și interese.

Ignoranța, nedreptatea, înșelătoria și politicianismul domină în mare parte viața noastră socială, stând alături și mai totdeauna învingătoare față de muncă, cinste și dreptate.

Instinctul de conservare al poporului nostru ne arată dușmanii și ne îndreaptă la luptă contra lor. Școala este desigur și ea unul din factorii hotărâtori în această regenerare. Ea trebuie să-și revadă însă mijloacele de luptă, trebuie să se ridice deasupra atmosferei otrăvitoare care ne înconjoară, să comande și să dea directive reformei sociale. În interior școala secundară trebuie să clădească și să formeze în sulelel fiecărui copil o forțăreață morală și de știință. Școala trebuie să meargă direct și sigur la scop, elementele neducabile sau indoelinoe trebuiesc sacrificate, îndreptate în alte direcțiuni.

Toleranța, indulgența, când e vorba de scopul ce urmăm, trebuiesc expuluate din școală — ele compromit orice muncă, devin periculoase sau chiar criminale.”

S'a preocupat și de educația morală, cea mai oropsită — cum spune el, în viața noastră, atât în societate cât și în școală, cuprinzând mai multe fețe: caracter, cinste, disciplină, spirit de curățenie, dorința de a munci, care toate trebuiesc desvoltate.

Dragostea lui de școală și răspunderea ca director se vede și în timpul războiului. Atunci când atenția și sforțările tuturor erau îndreptate spre el, întru cât era în joc existența țării, Stamatin, pe lângă atâtea sarcini, impuse de altfel tuturor celor rămași înapoi la frontului, s'a îngriit să funcționeze și școala și, datorită tenacității lui și ajutorului dat de alți profesori, a reușit să pună în funcțiune, cu mari greutăți și lipsuri, cursul superior în primul rând, lucru care i-a atras laude din partea autorității superioare.

Lată ce spune el însuși în darea de seamă dela finele anului 1917-18: „Neclinții dela datorie, am fiint viu și sus sufletul școlii pe acele vremi, când tottu se dărama în jurul nostru”. Prin înființarea efortei școlare în Iulie 1918, el a putut strânge sumele necesare, mai ales pentru reparațiunea mobilie-

rului, care suferise însemnate stricăciuni în timpul războiului. Cu începutul anului 1919-20, Ministerul, înființând în locul etailor, comiteele școlare, alcătuite din profesori și părinți elevilor, hotărăște ca taxele elevilor statului și o parte din cele ale elevilor particulari să fie încasate de către comiteele școlare, dându-se prin aceasta puțința să se facă și unele îmbunătățiri.

Pe Stamatin, între altele, îl preocupa înființarea unui muzeu regional, mărirea localului liceului, a cărui capacitate nu mai putea corespunde afluenței tot mai mare de elevi, din care cauză se înființase și prima clasă extrabugetară, și punerea în funcțiune a internatului, care după războiu nu s'a mai putut deschide din cauza lipsei de local.

Pentru mărirea localului liceului a scos un număr de 350 liste de subscripție, din care au fost restituite până la 15 August 19 liste, având în total 38.000 lei, sumă cu totul nelsemnată față de ceea ce reclama aceeași lucrare.

La 20 Noemvrie, averea fostului comitet al internatului a trecut asupra comitetului școlar, care, sub conducerea lui Stamatin, a început a face demersuri pentru rezolvarea chestiei internatului și în Decemvrie s'au cumpărat casele Semaca — unde este instalat acum — cu 90.000 lei.

Pentru înființarea muzeului regional, a făcut un apel, în care spune: „Vremurile ne chiamă pe trepte de cultură mai înaltă de cât cele pe care am fost până acum. Pentru satisfacerea acestei chemări, e nevoie să apelăm la un număr mai mare de noi factori culturali și mai cu seamă e de absolută nevoie să trecem din lumea vorbelor și a iluziilor, în care am trăit până acum, la cea a faptelor reale. Între factorii de propășire culturală a unui popor, muzeele îndeplinesc un rol important”.

În urma acestui apel s'a adunat o sumă însemnată de obiecte de tot felul, așa că la 13 Iunie 1920, odată cu serbările jubiliare ale liceului, s'a inaugurat sub numele de „Muzeul regional Cozia”.

Lată dar, din cele 3 lucruri pe care le urmărea cu o râvnă neclințită, în legătură cu propășirea și înălțarea școlii, realizate 2: internatul și muzeul regional, rămânând cel de al 3-lea — mărirea localului liceului — ca o chestie de viitor, pe care el însă n'a avut parte s'o vadă înfăptuită.

Ca director și-a închinat instituției toată puterea lui de muncă, urmărind s'o vadă înălțându-se cât mai sus, interesându-se de toate și în toate fiind pildă de conștiințioasă răvnă. Avea spirit de organizator și imprimă ori unde se amesteca o notă de ordine, muncă, datorie și moralitate, călăuzit întotdeauna de spiritul de dreptate și adevăr.

Ca un bun educator, voia ca raporturile dintre școală și părinți să fie cât mai strânse.

Urmarea să cultive în copii toate bunele deprinderi — să iubească și să ajute pe aproapele, și pentru aceasta îl îndemna să dea bani și obiecte la sărbători, pentru a aduce un pic de bucurie sărmanilor din ortelinatul de Peste Vale și dela Mânăstirea Bistrița, și ca să încurajeze mai mult acțiunile frumoașe, înființase premii de bună camaraderie.

El însuși, având un suflet distins, blațin și duios față de suferința altuia, pe câți n'a ajutat, atât dintr-o elevii săraci, cât și din absolvenții lipsiți de mijloace, la studiile lor? Unii din aceștia fac cinste societății de azi, prin situațiile în care au ajuns și poate, fără ajutorul lui, ar fi fost mult stânjenți în atingerea fîntei pe care o urmăreau.

A mult Stamatin, dar spiritul și calitățile lui, puse în serviciul școlii, dăinuiesc încă și servesc ca îndreptar în conducerea instituției, care, datorită nunciilor și priceperii lui, a atins culmi de propășire, plină de cea mai teimenică speranță.

Cetățenii orașului, ca o ploașă recunoștință, l-au pus și pe el alături de cei 2 directori dela începuturile acestei instituții, immortalizându-le chipul în 3 basoreliefuli la scara din fața liceului, la stradă.

MIHAI STAMATIN — OMUL DE ȘTIINȚĂ
de Ion Tăzlăuanu — profesor

S'au împlinit 15 ani de când M. Stamatin a dispărut, numai din rândurile profesorilor aleși, dar și din rândurile oamenilor de știință.

El n'ar putea fi numit, după ceea ce ne-a rămas dela el, numai un umil cercetător al naturii, ci un mare om de știință, căci, din ce se poate desprinde din articolele lui, prezintă în totul nota specifică a acestora: dragostea de cercetare, puterea de pătrundere a minții în tot ceea ce studia, hărnicia și răbdarea.

Nu voiu căuta să mai pun în evidență meritele și personalitatea lui Stamatin, care s'a făcut destul de bine în articolele anterioare. Mă voiu mărgini de a vorbi, în cele ce urmează, numai despre opera științifică rămasă depe urmă-i și care este în strânsă legătură cu diferite etape din viața lui, cu regiunea și cu mijloacele de cercetare.

a) Ca student M. Stamatin și-a început activitatea științifică prin publicații în diferite reviste ale societăților studențești de pe acea vreme. Cu siguranță că acestea, după informațiile că-pătate dela conducătorii de astăzi ai laboratorului de botanică din Iași — unde Stamatin a fost preparator, vor fi fost recensii, comunicări ori dări de seamă asupra diverselor lucrări străine despre care a dat dovadă mai târziu că se ocupa foarte mult. Din ele nu se evidențiază prea mult o notă personală.

b) Activitatea cu adevărat științifică și-o începe între anii 1897-1905 când a ocupat postul de preparator la laboratorul de botanică al cărui director era profesorul Alex. Popovici. În acest timp publică în „Annales Scientifiques de l'Université de Iassy, Tome III fascic. I 1904, o „*Contribuție la flora liehenologică a României*”, pe care o dau în traducere, alături de alte lucrări publicate mai târziu în aceeași revistă.

c) În anul 1906, când părășise laboratorul de botanică fiind profesor la gimnaziul din Fălticeni, publică o scurtă „*Con-*

tribuție la flora stepelor din România". Regiunea studiată a fost colinele din vecinătatea orașului Iași.

Tot ca profesor la Fălticeni în 1907, continuă studiul asupra lichenilor din România, publicând, după ce luase cunoștință de lucrarea: „Verzeichnis der gelegentlich einer Reise im Jahre 1897 von Prof. Loitlesberger in den rumänischen Karpaten gesammelten Lichenen von Dr. A. Zahlbruckner" — o nouă contribuție la flora lichenologică în care mai dă încă o listă de specii de licheni găsiți și studiați de el între anii 1904 și 1907.

În același an publică o „Contribuție la flora phanogamelor din România". Regiunea studiată este partea de mijloc a jud. Suceava (Baia de azi) între râurile Siret și Moldova. În 1909, studiind flora din vecinătatea orașului Fălticeni, descoperă pe „Tradescantia virginica" și după ce a trimis probe profesorului Gravis de la Liège, acesta i-a confirmat determinarea făcută.

d) În 1909, profesorul Stamatin, trecând de la Fălticeni la liceul din Piatra, păstrează legătura cu instituția la care a învățat, rămânând și un colaborator de seamă al revistei științifice „V. Adamachi" dela Universitatea din Iași. Neputând să publice în întregime tot ce a scris în această revistă, dau numai titlurile lucrărilor, care se pot împărți: în articole originale, note și informațiuni, pe an.

În 1912: *Animale care mistue în afara corpului. Dubla individualitate a plantelor. Imbătrânirea și toxinele intestinale. Mecanismul mimetismului. Lipsa arhivelor la insecte. Preparații anatonice transparente. Emigrarea paserilor. Pătrunderea luminii în apă. Originea cromatoforilor. Razele X în pedagogie.*

În 1913: *Energetica biologică. Climatul și mărimea paserilor. Dubla individualitate a plantelor. Sinteza substanțelor organice. Sacii aerieni la paseri. Ureea la vegetale. Vegetatele antarctice.*

În 1914: *Phillippe Van Tighem. Fauna antarctică.*

În 1922: *O nouă teorie asupra pelagrei. Vederea paserilor. Flora depe sticla geamurilor dela ferestre. Căldura corpiilor cereșii.*¹⁾

Între anii 1920-1922 Stamatin colaborează la: „*Schedae ad floram Romaniae exsiccatae - centuria II*" a d-lui Borza - Chișinău, pentru județul Neamț, făcând schimb de plante; așa, putem afla din acest Buletin de informații:

Vol. II nr. 1 1922: *Evernia prunastri*, lichen Moldova jud.

1) O bună parte din titlurile lucrărilor ne-au fost trimise de dl. Dr. I. Stamatin — fiul defunctului.

Neamț, propriu mănăstirii schitului Almaș; *Phlyctis Scolopendrium* pe Cernegura Piatra-N., colecționat în Aprilie 1922, în excursie cu elevii, altitudine 600 m.

Vol. III nr. 1 și 2 (1923): *Annuariu d'ioica*, în regiunea orașului Piatra-Neamț, fluturi ierboase aride.

Vol. IV nr. 2 și 3 (1924): *Primula acaulis*, în pădurile depe Cernegura, colecționată în 18. IV. 1920.

Studiind mai mult în domeniul botanice, F. Pax în „*Pflanzen-geographie von Rumänien*", apărut la Halle în 1919, îl trece și pe M. Stamatin în lista celor care au contribuit la cunoașterea florei României.

Ca întemeietor al muzeului regional de aici — pe care, după cum a spus dl. Al. Tzigara Samurcaș în „*Peregrinări muzeografice*", Stamatin îl concepute după așa zisele Helmat-Museum din Germania — colecționează, pe lângă altele și pești fosili din regiunea noastră. În Buletinul secțiunii științifice al Academiei Române nr. 1—2, anul XIV, dl. dr. Mircea Paucă în lucrarea sa „*Neue Fische aus dem oligozän von Piatra Neamț*" descrie o specie de pește fosil, dându-i în știință numele lui Stamatin — care l'a găsit pentru prima oară și anume: *Rhombus Stamatii*. După ce d-l dr. Paucă face descrierea peștelui amintit, spune la sfârșitul studiului său: „*Rhombus Stamatii* se deosebește de celelalte specii de *Rhombus*, cunoscute până acum, mai ales prin numărul mai mare de vertebre și al razelor înotătoare ale aripiarelor dorsale...

A fost, din cele ce am expus aici, un om cu adevărat mare, care a pus suflet, pricepere și muncă în tot ce a studiat.

În Revista Adamachi nr. 1 vol. IX din Nov. 1922, profesorul I. Simionescu scrie despre „*Muzeele din România*". În cuvinte frumoase descrie muzeul din Fălticeni al cărui întemeietor este d-l prof. Ciurea, continuatorul lui M. Stamatin care trecuse pe acolo și începuse să studieze regiunea.

În același număr, la note și informațiuni, d-sa vorbește de cauzele morții, pentruca peste câteva alte note și informațiuni, ale altora, tot d-sa să anunțe moartea lui Stamatin:

„Cu mult regret aflăm moartea colaboratorului nostru cre-dincios, M. Stamatin, directorul liceului din Piatra-Neamț. Boala l-a fost scurtă dar fatală... Dragostea de cercetare nu l-a lăsat căci a continuat a fi activ chiar după ce a plecat din Universitate. Profesor admirabil, însușește pe elevii săi, director cu trageri de inimă pentru școală, n'a lăsat în urmă decât regrete la toți acei cu care a venit în contact."

Contribuție la flora lichenologică a României 1)

de M. Stamatin

Preparator la laboratorul de botanică din Iași

I

Flora lichenologică a României este aproape necunoscută, căci în afară de Augustus Kanitz²⁾, care citează 22 specii de licheni, nimeni nu s'a mai ocupat cu studiul ei.

Pentru aceasta am crezut important de a studia această parte din flora țării noastre și în care scop, în anii 1902 și 1903, am făcut numeroase excursii: în județele Iași, Vaslui, Suceava, regiuni de ses și dealuri; în județul Neamț pentru regiunea muntoasă și alpină (Ceahlău); deasemeni în județul Mehedinți, la Vârciorova, localitate înzestrată cu un climat mediteranean și cu o floră caracteristică.

1) Traducere din „Annales Scientifiques” ale Universității din Iași, Tom. III, fascicula I, Nov. 1904.

2) Plantas Romaniae huiusque cognitas enumerat Augustus Kanitz, Claudiopol: 1879—1881;

- Uinea barbata (L.) Sinaia, Bucegi.
 Unea longissima Ach. Sinaia, Bucegi.*
 Stereocaulon poschala L., M., Vâlcea.*
 Cladonia pyxidata L., M., Vâlcea.
 Cladonia pyxidata, var. poeilum Ach. Gori, Sinaia, Bucegi.
 Cladonia fimbriata, Mănăstirea Cheia, Sinaia.
 Cladonia cornuta, Fr., M., Vâlcea, Gori.*
 Cladonia squamosa Hoffm., Sinaia.*
 Cladonia rangiferina L., Bacău, Slănic.
 Ramalina calecaris 4., Sinaia.
 Ramalina farinacea 4., M. Vâlcea, Gori.
 Evernia prunastri 4.
 Cetraria islandica 4., Ceahlău, reș. alpină.
 Cetraria glauca M., Vâlcea, Gori, Bucegi.
 Anaptychia ciliiforis 4., Sinaia.
 Peltigera aphotosa 4. Sinaia.
 Peltigera canina 4., Sinaia, Bucegi.
 Sclera pulmonacea 4., Slănic, Mănăstirea Cheia, Vâlcea, Gori, Sinaia.
 Sclera herbacea 4., Slănic.*
 Imbricaria perlata 4. Sinaia.*
 Imbricaria physodes 4. ferma Ampulacea Ach. Sinaia.
 Gyrophora hirsuta Ach. Bucegi.*
 Ochrolechia tartarea 4. Bucegi.
 7 din speciile lui Kanitz însemnate cu steluță nu le-am putut afla.

Din materialul recoltat, care se găsește în colecția laboratorului de botanică dela Facultatea de Științe din Iași, am dat în cele ce urmează enumerarea a aproape 100 specii de licheni în 400 de exemplare, cu nădejdea de a o completa în curând. O bună parte din aceste specii (74) au fost văzute de către dl. dr. A. Zahlbruckner, eminentul lichenolog dela Viena, care a avut bunăvoința de a-mi determina 11 specii, câteva varietăți și forme, pentru care îi aduc mulțumirile mele.

CLASA LICHENI

Subclasa Ascolicheni

Ordinul Pyrenocarpeae

Familia Pyreniaceae

Microthelia (Koerb.) Mass.

1. *M. micula* (Fw.) Koerb. Ascolicheni (Zahlbruckner) Engler și Prantl 217 p. 62. (Arthopyrenia cinerello. Nyl. Olivier II p. 258). Pe scoarța plopului, în pădurea Dobrovăț, județul Vaslui (nr. 100 1)).

Pyrenula (Ach.) Mass.

2. *P. nitida* (Schrad.) Ach. Ascolicheni (Zahlbruckner) Engler și Prantl 217. pag. 68. (Arthopyrenia nitida Ach. Olivier II p. 255).
 Pe scoarța netedă a fagului (Fagus Sylvatica L.) în pădurea Bărnova (nr. 153) și Repedeș (nr. 371) județul Iași; pe frasin (Fraxinus excelsior L.) în pădurea Dobrovăț²⁾, (nr. 22) (nr. 155) și Cazacu (nr. 154) jud. Vaslui; la Vârciorova, jud. Mehedinți (nr. 156).

Acrocordia Krb

3. *A. gemmata* Ach. Olivier, II pag. 245. Arthopyrenia (Mass.) Mill. Sect. IV. Acrocordia. Licheni (Zahlbruckner) Engler și Prantl 217 pag. 65. De scoarță, în pădurea Bărnova, județul Iași (nr. 102).

Dermatocarpon (Eschw) Th. Fr.

4. *D. minutum* Th. Fr. Forma papulosum (formă determinată de către dr. A. Zahlbruckner). (Endocarpon minutum (L)

1) Numerele din paranteză arată numerotația din erbar.

2) Numerele cu stea (*) înseamnă că au fost văzute de D-l Dr. A. Zahlbruckner.

Ach.). Pe stâncile de roci cristaline la Vârciorova jud. Mehedintți, lângă calea ferată * (nr. 19) și (nr. 94).

ORDINUL GYMNOCARPEAE
Subordinul Graphidaceae
Familia Graphidaceae

Arthonia (Ach.) A. Zahlbr.

5. *A. radiata* (Pers.) Th. Fr.

Pe scoarța netedă a fagului (*Fagus Sylvatica* L.) și a carpenului (*Carpinus Betulus* L.), în pădurile din Repedeș (nr. 305), (nr. 304) și pădurea Bârsan (Ciurea) jud. Iași; pe scoarța carpenului (*Carpinus Betulus* L.) în pădurile din jud. Vaslui: Dobrovăț (nr. 419); Grajduri (420); Cazacu (421).

6. *A. varians* Arn.

Parazit pe *Lecanora glaucoma*, la Vârciorova, jud. Mehedintți (nr. 85).

Arthothelium Mass.

7. *A. spectabile* (Fw.) Mass.

Pe scoarța carpenului (*Carpinus Betulus* L.) în pădurile Dobrovăț * (nr. 13) și Cazacu (nr. 157) jud. Vaslui.

Opegrapha Humb.

8. *O. atru* Pers.

Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvatica* L.), în pădurea Dobrovăț jud. Vaslui (nr. 82, 271) și pe scoarța carpenului (*Carpinus Betulus* L.), în pădurea Bârnova jud. Iași (nr. 273).

9. *O. hepatica* Ach.

Pe scoarța frasinului [*Fraxinus excelsior* L.], în pădurea Repedeș jud. Iași (nr. 274).

10. *O. varia* Pers.

Pe scoarța stejarului (*Quercus*), în pădurea Dobrovăț (nr. 270), jud. Vaslui, și în pădurile dela Bârnova, cum și la Grajduri (nr. 303) jud. Vaslui.

Graphis. (Adans.) Müll

11. *G. scripta* (L.) Ach.

Pe scoarța carpenului [*Carpinus Betulus* L.] și a fagului [*Fagus Sylvatica*] în pădurile din jud. Iași la Bârsan [Ciurea] (nr. 79, 295, 302); la Repedeș (nr. 294) pe *Fagus Sylvatica* L., Poeni (nr. 297) pe *Carpinus Betulus* L. în jud. Vaslui, în pădurile dela Dobrovăț (nr. 299) pe tei (*Tilia*) și pe carpen (*Carpinus*

Betulus L.); în pădurea dela Cazacu (nr. 300) pe fag (*Fagus Sylvatica* L.); în pădurile dela Bârnova la Grajduri (nr. 301). În jud. Neamț pe muntele Ceahlău (nr. 296), pe fag [*Fagus Sylvatica* L.]. În județul Suceava (Baia) în pădurile dela Uidești (nr. 356), pe *Carpinus Betulus* L. și dela Huhurez (nr. 372), pe *Fagus Sylvatica* L. În jud. Mehedintți la Vârcioara (nr. 83), pe *Fagus Sylvatica* L.

SUBORDINUL DISCOCARPINEAE

Familia Leclidiaceae

Leclidea Ach.

12. *L. elaeochroma* Ach.

Pe scoarța copacilor în jud. Vaslui în pădurile: Dobrovăț pe Acer (arțar) (nr. 36), pe *Fagus Sylvatica* L. (nr. 397), pe cireș (*Prunus Cerasus*) (nr. 398); în pădurea Cazacu pe tei (*Tilia* L.) (nr. 405) pe *Fagus Sylvatica* (nr. 406), la Grajduri pe stejar (*Quercus*) (nr. 401). În jud. Iași la Repedeș (nr. 408) pe scoarța uscată a fagului. În Mehedintți la Vârciorova (nr. 395) pe plop (*Populus*) și în jud. Suceava la Toleşti (nr. 408) pe tei (*Tilia* L.).

13. *L. confuens* Ach.

Pe șisturile cristaline în munții din jud. Argeș (nr. 63). Determinat de către dr. A. Zahlbruckner.

Caillaria Mass.

14. *C. grossa* (Pers.) Blomb.

Pe scoarța nukului (*Juglans*) la Copou (Iași) jud. Iași (nr. 47).

Rhizocarpus Ram.

15. *R. geographicum* (L.) DC (Buellia geographica (4) Durts. Lecidea geographica (L.) Schaer).

Pe pietre în regiunea munților: Păpușa (nr. 361) jud. Muscel; Ceahlău* (nr. 40) (nr. 334) jud. Neamț; Șandor (nr. 90) și Nămnira (nr. 393) Bacău; pe quart la Vârciorova (nr. 387) județul Mehedintți.

16. *R. grande* (Flk.) Arn.

Pe pietre, pe muntele Cozla* (nr. 17) jud. Neamț; și la Sălnic (nr. 104) jud. Bacău.

Buellia De Not.

17. *B. stelulata*

Saxicoale la Vârciorova* (nr. 321), jud. Mehedintți.

Biatora Fr.

18. *B. ruppestris* (Scoop.) Fr.

Pe pietre în regiunea alpină a muntelui Ceahlău (nr. 98) jud. Neamț.

Bacidia De Ntr.

19 *B. rosella* (Pers.) De Ntr.

Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvatica* L.), în pădurea Bărnova* (nr. 2) jud. Iași.

20 *B. fuscorubella* (Hoffm.) Arn.

Pe scoarța frasinului (*Fraxinus*) în pădurea Dobrovăț* (nr. 1) (determinată de către dr. A. Zahlbruckner) jud. Vaslui și pe Acer (nr. 314) și *Carpinus Betulus* L. (nr. 399, 403) în pădurea Bârsan (nr. 314) jud. Iași.

21. *B. luteola* Ach.

Pe scoarța ulmului (*Ulmus*) în pădurea depe Repedea* [nr. 38], jud. Iași; pe Acer în pădurile dela Bărnova la Grajduri [nr. 312]; pe *Carpinus Betulus* L. în pădurea Bobrovăț [nr. 315] și pe *Fagus Sylvatica* L. în pădurea Cazacu [nr. 313 și 403].

22. *B. arcuata* [Ach] Arn.

Pe scoarță, în pădurea Bârsan [Ciurea], [nr. 46] jud. Iași.

FAMILIA PSORACEAE

Psora Hall.

23. *Ps. lurida*. (Ach.) Kbr.

Pe pământ și pe pietre la Vărciorova (nr. 34), jud. Mehedinți, determinată de către dr. A. Zahlbruckner).

Toninia Th. Fries.

24. *T. coeruleonigricans* (Lightf.) Th. Fries. (*Thalodema*

coeruleonigricans) (Lightf.) Mass.

Pe pământ la Vărciorova (nr. 5 b.) și Ceahlău (nr. 92) determinată de dr. A. Zahlbruckner.

FAMILIA BAEOMYCETACEAE

Baeomices (Pers) Fr.

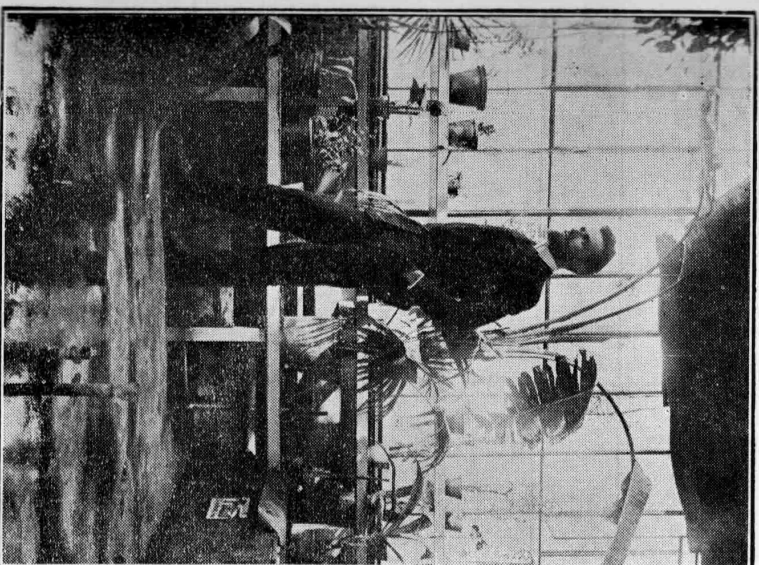
25 *B. rufus* (Huds.) DC.

Pe pământ și pe grezle în munți : Ceahlău* (nr. 32 și nr. 336) jud. Neamț și piciorul Borghisului Slănic (nr. 339) Bacău.

Icmadophila Trev.

26 *I. derughnosa* (Scop.) Trev. (*Baeomices icmadophyllus* Nyl.).

Pe pământ în regiunea alpină a Ceahlăului (Ocolășul Mare) jud. Neamț (nr. 14).

MIHAI STAMATIN

În laboratorul de botanică al Universității din Iași

FAMILIA COLLEMATACEAE

Collema Hoffm.

- 27 *C. multifidum* (Scop.) Kbr. (*Collema malaenum*) Ach.
Pe stânci la Vârciorova * (nr. 33) și (nr. 377), jud. Mehedinți.
28 *C. grarosszum* (Scop.)
Pe stânci * (nr. 35 determinat de către dr. A. Zahlbruckner)
și pe scoarța fagului (*Fagus Sylvatica* L), (nr. 83) la Vârciorova,
jud. Mehedinți.
29 *C. cristatum* (L.) Schaer.
Pe pământ la Vârciorova (nr. 97), jud. Mehedinți.

FAMILIA STICTACEAE

Sticta Ach.

- 30 *St. pulmunacea* (Ach)
Pe scoarța lui *Fagus Sylvatica* L., în pădurile: Cazacu *
(nr. 44), jud. Vaslui; Tătăruși (nr. 158, 285), județul Suceava;
Mt. Puf. (Slănic) (nr. 209) jud. Bacău; Repedeș (nr. 378) jud. Iași.

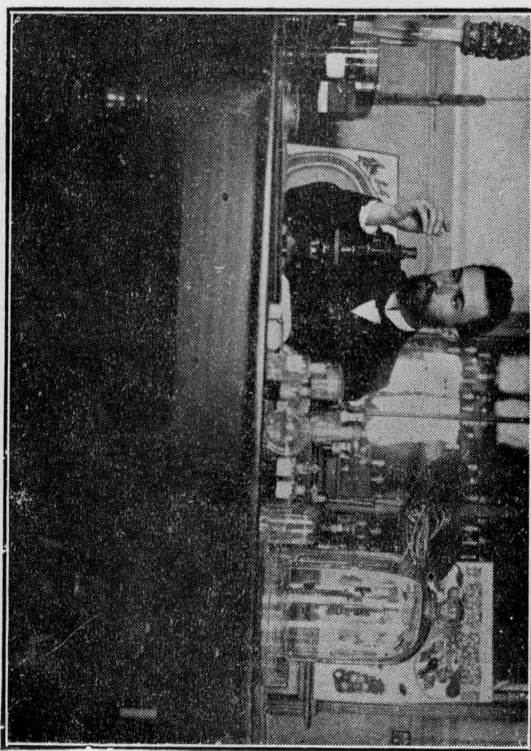
FAMILIA PELTIGERACEAE

Peltigera Hoffm.

- 31 *P. canina* D. C.
Pe pământ și pe trunchiuri acoperite cu mușchi, în pădu-
rile: Bârnova (nr. 199, 352) și Poeni * (nr. 101) județul Iași;
Tolșești (Curătură) (nr. 206) și Tătăruși (nr. 288) jud. Suceava;
Schitul Sihla (nr. 205) și muntele Ceahlău (nr. 106, 203) jud. Neamț.
32 *P. pusilla* E. Fr.
Pe pământ în pădurea Bârnova * (nr. 7, determinată de
dr. A. Zahlbruckner) jud. Iași.
33 *P. polydactyla* D. C.
Pe pământ, în pădurea Bârnova * (nr. 52) jud. Iași.
34 *P. horisontalis* D. C.
Pe pământ, muntele Ceahlău (nr. 58).
35 *P. rufoescens* Schaer.
Pe pământ în pădurea Tătăruși (nr. 59) jud. Suceava.
36 *P. spuria* D. C.
Pe pământ lutos, în pădurea Siminicea * (nr. 61) și (nr. 286)
jud. Botoșani. (leg. I. C. Constantineanu).

Pollidea Nyl.

- 37 *P. aphtosa* Ach. — (*Peltigera aphtosa* D. C.)
Pe pământ, în pădurea Agapia (nr. 62) jud. Neamț; și pe
muntele Ceahlău (nr. 200).

MIHAI STAMATIN
în laboratorul de botanică al Universității din Iași

38. *P. venosa* Ach. (Peltigera venosa D. C.)
Pe pământ umed printre stânci în regiunea alpină a muntelui Ceahlău (60) jud. Neamț.

Solorina Ach.

39. *S. saccata* (L.) Ach.

Pe pământ umed printre stânci și la umbra lui *Pinus mughus* Scop. cu *Peltidea venosa* în regiunea alpină a muntelui Ceahlău * (92).

Pertusaria D. C.

40. *P. globulifera*. Nyl. (Variolaria globulifera) Ach.

Pe scoarța de *Carpinus Betulus* L. în pădurea Bârnova * (42) jud. Iași și în pădurea Cazacu (219) jud. Vaslui.

41. *P. leoplaca*. Ach.

Pe scoarța de *Carpinus Betulus* L. în pădurile depe Repede (217), Poeni (266) jud. Iași; Dobrovăț (269) jud. Vaslui. Pe scoarța de *Fagus Sylvatica* L. în pădurea Poeni (216, 268), jud. Iași și pe plop (*Populus*) în pădurea Cazacu (267). jud. Vaslui.

42. *P. communis*. D. C.

Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvatica* L.) în pădurea Bârsan (43) jud. Iași.

43. *P. dealbata*. Ach.

Pe pământ, muntele Ceahlău (440).

Phlyctis Wallr.

44. *Ph. Ageloea* Krbg.

Pe scoarța de *Fagus Sylvatica* L. în pădurile dela Bârnova (159, 369) jud. Iași și pădurea Cazacu * (12) jud. Vaslui.

FAMILIA LECANORACEAE

Lecanora Ach.

45. *L. tartarea*. Ach. (*Ochrolechia tartarea* Krbg.)

Pe pământ în regiunea alpină a muntelui Ceahlău.

46. *L. parella*. Ach. (*Ochrolechia pallescens* f. *parella* Krbg.)

Pe scoarța de copaci muntele Ceahlău (79).

47. *L. atra*. Ach.

Pe pietre, muntele Ceahlău (75) * (322).

48. *L. subfusca*. Ach.

Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvatica* L.) în pădurile: Bârnova (337, 368) jud. Iași; Tătăruși (338), jud. Suceava; Cazacu* (76) jud. Vaslui. Pe scoarța carpenului (*Carpinus Betulus* L.) în pădurile: Repede (277), Bârsan (279), Bârnova (287) jud. Iași; Uidești (355) jud. Suceava; dela Bârnova la Grajduri (276) jud.

Vaslui. Pe scoarța stejarului (*Quercus*) în pădurea Cornești (280) jud. Iași. Pe scoarța plopului (*Populus*), în pădurea Dobrovăț (283). Pe scoarța frasinului (*Fraxinus*), în pădurea Cazacu (284) și în pădurile mânăstirei Agapia (275) jud. Neamț.

49. *Lecanora Lamarckii*. Schaer. *Squamaria Lamarckii* D. C.)

Pe stânci calcareose, în regiunea alpină a muntelui Ceahlău * (77) în apropiere de fântâna rece.

50. *Lecanora glaucoma*. Ach. (*L. sordida* E. Fries).

Pe șisturile cristaline, la Vârciorova (85) jud. Mehedinți.

Aspicilia (Mass.) Th. Fr.

51. *A. verrucosa* (Ach.) Kbr. (*Urecolaria verrucosa* Ach.)

Pe mușchi în regiunea alpină a Ceahlăului.

52. *A. calcarea* (L.) Kbr. (*Lecanora calcarea* Ach.)

Pe roci calcareose Repede * (45) jud. Iași.

Haemmatoma Mass.

53. *H. ventosum* (L. Mass. (*Lecanora ventosum* Ach.)

Pe șisturi cristaline în munții județului Argeș * (29 și 88, colecția laboratorului de botanică Iași).

Urecolaria Ach.

54. *U. scirposa*. (L.) Ach.

Pe pietre calcareose, muntele Ceahlău (95) (41) și la Vârciorova (300).

FAMILIA PARMELIACEAE

Parmelia Ach.

55. *P. caperata*. Ach.

Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvatica* L.) în pădurile: Tătăruși * (81) jud. Suceava; pe scoarța stejarului (*Quercus*) în pădurile dela Bârnova la Grajduri (108, 109) jud. Vaslui și Bârnova (160) jud. Iași.

56. *P. saxatilis*. Ach.

Pe scoarța stejarului (*Quercus*) în pădurile: Cornești (110), Peister (Farm. saxatilis var. *sulcata* *) (nr. 54 varietatea a fost determinată de dr. A. Zahbruckner) și Manolea (25) județul Suceava. Pe scoarța de carpen (*Carpinus Betulus* L.) în pădurile: Cazacu (111) jud. Vaslui și Cornești (110) jud. Iași.

57. *P. glabra* (Schær.) Nyl. (*Parmelia olivacea* (L.) Ach.

Pe scoarța fagului la Vârciorova * (25) și (161) județul Mehedinți.

58. *P. physodes*. Ach.

Pe scoarța stejarului (*Quercus*) în pădurile Manolea (114),

Tătăruși (112) jud. Suceava; pe scoarța de *Pinus mughus*, Scop. în regiunea alpină a muntelui Ceahlău * [27]. Pe lemne putrede (putregaiuri) la Vărciorova [374] jud. Mehedinți, pe Ceahlău [113]; la Bărnova și Grajduri [348] jud. Vaslui.

59. *P. conspersa*. Ach.

Pe roci cristaline [4] * la Vărciorova, jud. Mehedinți. Pe

gresie muntele Cozla (317, 318, 319) jud. Neamț.

60. *P. vitata* Nyfl.

Pe muntele Ceahlău * [39, determinată de dr. A. Zahlbruckner].

Evernia. Ach.

61. *E. furfuracea*. Ach.

Pe scoarța de *Pinus mughus* Scop. în regiunea alpină a muntelui Ceahlău [118, 119, 120, 121]; pe scoarța lui *Fagus Sylvania* L., la Ceahlău (121) și pe scoarța stejarului [*Quercus*] în pădurea Huhurez [135], jud. Suceava.

62. *E. prunastri*. Ach.

Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvania* L.), a carpenului [*Carpinus Betulus* L.] a stejarului [*Quercus*], a plopiiului (*Populus*), în pădurile: Manolea * [18] și [350], Uidești [360] jud. Suceava; Sihla (117) jud. Neamț; Dobrovăț [344] jud. Vaslui; Bărnova [136] jud. Iași și pe scoarța lui *Pinus mughus* Scop. muntele Ceahlău [134, 137].

Cetraria Ach.

63. *C. islandica*. (L.) Ach.

Pe pământ, platoul alpin al muntelui Ceahlău printre mușchi și în tovarășia lui *Cladonia gracilis* cl. *vernicularis* și a lui *Cetraria cucullata*, coborând puțin și în regiunea muntoasă * [21] și [122, 123, 129, 130]. Deosemeni pe munții: Namira (125) și Colții Mari [124] jud. Bacău.

64. *C. cucullata*. (L.) Bell.

În tovarășie cu *Cetraria islandica*, pe pământ în munți: Ceahlău * (20) și [131, 132, 240, 242] și Colții Mari [133].

65. *C. glauca*. L. [*Platysma glaucum* Ach.]

Pe scoarța lui *Pinus mughus* Scop. și a altor conifere pe muntele Ceahlău [103, 107, 126, 127, 128] și a fagului [*Fagus Sylvania* L.] în pădurea Manolea [434], jud. Suceava.

66. *C. Juniperina* (L.) Ach.

Pe scoarța lui *Juniperus communis* L. [50] pe muntele „Dealul Mare” în apropiere de Mânăstirea Agapia, jud. Neamț.

Ramalina. Ach.

67. *R. farinacea*. Ach. (*Ramalina calicaris* var. *farinacea*

E. Fries).

Pe scoarța stejarului [*Quercus*] în pădurea Tătăruși [195] jud. Suceava.

68. *R. fraxinea* Ach. (*Ramalina calicaris* var. *fraxinea* E. Fries). Pe scoarța de fag (*Fagus Sylvania* L.) în pădurile: Mt. Cozla (74) jud. Neamț și Tătăruși [220] jud. Suceava.

69. *R. polyvaria* Ach.

Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvania* L.) și a stejarului [*Quercus*], în pădurile: Cazacu [212], Dobrovăț [196], dela Bărnova la Grajduri * (11) (215) jud. Vaslui.

Usnea Dillen.

70. *U. florida* Ach. (*Usnea barbata* var. *florida* E. Fries).

Pe scoarța de *Pinus mughus* Scop. și *Pinus Sylvestris* L., pe munții: Ceahlău [340], Bărnova * [69], [146] Dragănu [147].

71. *U. plicata*. Ach. (*U. barbata* var. *plicata* E. Fries).

Pe ramurile de pin [*Pinus Sylvestris*] în munții: Ceahlău (145, 143, 150) Petricica (144), jud. Neamț.

Pe ramurile de fag (*Fagus Sylvania* L.), pe muntele Cerbu [68], jud. Bacău.

72. *U. dasypogon*. Nyl.

Pe ramurile de pin [*Pinus Sylvestris* L.] în tovarășie cu *Usnea plicata* pe muntele Ceahlău * (70) (293) și pe muntele Dragănu (142).

73. *Usnea hirta*.

Pe scoarța stejarului [*Quercus*] în pădurea Manolea * [386] jud. Suceava.

74. *Usnea sarmientosa*. Ach.

Pe ramurile de jneapăn [*Pinus mughus*] Scop. pe muntele Ceahlău * [73].

FAMILIA CLADONIACEAE

Cladonia Hoffm.

75. *Cl. coccifera*. Ach.

Pe pământ în regiunea alpină a muntelui Ceahlău [247].

76. *Cl. bellidiflora*. Ach.

Pe pământ muntele Ceahlău [247].

77. *Cl. macilenta*. Hoffm.

Pe lemne putrede și pe pământ în regiunea alpină a muntelui Ceahlău * [10] și [115].

78. *Cl. furcata*. Ach.

Pe pământ și pe vreascuri, în pădurile dela Tătăruși [237, 261] jud. Suceava, și pe muntele Ceahlău * [51, 224, 262, 263].

79. *Cl. endiuvifolia*. E. Fries.
Pe muntele Bărnar [93] jud. Suceava [Coll. laboratorului de botanică Iași].

80. *Cl. gracilis Hoffm.*

Pe pământ printre mușchi și în asociație cu *Cetraria islandica*, *Cladonia rangiferina*, *Cladonia furcata* și *Thamnolia verniculis*, în regiunea alpină a muntelui Ceahlău [Ocoloaș mare] [9*, 230, 246, 292] și pe munții : Colții Mari [223] și Păcleșa [232].

81. *Cl. fimbriata*. Ach.

Pe pământ la poalele arborilor, pe lemne putrede în pădurile : Găureni [227] Bărnova [228] jud. Iași și pe munții : Petricica [235], Peatra Craiului [231] jud. Muscel și Ceahlău [53, 229, 234].

82. *Cl. pyxidata*. Ach.

Pe pământ, pe lemne putrede și pe pietre în pădurile dela : Siminicea [252] [leg. V. I. C. Constantinianul jud. Botoșani ; Manoița [225] jud. Suceava ; Bărnova [Alboata] [226] jud. Iași ; pe munții : Ceahlău [238, 239, 241, 241, 249, 251, 253, 254 [Durău] 349, 353] jud. Neamț ; Parâng [259] ; Păpușa [250], Peatra Craiului [248] jud. Muscel și la Slănic [233] jud. Bacău.

83. *Cl. papilaria* [Ehr.] Hoffm. [Pycnothelia papilaria Ach.]
Pe pământ muntele Ceahlău.

Cladina Nyl.

84. *Cl. rangiferina*, Ach. (*Cladonia rangiferina* DC.)

Pe pământ pe platoul alpin al muntelui Ceahlău, printre mușchi și în tovarășie cu *Cetraria* și *Cladonia* (57*, 222, 255, 256, 259, 257, 291) și la Slănic, jud. Bacău (258, 260).

85. *Cl. Uncialis*. Hoffm. (*Cladonia uncialis* E. Fr.)

Pe pământ pe munți : Ceahlău* (55) și Picleșa (91).

Thamnoli Ach.

86. *Th. vernicularis* (Sw.) Ach.

Pe pământ, platoul alpin al muntelui Ceahlău (8*, 243 244, 290) și pe muntele Namira (242), jud. Bacău.

FAMILIA THELOSCHISTACEAE

Caloplaca.

87. *C. sympagea* (Ach.). (*Placodium sympageum* Ach. ; *Placodium Calloisimum* Ach. subsp. *sympagea* Nyl.).

Pe pietre la Vărciorova* (87 determinată de către dr. A. Zahlbruckner).

88. *C. Pusilla*, Rich.

Pe pietre în regiunea alpină a muntelui Ceahlău : Ocoloașul mare* (30) determinată de către dr. A. Zahlbruckner ; Piciorul Șchiop (438) și pe muntele Cozia (437) lângă Piatra-Neamț.

Squamaria DC.

89. *Sq. saxicola* (Ach.) (*Placodium saxicolium* Poll. Kbr.).
Pe pietre la Vărciorova (5), jud. Mehedinți.

90. *Sq. crassa* DC.

Pe pământ la Vărciorova* [49], jud. Mehedinți.

91. *Sq. circinata*. Ach.

Pe pietre la Vărciorova* (31), jud. Mehedinți.

Xanthoria Fr.

92. *X. parietina* [L.] Th. Fr.

Pe scoarța copacilor în jud. Iași în pădurea Găureni* [67], pe plop (*Populus*) : la Mirosilava (116) pe pruni (*Prunus*) și pe lemn uscat din garduri ; în grădina Copou pe scoarța de *Rhus Typhina* L. (381), și a salcâmului (*Robinia pseudacacia* L.) (380), pe frasin (*Fraxinus excelsior*) și pe teii (*Tilia*) depe strada Caroli Iași. În județul Vaslui la Dobrovăți (401) pe stejar (*Quercus*) și în jud. Mehedinți la Vărciorova (395) pe plop (*Populus*).

FAMILIA PHYSCIACEAE

Physcia Th. Fries.

93. *Ph. puberulentia* Ach.

Pe scoarța stejarului (*Quercus*), a ulmului (*Ulmus*), a carpenului (*Carpinus*), a nucului (*Juglans*), în pădurile : Peister (65, * 181), Poeni (176), Bărnova (177, 187), jud. Iași ; Cazacu (174), dela Bărnova la Grajduri (175), jud. Vaslui.

94. *Ph. stellaris* Ach.

Pe scoarța carpenului (*Carpinus*), a stejarului (*Quercus*), a prunului (*Prunus*), în pădurile : Peister (71*, 185) și Găureni [190] jud. Iași.

95. *Ph. leptalea* var. *tenella* Ach. (*Ph. Tenella* Duby).

Pe scoarța stejarului (*Quercus*), a carpenului [*Carpinus*], a plopuului [*Populus*], în pădurile din județul Iași : Cornești (166), Găureni* (66), Bărsan (Ciurea) (182) și Repedeș (188).

Anaptychia Krbg.

96. *A. ciliaris* Krbg. (*Physcia ciliaris* DC.)

Pe toate felurile de trunchiuri și ramuri : *Fagus*, *Pyrus* (păr), *Quercus* etc., în pădurile : Manolea* (28), Tătăruși (165), Huhurez (173), și în satul Tolești (354), jud. Suceava ; în pădurile

dela: Poeni (163), Bârsan (164), Cornești (167 și 68), Repedeș (Vila Greul) (169), Peister (171), jud. Iași; la Dobrovăț (170, 172), jud. Vaslui și la Varciorova (436).

Laboratorul de Botanică Iași, Aprilie 1904

În curând va apare în analele K. K. Naturhistorischen Hofmuseum din Viena—(1904 - vol. XIX), o lucrare foarte interesantă conținând un mare număr de licheni, toți colecționați din Carpații României de către prof. K. Loitlesberger și determinați de către eminentul lichenolog din Viena d-r A. Zahlbruckner.

II

Contribuție la flora stepelor din România ¹⁾

de M. Stamatiu

Professor la gimnaziul din Fălcieni.

Marile stepe ruso-asiatice se întind dela Oceanul Pacific, peste Asia centrală și Rusia meridională, până în Carpați. Câmpurile Moldovei de jos și ale Munteniei (Bărăgan, Burnas) ca și partea sudică a Dobrogei sunt o continuare directă a stepelor orientale.

Stepa este caracterizată printr'un climat fără ierni deosebit de aspre, prin ploii abundente în primăvară, prin veri secetoase și printr'o vegetație aparte, reprezentată prin plante terboase care se dezvoltă foarte repede, sau prin ierburi adaptate perfect mediului secetos. Copacii lipsesc; abia dacă se întâlnesc arbuști pe marginea unor ape curgătoare sau în oarecare locuri adăpostite de secetă. Stepele din România se întind pe văile puțin largi ale apelor curgătoare din bazinul Dunării spre Severin, și în Moldova în Valea Prutului, Botoșani și Dorohoi, făcând legătura cu Pusia ungurească.

Bahluiul, afluent al Prutului își deschide larg valea către răsărit, expunându-se condițiilor climatice ale Rusiei meridionale. Pentru aceasta am găsit aici plante proprii ținuturilor de stepă, alături de o vegetație specifică regiunilor de dealuri.

Printre aceste plante, unele sunt în grupuri mari, ocupând o suprafață mare până pe colinele din împrejurimi; așa sunt:

1) Traducere din „Annales Scientifiques de l'Université de Iaassy”. Tome IV. L'ère fasciculée. Juin 1906.

Ceratocephalus orthoceras DC, *Chorispora tenella* DC, *Erysimum repandum* L., *Euclidium Syriacum* R. Br., *Lepidium perfoliatum* L., *Erygium campestre* L., *Cynodon dactylon* Pers., *Poa bulbosa* L., *Asperugo procumbens* L., *Andropogon Ischaemum* L., *Stipa pennata* L., etc., etc.

Aceste plante sunt specifice stepelor aride¹⁾ din Rusia.

În afară de aceste plante foarte răspândite în stepele României, am găsit (1 Mai 1905) în valea Bahluiului la Iași, la răsărit de atelierele căilor ferate dela Frumoasa (între ateliere și bariera de îngăduire dela Socola), pe o regiune inundabilă de pe care se retrăseseră apele, două specii de plante rari în flora noastră, și nemenționate în Moldova de sus:

Myosurus minimus L.,

Această specie e citată în bălțile din Moldova de jos de către Ch. Guéhard și în câteva locuri umede și nisipoase din Muntenia de către dr. Grecescu, la Comana, Ciocănești, București, Herestrău. (Gr. Consp. Fl. Rom.).

Plantago tenuiflora W. K.

Această specie e mult mai rară ca cealaltă, fiind citată numai la Brăila, în apropiere de Lacul Sarat²⁾ [dr. Grecescu. Consp. Fl. Rom.].

Planta e caracteristică vegetațiunii stepelor aride din Rusia, de vreme ce *Myosurus minimus* face parte din grupa plantelor de tranziție între stepele aride și cele mlăștinoase.

Prezența acestor plante produce un mare contrast de floră, între valea Bahluiului și dealurile de primprejur: Repedeș, Barnova, acoperite cu păduri seculare de fag și stejar în care, deși departe de Carpați, se găsesc numeroase specii de plante din regiunea muntoasă:

Chrysosplenium alternifolium L., *Erysimum hieracifolium* L., deasemeni alte plante de munte citate de către dr. A. Popovici, în Analele Științifice ale Universității din Iași, 1903 (Contribuție la flora plantelor Vasculare din România).

1) Stepele din România după natura și permeabilitatea solului sunt:

a) Stepe aride

b) stepele mlăștinoase-aquatice caracteristice depresiunilor cu sol impermeabil

c) stepe de sărături

d) stepe cu nisip ce poate forma dune.

2) Vezi d-r Grecescu conspectul Florei Române)

3) Florile *Porciris cizeaxii* deasemeni în Transilvania de jos în câteva locuri nisipoase și de sărături, pe H. *tenuiflora*.

III

Contribuție la flora lichenologică a României ¹⁾

de M. Stamatin
profesor la gimnaziul din Fălticeni

Deabia terminasem publicația din 1904, în Analele Științifice ale Universității din Iași, asupra contribuțiilor mele la flora lichenologică a României, când un alt studiu, având același titlu, apărea la Viena, în Analele K. K. Naturhistorischen Hofmuseum (1904): Verzeichnis der gelegentlich einer Reise im Jahre 1897 von Prof. Lottesberger in den rumänischen Karpathen gesammelten Lichenen von dr. A. Zahlbruckner. Această lucrare foarte însemnată prin marile număr de specii ce le prezintă (160), și prin două specii noi de licheni.

Catillaria verrucariorides A. Zahlbruckner. (Rucăr) și *Torninia Lottesbergeri* A. Zahlbr. (Iezeru), nesusindându-mi decât în momentul când lucrarea mea fusese deja tipărită, n'am putut-o ține în seamă.

Din comparația acestor două lucrări, rezultă că din 97 de specii amintite de mine, 37 coincid ca specii cu cele ale lui Zahlbruckner, dar printre cele mai multe se disting ca forme și varietăți.

În afară de aceasta regiunile geografice de unde au fost colecționate lichenii sunt cu totul diferite: lichenii mei au fost recoltați în cea mai mare parte din Nordul Moldovei, ținuturile: Iași Suceava și un foarte mic număr dela Vârciorova; lichenii menționați de dr. Zahlbruckner au fost strânși din regiunea muntoasă cuprinsă între Prahova și Olț.

Luând în considerație că regiunile explorate sunt cu totul restrânse față de întinderea țării; pe de altă parte greutatea colecționării unor licheni fiind foarte mare, din cauza micimiei lor ca și din cauza locului unde se găsesc, cu siguranță că acest capitol e departe de a fi terminat și deci e cu puțință să se mai găsească în flora țării noastre încă un număr mare de noi specii. Oricum ar fi, flora lichenologică a țării noastre este pe calea progresului căci devreme ce înainte de 1904 nu se cunoșteau decât 22 specii, citate de către Kanitz, astăzi numărul speciilor trece de 240. Toate acestea se datoresc, în cea mai mare parte, dr.-lui Al. Zahlbruckner, căruiua știința românească, ca și știința în general îi va rămâne recunoscătoare; în ce mă

privește îi aduc și aici vîile mele mulțumiri pentru ajutorul pe care mi l-a dat.

Dați în cele ce urmează o nouă listă de câteva specii de licheni:

***Pirenula* (Ach.) Mass.**

1. *P. coryli*. Mass. Pe scoarța alunului (*Corylus avellana* L.) în pădurea Tătăruși, jud. Suceava.

***Verrucaria* (Nyl.)**

2. *V. rufescens*-Schnrad. Pe calcaruri, muntele Ceahlău. Sinaia, dr. Z. 1)

***Dermatocarpon* (Eschw.) Th. Fr.**

3. *D. rufescens* (*Endopyrenium rufescens* Ach.) Pe pământ, Ceahlău.

***Graphis* (Adans.) Müll.**

4. *Gr. scripta* var. *Serpentina* (Ach.) Nyl. Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvatica* L.), în pădurile: Bârnova și Bârsan județul Iași; Manolea și Tătăruși, județul Suceava.

5. *Gr. dendritica* Ach. Pe scoarța arborilor, în pădurea Tătăruși, jud. Suceava.

***Rhizocarpon* Ramm.**

6. *R. vtridatra* (Flk.) Kbr. Pe gresie la Vârciorova.

***Lecidea* Ach.**

7. *L. armenaca* (DC.) Fr. Pe sisturile cristaline în munții jud. Argeș (Neagoi dr. Z.)

8. *L. crustulata* Ach. Saxicoale la Vârciorova.

***Baeomices* (Pers.) Fr.**

9. *B. roseus* Pers. Pe pământ argilos în pădurea mănăstirei Agapia.

***Pertusaria* DC.**

10. *P. faginea* (L.) Arn. Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvatica* L.) în pădurile: Repedeș și Bârnova, jud. Iași, Manolea, Udești, Tătăruși, Antilești jud. Suceava; Durău, Sihla jud. Neamț și la Vârciorova.

11. *P. multipunctata* [Nyl.] Pe scoarța carpenului [*Carpinus Betulus* L.], în pădurea Tătăruși jud. Suceava.

¹⁾ Localitățile în paranteză arată locul unde aceeași specie a fost găsită de dr. Zahlbruckner.

¹⁾ Traducere din "Annales scientifiques de l'Université de Jassy", Tome IV, III-ème et IV-ème fascicules Juillet 1907.

11. *P. amara* (Ach.) Nyl. Pe scoarța arborilor — Ceahlău, (Negoi dr. Z.)
- Theleotrema.**
13. *T. lepadinum* [Ach.] Pe scoarța ulmului [Ulmus] Ceahlău.
- Lecanora Ach.**
14. *L. rugosa* Pers. Pe scoarța carpenului (*Carpinus*), în pădurea Tătăruși, jud. Suceava.
15. *L. albella* (Ach.) Nyl. Pe scoarța carpenului (*Carpinus*), în pădurea Tătăruși (Piatra-Nămești dr. Z.)
16. *L. Hageni* Ach. Pe scoarța copacilor, Durău jud Neamt, (Rucăr și Comarnic, dr. Z.).
- Parmelia Ach.**
17. *P. perlata* Ach. Pe scoarță în pădurea Repedei județului Iași și Tătăruși jud. Suceava.
18. *P. laevigata* Ach. Pe pietre și lemne — Ceahlău.
19. *P. ambigua* (Wulf.) Ach. Pe scoarță la Găinești jud. Suceava, (Negoi dr. Z.).
20. *P. acetabulum*. E. Fr. Pe scoarța fagului (*Fagus Sylvatica*), în pădurea Manolea jud. Suceava.
- Rinodina Krb.**
21. *R. exigua* Th. Fr. Pe scoarța carpenului (*Carpinus*) în pădurea Repedei, jud. Iași.
- Cladonia Hoffm.**
22. *Cl. pyxidata* (L.) Fr. Var. *neglecta* (Flk.) Mass. Pe pă-mânt localitatea Manolea, jud. Suceava (Rucăr dr. Z.).
23. *Cl. gracilis* Hoffm. Var. *Macroceras* Flk. Ceahlău.
24. *Cl. difformis* Ach. Pe pământ — Ceahlău.
25. *Cl. digitata* Ach. Pe pământ — Ceahlău.
26. *Cl. squamosa* Hoffm. Var. *squamosissima* (Schoer). Pe pământ Ceahlău.
- Cladina Nyl.**
27. *Cl. sylvatica* Hoffm. Pe pământ — Ceahlău.
- Ramalina Ach.**
28. *R. populina* (Hoffm.) syn. *R. fastigiata* Ach. Pe scoarța copacilor pe muntele Petricica, (Predeal dr. Z.).
- Stereocaulon E. Fr.**
29. *St. nanum*. Ach. Pe mușchi în pădurea Pomârlă-Dorohoi, (leg. D. Popovici).

30. *St. tomentosum* E. Fr. Pe pământ — Ceahlău.
- Caloplaca**
31. *C. cernia* Ach. Pe scoarța oțetarului (*Alanthus glandulosus*), Iași.
- Physcia Th. Fr.**
32. *Ph. Alpolla* (L) Nyl. Pe scoarța stejarului (*Quercus*) Peister-jud. Iași.
33. *Ph. obscura* var. *virella* (Ach.) Th. Fr. Pe scoarța stejarului (*Quercus*) a fagului (*Fagus*) etc. în pădurea Bârnova jud. Iași
- Fălăucei, Mai 1907

IV

Contribuție la flora phanerogamelor din România 1)

de M. Stamatin
profesor la gimnaziul din Fălăucei

În regiunea de mijloc a județului Suceava, între râurile Moldova și Siret, am adunat un mare număr de plante, dintre care unele sunt foarte puține comune florei țării noastre 2).

Această regiune face parte din ținutul dealurilor, cu o climă pe atât de asemănătoare de clima muntoasă, cu cât ne apropiem de râul Moldova.

Constituția geologică a acestei regiuni este terțiară. Rocii, reprezentate prin marne, nisipuri, calcare suprapuse straturilor argiloase aquifere, care aparțin sarmaticului.

Ca o variație în flora acestor dealuri o avem în partea de Nord în valea Somuzului-Mare, apă care traversează numeroase lazuri, (Ciorsaci, lazul tângului etc.), introducându-se aici o floră de apă specifică.

Dealurile mai înalte sunt acoperite de păduri seculare, de fagi, stejar, carpeni, mestecenii, arțari etc., care sfârșesc aici dealtefel ca și în alte regiuni din țară, prin a da teren pentru agricultură.

Printre plantele rare găsite voiu cita :

Nycandra physaloides. Gaertner.

Syn. : *Atropa physaloides* L., *Physalis peruviana*, *Ph. datunaeifolia* Lam., *calydermos erosus* Ruiz et Pavon.

1) Traducere din „Annales scientifiques de l'Université de Lassy”, Tome IV, II-ème fascicule Janvier 1907.

2) Aceste plante se găsesc în erbarul gimnaziului din Fălăucei.

Plantă din familia Solanee, tulpina erboasă, înălțime 0,30—1 m. prevăzută cu muchii este în afară.

Frunze mari, pețiolate, ovale, zimțate, alterne.

Flori izolate, axilare, calicelul mare cu sepalae ovale perzistente, care învelesc fructul la maturitate. Corala mare, albăstrui, în formă de clopot sau pălnie cu 5 lobi rotunjiți la capăt.

Fructul este o bacă cu 4 ori 5 camere, cu numeroase seminte și înveleit în calicelul perzistent.

Înfloreste din Iulie până în Septemvrie.

Această plantă originară din Peru, crește la noi (subspontanu?) în terenuri cultivate, în grădini, în câmpii și în păduri tăiate — în satul Tolești, pădurea Tătăruși și la Fălțiceni. *Această plantă n'a fost încă citată în flora țării noastre.*

Numirea populară: Fahnice. Intrebunțată în medicina populară.

Veratrum nigrum L.

Această specie a fost găsită în România, într-un singur loc în jud. Muscel (Dr. Grecescu). Subsemnatul am aliat-o pe coasta unui deal mic între satele Leucusești și Cărnăzani pe marginea inferioară a pădurei de stejari. Am găsit deasemeni aci dar într-un număr mic, Veratrum album și din abundența Anthericum ramosum pe drumul dela Ciorsaci până în pădurea amintită mai sus. Numele popular: Strigoae neagra.

Leucojum vernum L.

Plantă citată numai în câteva locuri din Muntenia și în Moldova la Oltez și Palanca. Se găsește în păduri și livezi, pajiști la Oprîșeni, din Februarie până în Martie.

Numirea populară: Ghiocel mari.

Oxalis stricta.

Prin livezi în vecinătatea orașului Fălțiceni și în satul Tolești. Specie din America, crește la noi subspontanu. Citată numai la Agathon, jud. Botoșani (Dr. Grecescu, consp. Florei Române). Numirea populară: Măcrișul epurelui.

Erysimum hieracifolium L.

Specie de munte citată (Dr. Grecescu consp. Fl. R.) numai la Broșteni pe marginea părăului Neagra, jud. Suceava. Am găsit-o și mai departe de regiunea muntoasă către satul Tolești (am găsit-o deasemeni și în împrejurimile Iașului, fiind menționată în Analele științifice ale universității din Iași — Tome IV pag. 121).

Utricularia vulgaris L.

Plantă carnivoră, citată în Moldova de sus numai în împrejurimile Iașului, la Cristești (Dr. Brânză) și în Muntenia și în valea Călniștei (Dr. Grecescu). Am găsit-o în iazul dela Ciorsaci pe partea dinspre lina ferată, în tovarășie cu: *Hydrocharis Morsus-ranae L.* (conduraș de apă), *Hippuris vulgaris L.*, *Nuphar luteum S.*, *Nymphaea alba L.*, etc.

Ranunculus lingua L.

Într-o baltă, despărțită de (iazul) Ciorsaci, prin lina ferată, în tovarășie cu *Typha* și *Sparanium*.

Specie citată în câteva locuri din Muntenia — și în Moldova numai la Galați și Iași.

Pedicularis palustris L.

În iazul din apropierea gării Fălțiceni, pe un teren cu turbă. Plantă citată în Moldova de sus în văile munților, la mânăstirea Neamț și pe muntele Bărnărel.

Laboratorul gimnazului Fălțiceni, Septembrie 1906

V

Acclimatizarea speciei Tradescantia virginica în Europa ¹⁾

de M. Stamatin

În vecinătatea orașului Fălțiceni, am constatat o vegetație interesantă pentru flora țării noastre. Printre plantele recoltate seamnălez:

Nyctandra physaloides Gaertner (Tolești).

Veratrum nigrum L. (Leucusești).

Ranunculus lingua L. (Ciorsaci).

Utricularia vulgaris L. (Ciorsaci).

Pedicularis palustris L. (iazul Ganea).

Dietamus fraxinella Pers. (Oprîșeni).

În afară de aceste, în 1906, și în verile anilor următori, am întâlnit în același ținut, *Tradescantia virginica L.* Această specie crește pe coasta unui deal, nu departe de satul Buciumeni,

¹⁾ Traducere din „Annales Scientifiques de l'Université de Lassay”, Tome VI, 1910.

într'un loc mlăștinos, expus la soare, și departe de așezări omenești.

Prezența acestei plante în România este oarecum curioasă, pentru că ea nu este semnalată în Europa decât ca plantă cultivată sau perenă (Engler); nu crește spontan decât în Statele Unite în America de Nord și în Mexic.

Tradescanția virginică întâlnită la Buciumeni, nu se deosebește deloc de forma tipică, e o plantă vivace prin partea subterană, care dă la exterior naștere la ramuri în număr mic, având 50-60 cm. lungime și care poartă frunze având aproape 30 cm. lungime; aceste frunze sunt ascuțite, alterne, cu nervațiune dreaptă a căror teacă învește un nod al tulpinei. Inflorescența este o cymă care prezintă 6—9 flori pedunculatate; acestea au 3 sepalare verzi, 3 petale fine, colorate violet, 6 stamine a căror filamente sunt acoperite de un mare număr de peri lungi și de culoare violetă, anterele cu conectivul larg pe marginile cărui se pun în evidență sacii polnicii cu dehiscență laterală. Ovarul este super, cu 3 camere, având fiecare 1-2 ovule orthotrope cu placentafie axilă.

Natural este foarte greu să admitem că Tr. virginica, crește în mod spontan în România, cu atât mai mult cu cât n'a fost semnalată, într'o astfel de stare, în nici o regiune din Europa; în România, n'am întâlnit-o decât într'o regiune foarte limitată și izolată. Cu toate acestea, dacă cercetăm cu atenție soluția care pare mult apropiată de adevăr, că această plantă a fost introdusă la Buciumeni, prin semințe, observația nu e lipsită de interes, pentru că ea ne arată că această specie americană, se poate aclimatiza în Europa. Am trimis probe culesse dela Buciumeni, lui A. Gravis dela Liège, care este cu adevărat o autoritate în asemenea chestiune, prin studiile pe care le-a făcut asupra anatomiei și fiziologiei acestei plante¹⁾. A. Gravis a confirmat determinarea acestei plante ca și interesul acestei observațiuni din punctul de vedere al aclimatizării ei în Europa.

DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE DELA IZVOARE (NEAMȚ)

de Radu Vulpe
Docent la Facultatea de Litere, București

Taina trecutului nu poate fi totdeauna deslegată prin tălmăchirea vobrel scrise. Mii și mii de ani de viață omenească s'au deplănat pe firul vremii, fără ca vreo slovă să le fi păstrat amintirea. Si totuși, oameni ca și noi au trăit în acele timpuri preistorice. Pe locurile de care se leagă viața noastră astăzi — pe vâl, pe dealuri, pe margini de păduri, prin luminisuri, la poale de munți — mâini harnice lucrau și atunci țarina, îngribeau vitele, clădeau locuințe, făureau unelte; și atunci suferetele își destăințau în podobe iscusite năzuința spre frumos, și atunci măreția firii și tăcerea morții încerneau gândurile.

Dacă nu ne-au lăsat nimic scris, dacă în modesta traintă lor nu simțeau nevoia ca numele și gândurile lor să înfrunte veacurile, în schimb le putem cunoaște, fără voia lor, felul de viață, formele civilizațiilor pe care, după locuri și vremuri, le-au creat, precum și legăturile dintre aceste civilizații. Intregi milenii uitate din trecutul omenirii sunt aduse la lumină mulțumită resturilor de lucruri făcute din materiale trainice: piatră, os, corn, lut ars, metal, pe care cercetătorul le scoate cu băgare de seamă din straturile de cenușă și dărâmături ale străvechilor așezări și le supune unei studieri amănunțite și anevoioase.

Preistoria este partea din știința trecutului care, nouă Românilor în deosebi, ne păstrează pentru viitor cele mai mari surprize. Tara noastră se bucură de o mare bogăție de urme ale civilizațiilor preistorice. Frumos și rodnic, răvniț de toate popoarele, situat la răsrucea lumilor celor mai felurite, pământul românesc a fost totdeauna locul de întâlnire și de propășire al influențelor venite de pretutindeni. Poate în nicio parte a Europei știința arheologiei preistorice nu are de așteptat mai multe și mai hotărtoare descoperiri ca în România. Nu e nevoie decât de cercetări cât mai numeroase, mai întinse și mai sistematice. Deși început cu adevărată stăruință abia după războiu, cu îndemnul și prin opera neuitatului Vasile Parvan, asemenea

¹⁾ Recherches anatomiques et physiologiques sur le Tradescantia virginica L. 1896. Bruxelles.

cercețări urmează fără întrerupere, îmbogățind an de an harta arheologică a țării, mătrind cantitatea materialului depus în muzee, adăugând științei fapte și lămuriri nouă.

În ultimii ani cercetările au atins ținuturi românești ale căror resturi preistorice erau încă necunoscute. Printre acestea, ținutul Neamțului, în care am avut cinstea să fac săpături, prezintă o neașteptată varietate de așezări din toate vremurile. Situat la marea cruce de depresiuni roditoare și pitorești — pe care o formează, printre munții Moldovei, Valea Bistriței cu ulucul subcarpatic al Cracăului și Tazăkului — acest ținut a fost totdeauna locuit cu intensitate.

Anul trecut 1) am expus rezultatele primelor explorări arheologice din județul Neamț. Era vorba de săpăturile executate pe Horodiștea dela Calu, în dreapta Bistriței, lângă Roznov, într-o stațiune situată pe o înălțime impunătoare. Constatasem acolo două așezări suprapuse: deasupra, o așezare dacică din vremea supremației imperiale romane; dedesubt, un strat aparținând celebrei civilizații eneolitice cu ceramică pictată de tip Cucuteni. Lucrurile găsite cu acele prilej au fost depuse în localul „Casei Naționale” din Piatra-Neamț, unde au constituit începutul unui interesant muzeu regional, înființat prin neobosită străduință a părintelui C. Mătasă și prin lăudabilul concurs al celorlalți fruntași intelectuali din partea locului.

Din aceeași inițiativă și cu același concurs am purces, în Iunie 1936, la noi săpături în ținutul Neamțului. De data aceasta am ales o stațiune preistorică de pe stânga Bistriței, la *Izvoare*, nu departe de orașul Piatra. Situată într-o parte scundă a terasei superioare a Bistriței, la conacul d-lui avocat I. Comăniță, lângă satul Izvoare, stațiunea are un aspect pașnic, cu totul altul decât al Horodiștei dela Calu: e plată, joasă, ușor accesibilă; abia delimitată prin două vâlcele bogate în izvoare, de unde și numele localității vechine. Fiind lipsită de orice apărare naturală, întemeierea ei în acest loc, de către preistorici, nu s'ar putea explica decât prin izvoarele de alături și prin situația ei în apropiere de confluența importantă a văii Bistriței cu valea Cracăului. În toate timpurile apa și drumurile au fost principalele condiții care au determinat locul așezărilor omenești.

Prefința pe care am dat-o stațiunii dela Izvoare mi-a fost pe deplin răsplătită. Săpăturile făcute pentru Muzeul regional al „Casei Naționale” din Piatra-N., precum și cele executate în Septembrie 1936, în acelaș loc, de către d-na Ecaterina Vuilpe pentru Muzeul Național de Antichități din București, au dus la

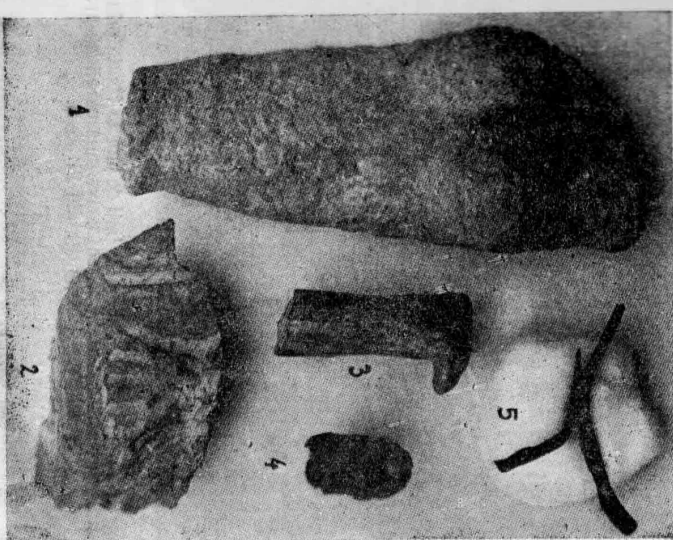

Fig. 1. — *Izvoare 1*. Obiecte de lut (1, idol; 2, ciob de vas ornat cu mână de om în relief; 3, mâner de vas în formă de cap de animal) și bucați de obiecte de cupru (4-5). Caracteristice pentru epoca eneolitică precucuteniană. Muzeul Casei Naționale din Piatra-N.

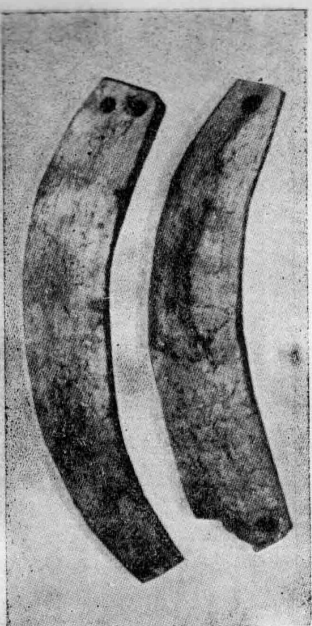

Fig. 2. — *Izvoare 1*. Obiecte de podobă făcute din colți de mistreț. Epoca eneolitică precucuteniană. Muzeul Casei Naționale din Piatra-N.

1) Cf. Anuarul liceului de băieți din Piatra-Neamț, pe 1934/35.

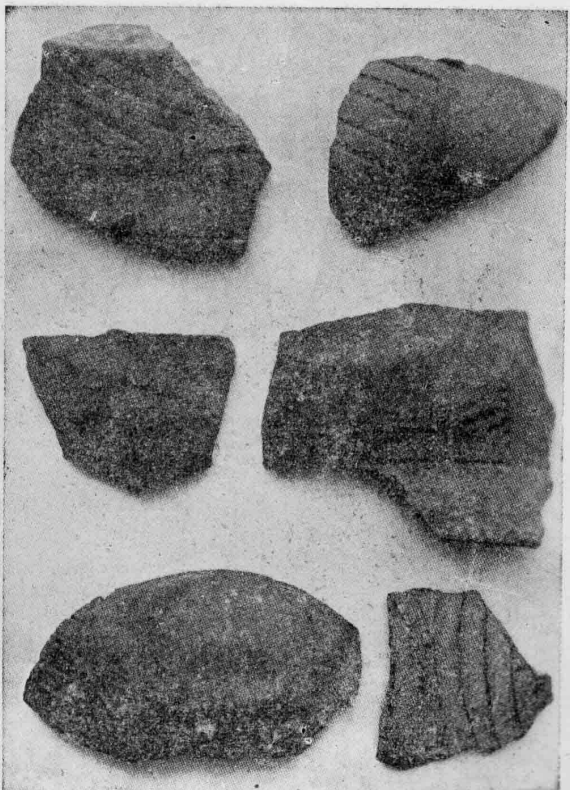

Fig. 3. — *Izvoare I*. Ceramică împodobită cu linii de puncte făcute prin apăsarea pe lutul moale cu un pieptene. Caracteristică pentru civilizația eneolitică precucuteniană. Muzeul Casei Naționale din Piatra-N.

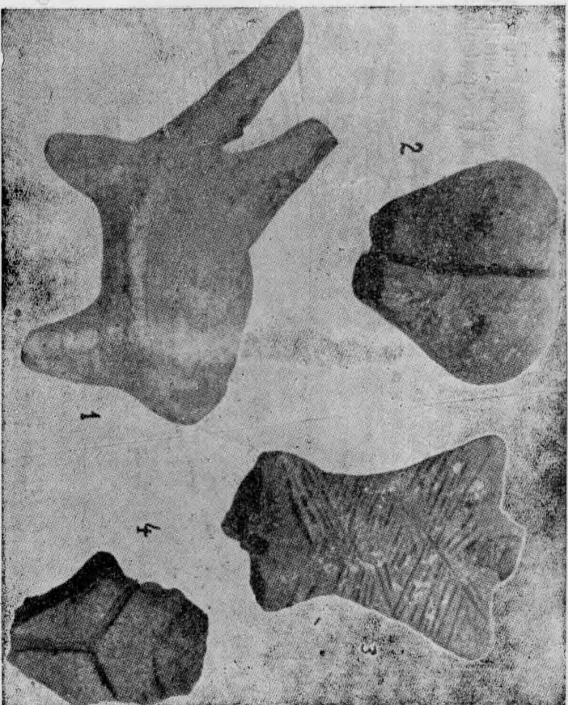

Fig. 4. — *Izvoare II*. Fragmente de figurine de lut eneolitice (1, scan; 2-4, corpuri omenеști). Stil Cucuteni A. Muzeul Casei Naționale Piatra-N.

rezultate din cele mai satisfăcătoare. Pe lângă materialul găsit, demn de expus în muzeu, deosebit de prețioase sunt observațiile științifice pe care aceste săpături le-au prilejuit.

Cel mai important rezultat de acest fel e descoperirea unui strat de civilizație străvechiu, încă necunoscut până acum. Această descoperire, pe care am prezentat-o în August 1936 înaintea Congresului Internațional de Științe Preistorice și Protoistorice de la Oslo, împlineste un postulat formulat de mai multă vreme pe bază de deducții teoretice.

Să-mi fie îngăduit să mă opresc puțin asupra acestui subiect.

Printre diferitele civilizații din țara noastră, referitoare la epoca eneolitică, (adică la vremea în care cele mai tari unelte se făceau din piatră lustruită, iar metalul abia începuse să fie cunoscut prin răzlețe obiecte de aramă), civilizația ceramică nelămurite din Moldova forma obiectul unei probleme cronologice de Cucuteni, după stațiunea din județul Iași, unde a fost descoperită și studiată mai întâiu, și deosebindu-se printr'un rafinat stil decorativ, nu apăruse nicăiri suprapusă unui strat conținând o ceramică de alt aspect. Ar fi urmat să se admită astfel că Moldova și regiunile vecine din Răsărit n'ar fi cunoscut astfel călăzite neolitice ori eneolitice mai vechi. Toțiși, vagi analogii cu eneoliticul din Muntenia și din Ardeal, făceau probabilă și o descoperire care să înălture o asemenea concluzie.

Trebuia anume să se găsească o stațiune cu stratigrafie clară, în care un strat cu resturile fazei celei mai vechi ale ceramicii pictate cucuteniene să fie situat deasupra unui alt strat, Apariția unei asemenea relațiuni stratigrafice forma postulatul științific de care am pomenit.

În sfârșit această stațiune a fost găsită: este cea dela Izvoare. Săpăturile de acolo au scos la iveală tocmai stratigrafia mult căutată. În adevăr, atât în Iunie, cât și în Septembrie 1936, săpăturile, făcute pe o suprafață totală de peste optzeci de metri pătrați și pe o adâncime de aproape trei metri, au dus la constatarea a două straturi de civilizație deosebite în chip lămurit între ele printr'o pătură groasă de dărâmături de locuinți arse. Tot ce este deasupra acestei pături de arsătură aparține eneoliticului civilizații de tip Cucuteni și anume fazei celei mai vechi, caracterizate prin stilul ceramic meandro-spiral în trei culori: roșu, negru și alb; pe când tot ce e dedesubt, până la pământul natural format din argilă și din concrețiuni de calcar,

reprezintă resturile unei alte civilizații. Această civilizație mai veche, nu are deloc ceramică pictată, ci e caracterizată doar printr-o olărie monocromă, îngrijit lucrată, lustruită, împodobită cu incizuni ori cu linii punctate produse prin apăsarea, pe pasta încă nearsă, cu o rotifă dințată de os sau de lemn. Tot în acest strat inferior s'au găsit și câteva mici obiecte de aramă, câteva figurine de lut ars, reprezentând o divinitate feminină, și chipuri de animale, precum și mai multe lucruri tăiate în os și în piatră. Avem aici civilizația eneolitică cea mai veche din Moldova, încă necunoscută până acum. O vom numi civilizația *Izvoare I*, nume sub care își va lua locul printre faptele pozitive ale arheologiei preistorice. *Izvoare II* e numele stratului superior caracterizat prin ceramica pictată cucuteniană, la fel cu ceramica cea mai veche dela Calu.

Fără să insistăm asupra tuturor consecințelor științifice pe care le provoacă această descoperire, ne mărginim să arătăm că prin ea se capătă însăși o limită de început, un *terminus a quo*, pentru civilizația ceramicii pictate cucuteniene. Această civilizație atât de dezvoltată și atât de stăpânită de simț artistic, e — având în vedere prezența obiectelor de aramă din stratul anterior Izvoare I — sigur mai nouă decât apariția și răspândirea aramei în țara noastră, ceea ce presupune o datare absolută în preajma anului 2000 înainte de Hristos, cam cu vreo cinci secole mai încoace decât se credea până acum de către multă lume.

Deasupra stratului superior dela Izvoare, în stratul vegetal, s'au găsit numeroase morminte cu schelete dintr-o vreme creștină recentă. Un singur schelet făcea excepție, aparținând, după poziția sa Nord-Sud și după obiectele găsite alături, secolului III după Hristos, deci vremii când în acele locuri trăiau Dacii în contact cu influențele romane. Numeroase resturi de așezare din aceleași epoci istorice au fost găsite în locurile dimprejurul stațiunii eneolitice. E o dovadă că Izvoarele de acolo au atras în toate vremurile. Nici resturi din epoca bronzului nu lipsec: un pumnal de bronz și fragmentele unei spade turnate din același metal s'au găsit atât în țărâna vegetală dela suprafața stațiunii, cât și în apropiere, în curtea d-lui V. Comăniță.

Printre numeroasele lucruri dela Izvoare, aduse în Muzeul din Piatra, cele mai frumoase aparțin, firește, stratului superior cu ceramică pictată. În deosebi merită să fie pomenit un vas mare cu picior, ornat cu spirale albe, tivite cu negru pe fond de hașuri roșii. Acest decor e atât de fin și de desăvârșit executat și atât de bine păstrat, încât vasul (de fapt un obiect de cult) poate fi considerat, nu numai la noi în țară, ca o piesă de muzeu dintre cele mai alese.

Fig. 5. — *Izvoare II*. Vas mare pictat în trei culori: alb, roșu și negru, pe fond cărămiziu. Sth Cucuteni A. Păstrat în Muzeul Casei Naționale din Piatra-Neamț.

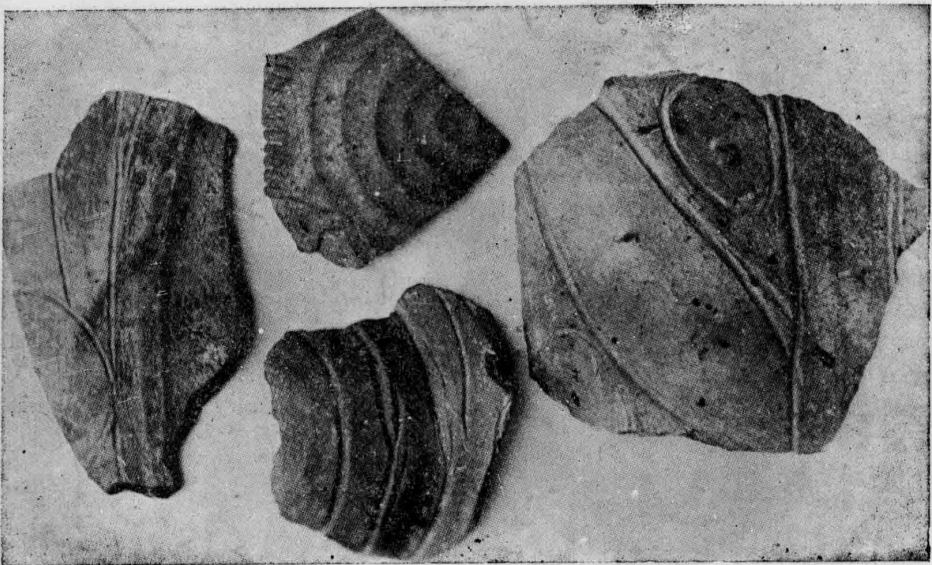

Fig. 6. — *Izvoare 1*. Ceramică împodobită cu incizii și caneluri, de cea mai veche epocă eneolitică precuculentiană. Muzeul Casei Naționale din Patra-N.

Prin săpăturile dela Izvoare arheologia preistorică s'a îmbogățit cu noi contribuții, iar ținutul Neamțului, necunoscut până mai deunăzi în acest domeniu de cercetări, și-a câștigat un loc de seamă printre regiunile românești cu belșug de resturi ale civilizațiilor dispărute.

Avem până acum în Neamț două stațiuni preistorice să-pate științifice: la Calu și la Izvoare.

De curând, prin activitatea d-lui docent universitar Vladimir Dumitrescu, din Septemvrie-Octomvrie 1936, s'au adăos alte două: Dobreni și Trăian, ambele eneolitice. Cu totul, numai patru locuri de pe acest binecuvântat pământ moldovenesc și-au destăinuit misterele pe care le țin de mii de ani învăluate în zăcămintele lor de cenușă și de țărână. Și totuși putem spune că țesătura cunoștințelor noastre despre acel neguros trecut a început să prindă chip. Cu câtă îndreptățită speranță trebuie să privim spre viitor, când harelcul cercetărilor va desfunda și celelalte străvechi așezări de pe măgurile, cetățuile și tăpșanurile din ținutul Neamțului!

Vom avea atunci în muzee o uriașă arhivă de obiecte nescrise, din a căror nută elocvență se va putea întocmi o cronică nebanuită despre trecerea atâtor popoare cu grâini și nume pierdute, care au fost cuprinse și ele în vraja Ceahlăului și a Bistriței, ca și vrednica populație de azi a acestui ținut vestit prin frumusețe și bogăție.

COMOARA DE ARTĂ DELA VĂLENI (NEAMȚ) 1)

de I. D. Ștefănescu — profesor
Conferențiar de artă bizantină la Paris

Ținutul Neamț, în Moldova, este unul dintre cele mai frumoase din România. Munți înalți, împăduriți, îl acopăr de la Nord la Vest; un mare râu, Bistrița, cu ape limpezi și adânci, îl străbate; nenumărate plute — conduse de cei mai frumoși țărani români, cu trup vânljos, cu privire adâncă și îmbrăcați în port pitoresc — alunecă pe undele ei, când cu toată repeziciunea, când liniștit, după iuțea apei, mergând către Siret și mai departe, către Dunăre. Munții sunt acoperiți cu brazi. Fagi și mesteceni pătează, din loc în loc, covorul verde-închis al bradului. Văi adânci și ascunse, așezate în locuri nebanuite, adăpostesc mânăstiri și schituri locuite de călugări și călugărițe. În adevăr, regiunea Neamț are astăzi douăzeci și mai bine de astfel de lăcașuri — dintre care mânăstirea Neamț, cea mai vestită din România, datează din sec. XIV-lea, și cele mai mari două mânăstiri de călugărițe—Agapia și Văratec, care adăpostesc mai mult de opt sute de suflete. Aici tradiția este aproape tot așa de respectată ca acum două veacuri. Practicile liturgice, cântarea, obiceiurile călugărești — toate păstrează un nepreruit caracter de curățenie și frumusețe, moștenit din bătrâni. Comori de artă religioasă, mai puțin importante decât cele din Bucovina, cuprind totuși obiecte interesante și uneori de mare valoare.

Ținutul Neamț prezintă deosebit de mult un caracter deosebit de important pe care trebuie să-l punem în lumină aici. Cu toate transformările vieții sociale și a vecinătății orașelor moderne, în munți lucrurile sunt aproape ca acum trei sute de ani. Femei evlavioase — adesea și bărbați — „iau negrul” într-o mânăstire sau într'un schit. Nu rarori ei pășesc comunitatea și se așează într'un loc retras, unde își fac un adăpost a cărui principala cămăruță este un altar împodobit cu icoane. Candele ard în fața

icoanelor, unde se citesc rugăciuni aproape tot timpul zilei. Uneori ei se întovărășesc câte doi sau câte trei și se așează în schiturile părăsite și dărăpănate, care dăinuiesc în aceste locuri sălăruțice, repară biserică și pun totul în ordine. Aici se face liturgia în toate zilele, dacă se găsește vreun ieromonah printre călugării așezământului, sau numai în zilele de sărbătoare, dacă trebuie ca acesta să vie de departe. Căsuțe de lemn înconjură biserică și viața continuă, ca în vremea întemeierii. Țărani moldoveni țin în mare cinste pe acești călugări și călugărițe, care adesea iau „shima cea mare”.

Pădurile din Neamț ascund atâtea vechi schituri părăsite, deoarece călugării au fost siliți, acum cincizeci și mai bine de ani, să-și părăsească locurile și să se retragă într'o mânăstire. Căsuțele lor au dispărut. Se mai recunosc, doar, temeliiile de căldiri mai importante: trapeza, casa starețului, paraclisul. O platră de mormânt, săpată și împodobită cu o inscripție, amintește numele unui boier sau al soției sale, îngropați acolo. Doar biserică de lemn mai dăinuiește. Locuitorii satului vecin adesea vin aici să asculte liturgia unul ieromonah. El îngrijește clădirea și-i fac reparațiile trebuitoare. Înăuntrul, Sfânta Masă poartă evangheliarul în legătură bogată, cu inscripții din secolul XVI-lea sau al XVII-lea. Icoane vechi alcătuiesc iconostahul, atele sunt atârnate de bărne. Uneori un covor vechiu, oriental, amintește luxul de altădată. Aceste biserică nu sunt cunoscute și nici nu au fost studiate. Părintele Matașă — un spirit de o mare cultivare științifică — ne-a îndrumat spre una dintre cele mai însemnate: biserica vechei mânăstiri din Văleni, așezată pe malul drept al Bistriței, la cinci km. de orașul Platra. Satul a umplut valea strănută a mânăstirii. Torenții au mâncat drumul și au distrus căsuțele pe care un incendiu recent le crăpase.

Biserica de lemn e într'o livadă; ea se ridică înaltă și masivă, durată din bărne și acoperită cu șindriță. Se disting bărne de stejar decorate cu roze, stele, podobe de coroață, care datează din sec. XVIII-lea. Alte părți, sculptate mai fin, par mai vechi. Ele încadrează micile ferestre dela miază-zi și se văd, și în colțul dela Sud-Vest, aproape de intrare. Biserica a fost ridicată în prima treime a secolului al XVI-lea. Ea a suferit reparațiuni: s'au înlocuit, rând pe rând, când s'a simțit nevoia, un număr careore de bărne. Bărnele de stejar sunt cele mai vechi — poate chiar dela sfârșitul sec. XVI-lea. Frumoase sculpturi le scoț în evidență valoarea — așa cum se văd pe ușorii pridvorului. Motivele sunt: cruci, pătrate, stele — sculptate într'un stil bine cunoscut, acela al meșterului Cozma Mitră, dela care ne-a rămas și frumoasa ușă dela Tazău. În secolul al XVII-le s'a în-

1) Traducere de profesor D. Ciornai din *Byzantion*, Tome X, 1935, Bruxelles, p. 567—590.

trebuințat lemnul de stejar împodobit într'un chip mai simplu. În secolul XVIII-lea s'a folosit fațul nesculpat. În secolul XIX-lea apare bradul. Bine întreținută de către locuitorii satului Văleni, biserica rezistă. De plan dreptunghiular, ea nu are cupolă și nu prezintă abside laterale vizibile la exterior. Altarul este pentagonal. Naosul e acoperit de o boltă semicilindrică și e despărțit de pronaos printr'un arc rotund. O tindă construită de curând apără intrarea așezată în colțul de Sud-Vest. În interior o mică fereastră de abia luminează altarul. Alte două dau puțină lumină naosului. Bărnelle sunt ascunse sub scânduri, ceea ce contribuie la înfățișarea ștearsă, fără culoare, a pereților și dă tristețea încăperii. Iconostasul e format din trei serii de icoane, așezate pe cinci rânduri. Un ieromonah bătrân are în paza lui acest lăcaș și face slujba. Lumea vine aici de departe și aceasta pare a fi o tradiție foarte veche.

Biserica din Văleni a fost a unei mănăstiri de maice, odinioară foarte însemnată. În secolul XIX-lea, aceasta făcea de mănăstire Văratec, unde au și fost mutate cele vreo 40 de maice, care mai erau acolo în anul 1899. La mănăstirea Agapia, în muzeu, se mai păstrează încă icoane dela Văleni.

Croniclele moldovenești nu pomenesc de loc existența mănăstirii dela Văleni — lucru foarte curios; dar noi am găsit, din fericele, în biserică, triptical fondatorilor, care se păstrează la prosoamdele. El are cam 50/70 cm. Lemnul din care e făcut a fost îmbrăcat în pergament. Mai târziu pergamentul a fost acoperit cu un strat subțire de ipsos, pe care s'a copiat textul cel vechiu, adăugându-se și alte nume. În partea de sus niște miniaturi reprezintă în mijloc pe Mântuitorul pe „tronurile de foc“, între Maica Domnului și Sf. Ion Botezătorul (= icoana „Deisis“ deteriorată). Se mai distinge printre miniaturi Sf. Treime, reprezentată prin Dumnezeu Tatăl, Mântuitorul și Duhul Sfânt — sub formă de porumbel. Aceasta în locul Mântuitorului singur. Sf. Fecloră se vede la dreapta Sfintei Treimi, într'o altă miniatură, întovărașită de un Arhanghel îmbrăcat cu sîhar, care se roagă. Sf. Ioan înainte Mergătorul stă la stînga Treimii, cu un înger care se roagă lângă el. Alte patru miniaturi, așezate deasupra panourilor laterale, ne dau portretele Sfinților Petru și Pavel și ale Evangheliștilor Matei și Marcu. Dedesubtul Sf. Treimi s'a pictat Schimbarea la Față. Fondul miniaturilor este aurit, solul verde, culorile — roșul, verdele și cafeniul închis. Trippurile și veșmintele sunt modelate cu ajutorul unor linii de aur.

Triptical original a fost refăcut. Data refacerii e însemnată în josul panoului central—coloana IV-a: 1839, cu litere chirilice. Deasupra, sub icoana Schimbării la Față, cetim în românește, cu

litere chirilice, cuvintele următoare: „Adu-ți aminte, Doamne, de suferințele robilor tăi Ieremia Voievod și mama sa, Maria, Ioan, Gheorghe, Ștefan Voievod, Doamna Saffa, Constantin Voievod“. Urmează apoi mai multe nume de Domni și Domnițe. Voievodul Ieremia a domnit în Moldova dela 1595—1606. Miniaturile care decorează tripticalul sunt executate în stilul a celor care împodobesc cele două evangheliere dela mănăstirea Sucevița și alte cărți ilustrate, daruri ale aceluiași Voievod. În 1839, s'au respectat deci micile icoane care încoronază tripticalul și nu s'a făcut altceva decât să se reia, spre copiere, numele înscrise sub icoana Schimbării la Față. La stînga, pe panoul central—coloana a treia, cetim: „Adu-ți aminte, Doamne, de suferințele robilor tăi Petru Voievod, Doamna Elena, Alexandru Voievod, Doamna Ruxandra, Simeon Voievod, Doamna Melania și fiii lor“. Urmează alte nume de Domni și Doamne și câteva nume care par să fie de boieri și jupânițe. Petru Voievod este Petru al IV-lea Rareș, care a domnit dela 1527 la 1538 și dela 1541—1546. Doamna Elena este soția sa, celebră în istoria Moldovei prin citorile ei bisericuști.

Tripticalul datează dela Ieremia Movilă. Pomenirea lui Petru-Rareș și a Doamnei Elena aici, precum și numele ce urmează, ne dovedesc existența unui diptic anterior al fondatorilor, care s'a copiat sau rezumat—in acela de care ne ocupăm. El a aparținut, desigur, mănăstirii Văleni, în care Ieremia Movilă apare, astfel, numai ca un restaurator. Petru-Rareș ar fi dimpotrivă întemeietorul.

Prima coloană dă numele Mitropolitilor Gheorghe și Ananase și a Episcopilor Agathon și Măsaile. Ei sunt urmați de numeroase alte nume de credincioși și de boieri cu familiile lor în primul rând. A doua coloană cuprinde numele de boieri: Lupul și familia sa, urmat de multe alte nume de boieri și de călugări. Întălmim și numele cam rar de Casandra și Maovei. În josul coloanei, cetim data 7082, Iulie 27 și cuvintele românești: „Velean de la Petru Voievod pentru Dănești“. Data nu este scrisă cu caractere chirilice ca de obicei, ci în cifre arabe. Ea arată anul 1574 și numele lui Petru V Schiopul, care a domnit din luna Iunie 1574 la 23 Noemvrie 1579. Trebuie deci să-l socotim pe ultimul printre restauratorii sau marii binefăcători ai mănăstirii. Expresivitatea „Dănești“ se referă la moșia Dănești a mănăstirii.

Coloana a cincea începe prin cuvintele rituale: „Adu-ți aminte, Doamne, de suferințele robilor tăi“ și dă numele lui Gavriilă, soția și fiii săi: Andrei, Paraschiva și fiii lor: Toma, Dumitru, Maria, Ioan. După multe alte nume necitefe, deslușim: Angela

și Eugenia. Coloana a șasea cuprinde nume de călugări și călugărițe: ieromonahii, Simion, Martirie, Ghemadie; călugărița Panfilia; călugărița Sava, Gherman, Calist etc. Ultimele nume sunt Nazaria shimonahia și starețele mănăstirii Vărătic: Olimpiada și Elisaveta. Coloana a șaptea, în fine, cuprinde pe călugărițele: Teofana, Maria, Mitrofana, Fevronia, Salomeia, Melania, despre care vom mai vorbi—și altele mai puțin cunoscute, care au trăit la mănăstire.

Am putut examina tripticul original în unele părți. Am citit în primul rând numele lui Petru-Rareș cu familia sa, Petru Șchopul și Ieremia Movilă.

S'a întrebuițat pentru inițiale aurul și cernaia albastră închis. Tripticul lui Ieremia redă originalul, ale cărui rânduri au fost îndestile pentru a se adăuga alte-nume până în 1840. Găsim în el pe fondatorul mănăstirii, Domnitorii restauratori, Petru Șchopul și Ieremia Movilă și diferiți donatori până la shimonahia Nazaria, stareță a mănăstirii Durău, în timpul lui Paisie înviitorul vâleii monahale în Moldova (ultima treime a sec. XVIII); Olimpiada se găsea în aceeași vreme în micul schit Topolița, pe care-l părași pentru mănăstirea Vărătic.

Tripticul este deci un document extrem de interesant, căci rezună prin tema „Deisis”, care ne amintește rugăciunile pentru morți și miilocirea Maicei Domnului, Sf. Treime în locul Mântuitorului arată o tradiție iconografică pe care am întâlnit-o și la Dolhești Mari, în Moldova, unde un mare tablou mural este pictat în pridvor, deasupra mormântului unui boier. Se văd în el apostolii și evangheliști, dar lipsește Ingerii rugători¹⁾. Opera datează din ultima treime a sec. XV-lea. „Deisis” în întregime apare într'o altă pictură murală la sfârșitul sec. XVI-lea, la mănăstirea Sucevița, ctitorie a lui Ieremia Movilă.

Un triptic mai puțin luxos decât al nostru, bine păstrat și datând din prima jumătate a sec. XVIII-lea, se găsește la m-reia Vatra-Moldovitei, ctitorie a lui Petru-Rareș. Numele acestuia și al soției sale, Doamna Elena, sunt scrise pe frontispiciu. Buna-Vestire este pictată pe dosul tăbărilor laterale. Știm legătura care există între Buna Vestire, Nastera Mântuitorului, Patini și Mântuire. S'a arătat, deasemeni, rolul de miilocitoare pentru noi, a Fecioarei, cuprins în cuvintele liturgice care se referă la Buna Vestire și la Naștere²⁾. Schimbarea la Față este așezată pe tripticul dela Văleni, dedesubtul Sf. Treimi. Ea arată hrământul care a fost dat bisericii în timpul lui Ieremia. Nu cunoaștem hrământul

1) I. D. Stăfănescu: *Nouvelles recherches*, p. 5-8.

2) I. D. Stăfănescu: *La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie* pp. 92-93.

bisericii lui Rareș. Probabil a fost același. Să observăm totuși că era obiceiul de a schimba hrământul sau de a adăoga un al doilea, ori de câte ori era vorba de o restaurație importantă.

În Biserica dela Văleni avem modelul unei biserici de lemn cum se mai întâlnesc vreo câteva și care ne duc uneori, prin valoarea lor, la însăși originile artei moldovenești.

Cele mai vechi păstrate, din prima jumătate a sec. XVII-lea reproduc în lemn biserici de piatră. Ele au făcut pe cerce-tători să-și pună probleme foarte importante. Unii s'au gândit că nu-s copii ale bisericilor de cărămidă sau de piatră, ci modelul arhitectonic al acestora. Ceea ce ne interesează aici, este decorul. În câteva monumente de această decorul e format din tablouri pictate pe pânză și lipite înăuntrul, pe scândurile care acopăr bărnele. În alte cazuri, icoane de lemn ne dau subiectele esențiale. Ele alcătuiesc iconostasul și decorează peretele de răsărit al altarului, pereții de miază-noapte și miază-zi ai naosului și intrarea. Rareori sunt mai mult de douăsprezece.

La Văleni, și aceasta este foarte curios, numeroase icoane au acoperit toți pereții, în altar, în corpul bisericii și în pridvor. Ele formau un tot bine legat și reproduceau decorul mural al unei clădiri de cărămidă și piatră. Biserica mai are 139 icoane; 34 icoane au fost repiccate grosolan, acum zecce ani; 105 icoane, bine păstrate, sunt originale. Ele se grupează cu ușurință și formează 3 serii. Prima, cea mai puțin bogată, cuprinde icoanele care au împodobit biserica lui Rareș. A doua cuprinde icoanele care datează de la sfârșitul secolului al XVI-lea; și a treia, icoanele din se. XVII-lea. A doua observație este și mai importantă. Iconostasul este alcătuit din două serii de icoane, sau mai degrabă vedem două iconostase executate în două epoci diferite. Celelalte icoane, foarte numeroase precum s'a văzut, nu reprezintă decât o parte din comoara de artă de la Văleni. În adevăr, am găsit mai mult de 30 icoane la muzeul de la Agapia, în bisericile din vecinătate și în case particulare. Altele, mai numeroase, s'au pierdut.

Ansamblul este format din două decoruri diferite. Primul pare să fi fost de biserică din sec. XVI-lea; al doilea de edificiu mai mare din sec. XVII-lea. Se recunosc deasemeni elementele de decor ale unui paraclis mai mic, care a putut fi paraclisul ctitorului sau acela al stăreței. Ceea ce e lămurit și interesant, e că cele două, ansambluri despre care vorbeam mai sus, sunt formate din icoane care dau subiecte liturgice, teme evanghelice și viețile sfinților, elementele — într'un cuvânt — ale unui întreg decor mural. Cele mai multe sunt datate și păstrează inscripțiuni în vechiul slavă. Le vom studia începând cu cele două iconostase.

Iconostasele nu sunt complete. Lipsesc elemente, la primul ca și la al doilea, precum : icoanele Sfinților doctori fără de arginți și icoanele Praxnicilor. Alte elemente, ușile împărătești de pildă, datează din epoca cea mai veche ; acelea ale iconostasului, de la sfârșitul secolului XVI-lea, lipsesc. Ușile împărătești bine păstrate sunt de lemn sculptat, având 1,30 m. înălțime, 0,82 m. lățime. Margiunile au frunze de vie și struguri. Strugurii în- to-vărășesc frunzele de palmier și albastrelele pe tăbii. Lemnul este sculptat fin, acoperit cu un strat subțire de ștuc aurit. Aurul este aplicat pe o culoare roșie care-i mărește strălucirea. Tăbiiile superioare au două icoane mici pictate, pe care nu se mai distinge subiectul. Lucrarea are mari calități artistice. Ansamblul amintește frumoasele ușî împărătești ale iconostasului de la Voroneț și cele asemănătoare de la Vatra Moldoviței, care datează din epoca lui Rareș.

Sculpturi pe lemn, foarte interesante, se văd în Moldova și mai târziu.

Să pomenim usa bisericii din Tazlău, lucrată de către meșterul lui Jeremia Movilă. Motivele la aceasta din urmă sunt în stil gotic și executarea este deosebită. Intr'adevăr, înălțim aici mai puțină libertate și mai multă precizie, deci un altfel de sculptură ; aurul lipsește și nu este nici urmă de ștuc. Ușile pe care le studiem par ar fi din prima jumătate a sec. XVI-lea. Ceea ce e interesant de observat e apariția unei tehnice occidentale caracteristică sculpturilor pe lemn din bisericiile catolice sau reformate ale Transilvaniei.

La Văleni, nota bizantină predomină încă, dar ea nu izbutește s'o ascundă pe cealaltă.

A doua piesă este un mare crucifix care încununa iconostasul original și care se găsește acum în pridvor. El are 143 cm. înălțime, lățimea fiind de 125 cm. Mântuitorul cu aureolă în jurul capului are mijlocul înclins cu o pânză. Inscripția slavonă „Iisus Nazaritanul Rege al Iudeilor” i se vede deasupra capului. Deasupra ei s'a pictat soarele și luna, sau mai degrabă, sub această formă, alegoriile bisericii și ale sinagogii. Doi îngeri, plângând, se văd la stânga și la dreapta mânilor ținute ale Mântuitorului. Lemnul este acoperit cu un strat subțire de ipsos. Pictorul a scos în lumină amănunțele anatomice ale trupului lui Iisus, între altele traheia și coastele. Deasemeni a exagerat lungimea brațelor. Expresiunea de oboseală este perfect redată. Totul este executat pe tencuială umedă, în pete de culoare fără relief și cu ajutorul unei singure culori. Am găsit într'un colț al bisericii o altă tăbii de lemn care reprezintă pe Sf. Ioan Evangelistului. E o pictură în „tempera” tot pe ghips umed, de aceeași mână. Sf. Ioan stă, se știe aceasta, la stânga Mântuitorului răs-

Fig. 1. — Icoana Mântuitorului.

Fig. 2. — Icoana Sfintei Fecioare cu Mântuitorul în brațe.

tenit, deasupra iconostasului. La dreapta lui Iisus e Sf. Fecioară. Însă chipul ei lipsește la Valeni. Seria icoanelor împărătești, este compusă din icoanele Mântuitorului, Sfintei Fecioare — fiind pe Iisus copil în brațe — și aceea a Schimbării la Față. Icoana Sf. Nicolae, așezată la stânga în partea proscomidiei, a fost refăcută și desfigurată. Ea complecă seria originală. Nici Icoana Mântuitorului n'a fost cruțată de un zugrav ignorant, care i-a refăcut mânele cu alb amestecat cu galben, pentru a le face mai strălucitoare. Cu toate acestea mânele rămân fine și dealtfel s'ar putea ușor face să dispară adaosul zugravului. Restul picturii n'a fost refăcut. Icoana are 72/93 cm. Lemnul de tăl este acoperit cu o pătură subțire de ipsos, peste care s'a pictat. Iisus Atotputernicul este reprezentat bust, fiind Evghelea închisă și binecuvântând. Un nimf în relief, împodobit cu motive sculptate, îi înconjură capul. Sf. Fecioară și Sf. Ion se roagă. Sunt pictați tot bust la stânga și la dreapta capului Mântuitorului.

Cei doisprezece Apostoli stau pe margini: Evggheliștii în cărți închise, ceilalți pergamente sul. Fondul este de aur aplicat pe culoarea roșie, cu care s'a acoperit stratul de ipsos. Mantiliile Apostolilor sunt modelate cu nuanțe ale culorii din care e făcută fiecare. Mantia Mântuitorului este modelată cu ajutorul unor linii de aur. El are părul mătăsos și-i cade în plete pe umeri. Urechile-i sunt mici și în parte acoperite sub păr. Nasul fin e întrerupt la legătura cu fruntea. Ochi mici și adânci sunt pictați într'un chip caracteristic: două penițe de piele încaadrează orbitale, iar a treia se vede dedesubtul lor. Obrajii supti sunt modelați cu ajutorul petelor de lumină. Bărba ascuțită și ieșită în afară, mărește lungimea feței. Culoarele întrebunțate sunt roșul aprins, două nuanțe de verde și carminul închis. Figurile Apostolilor sunt individuale și prezintă trei tipuri. Primii are fruntea înaltă, obrajii slabi cu umerii teșți, barba și părul alb. Al doilea este caracterizat prin păr negru buclat, care le acoperă fruntea, o barbă deasă, nasul mic, ochii apropiați și adânci. Al treilea grup se caracterizează prin lipsa bărbii, figura ovală, ochii depărtați, părul buclat, înfățișarea tânără.

Icoana Sfintei Fecioare aparține aceleiași arte ca și precedentă, dar este mai luxoasă. Are 72/92 cm. și prezintă aceleiași caracter de execuție ca și Icoana Mântuitorului. Fecioara bust fine copili pe brațul stâng, iar mâna dreaptă pe piept. Veghantul, împodobit cu motive țesute care închipuiesc perle și rauri de aur, îi acoperă capul, umerii și bustul. Fața-i e frumoasă și caracteristică, cu un oval pronunțat; obrajii plini, bărba grasă și acoperită. Nasul este întrerupt la legătura cu fruntea; ochii sunt

mici și adunată și execuția lor arată pe același pictor al icoanei Mântuitorului. Forma gâtului și carnația ne reamintește tehnica picturilor murale dela Sucevița. O brățară de aur îi împodobeste mâna dreaptă. Poartă două inele de aur cu pietre prețioase în degetul mare și în cel mijlociu; două rondoie de aur fixe pe lemnul împodobite fiecare cu șapte pietre prețioase, sunt fixate pe lemnul icoanei la dreapta și la stânga capului Feocioarei și la stânga Mântuitorului. Un nimf în relief aurit, împodobit cu cruci și romburi, îi înconjoară capul. Copilul sfânt, în veșmânt aurit, stă pe brațul stâng al Feocioarei și ține în mâna stângă un pergamament răsucit, iar cu dreapta binecuvintează. Capul acoperit cu păr buclat este înconjurat de un nimf în relief sculptat și aurit. E frumos la chip, are fruntea înaltă, ochii depărtați, obrații plini, bărbia rotundă, și nasul întrerupt la legătura cu fruntea.

Manile lui Isus și ale mamei sunt repiccate grosolan. Se distinge, totuși, finețea, forma lor frumoasă și degetele lungi. Arhangheli Mihail și Gavril sunt pictați până la jumătate în colțurile de sus ale icoanei, cu aripile întinse. La stânga și la dreapta, pe margini, se văd doisprezece proorooci pictați până la genunchi, întorși către Feocioară, având pergamente cu inscripții în vechea slavonă. Citim numele lui David, Ilie, Isaia, Joel, Daniel, Avacum și Zaharia. Din punct de vedere iconografic, icoana Feocioarei se alătură tipului Hodigitria și icoanei dela Sf. Clement din Ohrida 1) cu singura deosebire că Feocioara dela Ohrida are capul ușor înclinat către Isus, care privește spre dansa. În timp ce în icoana noastră Feocioara și Isus privesc drept înainte. Icoana Mântuitorului ne amintește, la rândul său, icoana dela Sf. Clement din Ohrida 2), dar Isus este singur în acest din urmă exemplu căci „Deisis” și apostolii nu-s pictați.

Oea mai frumoasă icoană dela Văleni este, fără îndoială, aceea a Schimbării la Față, hramul bisericei. Ea se află la locul său, în iconostas, în partea vestică și măsoară 71/91 cm. Suportul e format dintr'o scândurică de mesteacăn, acoperită cu ipsos, pe care s'au așternut culorile pe umed. Fondul e aurit. Culorile întrebunțate sunt verdele și roșul în nuanțe bogate și delicate. Relieful draperiilor e obținut cu ajutorul liniilor albe și roșii și mai rar prin nuanțele aceleiași culori.

Chipurile sunt modelate cu ajutorul petelor de lumină, care apar pe gât, mâniși, căteodată, chiar pe umerii sfinților. Petașul cuprinde trei muți cu vârfulle formate din stânci tăiate în trepte. Primul, cel mai important, este în mijloc și în primul

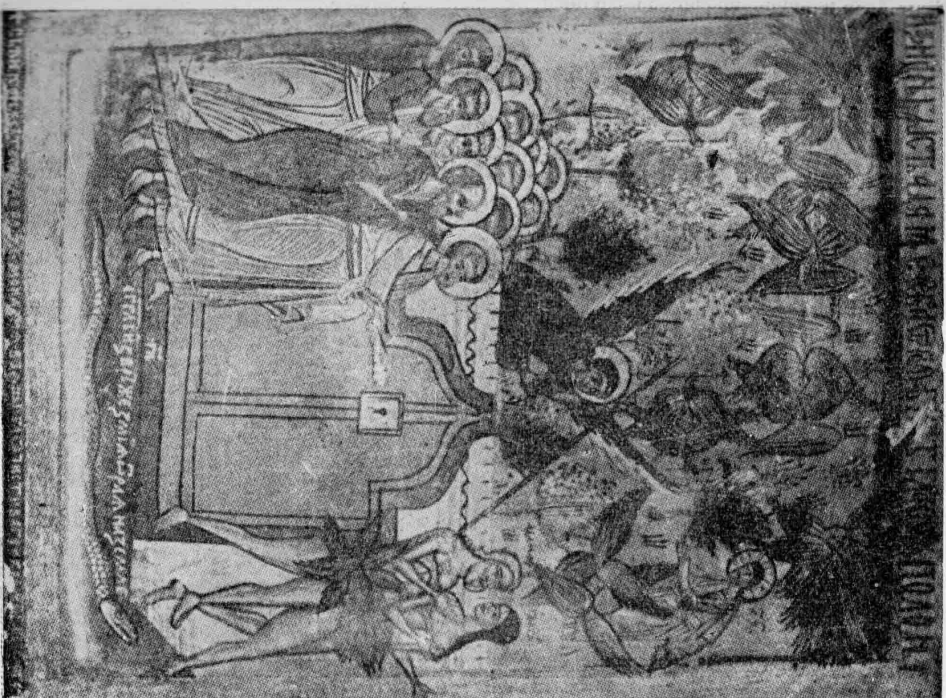

Fig. 3. — Izgonirea din Rai.

1) N. P. Kondakov: *Iconografia Bogomateri*, t. II p. 236.
2) Diehl: *Manuel d'Art Byzantin*, t. II p. 868, fig. 426.

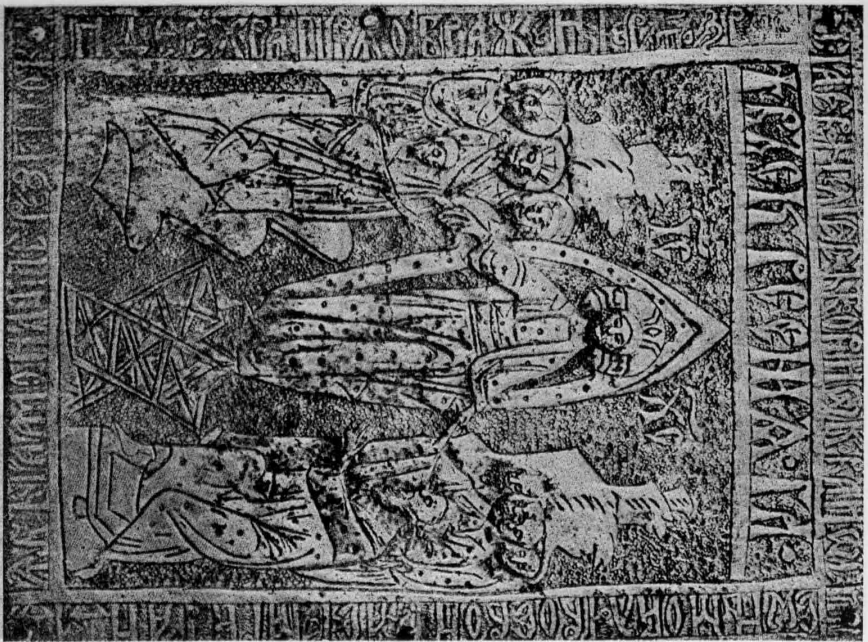

Fig. 4. — Gravură de pe scoarța Evangheliarului dela Văleni (Neamț). (Detaliu).

plan; celalți doi ocupă colțurile superioare. Isus urcă, la stânga, muntele din mijloc. În mâna dreaptă ține răsucit pergamentul legii; cu mâna stângă ridicată, arată piscul muntelui, căci el e întors și vorbește celor trei apostoli: Petru, Iacob și Ioan, care îi urmează, cu brațele întinse. În vârful muntelui vedem pe Mântuitorul îmbrăcat în alb strălucitor, cu pergamentul legii în mâna stângă. Întreita aureolă a luminii necreate îl înconjoară, iar un nimf pare că-l arată cu aripi. Ilie este la dreapta lui, Moise cu tablele legii la stânga, pe vârful muntelui vecini. La dreapta, Isus coboară muntele și vorbește apostolilor Ioan, Petru și Iacob care merg înaintea lui.

Jos, în primul plan, cei trei apostoli umiți de minunea săvârșită se văd prosternați. Meșterul a pictat în amănunte textul evanghelicului lui Matei. Se observă, deasemeni, că Petru și Ioan se roagă în genușchi; Iacob singur a căzut pe spate.

Din punct de vedere iconografic icoana aceasta ne amintește scena dela Sf. Paul din Athos 1), Moise și Ilie se închină (toțuși) Mântuitorului și mâinile lor sunt pictate în aureola lui Isus, care aici are și altă formă.

În exemplul dela Athos, peisagiul este mai îngust și elementele scenei mai înghesuite. Lumina care înconjoară pe Hristos este, se știe, aceeași pentru Tatăl, Fiul și Sfântul Duh și ea arată „ființa cu întreită strălucire”. Cele trei triumfuri de raze pe care le distingem, arată că lumina Taberului purcede din Trinitate. Cele două episoade, Isus urcând cu apostolii, apoi coborînd, sunt motive formate de timpuriu. Se întâlnesc în manuscrisul din biblioteca laurentiană, dar acolo se văd pictate deosebit, fiecare pe o friză. Aceste două episoade se leagă de subiectul principal numai începând din veacul al XIV-lea. Schimbarea la Față din mănăstirea Dionisiu dela Athos amintește îndeaproape înfățișarea icoanei noastre prin atitudinea apostolilor pictați în primul plan. Din punct de vedere artistic, icoana dela Văleni are calități de mână întâi. Să observăm în primul loc peisagiul format din mai multe planuri și a cărui adâncime este accentuată într-un chip rar întâlnit în iconografie. Stâncile, în al doilea loc, sunt interesante prin precizia de desenului și materia lor. Mișcarea personajilor, în fine, este bine redată și figura lui Hristos, înaltă și svelță, este remarcabilă. Am fi înclinată să datăm această icoană din primii ani ai secolului XVI-lea. Rândul icoanelor împărătești era completat la început cu chipurile Sf. Neoclai, azi rău stricat și acela al Arhanghelului Mihail, care a suferit tot așa de mult. Stema Domnitorului Ieremia

1) G. Milliet, Iconographie de l'Evangile p. 226, fig. 192.

era aşezată deasupra uşilor împărăteşti. Am găsit o stricată într'un colt al pridvorului. Ea are bounul cu o stea între coarne, şi vulturul ținând crucea. Aripile vulturului încadrează cele două motive şi coroana Domnitorului de deasupra lor. Un vrei de spin înconjoară totul.

Rândul superior de icoane reprezintă Praznicile: Naşterea Fecioarei, Intrarea în biserică, Buna-Vestire, Naşterea lui Isus, Întâmpinarea Domnului, Botezul, Florile, Învierea, Înălţarea şi Rusaliele. Aceste icoane neatînse datează din epoca lui Ieremia Movila. Se mai văd şi alte praznice, dar acestea au fost stricate şi refăcute pr-st. Două exemple sunt caracteristice: ele rezumă şi reprezintă întreaga serie. Mai întâi Învierea. Muni înalţi, zugrăviţi ca nişte trepte de scară, pentruca să prindă lumina, se văd în colţurile superioare şi înfăţişează peisajul. Ei reamintesc stilul şi tehnica muniilor din Schimbarea la Faţă pe care am studiat-o. Isus Hristos, îmbrăcat într'o mantie roşie, vârgată cu aur, şi înconjurat de un nimb oval, străbătut de raze de aur, calcă în picioare porţile sărămate ale iadului. Intors către dreapta, el ținde mâna lui Adam, pe care-l ajută să se ridice; în mâna dreaptă ține pergamentul legii. Alături de Adam, se vede Eva în picioare, rugându-se şi uitându-se spre Mântuitorul; îndrăţitul ei, în picioare, se alină un grup de „drepti”. La stânga, în spatele lui Iisus, se văd: David, Solomon şi doi alţi profeţi. În partea de sus a icoanei, doi îngeri în sbor țin în mână uneltele patimilor: crucea, lancea, baretele şi cuiele. În icoana înălţării, doi îngeri, tot în sbor, duc cu ei medalioul lui Iisus, care stă pe arcul cerului, cu pergamentul legii în mâna stângă şi binecuvântând. Fecioara Maria este zugrăvită din faţă şi doi îngeri stau în spatele ei, între apostolii Petru şi Ioan întorşi către ea. Cellaţii apostoli formează două grupe la stânga şi la dreapta icoanei. În fund se văd muni înalţi.

Tehnica şi execuţia celor două icoane, de aceeaşi mărime ca şi celelalte ale Praznicelor, 28/36 cm., sunt aceleaşi pentru toată seria. Fondul este aur întins pe roşul care acopere stratul de ghips. Draperiile sunt colorate cu verde deschis, verde închis, caleniu şi roşu şi modelate cu nuanţe de aceeaşi culoare, sau cu linii de aur. Chipurile sunt modelate cu pete de umbră, şi de lumina; pe frunţi se văd două arce de lumina deasupra ochilor. Pete luminoase arată umerii obraţilor, linia nasului drept întrerupt la legătura cu fruntea, buza inferioară şi bărbia. Construcţia ochilor este caracteristică: o pată de umbră închipue pleoapa inferioară şi coada ochilor; o pată luminoasă, deasupra căreia se alină o altă parte umbrată, închipue pleoapa superioară, scoţând în relief globul ochiului. Ochiul mic şi adunat au o pri-

viire îngândurată. Stilul stâncilor, acela al figurilor mai cu seamă, şi al vesmintelor, ne aminteşte icoanele Praznicelor din iconostasul dela Stăneşti—Muntenia, care datează din 1537¹⁾.

Iconostasul dela Valeni cuprinde deasemenea alte icoane din aceeaşi categorie şi de aceeaşi artă, rânduite printre Praznice, dar ele vin din altar şi le vom studia la locul lor. Deasupra Praznicelor se văd Apostolii grupaţi doi câte doi. Isus Hristos în picioare, ținând evanghelia şi binecuvântând, stă în mijloc deasupra stemei Movileştilor. Prooroci lipsesc. Sunt în număr de treişprezece, dintre care mai interesante: Intrarea în Biserică, Buna-Vestire, Întâmpinarea Domnului, Învierea, Rusaliele, Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul; alte trei icoane au avut aceeaşi soartă şi sunt încadrate în acelaşi şir: îngeri înarmaţi cu săbii, ținând monograma lui Hristos, Fecioara ducând pe Isus, şi chipurile a patru sfinţi. Toate acestea țin de un al doilea ansamblu, sau mai degrabă, de un al doilea iconostas depe la mijlocul secolului al XVII-lea. Se mai păstrează din el trei icoane împărăteşti, grosolan replicăte, pe care o inscripţie ni le fixează în vremea domniei lui Vasile Lupu, şi o icoană împărătească a Fecioarei Maria cu Isus în braţe. Ultima nu este replicată şi are dimensiunea 32/47 cm. Pictura este executată din culori întinse pe un strat subţire de ipsos umed. Icoana e din lemn de tol. Fecioara Glycoflusa 2), bust, ține pe Mântuitorul în braţe cu faţa lipită de obrazul ei. Un nimb în relief, ornăt cu motive sculptate şi aurite îl înconjură capul. Mici colonete răsucite, cu capitele de frunze, îl încadrează chipul. Alte ornamente sculptate în relief şi aurite se văd deasupra capului. În partea de sus a icoanei, meşterul a pictat Sf. Năframă, doi serafimi şi doi îngeri în adorare. Patru figuri ocupă marginea dreaptă: Sfântul Ioan Înaltine-Mergătorul, ducându-şi capul, proorocul Ilie, un sfânt mucenic şi un episcop cu o carte. Pe marginea stângă vedem pe Sfântul Apostol Petru, pe Moise cu corabia şi cu cornul de rugăchine în frunte, pe un sfânt mucenic şi pe Sf. Nechita îmbrăcat ca episcop, cu o carte închisă în mână. Fondul este de aur, culorile sunt roşul şi verdele închis. Relieful e obţinut cu ajutorul linilor de aur. Nu-i nicio inscripţie.

Altarul. O frumoasă serie de icoane forma, la început, decorul pereţilor. Atârnate pe bărne, în două sau trei rânduri supra-

1) A se vedea studiul nostru în volumul „Mălingsa” închinat memoriei lui Şip, Iambrov.

2) Sub acest nume avem o icoană unde Fecioara Maria, ține pe Isus în braţe, cu obrazul ei lipit de obrazul lui şi-l mângâie cu vorbele: „Dulce dulcele mea” — vorbe ce fac parte dintr'un imn.

puse, icoanele reproduceau subiectele unui decor mural din secolul al XVII-lea. Câteva icoane au fost grosolan repictate și stricate; altele s'au pierdut. Se mai găsesc câteva în mănăstirile vecine și în bisericile din împrejurimi. Vom studia pe acelea care se mai află la Văleni.

Prima este animată deasupra ferestrei de răsărit. Ea reprezintă „Tronul Celui de sus” scânteind de pietre prețioase și având deasupra crucea. Intrerita lumină nefăcută îl înconjură. Doi îngeri cu aripile întinse și doi serafimi îl învăluie și se pare că-l susțin. Pe Tron vedem Porumbelul, Evanghelia, Aerul, împodobite cu mărgăritare, apoi potirul cu lanca, buretele și ciutele. Icoana are 18/23 cm. Fondul e de aur. Culorile sunt: roșul, verdele și albastrul închis și sunt aplicate pe ghips umed. Relieful e obținut cu ajutorul liniilor de aur. Execuția amintește pe meșterii lui Ieremia Movilă. Inscriptia, în vechea slavonă, numește „Tronul lui Dumnezeu” pe care-l ilustrează subiectul, și ne amintește Treime, miluește-ne pe noi! Doamne, iartă păcatele noastre... Slavă Tatălui, Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în veștii veștilor... „Tronul Celui de sus” este amintit și în rugăciunea fahnică a preotului, în timpul cântării trisaghionului și înaintea Apostolului. În adevăr diaconul zice în acest moment: „Binecuvintează, Stăpâne, Tronul Cel de sus”. Preotul binecuvintează cu glas tare: „Bine ești cuvântat, Doamne, care stai pe Tronul de Slavă al împărăției Tale, Tu care stai pe hervivini”. „Hé-témásie” cuprinde „Tronul Celui de sus”, dar amintește judecata din urmă — pe lângă răscumpărarea noastră. Însă condiționea răscumpărării este jertfa lui Isus. Deaceea pictorul a pus în icoană și uneltele pătimilor.

Dedesubtul „Tronului de sus” vedem o icoană din veacul al XVII-lea, care rezumă mai multe subiecte. În partea de sus e pictat rugul de foc. Moise, cu capul înconjurat de nimf și cu toiagul de păstor, ascultă vorbele Domnului. Un inger în șor se îndreaptă către el. Fecioara, reprezentată rugându-se cu Isus copil la pieptul său, se vede în mijlocul flăcărilor. Dedesubt meșterul a zugrăvit oile și pe Moise, care își deslegă sandalele. O inscripție în vechea slavonă explică subiectul. În colțul de sus, din dreapta, Moise e în fața lui Dumnezeu, a cărui mână se vede ieșind din nouri. Se înfățișează astfel darea Legii pe muntele Sinai. Jos, hervivini înconjură Tronul — de l'Hé-témásie — pe care stă Porumbelul, Evanghelia și uneltele pătimilor. Corole de arun și alte flori se văd în rugul care arde — și pe pământ alturul. Icoana a fost repictată. Tăbila e de lemn de brad și e pictată în „tempera”. Rugul care arde e un simbol al intrupării

lui Dumnezeu și a fecioriei Maicei Domnului. Intruparea este condiția jertfei Mântuitorului. Deaceea au fost unite aceste două subiecte și deaceea icoana a fost așezată în altar.

O cruce, pictată pe lemn de tei și având 36/34 cm., a fost deasupra ferestrei dinspre răsărit. După execuție pare că datează din vremea domniei lui Ieremia Movilă. O cruce pictată în aur se vede pe fondul celei dinții, înconjurată fiind de litere chirilice șterse, care par să dea numele lui Isus Hristos și alte nume prescurtate. Cuvântul „Domnul” apare de mai multe ori. O icoană a Mântuitorului îmbrăcat în mantie albastră, stând pe Tron și binecuvântând, e așezată în firida dela răsărit, sub ferestruță. Ea datează, după stil și execuție, din primii ani ai secolului al XIX-lea și închipue „Tronul Celui de sus”.

Din decorul depe peretele dela răsărit, nu s'a mai păstrat decât o icoană rețăcută a Sf. Trei Ierarhi Vasile, Ioan Chryssotom și Grigorie de Nazianz, și alte două în care se văd câte doi sfinți diaconi tătămând. Pe prima vedem pe Prohor și Timon. Ei au stihare albe — brodate la gât, pe mâneci și jos. Orariile lungi și înguste au cuvântul „Aghios” scris de trei ori. Amându-ror Stihțior, un nimf le înconjură capul pe care se vede tonsura; cu mâna dreaptă mișcă o cădelniță, iar cu mâna stângă țin un chivot de aur pus pe un vâl roșu. Cealaltă icoană se aseamăna cu fatăia, însă înfățișează alte două figuri. Prima era așezată la miazăzi, iar cea de-a doua la miazănoapte, ca să încadreze pe episcopi slujind, așa cum se vede în picturile murale. O mare icoană pare să ilustreze Axiomul. Icoana are 42/32 cm. și e pictată pe fond de aur cu roș, catenii și verde deschis. Forma a fost obținută prin mijlocul unor linii albe, care se încruceșează. Icoana n'are nicio inscripție. Ni se înfățișează în ea Procovul. Densemenca ni se înfățișează Fecioara Maria, care stă în picioare, pe un piedestal cu patru trepte, și-și îndreaptă brațele proteoare deasupra a două grupuri de sfinți situate înaintea ei și alături. Fecioara e îmbrăcată în albastru. Sfințele sunt îmbrăcate ca niște călugărițe și au o halnă lungă cateniu-inchis și o mantie neagră. Scula lor mănăstirească e aceea din zilele noastre. Fondul icoanei e format din edificiul cu patru turnuri înalți la colțuri și cu două figuri apocaliptice medievale. După execuție, icoana ar fi din prima treime a secolului XVII-lea.

Oculța proscomidiei este împodobită cu o icoană bine păstrată a lui Hristos, stând viu în picioare în sarcofag. Ea are 28/36 cm. Tăbila e de lemn de tei, acoperit cu ștuc. Anrul formează fondul picturii executată în tempera. Departe în fund se văd edificiul și partea de sus a crucii cu tăbila I. N. R. I. În primul plan Mântuitorul stă în picioare în mormânt, cu mânille

rânite de cule, încrușișate pe abdomen. Are ochii închiși. Fecioara e lângă el și cu obrazul stâng lipit de capul lui Iisus; mâna ei dreaptă se reazămă pe brațul drept, iar mâna stângă pe brațul stâng al Mântuitorului. Și Iisus și Maria au nimb în jurul capului. Doi îngeri care plâng zboară deasupra scenei. Tema acestei icoane își are izvorul în liturghie și anume, Ilustrarea cuvintele spuse de diacon după sfârșitul slujbei proscomidiei: „O, Hristoase, în mormânt cu trupul, cu sufletul în iad ca un Dumnezeu, în rai cu tălharul și pe „Tron” cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, tu cel necuprins, care le cuprinzi pe toate”. Icoana dela Văleni e din prima treime a secolului XVIII-lea, după execuție și stil.

Icoana lui Ilie, hrănit de către un corb este așezată astăzi în iconostas. Ea a împodobit de sigur, la început, firida diaconiconului. Sfântul stă îngândurat pe o stâncă la intrarea peșterii. Corbul nu se vede, ceea ce dovedește că icoana a copiat un original puțin stricat, în care corbul nu se mai vedea bine. Aceasta dovedește mai cu seamă că pictorul nu știa ce picta. O inscripție în vechea slavonă se deslășește greu în partea de jos a icoanei; citim: „Această icoană a fost făcută de Ana”. Ilie hrănit de către corb este o imagine a Sf. Ierife. Tema aceea (I-a carte a regilor, XVII, 5-7) se leagă de jerfă. A mai fost pictată de Neredici și în bisericile sârbești din sec. XIII-lea și al XIII-lea. În România o vedem într'o firidă a pridvorului dela Cozia. În bisericile moldovenești din sec. XVI-lea și al XVII-lea se vede numai portretul lui Ilie. Icoana dela Văleni datează din prima jumătate a sec. al XVII-lea.

Altarul are încă numeroase icoane ale Praznicilor și ale Sfinților. Ele alcătuiesc o ilustrare a calendarului. Unele sunt stricte, altele rău refăcute. Vom cita dintre cele mai interesante câteva, care au scăpat neatinse: Fecioara Maria bust, fiind copilul pe brațul stâng, Fecioara Maria în picioare cu Iisus în brațe, un grup de îngeri cu medalionul lui Iisus copil, Tăierea capului Sf. Ioan și înălțarea Sf. Cruci. Această din urmă icoană are 31/40 cm. Tăbălia e din lemn de brad. O inscripție în slavonește, zugrăvită pe margini, explică subiectul și dă numele: „Ion Ștefan Voevod”, cu anul 7121 (1613). Se cheie de asemenea pe ea cuvintele: „Această icoană a fost făcută de Salomia”. Un zid închipește Constantinopolul sau Ierusalimul. Patriarhul îmbrăcat cu polistavron 1) și cu omoforul, deasemenea împodobit, înalță crucea deasupra capului său descoperit. Câțiva Episcopi îl înconjoară. La dreapta, în primul plan, se vede împăratul

1) Felon din stoftă brodată, cu multe cruci.

cu coroana pe cap rugându-se. 1) O a doua icoană de aceeași dimensiuni, reprezintă același subiect, dar a fost reparată.

Naosul și pridvorul. Parte din icoanele originale au dispărut iar altele au fost grosolan refăcute acum 10 ani. Se mai păstrează totuși un mic număr de icoane originale. Cea dintrăi a-rată prinderea lui Iisus, singura păstrată din toată seria Patimilor. Are 43/34 cm. Zidul Ierusalimului se vede în fund, în dosul unor munți tăiați în trepte. Apostolii sunt ascunși în colțul de sus din stânga. O ceată de soldați sosesc dela dreapta; alta mai mică se vede la stânga. În primul plan Iuda se îndreaptă grăbit spre Mântuitorul, pe care un sutaj îl arestează iar un slujitor ridică bățul. În colțul de jos în stânga, Sf. Petru taie urechea lui Malcu. Ostașii au lanți cu flammuri în vârf. Notele caracteristice sunt următoarele: Iuda vine din dreapta; diferul pune mâna pe Iisus, iar doi evrei îl amenință cu bețele. Au fost pictați cinci Apostoli, iar *sărutarea, prinderea și Petru tăind urechea lui Malcu* sunt compuse la un loc. Trebuie observată altitudinea lui Iisus; nemîșcat, el nici nu ia seama la sărut. Se pare că avem de-a-face cu o reproducere a picturii murale din mănăstirea Sf. Dionisiu dela Alhos. Modelul este însă întors 2). Compoziția e mai veche fiindcă o găsim la Negoricino, în Serbia. În ambele cazuri apare bătrânul furios cu barba albă ascuțită, care se pregătește să lovească pe Iisus; Petru l-a trântit pe Malcu și îl taie urechea. Incălțăminte ostajilor și căștile se în-tălesc în exemplele moldovenești dela începutul secolului al XVI-lea, cum e acel dela Popăuți.

O a doua icoană întârșează pe Sfânta Paraschiva stând pe un tron de aur și ținând o cruce de mucenică, cu două brațe orizontale în mâna ei dreaptă ridicată. Doi îngeri în zbor îi așează o coroană pe capul ei învelit într'o mantie lungă. La dreapta se văd, pe marginea icoanei, patru busturi de sfințe marire: Kiriacă, Varvara, Melania și o a patra. La stânga sunt pictate busturile sfințelor marire: Irina, Fevronia, Maria Egipțeanca și o a patra a cărei nume este șters. Sfânta Paraschiva, încoronată, se vede și pe timpanul pridvorului bisericel del Dolhești Mari. Acolo o vedem bust, cu mâinile ținute către privitorii, iar doi îngeri în sbor îi țin coroana deasupra capului 3). Această ultimă notă își are izvorul dintr'un imn închinat Sfinței Paraschiva și care se cântă la 14 Octomvrie — ziua ei: „Încă de mică tu ți-ai închinat vieața lui Hristos Dumnezeu și el ți-a

1) A se vedea studiul temel în cartea noastră *La Peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie*, pag. 233 și urm.

2) G. Millet: *Monuments d'Alhos, les peintures*, pag. 200, fig. 1.

3) I. D. Ștefănescu, *Nouvelles recherches*, p. 6.

dat puterea să-ți stăpânești patimile și de aceea ți-a dăruit cur-nuna. Sărșitul cântării pomenește pe Feoioara Maria — Maica lui Dumnezeu, „adevărata viață de vie” la un loc cu Sfânta Paraschiva, ceea ce a îngăduit meșterului să zugrăvească încoronarea Sfintei Paraschiva, la fel cu încoronarea Feoioarei Maria. Icoana e bine păstrată, nerelăcută și are 38/50 cm. Fondul este modelat cu linii de aur iar veșmintele în nuanțe ale culorii lor. O inscripție slavonă se vede la picioarele Sfintei și cîțim numele călugărilor Frosina și Maria, despre care se spune că au „făcut” icoana. Icoana e atârnată în partea de jos a peretelui de miazăzi, în seria Sfinților mucenici. Alături de ea se vede icoana Sfinților Constantin și Elena, pictați alături de o mare cruce împodobită cu pietre prețioase și tăiată de un braț oblic. Sfântul Constantin e îmbrăcat ca împăratul bizantin într-o haină împodobită cu broderii, cu perle și pietre scumpe. Capul este în nimb și poartă o coroană cu flori mari de aur. Palium-ul 1), îi e aruncat pe brațul stîng. Sfânta Elena e înveșmântată într-o mantie lungă. De sub coroana ei, asemenea cu a împăratului, se desface un văl brodat care îi acopere ceata și umerii.

Ușa de intrare în pridvor avea deasupra icoana Adormirea Maicei Domnului, care azi nu ne mai interesează mult, fiindcă a fost relăcută. Două icoane mari încadrează ușa. Ele au 95 cm. înălțime și 27 cm. lățime. În cea dintâi vedem pe Mântuitorul îmbrăcat în roș, având deasupra o mantie verde-închis. El este în picioare și ține Evanghelia închisă în mîna stîngă. Cu dreapta binecuvîntează. Un nimb în relief îl înconjoară capul. Feoioara Maria, bust și Sf. Ion pictați la stînga și la dreapta sa, amintesc icoana „Deisis”. A doua icoană reprezintă pe Feoioara Maria în picioare, îmbrăcată în verde și purtând deasupra o mantie roșie. Ea ține pe copilul Isus la piept. O mînă a Feoioarei atinge umărul drept al copilului, iar mîna stîngă îi atinge picioarele, susținându-l. Doi îngeri cu aripile întinse, în-cadrează nimbul Maicei Domnului. Amîndouă icoanele s'au păstrat bine și ne amintesc picturile dela Humor din Bucovina. După execuție, par'ar fi de la sfîrșitul secolului al XVI-lea sau din primii ani ai secolului al XVII-lea. În pridvor se văd de asemenea și alte icoane: 1) O ceată de îngeri așezați pe mai multe rînduri și în fund biserici cu cupole; îngeri din mijloc ține un medalion al lui Isus copil. 2) „Deisis”, care a fost de-sigur așezată pe peretele de miazăzi al naosului, în partea veg-mîntăriei. Mîntuitorul pe tron cu doi îngeri la spate. 4) Feoioara Maria urmată de un înger. 5) Schimbarea la Față 18/23 cm.

1) Palium-ul e asemeni omoforului. Îl poartă episcopii.

6) Feoioara Maria ținând Pruncul pe brațul stîng. 7) Isus Hristos încadrat de patru îngeri. 8) Feoioara Maria 33/47 cm. 9) Hete-masia 1) (urît relăcută) și mai multe alte icoane stricate.

Iconostasul mai are, alături de icoanele pe care le-am studiat, o a doua serie de Apostoli și de Praznice nerepictate care par a fi din prima jumătate a secolului al XVII-lea, precum și ușile împărătești ale unui paraclis de cîmîtir sau ale paracli-sului stareții. Acestea din urmă au 90 cm. înălțime pe 67 cm. lățime. În partea de sus se vede David cu diademă pe frunte și Solomon încoronat. Pergamentele pe care le țin în mîni n'au inscripții. Sub ei se vede Buna Vestire care pare pictată la în-ceputul secolului al XIX-lea. Feoioara Maria stă în picioare cu mîna dreaptă ridicată în semn de protestare. Îngeri cu ari-pline deschise merge către ea și duce o vargă de argint în mîna stîngă. Se văd, în fine, câteva icoane care au împodobit poate vechiul pridvor, dar acumna sunt stricate sau relăcute. Cea mai interesantă, ușor repictată, arată pe Dreptii cu Sfântul Petru în frunte la porțile raiului. E o icoană pictată pe ghips umei, pe fond aurit, și are 33/41 cm. În incinta raiului, se văd copăci pe deasupra cărora zboară hervivini și serăhini; aceștia din urmă țin ripide cu cuvîntul „sînt”. Un înger alungă pe Adam și pe Eva, pe care îi vedem goi dincolo de zid. În colțul de sus, în dreapta, vedem pe Isus Hristos în picioare, binecuvîntînd. În primul plan, în josul ușii se vede șarpele. O inscripție slavonă ne tălmăcește subiectul. O altă inscripție în aceeași limbă, în partea de jos a icoanei, cuprinde următoarele cuvinte: „Această icoană a fost făcută de către călugăria Doroteia în anul 7122, 22 Februarie (1614)” sub dominația lui Ștefan Tomșa. O a doua icoană ne arată pe Sfânta Paraschiva încoronată de un înger, în sbor. Sfânta e îmbrăcată în albastru și poartă o mantie roșie, vărgată cu aur. Icoana are 26/33 cm. și a fost pictată în „tem-pera” pe un strat de ipsos finis pe pânza care e lipită la rîndul său pe tăbilla de lemn. O refacere grosolană a stricat inscripția în care înălțim vorba: icoană-rugăciune și numele precopiului Procopie. O a treia icoană de 40/96 cm. este a Schimbării la Față, iar o a patra—Feoioara Maria ținând Pruncul în brațe.

Concluzie. Măstirea din Văleni este un monument foarte interesant și necunoscut. Am avut ocazia să vorbesc de el acum doi ani, când am descris scoarțele Evangheliarului de acolo²⁾. Ca întemeiere ne duce în anii primei treimi a secolului al XVI-lea, cum o dovedește tripticul pe care l-am studiat. A fost dela în-

1) Hete-masia = pregătirea Tronului cerese pentru judecata de apoi.
2) I. D. Stefănescu, Monuments d'art chrétien trouvés en Roumanie pp. 585-586, pll. 29 et 33. Extrait de Byzantion, t. VI fasc. II (1931).

ceput sfințită cu hramul Schimbării la Față și destinată unei mănăstiri. Clădirea originală a fost de lemn. Nu mai dăinuiește și nu știu dacă se găsește exact pe locul unde se află biserica de astăzi, care se pare că datează dela sfârșitul secolului al XVI-lea, având bârne de lemn sculptate dela primii monument, cum am vorbit. Alte bârne sunt lucrata de meșterii lui Ieremia Movilă. Trăsătura caracteristică a monumentului este podoba de icoane pe lemn, care reproduce decorul mural al unei biserici din secolul al XVI-lea. Este primul exemplu pe care l-am întâlnit. Ansamblul e compus din icoane din secolul al XVI-lea din secolul XVII-lea și din primul ani al secolului XIX-lea. Ele vin dela biserica dintâi și dela aceea a lui Ieremia Movilă. Câteva sunt dintr'un paraclis mai nou.

Din punct de vedere iconografic, întâlnim două tradițiuni și două școli. Cea dintâi cu cele mai multe exemple, ne duce la arta țărilor Românești și la aceea de la Athos. De altfel am bănuț dela început că-i vorba de un număr de icoane pictate în prima treime a veacului al XVI-lea, în Țara Românească. Cea de a doua tradiție e moldovenească, dela sfârșitul veacului al XV-lea și dela începutul celui de al XVI-lea.

Studiul meșteșugului și al stilului îmi întăresc aceste observații. Am găsit icoane pe care culorile sunt aplicate direct pe ștucul de pe tăblice; am găsit și altele unde ștucul este înțins pe o pânză lipită pe lemn. Relieful figurilor e obținut prin petele de lumină și de umbră sau cu ajutorul nuanțelor și al luminelor. Văsmintele, la rândul lor, sunt redată sau cu nuanțe ale aceleiași culori sau cu ajutorul liniilor de aur.

Ar trebui să lămurim o ultimă chestiune. Pe mai multe icoane citim: „aceasta a fost făcută de către călugăria Maria... sau de Salomeia, Doroteia, Ștefania etc.” Cum trebuie să înțelegem aceste cuvinte? Au pictat matricele ale căror nume se pomenește sau ele numai au dat banii cu care s'a plătit meșterul care a zugrăvit icoanele? Ipoteza a doua ne pare mai probabilă. În adevăr, icoanele pe care citim aceste vorbe au mare asemănare și se vede destul de bine că sunt făcute de aceeași mână de meșter. Suntem datorii, în al doilea rând, să amintim că vorbele „aceasta... a fost făcută de...” arată adesea, în pisanile bisericilor, sau pe întemeietorii sau pe donatorii de seamă ai monumentelor.

EVANGHELIA RUL DELA VĂLENI 1)

Biserica de lemn a vechii mănăstiri dela Văleni mai păstrează niște scoarțe de evangheliar, ferecate în argint aurit, care se adaugă la aceeași importantă comoară alcătuită din icoanele de care ne-am ocupat mai sus. Ele amintesc, în același timp, un moment din istoria extrem de interesantă a acestei mănăstiri de călugărițe — cum am spus — una din cele mai vechi din Moldova.

Textul evangheliilor este în limba română și e tipărit în 1762. El a înlocuit, de bună seamă, un vechiu manuscris slavon, pe care nu l-am găsit. Scoarțele, care ni s'au păstrat, sunt din lemn înbrăcat cu catifea verde, peste care s'au fixat, în cuițe, plăci de argint aurit, sculptate „au repoussé”²⁾. Scoarța din față reprezintă pe Iisus răstignit, având, deoparte și de alta a crucii, pe Sfânta Feclioară și pe Ion Evanghelistul, în picioare. Un inger, în sbor deasupra Crucii, ține un potir în mâinile-i învelite în mantie. Pe scoarța din spate, evangheliștii ocupă colțurile: Matei și Marcu sus, Luca și Ioan jos. La mijloc, pe o placă mare, ni se arată coborîrea lui Iisus în „Limb”³⁾. De jur-împrejur, o inscripție în vechea slavonă, dă cuvintele: „Invetera Domnului” și pomenește pe donatorii Simeon Movilă și Marghita — membri ai vestitei familii de boieri moldoveni, care au dat Românilor doi Volevozi, un Mitropolit la Iași și pe celebrul Mitropolit Petru Movilă din Kiev. Se amintește, deasemeni, anul 7115 (1607) și hramul mănăstirii — schimbarea la față⁴⁾.

Evangheliștii sunt văzuți din față sau aproape în profil. Nu li se văd picioarele. Ei țin evanghelia închisă și se roagă. Un ornament în forma unei flori duble de crin stilizat, le întovărășește chipurile. În „Limb” doi munți tăiați în trepte, formează fondul plăcii. Iisus văzut din față și închis în nimbul lui, calcă în picioare porțile iadului. El întinde mâinile către Eva și Adam, înfățișați — cea dintâi la dreapta și al doilea la stânga — lângă sîcritele lor de piatră. Îndărătul Evei se vede Sf. Ion Botezătorul,

1) Traducere din *Byzantion*, Tome VI (1932) fasc. II, p. 585-6.

2) Procedeuul cizelorilor (sculptorii în metale prețioase) consist în scoaterea în relief a figurilor, arhitecturilor și ornamentelor, lovind pe dosul plăcii, care trebuie cizelată, cu un ciocan, în dalți speciale de diferite mărimi.

3) Poarta, din infern, unde stau suflitele copiiiilor nebotizați și ale dreptilor adormiți înainte de venirea Mântuitorului.

4) Publicăm traducerea completă a inscripției, care ne-a fost comunicată de către d-l prof. M. Costăchescu: „Această Evangheliie a făcut-o și a ferecat-o Io Simeon Moghila Voerod și Doamna lui Marghita, și a dat-o în mână mănăstirei Feste Vale, unde este hramul Schimbării la Față, în anul 7115 (= 1607)”.

David și Solomon, iar în spatele lui Adam — mai mulți regi și profeți.

Din punct de vedere iconografic, evangheliarul dela Sucevița poate servi de comparație. Datând din aceeași epocă, a putut chiar servi de model. Și amândouă ar putea avea un izvor comun. Pe evangheliarul de la Sucevița, în locul evangheliștilor, avem simbolurile lor. Patru munți formează fondul. Figurile dreptilor sunt îngrămădite în mare număr, una în dosul alteia. Dela cei mai mulți nu se văd decât aureolele. Atitudinile, de asemenea, sunt mai pline de viață și mai mlădioase. Din punct de vedere al meșteșugului, cele două evangheliare prezintă un amănunt interesant: pe veșmintele Mântuitorului și altor personaje, apar puncte adâncite. Puțin numeroase pe Scoarțele dela Sucevița și ascunse de cutele adânci ale draperiilor, ele se înmulțesc pe acelea dela Văleni, servind cu siguranță să reliefeze stofele. Pe scoarțele dela Sucevița se află un mare număr de puncte pe muntele fondului. Meșterii pusese răcoalo, poate, pietre prețioase. Găurile despre care-i vorba au înlesnit de asemenea, execuția „au repousse” — care nu este de o prea mare fineță. Figurile dela Văleni sunt țepene. Expresivitatea este aceeași peste tot, caracterizată prin disimetria feții, gura deschisă și strămbă, cu nasurile drepte și mari, în continuarea frunzișilor înguste — așa cum se vede mai cu seamă la chipul în profil al lui Adam. Ochii sunt formați dintr-o pată luminoasă și două dungi de umbră, care o încadrează.

CÂNTECELE MUNTILOR NOȘTRI

de Gavriil Galinescu

Profesor la Academia de Muzică din Iași

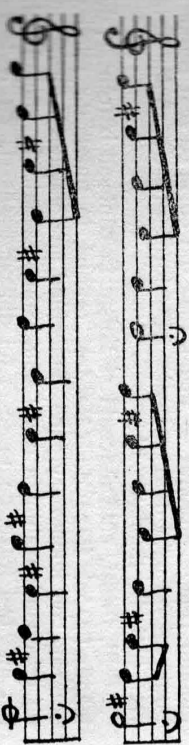
Și cum vin cu drum de fier
Toate cântecele pier
(M. Eminescu)

Vacantele sunt, de multe ori, prilejuri de întarcere pe meleagurile copilăriei, de revederii și amintiri plăcute, ba — uneori — și de regrete amare, pentru ceea ce a fost și numai este.

Iată-mă într-o vacanță în Hangu — satul copilăriei mele. Dorul mă duce pe vârful cel mai înalt al Muntelui Hangu, la Piciorul Păncuții. Pe pașiștile verzi, cu iarba din belșug, de pe vârful muntelui, pășteau turme de oi, păzite de ciobănași, de toate vârstele. Mă așez la umbra unui brad și privesc setos panorama ce se desfășoară minunată, dinaintea ochilor....

Totul este ca și altădată. Bătrânul Ceahlău mai străjuiește încă majestos orizontul către miază-zi. Pădurile mai învăluiesc încă munții și dealurile ce se scoboară urtase până în marginea satului. Cântecul paserilor, murmurul Bistriței și adierea caldă a vântului — ca odinioară....

Deodată, dintre niște brazi din apropiere, aud răzbătând frânturi dintr-o melodie, zisă din trișcă, de un făcăciandru strungar din Polana Teului.

Ce-o fi oare, ce cântec? mi-am zis în mintea mea. Poate
săno melodie japoneză, răătăcită aici pe Muntele Hangului, la

Piciorul Pancului... Am chemat strungarul și l-am întrebat. Dar nu m'a putut desluși decât atunci când mi-a șuerat melodia. Era *tango-ul* „La căsuța albă”, pe care-l auzise în sat, dela țiganiți lăutari și pe care, el, zădărnici se trudea să-l zică din trișca sa cu chici găuri, nepotrivite pentru tonalitatea melodiei *tango-ului*.
 Bietele noastre cântece bătrânești! S'au dus odată cu... diligentele lui Faier! Și cu ele s'a dus și poezia legendară a munților noștri. Azi, țiganiți lăutari ne alungă cântecele de joc, iar soldații înorși dela miliție, umplu satele cu improvizatiile domnilor sergenți mașuri...

Și când trece prin oraș
 Batalionul drăgălaș,
 Să vedeți cucoanele
 Cum umplu balcoanele!

* * *

Iată cântecul de leagăn, cu care mamele își alintau și-si adormiau copilașii, în vremurile de demult. E cântecul pe care și mie mi l-a cântat mama și pe care de mi de ori l-am auzit, în satul Hangu, altădată — acum, însă din ce în ce mai rareori. Poate că de astă dată mamele își adorm pruncii cântându-le vreo melodie de *fox-trot*!

Și, totuși, câtă dulceață și liniște în cântecul bătrânesc, de leagăn! Două fraze de câte trei măsurî, în tonalitate minoră naturală, cu nuanță frygiană, cadentând pe dominantă, formează un refren admirabil, în capul cântecului, format, la rândul lui, din alte trei fraze, compuse la fel din câte măsurî, cu cadența finală pe dominantă — care refren se repetă de zeci de ori, la un șlr nesfârșit de strofe improvizate, unde mama povestește

de zmei, de feți frumoși, de zâne și de păsări cu pene de aur, până ce copilul adoarme....

Dar bătrânii mai cântau și într'alt fel, mai măestrit, cântecele de leagăn:

Cântecul este auzit de la Cătrina Grigore Ardeleanu, care își doarme de mult somnul de veci în ținutimul bisericii din Hangu.

Câtă deosebire între aceste cântece și improvizatiile de prost gust care invadează astăzi satele de pe Valea Bistriței! Cântecele bătrânești intrupează în ele arta desăvârșită, așa cum a isvorit, spontan, din sufletul curat al țăranului munților noștri — așa cum s'a născut și admirabila poezie populară, care, desigur, a fost întotdeauna strâns legată de melodie.

Melodia cântecului al doilea are patru fraze, în mod dorian. Ritmul, rîma și măsura versurilor sunt impecabile. Par'ar fi un lied făcut de-un Schubert! Ba încă mai mult, căci Schubert, bietul, în toate liedurile sale, s'a svârcolit încătusat în cele două, moduri: maior și minor — melodice, singurele adoptate de teoria muzicală în uz pe vremea aceea. În cântecele populare de pe Valea Bistriței, s'au conservat, de-a lungul veacurilor, vechile moduri, de la strămoșii noștri Traci, pe-care și Grecii i-au cinsit, împrumutând de la ei Zeii și, desigur, și cântecele.

Iată apoi un alt cântec de leagăn în mod frygian — pe care gospodinele din Farcășa îl cântau pruncilor — mod care, negreșit, a fost în uz nu numai în Phrygia, ci peste tot, în Balcani, și mai ales în părțile noastre, pe unde și-au purtat destulul atâtea popoare vechi, venite din Asia.

Că ma-mă ta și ga-mă și din gură te-a căm-țeu

Dar să trecem la alte cântece, de alt soi.
La nunță, vorniceasa umbă cu o zi înainte pe la casele gospodariilor și-i poartă la „Veseliile”. Este ea însăși plină de voie bună: joacă, chive și cântă, iar lăutarii zic:

Iacă așa și iar așa
S'a îmbătat vorniceasa!

Așa cânta lelea Veronica lu' Grigore a Casandrei, care era „cepeleagă” și nu s'a putut deprinde, în raptul capului, toată vîrsta ei, să pronunțe sunetul „ș”. La veselii era însă nelipsită. Și era atât de șăgalnică, încât umplea toate inimile de voie bună.

Iar „Busuioacul”, jocul gospodinelor care luau parte la masa cea mare, este același pretutindeni, pe toată Valea Bistriței, din Doma și până în Patra. Iată-l cântat tot de Catrina lu' Grigore Ardeleanu:

Busuioac ce rău-ă ri-ur-ai mă țai ca-ăc.
Dar o-ă ce-ă

Nu mă coc? Că-i o floare ce na-roc
Că eu creac în grădiniță.

Mă iau în te-ă. Mă iau în te-ă. / Și mă iau în te-ă. / Și mă iau în te-ă.

Mă iau în te-ă.

1. Busuioace, busuioace,
Răsăriu-ai, nu te-ai coace!
Dar de ce să nu mă coc?
Că s'o floare cu noroci
Că eu cresc în grădiniță,
Mă iau fetele'n costiță
Și făcăți'n pălărie
Ca o floare naranjie.

2. Busuioac mândru'n cărare,
Semănat de-o fată mare,
A plătit de l'a plivit,
La făcăți l'a dărut.
La făcăți făr'de muștață
Care n'vaf'a strânge'n brață
Și sărută cu dulceăță (bis).

3. Busuioac de pe dâmbuț,
N'ai văzut al meu drăguț?
L'am văzut la Boboești
Culegând mere domnești.
De trei ori pe după casă
Să iasă răul din casă,
Să rămăne binili
Să trăiască tinirii!

La desgătutul miresei, lăutarii și gospodinele tânguesc și cântă pe viitoarea nevestă care-și lasă fetta și toate ale ei bucurii tinerești:

Plângi copilă și suspină (bis)
Că mergi în casă străină (bis)

Că te-a bate fără milă (bis)
Și te-a muștra fără vină (bis)

1. Plângi copilă și suspină (bis)
Că mergi în casă străină (bis)

2. Că te-a bate fără milă (bis)
Și te-a muștra fără vină (bis)

3. Creșteți, flori, și mbobociți (bis)
Că mie nu-mi trebuțiți (bis)
4. Creșteți cât gardurile (bis)
Bată-vă vânturile,
Ca pe mini gândurile...

Cel puțin Catrina lu' Neculai Andrei, care mi-a cântat acest cântec, nu lipsește de la nicio nuntă din Hangu. Ea e „harpa” satului. Așa o numesc Hanganii. Și iată de ce: În biserică Sfântului Neculai din Hangu, se află zugrăvit pe un perete „Împăratul David”, cântând din harfa. Lelea Catrina e slabă și deștrată ca strunele dela harfa împăratului David. Dar ca și harfa lui David, are un glas care te unge la inimă. E trubadura niciodată, oricât de mult s'ar încurca ea la un pahar-două de vin. Ba, dimpotrivă, darul ei parcă sporește în asemenea ocazii. Câte nu știe această sărmană femeie! „Omul” ei a fost cam prost — vorba ei — și i-a făcut mult „năduf” în vieță. Dumnezeu și hodi-nește în pământ, în țintirumul bisericii din Hangu, în rând cu „cunătra Catrina” a lu' Grigore Ardeleanu, cu care — ca vecinii! — multe au avut de împărțit în a lor vieță!

Lelea Catrina lu' Neculai Andrei este o cântăreată iscusită și o neîntrecută poetă populară! Cred că multe cântece ce mi-a cântat — și versurile lor — sunt născocite de ea, căci nu le-am mai auzit nicăiri la alții.

1. Legea ta de brad moliftu (bis)
Ce te clatini fără vântu (bis)
2. Fără vânt fără ploioță (bis)
Fără oleac de neguriță? (bis)
3. Dar cum nu m'oiu legăna? (bis)
Dacă-mi vine porunca (bis)

4. Să mă taie'n bucățele (bis)
Să mă ncarce'n cătुरele (bis)
5. Să mă ducă'n târgurele (bis)
Să mă facă beciurele (bis)
6. Beciuri mari și beciuri mici (bis)
Să fiu gazdă la volinici (bis)
7. Beciuri mici și beciuri mari (bis)
Să fiu gazdă la tâlhari (bis)

1. Sus, sus, sus pe măgurită (bis)
Bate vântul o crenguță (bis)
2. Și nu-i vina crenguții (bis)
Cum îi vina mămuții (bis)
3. Că cu cin' mă potrivesc (bis)
Nu mă lasă să trăesc (bis)
4. De aleannu vieții mele (bis)
Plânge apa'n fântănele (bis)
5. Și pietrele din pârău (bis)
Plâng toate de-aleannu meu (bis)

„Acesta e cântecul meu” — spune oftând Catrina lu' Neculai Andrei.

Dar și stilul simplu narativ se găsește bine reprezentat în foarte multe cântece populare de pe Valea Bistriței. Dăm ca exemplu cântecul „Amărită turturică” cântat de bătrâna Smaranda Turcu, văduvă din satul Isvorul Alb:

Simplu.
 A. ma. rã. te - fan - ta - rea - Da - ca - i - pie - re - so - zã. ra.

Amãria turtura
 Dacă-i pierã soție,
 Și șade de se usca.
 Unde vede-o apă rece,
 Ea o turburã și trece.
 Unde vede-o apă linã
 Ea zboarã pe sus nebunã.
 Unde vede-o apă rea
 Ea o turburã și-o bea.
 Și zboarã din creangã'n creangã
 Și strigã: puiule dragã!
 Unde ești, unde trãești,
 Și'n ce parte locuiești?
 La mine dece nu vii
 Sã mã scoți dintr'aiști vii,
 Intr'un mormânt sã m'arunci
 Ca sã scap de-aceste munci?

Cãntece simple, însã excelente ca facturã melodicã, îndeplind la perfecție toate regulile riguroase ale compoziției lied-ului clasic. Ba mai mult încã, ele exceleazã printr'o varietate de la frazã la frazã, cum nu întâlnim decât arare ori în cãntecele cu reputație recunoscutã. Linia melodicã este clarã, iar ritmul prezintã o unitate idealã. Nu știu dacã elevii mei 1) dându-li-se o temã de lied, ar putea compune mai bine decât acești cântãreți înãscuți!

Natalia Moroșanu a cutreerat multe sate de pe Valea Bistriței. O durere nãprasnicã i s'a lãsat într'un pictor, încãt nu-l poate pune în pãmânt. Acum stã în Holda Broștenilor. Iși ostoiaie aleaanul cântãnd cãntece bãtrãnești. A trãit pe vremea când Vasile cel Mare hoția în codrii Neamțului. I-a prins cântecul:

Ad libitum.
 Hei, Srin-ți: es mun. Te frumos mai, Srin-ți: es mun.

1) Elevii Academiei de muzicã din Iași.

mas mai, Hei, Ia co - boarã - te mai
 Ia co - boarã - te mai - jos. Hei Sã mã sui în vãrf la
 vãrf la Hei, Sã mã sui în vãrf la
 Hei, Sã mã sui în vãrf la

Hei în vãrf la mine

1. Hei, Grinteș munte frumos, mã! (bis)
 Ia coboarã-te mai jos (bis)
 Sã mã sui în vãrf la tine (bis)
 Sã mã uit în sat la mine (bis)
2. Grinteș munte rotat, (bis)
 Nouã veri mi te-am vãrat
 Și nimic nu ți-am stricat.
 Numã' o creangã ți-am ciuntat
 S'aceia de fag uscat,
 Armele de-am aninat. (bis)
3. Iar la fagul cel mai mare
 Zace omul de lungoare.
 Cãpitanul cel mai mare (bis)
 Nu știu, zace ori se face (bis)
 Cã guritã nu-i mai tace (bis)
4. Beți voinici și ospãtați (bis)
 De mini grižã nu purtați (bis)
 Cã de azi nimine colea (bis)
 Cãpitan nu-ți mai avea (bis)

5. Grințes munte frumos (bis)
Rămâi de azi sănătos, (bis)
Bistricioară apă rece (bis)
Eu de azi nu te-oiu mai trace (bis)

Cătă frumusețe și poezie apoi, în următoarele cântece — în melodii ca și în cuvintele ce le sunt atașate.

Allegro

Foaie verde de tillinu soare verde tillinu

Am la i-ni-mia-ră-ă-șpină So-are-ă tillinu.

1. Foaie verde tillinu (bis)
Am la inimioară un spinu
Și-s bălțiță de veninu.
2. Dăre-ă Dumnezeu șar da (bis)
Și bălțița de-a seca
Spinișorul s'a usca.
3. Dar așa bălțița crește (bis)
Spinișorul odrășește
Inimioara se gătește!
4. Câte rele sunt pe lume,
Câte rele câte bune,
Tot la mine 'n gazdă vine...

Deci, cum se vede, Catrina Ropotică, gospodină din Părul Mogorogea-Călugăreni, știe a cânta minunat, într-o scară pentatonică. Și totuși numai din cinci sunete : sol, la, do, re, mi, face o astfel de variație, încât cele patru linii muzicale nu seamănă cătuși de puțin una cu alta. Și apoi alternanța celor două tonuri relative, do major și la minor, este împreună în mod ireproșabil.

Dar poezia ? Desigur că ea poate rezista cu succes în fața celor mai serioase critice. Ba încă, după obiceiul Otenilor, subiectul nu se acordă cu predicatul, în ultima strofă, lucru care nu se întâmplă nicăiri în alt loc la noi în Moldova.

Poezia și cântecul următor este însă un adevărat juvaer artistic :

Allegro

Trei-gră-di-ni-ă ce-pole-frun-ța-gi'au-șoi-ni-ă ?

1. Floricică în trei grădini (bis)
Ce pleci fruntea și suspiniu.
2. Eu mă plec cu mulță jele
Sufetele 'n mine geme
Că mă trec fără de vreme.
3. Deabia cresc și mă fac floare (bis)
Bate vântul și dă soare.
4. Soarele tare mă arde (bis)
Vântul, Doamne, rău mă bate.
5. Trei zile stau înflorită
Șapoi pic de vânt pălilită
Și de nimenia ferită.
6. Floare-am fost, floare-oiu mai fi (bis)
La anul de-oiu mai trăi!

Iată un veritabil ritornel muzical, în care linia primă ritmizată perfect pe același sunet, re, cu versul al treilea.

Poezia nascitur — au spus strămoșii noștri de pe malurile Tiberului. N'am putea spune și noi că muzicanții se nasc pe malurile râurilor răcorite de apa Bistriceii ?

Cântecul mi l-a cântat Vărvăra Drozdan, din Farcășa. Să nu credeți că-l vreo nemțoaică — judecând-o după pronunțe. E o țărăncă gel-be-get, plină de duh și de viteză.

Dar cântecele bătrânești se duc — pier! Civilizația le omorâri! Ca încheiere, aduc un bocet răspândit pe întreaga

Vale a Bistriții, care mă obsedează cu viersul și versul lui sfâșietor. E un bocet, cum nu se mai aude pe 'ntreg pământul — bocetul unei mame, după copilul ei, pe care-l ducea la mormânt.

The image shows two staves of musical notation. The top staff is labeled 'Roză' and contains the melody for the first line of the song. The bottom staff is labeled 'W. - va' and contains the melody for the second line. The lyrics are written below the notes.

1. Bucură-te mânăstire
Că frumoasă floare-ți vine !
2. Nu vine să înflorească
O, vine să putrezească !
3. Bucură-te țintirim
Că-ți vine-o floare de crin !
4. Nu vine să înflorească
Vine să se vestejească.
5. Cu cine te-ai logodit ?
Cu pustiu de pământ.
6. Cu cine te-ai cununat ?
Cu patru scânduri de brad.
7. Naframa de cununie
Ti-am pus-o la năsălie ;
8. Năframa de vornicel
Ti-am pus-o la sfeșnicel ;
9. Te punem mându 'n mormânt
Tu te faci negru pământ.
10. Te punem cu pânza albă
Tu te faci țărână neagră.

11. Dragii mamei ochișori
Cum ori crește mândre flori ;
12. Draga mamei de guriță
Cum a crește lămâiță.
Orice reflecții asupra melodiei și a poeziei nu vor face decât să le întunece valoarea...

Dragii mamei ochișori
Cum or crește mândre flori
Draga mamei de guriță
Cum a crește lămâiță !...

Bocetul acesta nu este cumva însuși bocetul de înmormântare al cântecului munților noștri — care se duce, fără întorcere ?

SATE, BISERICI ȘI BOIERI LA ANUL 1428, IN JUDEȚUL NEAMȚ

de Preot C. Matașă

Cercetând cu luare aminte vechile documente, se vede că anumite părți din țară erau pline de sate, cu vechi orânduiești de stăpânire și gospodărie, nu mai târziu decât la 40-50 de ani după descălecare.

Am încercat să fac această dovadă pentru regiunea, așa de des întâlnită în urcelele veacului al XV-lea, numită Câmpul lui Dragoș, din ținutul Neamțului ¹⁾.

Când urcelele, hotarnicele și hărățile vechi, vor putea fi scoase de prin taințele mânăstirilor din orient sau de prin diferite arhive, necunoscute încă, dela noi și de peste hotar — unde aceste semne de așezare străbună pribegesc de veacuri — vor ieși la lumină lucruri nebanuite pentru cunoașterea mai temelnică a trecutului nostru.

În revista d-lui profesor universitar I. Mirea din Iași, s'au publicat, acum patru ani, opt documente moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare, găsite de d-l P. Mihaloviči în arhiva m-tohului Sf. Mormânt din Constanținopol ²⁾. „În măsura timpului ce mi s'a învoit, cât și a desăvârșitei deconsiderațiunii din partea celor din țară, la care am apelat pentru sprijin material și moral, am putut, în parte, transcrie după original, un număr considerabil de documente, iar cea mai mare parte, peste 650 de acte, a le rezuma. În afară de aceasta cele două lăzi cu hărăți referitoare la moși, mi-a fost imposibil să le inventariez, întrucât sunt complet putrezite și distruse.”

Cei pe care-i interesează în deosebi județul Neamț, au foarte mult de mulțumit d-lui Mihaloviči pentru publicarea acestor acte din care, mai ales unu, are o însemnătate covârșitoare, pentru că ne arată, nu numai desimea populației din această parte a Moldovei, încă pela 1428 — deci numai la 60 ani după descălecare — dar aflăm din el și o puternică organizare a vieții religioase, care presupune aici, o vechime mare a populației românești — cu mult înainte de întemeierea țării — pe când nu se topise încă neamurile străluc cu care am fost în legătură: Slavi, Cumani, Sași, Unguri, etc. Acest fapt se vede din onomastica documentului ca și din toponimia lui.

La 1428 Iulie în 11, Alecsandru cel Bun miluește Mânăstirea Bistrița cu 52 de biserici, cu tot venitul.

„Eu robul Stăpânului meu Isus Hristos, Ioan Alecsandru voveod și domnul întregii țări a Moldovlahiei, bine am voit Domnia mea cu a mea bunăvoințe, ce am făcut pentru sufletul sfânt răposatilor părinților noștri și pentru sănătatea și sufletul Domniei mele și a Doamnei Domniei mele și a tuturor copiilor Domniei mele și am adaos mânăstirei Adormitrei Precuratei Născătoare de Dumnezeu, care este la Bistrița, cincizeci de biserici dela ținutul Sucevei, care biserici se numesc: biserica dela Bolojești pe Almaș, biserica lui Mihai Lungu, biserica dela Horașești, biserica dela Dobreni, biserica dela Laslouani pe Cracău, biserica dela Dușești, biserica dela Soci, biserica dela Grilești, biserica dela Ștefan, biserica dela Lupșești, biserica dela Turbătești, biserica dela Iliești, biserica dela Lincea, biserica dela Borilești, biserica dela Averești, biserica dela Bof, biserica dela Ivanești, biserica dela Bilești, biserica dela Oprîșeni pe Chiejiți, biserica dela Hodora, biserica dela Peatra, biserica dela Popa Coste, biserica dela Brașouți, biserica dela Mituc, biserica dela Sobolea, biserica dela Sauca, biserica dela Zanevici, biserica dela Borcea, biserica dela Lișon, biserica dela Za..., biserica dela Larca, biserica dela Daniță, biserica dela Negrițești, biserica dela Herlica, biserica dela Sluga Stan, biserica dela Calin, biserica dela Treabes, biserica dela Miclea pe Tazlău, biserica lui Bărin, biserica dela Oșmelea, biserica dela Petru Bărgău, biserica dela Hlapăști, biserica dela Hindou, două biserici la Cobăle, biserica dela Șandrea, biserica dela Praj, biserica dela Porcu, biserica lui Gociman, biserica lui Bogdăv dela Valea Albă, biserica dela Itrinești și dela Bărbătești.

Aceste toate să fie uric mai sus numitei mânăstiri cu tot venitul și cu sfințenie neclintit. Și nici mitropolului, nici slugilei lui, nici dregătorii lui să nu se amestece... deoarece noi am dat acele... iar la aceastra este credința (Domniei mele mai sus scris) și a copiilor noștri.

S'a scris la Bistrița, în anul 6936 Iulie 11.”

Documentul ne spune că bisericile acestea sunt „dela ținutul Sucevei”, pe când — de fapt — ele se găsesc în cuprinsul ținutului Neamț, care în vechime se întindea până aproape de Siret. Să fie oare o greșală în act? Socoat că nu. La 1428, așa

1) În anuarul liceului „Petru Rareș” din Piatra-N. pe anul 1932/33.

2) Revista „Cercetări istorice”, anul VIII—IX (1932-33) nr. 1, p. 200.

de aproape de data când s'a întemeiat țara, se vede că nu se știa despre o delimitare a ținuturilor. În cele dintră documente găsim vorbindu-se despre un sat sau altul, pe care-l dăruia sau îl înțărta Domnului, că e pe Siret, pe Suceava, pe pârâul Proboța, pe Tazlăul Mare, pe Cracău, pe o apă sau pe o vale, ori lângă un țarg cunoscut. De pe vremea lui Ștefan cel Mare, documentele încep a arăta volostea sau ținutul.

În uricul de mai sus, cuvântul de „drăjăvăi” trebuie luat în înțelesul de latură, de oarece atunci când începe a se vorbi de ținuturi, se întrebuintează cuvântul de „volostă”.

Din documentul de mai sus, se vede deci că pe la începutul veacului al XV-lea toată partea Moldovei de sub munte, se mai numea câteodată și ținutul Sucevei, după numele capitalei.

Să încerc, acum, identificarea locurilor amintite în document, fiind seama de cercetările publicate cum și de topografia de astăzi a regiunii 1).

Biserica dela *Bolojești* pe Almaș. Localitate cu acest nume, pe valea Almașului, nu se găsește nici în actele vechi, nici în numirile de astăzi. E vorba de un sat dispărut sau de unul care-și va fi schimbat numele.

Biserica lui *Mihai Lungu*. Din documente se vede că pe la 1400 trăia un boier cu numele Vlad Lungul. La 1436 apare un Petru Lungu, iar la 1487 se vorbește de un Ion, feciorul lui Mihail Lungu. Unde va fi fost biserica lui, nu se poate ști. Sate cu numele de Lungani și Lungești sunt în multe părți din țară. Aici e vorba — se pare — de un sat tot din regiunea Dobrenilor, pe Almaș.

Biserica dela *Horaezești*. Numele acesta vine de la boierii, mari stăpâni de pământuri, Horeată sau Goreață, care apar în documente, înainte de Alexandru cel Bun. Astfel îl găsim pe vistiernicul Goreață în 1399 și în 1421, boier în divanul lui Alexandru V. V. Sate cu acest nume mai sunt și în alte locații: prin Tutova, Rădăuți și Suceava.

Pe unde-i Mănăstirea Horiața de astăzi, a fost un sat în apropiere, cu acest nume și cu o biserică.

Biserica dela *Dobreni*. Dobrenii mai e cunoscut și dintr'un document din 1436, prin care Ilie și Ștefan V. V. dăruiesc lui Baico mai multe sate și anume: „Dolhești unde era casa lui Baico, Negreștii, Almășelul, Horiața, Roșcanii și Dobrenii pe Almaș”.

1) Pentru cunoașterea județului Neamț, ca și a Moldovei întregi, sunt de un neprețuit folos colecțiile de documente: ale d-lui M. Costăchescu pentru veacul al XIV-lea și al XV-lea, cum și cele ale lui T. Bogdan, Codrescu și Ghibănescu. Fără aceste colecții ar fi pește puțință un studiu serios.

Biserica dela *Lasăoani* pe Cracău. Numele acestui sat va fi venind dela Lasău Giobnicul, mare boier care o trăit pe la 1400, stăpânind mai multe sate pe Cracău 1).

Biserica dela *Dușești*. Satul acesta, care dăinuiește și astăzi în comuna Cârlișei, se pomenește și într'un act din 1436, prin care Ilie și Ștefan V. V. întăresc lui Sima Logofătul, satele Socii și Dușeștii. Numele poate să vină de la Dușa, stăpâna moștei 2).

Biserica dela *Socel*. Satul mai e pominit tot în 1428, în hotarnica Cornilor și a Strâmbilor de pe Cracău, iar la 1462, aceste sate erau ale Anei, iuphaneasa lui Bărsan 3). Socii și Dușeștii sunt amintiți și într'un uric din 1436.

Biserica dela *Grielești*. Sat pe Cracău, azi dispărut. Era lângă Caucelești (Căciuleștii de azi). E pominit în 1500 ca dat de Ștefan cel Mare mănăstirii Bistrița în schimbul altui sat 4).

Biserica dela *Ștefan*. Sat, pe care nu-l pot ști unde va fi fost. Biserica dela *Lupșești*. Găsim un sat cu numele de Lupșa, amintit într'un document din 1500, ca fiind tot pe Cracău, lângă Caucelești și Grielești. Satul a dispărut 5).

Biserica și satul Lupșești ne amintesc — cred — frământarea cumplită, pe care au suferit-o străvechile așezări românești din Transilvania, prin apăsarea neurnată a valurilor ce se strecurau din pustiă, încă de prin veacul al XI-lea.

În munții apuseni, regiunea Abrudului, fusese din străvechime un Cnezat românesc al *Lupșei*, din care o mare parte a intrat dela început în stăpânirea cotoptorilor. Totuși, o bună bucată de moșie a mai rămas multă vreme în mâna „nobililor de Lupșa”, urmașii vechilor cnezi, pe care însuși documentele regiilor unguri ni-l arată ca stăpâni ai acestui pământ, încă „din zilele trecute”.

Acești „nobilii de Lupșa”, din care mulți se distinseseră prin vitejia lor în războaiele conduse de regi unguri din veacul al XIII-lea și al XIV-lea, și-au mai putut păstra vechile privilegii și înțărături asupra moșțiilor lor până în secolul al XV-lea, când „moșia Lupșa”, singurul trup de pământ ce mai rămăsese liber din vechiul cnezat, a intrat în mâna Șașilor, aduși aici să exploatze minele de aur din Baia de Arleş 6).

1) M. Costăchescu, Documente Moldovenești, T. 1 p. 79 și I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, T. II, p. 503.

2) M. Costăchescu, D. M. t. II p. 115.

3) M. Costăchescu, D. M. T. II, p. 116.

4) I. Bogdan, T. II, p. 172.

5) I. Bogdan, T. II, p. 173.

6) Din istoria unui cnezat român, articol publicat de d-l profesor I. Mihailescu în revista „Cercetări Istorie”, anul X—XII (1934—1936) Nr. 1.

Apăsarea necontentită a Ungurilor și mai apoi cea a Sașilor asupra acestui pământ românesc, a adus mare amărăciune și sbrucium băștinășilor, care au trebuit să ducă o luptă disperată cu uzurpatorii. Aceasta se vede din procesul deschis de Români, în fața Curții Regale, proces ce a durat, cu multe peripeții, de pe la 1300 și până pe la 1500, sfârșindu-se cu trecerea com-pletă, a pământului în mâna străinilor.

Rășuirea pământului strămoșesc i-au făcut pe mulți să-și ia lumea în cap, emigrând peste Carpați.

Satul Lupșești, pomenit cu biserica lui în documentul din 1428, va fi amintind această pribegie ce și-a găsit bun popas tocmat aici, pe valea Cracăului. Lupșești, deci, ca și alte sate anterioare descălecatului, pe care le găsim în ținutul Neamțului, ca satul lui Bârgău, Brășăuți, Lăslăoani etc. ne arată că mult înainte de descălecat, populația din răsăritul Carpaților s'a în-tărit prin roiturile nefârșite de Transilvăneni, care au grăbit a-similarea Slavilor și a resturilor de Cumani, închegând desă-vârșit — aici — o vreață românească.

Biserica dela *Turboalești*. Sat dispărut. În hotarnica Bă-loșeștilor de pe Iucaș, act din 1475, se vorbește de Pățul Turbata, și Dealul Turbăcinei¹⁾.

Biserica dela *Lișești*. Satul este și astăzi în Șerbești. E amintit în 1667 alături de Bungești, Tătărași, Sarbi, și Ungurași. Iși va fi luat numele dela un Iliăș, vătămanul sau stăpânul satului²⁾.

Biserica dela *Lineca*, nu se poate identifica.

Biserica dela *Borilești*. Fără îndoială e vorba de Borilești de astăzi, din apropierea Tazlăului. Într'un document din 1419 se vede pomenit Borileștii la Nechid, unde era casa boierilor Dragonir și Ioanăș Borăloviici, feciorii lui Ștefan Borăloviici, contemporan cu descălecatul.

Biserica dela *Averești*. Astăzi moșie, fără sat, în comuna Girov, între Bofești și Lelești, pe valea Cracăului. Apare în 1433 și 1438, lângă Jidești, aproape de Movila Lucașului. Vine — probabil — dela Avăr, și acesta dela Avel, nume vechiu de boieri. Sate cu acest nume sunt cunoscute din vechime și în Bucovina.

Biserica dela *Bof*. Neamul lui Lațcu Bof, pomenit într'un uric din 1421, era proprietarul satului Balosinești de lângă Trinești, în apropiere de Lucaș. Dela acest boier vine numele satului Bofești, care e și astăzi, în Girov, pe Valea Cracăului. Lângă Bofești este dealul Bofoaia³⁾.

1) I. Bogdan, Tom. I, p. 207.
2) M. Costăchescu, II p. 287.
3) M. Costăchescu D. M. II, p. 95.

Biserica dela *Ivăneste*. Sat dispărut, astăzi trup de moșie în comuna Girov lângă Troița. În Ivăneste sau Ivănestești, un act din 1776, ne arată că era aici un mihoc al M-rei Pângarați. Și acest sat era pe apa Cracăului, alături de de Biliăești.

Biserica dela *Biliăești*, sat dispărut, a fost în hotar cu satul Ivănestești, pe Cracău, pomenit mai sus.

Biserica dela *Oprîșeni* pe *Citiei*. Sat dispărut, sau i se va fi schimbat numele. Într'un document din 1436, vorbindu-se de satele Dolhești, Negrăști, Almășelul, Horaița și Roșcanii, se spune că sunt pe Valea Almașului, iar într'o hotarnică din 1458, a Mănăstirei Bistrița cetim: „Măgura până la obârșia Cnejăului și cu Arșița... se împreună cu hotarul Roșcanii până la Oprîșani”¹⁾, Pan Oprîșac, poate stăpânul satului, era în 1421 boier de divan al lui Alecsandru cel Bun.

Biserica dela *Hodora*. Nu pot identifica această localitate. Biserica dela *Piatra*. Pentru temeiurile arătate în altă parte²⁾ biserica „Precista” de astăzi, exista în Târgul Pietrii pe la 1457, slujind în Lunca Bistriței nevoile religioase a lumii mănevoiașe din partea de jos a orașului, unde va fi fost și „Casa lui Cră-cium” pe care același Voievod o dăruise Mănăstrei Bistrița, numai cu trei ani mai târziu, după ce-i dăruise venitul bisericii. A doua biserică veche în Piatra este Sf. Ioan, zidită de Ștefan cel Mare, în partea de sus a Târgului, unde trăiau razeșii. Această biserică, domnească, n'a fost închinată niciodată vreunei Mănăstiri, ci a rămas totdeauna biserica „Curților Domnești” de lângă ea.

Biserica dela *Popa Coste*. Aici pare a fi vorba de Cos-tinți sau Costița de azi, la obârșia Orbicului. Numele vine dela Coste, cum Moșișinții (Hoiseștii) vine de la Moise, cunoscutul Moise Filosoful.

Biserica dela *Brășăuți*. Este și azi, sat în comuna Dum-brava Roșie, de lângă Piatra. Brășăuții apar încă din 1411 ca danie M-rilor Bistrița, într'un document de la Alecsandru V. V. Numele vine dela Brașău, cum se pronunță în popor Brașovul, sau dela un boier cu acest nume.

Biserica de la *Mituc*. Într'un act din 1411 sunt întărite M-rilor Bistrița două sate pe Bistrița; Brășăuții despre care se vorbește mai sus și Mitucăuții³⁾. Probabil că acest din urmă sat va fi fost Mitlucul, de care vorbește documentul nostru din 1428.

Biserica dela *Sobolea*. Într'o hartă din 1802 a lui Iosef Braun, privitoare la moștile vechine cu Roznovul, se arată că

1) I. Bogdan, D. St. C. M. t. I, p. 22.
2) Pr. C. Mătrăș, Palatul Cneșilor, p. 97.
3) M. Costăchescu, D. M. T. I, pag. 80.

moșia Săvineștilor cuprîndea patru siliști și anume: Brășăuții, Vascăuții, Area și Soboleștii¹⁾.

Biserica dela *Sauca*. Print'r un act, din 1438, Ilie V. V. dăruiește M-rii Neamț, satul Săucauți, la Gura Cracăului, unde „este Samul vataman“. In alt act din 1447 acest sat apare cu numele de Saucești²⁾.

Biserica dela *Zaneuței*. Poate să fie vorba aici de cunoscutul sat Zănești, care e la răsărit de Roznov. Zăneștii apar într'un uric din 1491, prin care e dăruit m-rii Tazlău. Zăneștii figurează in documente la un loc cu Stolnicii și Faurii.

Biserica dela *Borcea*. Un sat cu numele Borcești se afla pe lângă fostul Petrițești, pe Valea Albă. Alt sat, Borcești, era lângă Oglinzii de astăzi. Într'un uric din 1491 se vorbește de Borcea, feciorul lui Trifu Borszescu, care avea sate în Câmpul lui Dragoș.

Biserica dela *Lișon*. Într'un uric din 1455, Petru V. V. în-tărește lui Pan Tador Limbă Dulce satele lui: Brăniștenii, unde-iera curtea, Juleștii, Scheai, Barboși, Besecuriani și Frățeștii pe Pârâul Negru și Mastacărul; și pe Neamț, Grașii și Moiseștii și *Lișetii* și Iubhăneștii. Lișonul poate fi — cred — identificat în chipul acesta.

Biserica dela *Za...* Aici pare a fi vorba de *Zagoreni* din regiunea Lucașului așa de puternic populată în preajma descălcatului, deci și cu mult mai înainte. Zagoreni sunt pomeniți într'o hotărîre din 1429 în regiunea sus amintită.

Larcea nu se poate găsi. Este, poate, ori *Largu* din munte, pe Bistrița, sau *Larga*, sat în ocolul Tazăului de Sus, jud. Bacău. Biserica dela *Dănilă* nu se poate identifica. E posibil ca Borcea, Lișon, Larca și Dănilă să fi fost o grupă de sate învecinate.

Biserica dela *Negrițești*. Într'un uric de la 1479 se spune că satul Podoleni din ținutul Neamțului era la gura Pârăului Negrițeasca. Negrițeștii este numită și azi o parte dintr'o moșie din comuna Roznov.

Biserica dela *Herlica*. Herlica e străvechul nume al Orblouii; vine dela pan Tatul Herlic pomenit într'un act din 1438. In vremea lui Ștefan cel Mare, Orblou se mai numea și Hârlicești.

Biserica dela *Stuga Stan* și biserica de la *Călin*. Un act din 1500 vorbește de patru sate de pe Bistrița: *Stuganii*, *Chicoșegii*, *Călineștii* și *Lățcanii*, care se dau în schimb M-rii Bistrița pentru alte sate. Lățcanii sau Lățcana de azi, mai este un sat aproape de Racova, pe hotarul dintre Roman, Bacău și Neamț.

1) Comunicat de d-l G. T. Khrifleanu.
2) M. Costăchescu D. M. vol. II, p. 10.

Ar mai putea fi și Lățcanii fostul sat răzășesc din jud. Suceava, între Cristești și Drăgușeni¹⁾.

Biserica dela *Trebeș*. Numirea aceasta apare într'un act din 1489. In Mărginenii Bacăului este un pârâu cu numele Trebeș²⁾. Biserica dela *Miclea pe Tazlău*. Nu se poate identifica.

Se cunoaște un sat Miclești dintr'un uric dela 1451, pe care Bogdan V. V. îl întărește boierului Colțea, dar nu se poate stabili în ce loc a fost. Dintr'un act din 1497 se vede că Toader Beșea și cu frațele său *Miclea* stăpâneau satul Beșești, care s'a vândut apoi lui Borcea și surorii lui, Dragolea, în vremea lui Ștefan cel Mare. Biserica și satul lui Miclea, erau poate, în Câmpul lui Dragoș.

Biserica lui *Barin*. Este greu de identificat. Poate Bahuinul, niște poeni pe muntele Cernegura, spre Calu, să ne amintească de vreu *Barin*, străvechia stăpân pe pământ prin aceste părți de loc.

Biserica dela *Șmelea*. Un uric din 1546 ne spune că era pe Troiuș un sat Micleștii, „care mai înainte se numea Șmelești“³⁾.

Biserica dela *Bărgău*. Dintr'un uric din 1403 se vede că un Ștefan Bărgău era boier de frunte în Divanul Țării. Acest boier se mai găsește pomenit și in alt document din 1411, alături de ceasnicul Horeață. Petru Bărgău, poate să fi fost feciorul lui Ștefan, întemeietorul și stăpânului satului Bărgăoanii de azi, din județul Neamț.⁴⁾

Biserica dela *Hlăpești*. Într'un uric din 1414, în care se înștră hotărîca daniel făcută de Alecsandru cel Bun, boierului Crăciun Belcescu de pe Valea Albă, se vorbește de *codrul* și *de drumul* dela Hlăpești, ca de niște locuri de mult cunoscute. Într'un act din 1447, Hlăpeștii se văd în stăpânirea M-rii Neamțului. Intemeietorul satului, Hlapea sau Haplea (de la hlapan), trebuie să fi fost om cu mare poftă de mănăcare⁵⁾.

Biserica dela *Hindău*. Șerban Hindău a fost un boier contemporan descălcatului; el trebuie să fi fost întemeietorul satului Chindăoani sau Hindăoani de astăzi, unde Ștefan Mușat îl bate pe Unguri la 1395. Satul e fără îndoială întemeiat cu mult înaintea descălcatului⁶⁾.

1) *Marale* Dieftonar. Geografie al României.
2) M. Costăchescu Doc. St. C. M. p. 137.
3) M. Costăchescu, D. M. I, p. 398.
4) M. Costăchescu, D. M. I, p. 90.
5) M. Costăchescu D. M. vol. I, p. 113.
6) M. Costăchescu D. M. t. I, p. 29.

1806 wels
p. 1806 ca unghian

Două biserici la *Cobâlă*. Vorbind altă dată ¹⁾ despre Câmpul lui Dragoș, spuneam că satele de astăzi Calu și Lapa, cu un deal Mânza în apropiere, nu sunt decât vechile Cobâlă, (pe slăvonește, crescătorii de cai) despre care pomenește străvechi documente că se găseau în diferite părți ale țării, dar și în această regiune, în Câmpul lui Dragoș.

Biserica dela *Șanțarea*, nu poate fi identificată.

Biserica dela *Pragj*. Prăjești de astăzi, sat foarte vechiu, care făcea altădată de Neamț, a fost proprietatea vestitului neam de boieri al Prăjeștilor, ai căror strămoși se urcă până în vremea prinților Volevozi ai țării, având de începutură pe un pan Albul.

Biserica dela *Porcul*. E vorba de o însemnată și puternică familie de boieri. Pan Vană Porcul era la 1421 în divanul lui Alecsandru cel Bun. Print' un uric din 1448 Petru V. V. întărește lui Ivan Porcul mai multe sate, între care și Porcești de pe Valea Neagră. E vorba de Părul sau Valea Neagră ce trece prin Bozieni. Porcești, cu Hociungii și alte sate care azi sunt în ținutul Romanului, făceau în vechime de Neamț.

Biserica lui *Goșman*. Satul Goșmani se pomenește într'un uric din 1429, pe Valea Orbicului, unde este și azi.

Biserica lui *Bogdan* pe Valea Albă. E vorba de Valea Albă din județul Neamț; nu se poate ști însă, care era acel loc al lui Bogdan și cine va fi fost stăpânul.

Biserica dela *Itrinești*. Sat aproape de Movila Lucașului, așa de cunoscută în vechime. Print' un act din 1491, Ștefan cel Mare întărește boierului Luca Bot și verelor sale: Neaga și Marina, stăpânirea peste satele Balosinești și Itrinești din ținutul Neamțului, sate pe care le aveau dela strămoșul lor Lațcu Bot.

Biserica dela *Bărbătești*. S'ar putea să fie numirea acestei localități în legătură cu boierul Barbă Geamără de prin 1450. Acest boier avea în stăpânire multe sate prin părțile Timișeștilor de azi. Totuși nu este nicio dovadă că satul Bărbătești, să fi fost printre acestea.

* * *

La 1428, când aceste biserici cu oamnenii care le slujeau — preoți și diaconi — trebuiau să sporească veniturile unei mănăstiri, Biserica moldovenască nu-și căpătase încă a sa cuvenită întocmire, căci altfel birul bisericilor, sau „birul popilor“ cum i se zicea, trebuia să meargă la Episcopia respectivă, după cum vedem că se întâmplă cu 62 pe ani mai târziu. La 1490 Ștefan cel Mare dăruiește Episcopiei Rădăuților venitul a 50 de biserici,

¹⁾ Anuarul liceului „Petru-Rareș“ din Piatra, pe anul 1932-33.

din care 44 erau în ținutul Sucevii și 6 în cel al Cernăuților. Aceste biserici, spune uricul, se dau fiecare cu preoții lor, cu dașia, cu poclioanele și cu gloabele, să fie venit Episcopiei.

Pe vremea lui Alecsandru cel Bun se vede că M-reă Bistrița avea acolea, însemnătatea unei Episcopii, numărând între servitorii ei oamneni învățați și cu nume bun pentru sfințenia vieții lor.

Trebuie să fi avut și personal numeros, întrucât un alt document din cele aflate de d-l Mihailovici și publicat în același loc, ne spune că s'au dăruit acestei mari mănăstiri la anul 1411 două sate, cum și un „meric“ (milia sau venit) din însăși curtea domnească, câte zece poloboace de vin pe fiecare an, câte zece măsuri de grâu și nouă bucăți de postav pentru călugări.

Un fapt care se mai vedește din cercetarea acestui document este și acela că din toate cele peste 50 de numiri, nu sunt decât doar cinci-șase, care nu poartă nume de persoane, de familie. Satele înainte de descălecare și multă vreme încă și după aceea, luau numele întemeietorului sau al bătrânului, ori al „moșului“ (de unde și cuvântul de moște). Unii din acești bătrâni aveau mai multe sate, a căroră stăpânire netulburată li se recunoaște și întărește de primii Domni, îndată ce s'au urcat în scaun.

Din aceste 50 de numiri, vre-o 27 se mai păstrează și azi, ceea ce dovedește că, oricât de sbrucimată vieată au avut de dus strămoșii noștri din pricina deselor năvăliri și războaie, s'au ținut strâns legați de moșia lor.

Tot din acest document se mai vede că vâlile: Cracăul, Almașul, Valea Neagră, Valea Albă, regiunea Roznovului și Câmpul lui Dragoș, cuprindeau un număr mare de sate. Este interesant de știut că tot în aceste părți am putut identifica și cele mai multe din asezările preistorice — 17-18 la număr.

Nu pot încheia această privire asupra trecutului nostru, fără să nu dau glas nedumerirei mele față de ușurința cu care — și în județul Neamț ca și alturea — s'au schimbat numele istorice a unor sate, vechi de patru-cinci sute de ani, cu numiri noi.

Bărbății mari ai țării, din vremea noastră, puteau fi cinstiți și altfel decât prin pângăriră de a li se da numele lor unor sate străvechi, cum s'a întâmplat cu Ghindăoani, cu Bărgăoani, cu Tarcăul și altele.

Aceste schimbări de nume mai au apoi și neajunsul că vor îngreuna mult, pentru generațiile viitoare, cercetarea trecutului cu privire la toponimie. Și astăzi, pentru satele, care și-au schimbat numele în decursul veacurilor, se întâmplă greutăți de neînvinș în identificarea lor. Academia Română ar avea dreptul și datorita de a cere revenirea la vechile numiri și de a împiedica pe viitor astfel de barbarii.

CLIMATOLOGIA MOLDOVEI SUBCARPATICE

de Victor Andrei — profesor

Nu putem afirma că lucrările de climatologie regională — cum încercă să fie cea de față — abundă în literatura noastră geografică. Din zi în zi însă numărul lor crește. Căci, evident, climatul cu puternica sa influență asupra formării solurilor, determinării vieții vegetale și modificării vieții umane chiar, a putea să rămână multă vreme în umbra studiilor. Cu atât mai intensă activitate agricolă, deci de multiple caractere proprii, astfel cum ne apare regiunea dealurilor subcarpatice din Moldova. Totuși, pentru această regiune, studii climatologice nu s'au făcut. Menționăm două — unul datorit lui N. Al. Rădulescu, pentru Moldova de Sud¹⁾ și altul lui Conrad, pentru Moldova de Nord²⁾ — amândouă studiile atingând numai parțial ținutul nostru.

Studiind, nu în chip climatografic ci climatologic, Subcarpații, trebuința de a fixa relația complexă ce există între climă și celelalte fapte geografice — relieful, ape, vegetație — se pune cu precădere. Dar aceasta devine o obligație pentru studiile de geografie regională³⁾.

Morfologie și Orografie.

Geologic⁴⁾, regiunea subcarpatică în genere e alcătuită din formațiuni terțiare, în special cele mio-pliocene, — reprezentând unitatea cea mai nouă din sistemul de cutări alpine-carpatică.

1) N. Al. Rădulescu: "Climatologia Moldovei de Sud" în rev. "Milcovia" an. I, nr. 1.

2) Dr. V. Conrad: "Klimatographie der Bukowina" în "Klimatographie von Österreich" vol. VII Wien 1917. Din întreaga regiune subcarpatică moldovenească lucrarea aceasta nu cuprinde decât îngusta fâșie din spre Gura Humorului.

3) Emm. de Martonne: *Traité de Géographie Physique*, tom. I pag. 108. Studiiile cu caracter special ca și cele generale sunt destul de numeroase. Cîtăm nume ca: I. Popescu-Votesci, Horia Grozescu, David Preda, I. Atanasiu, Sava Atanasiu etc. Vezi p. a. David Roman și Al. Codarcea:

Bibliografia geologică a României. Din publicațiile Inst. Geologic al României.

adlungată la exteriorul unităților carpatice vechi, pe timpul ultimelor cutări alpine-carpatică dela finele pliocenului — începutul cuaternarului. Strâns astfel între Carpații Fîșuții la Vest și Podișul Moldovei — margine faliată a platformei Podolico-Ruse — la Est, brîul de dealuri subcarpatice a fost supus apoi orografic¹⁾, unei puternice acțiuni erozive, din partea numeroaselor ape curgătoare ce-l străbat.

Peisajul rezultat e unic în felul său. Cum fericit se exprimă un geograf (Poppl), se poate spune că: "Subcarpații sunt notorii în ansamblu, dar foarte variați în amănunt". Lesne putem izola aci Subcarpații Moldovei de cei ai Munteniei, căci își opun importante deosebiri. Menționăm câteva asemenea deosebiri: direcția cutărilor cu un paralelism mai evident în răsărit; orientarea culmilor; îmbucătățirea mai mare a văliilor în Moldova; apoi direcția văliilor, transversală în Subcarpații Meridionali, longitudinală în Subcarpații Orientali (Cracău, Tazlău, Cașin). Astfel, Subcarpații Moldovei pot fi socotiți din aceste puncte de vedere o unitate aparte.

Limnita lor geografică e lămurită în urma studiilor făcute. Treacănd Subcarpaților munteni zona de tranziție Râmna-Trotuș (Poppl)²⁾, spre munte, Subcarpații se opresc brusc la o linie care ar trece prin următoarele comune: Grozești (pe Oltuș) — Tg. Ocna — Moinesti — Mănăștirea Tazlău — Piatra Neamț — Căcănani — Suha — Gura Humorului.

Limnita externă, mai greu de urmărit, din cauza dealurilor de podiș, ar urma larma luncă a Siretului; iar dela Roman în sus, lunca Moldovei. Dela Gura Humorului spre Nord, apare un lăpsus în legătura dintre Subcarpații moldoveni și cei poloni, dealurile de aici căzând tocmă pe linia de atingere dintre zona carpatică și scutul podolic — dealuri scooite ca făcând parte din Podișul Moldovenesc. Intre limitele arătate, Subcarpații moldoveniști au o suprafață cam de 4500 Km² (Poppl).

Utilizând clasificarea d-lor David și Popp, deosebim două grupe: Subcarpații din ținutul Bacăului și cei din ținutul Neamțului. Subcarpații din Bacău se reduc la o vastă depresiune subcarpatică — depresiunea Tazlăelor — încadrată perfect de înălțimi; la răsărit Pietricica Bacăului, care o separă de lunca Siretului,

1) Vezi pentru aceasta: M. David: "Relieful reg. subcarpatice din districtul Neamț și Bacău" Bul. Soc. R. R. Geografie 1930; N. M. A. Popp și "Căminii geografice în Subcarpații românești", Bul. S. R. R. G. din 1934 și V. A. Mihalescu: "România — geogr. fizică — 1936, studii larg utilizate de noi în esențialul respectiv.

2) Asupra orferțiilor de delimitare ale acestui autor vezi o discuție la M. A. Rădulescu: "Vrancea geogr. fizică și umană", Buc. 1937, pag. 11.

Iar la apus Măgura Berzunțului, dincolo de care se află basini intramontan al Dărmăneștilor. Nicăeri Subcarpații nu sunt mai înalți (Pietrița 719 m., Oușorul 772 m.) mai masivi și mai compact împădurii, constituind o barieră între depresiunea subcarpatică și lumea din afară, barieră tăiată doar de coridoare lungi și nu prea largi, adevărate chei ca ale Troțușului (Mihăilescu). Găsim la Orești un însemnat nod hidrografic: Troțușul primește aci trei dintre cei mai mari afluenți: Cașinul, Oituzul și Tazlăul.

Subcarpații din Neamț, prezentând o îmbucătățire mai mare ca cei din Bacău, repetă totuși cam aceeași orânduire: o depresiune drenată în lung de Cracău și Bistrița, care-i dau și numele și un complex de masive în mare parte despădurite, între depresiune și Siret. Depresiunea Cracău-Roznov e cea mai mare din Moldova și e mai adâncă cu 200 m. față de cea a Tazlăelor.

Doă masive o grănițesc spre E: masivul Mărgineni (la David: Ithnești-Mărgineni) și masivul Corni (la David: Ghindăuani-Tupilați), ambele între 500—600 m. despărțite fiind printr-o șea, așa numita curnătură Girov-Bozteni, de orientare V—E. O altă șea, foarte joasă, desparte depresiunea Cracău-Roznov de cea mai nordică, a Nemțișorului, reeditare oarecum a depresiunii Tazlăelor.

În adevăr și aci două masive flanchează depresiunea: Culmea Dobreanului (931 m.) spre V. și a Pleșului (915 m.) spre E, primul izolând spre V. bazinele Pipirigului.

Orientarea hidrografică e însă aci alta. Bariera subcarpatică de răsărit a fost tăiată de apele mai apropiate de Siret, sub formă de porți largi de 2—4 km. (Mihăilescu). Astfel au rezultat: poarta Neamțului și a Topolitei în depresiunea Nemțișorului și poarta Bistriței în depresiunea Cracău-Roznov. Ultima parte a Subcarpaților, aceea din Nordul Moldovei, e alcătuită dintr'un singur șir subțire și nu prea înalt (460—626 m.), lipsit de munți și care se termină ca o fășie îngustă la Gura Humorului.

Hidrografie.

Apele din Subcarpați — destul de puțin studiate ¹⁾ — numeroase, cu izvoarele în munți, aparțin toate nesimetricei bazin al Siretului, cu ape bogate datorite puternicei pluviometriei montane. Caracterul flotabil al unora — Bistrița și Troțuș — se explică

1) Vezi "România" de V. Mihăilescu op. cit.; G. Balș: "O evaluare a volumului de apă a râurilor din România", Buc. 1905. Extr. din Bul. Soc. Politehnică. În același scop practic dar cu importante capitole geografice vezi și D. Leonida: "Valea Bistriței moldovene" în Bul. Soc. R. R. Geografie an. 1923. Un studiu special: Iulian Rick: "Asupra variațiunii nivelului apelor Moldova și Bistrița" în Bul. Soc. R. R. Geogr. an. 1923.

locomat prin debitul bogat. Variația debitului — destul de amplă — determinată de către soaj, climă și vegetație, a fost studiată de prof. Rick ¹⁾ la două râuri: Moldova și Bistrița. Curbele construite dau două maxime de nivel corespunzând lunilor Septembrie (în 1912) și Iunie-Iulie și un minim în luna Decembrie. Cum rezultatele au fost obținute numai în cursul a doi ani de observație — 1912 și 1913 — nu au suficiență valabilitate pentru viitoare concluzii ale lucrării de față.

Vegetație.

Geobotanic, Subcarpații corespund subzonei fagului. Pânza pădurilor de fag e întreruptă uneori pe marginea dealurilor și stepelor, de bande puternice de stejar, cum e între Blăgești și Piatra-Neamț, ca și spre N. de acest oraș, pe marginea munților. Această formațiune vegetală o întâlnim în ținutul Miclauseni-Roman-Secueni-Bârjoveni-Hârțești-Dulcești-Hălăucești, unde pădurea de stejar a invadat o veche inflexiune a stepii Nord-moldovene ²⁾.

O unitate aparte o formează însă antestepa, care apare în două locuri în regiunea ce studiem: a) în bazinele dela confluența Tazlăului cu Troțușul; b) în depresiunea Cracău-Roznov ³⁾. Determinate de cauze solare și climatice, fără îndoielă, antestepile constituiesc lumi aparte, deosebit de necesare lucrării ce întreprindem.

*

O regiune puternic individualizată deci — fie numai în porțiunea cât ne-am restrâns — cum sunt puține regiuni submontane, nu numai în lanțul carpatic, dar deasemenea în tot lanțul alpinohimalaian ⁴⁾, astfel ni se înfățișează, cu unele note stridente de amănunt, Subcarpații.

*

Am cules datele necesare, atât din Buletinul Institutului Meteorologic Central, cât și din folie aceleiași instituit, pentru un număr de 6 stații de ordinul al II-lea și 15 stații pluviometrice de gradul al IV-lea. Stațiile de ordinul al II-lea sunt: Tg. Ocna,

1) Op. cit.

2) P. Enculescu: Zonele de vegetație lemnoasă din România. Buc. 1923 pag. 137 și urm.

3) Același: Etude agroécologique de l'ancienne lie de steppe à l'Est de Piatra-Neamț în "Comptes-Rendus des séances" Institut Géologique de Roumanie tom VIII (1919, 1920). Vezi și C. Papp: Contribuțiuni geobotanice asupra văiei râului Cneidul în Rev. V. Adamachi Iași 1933 pag. 102.

4) M. David: op. cit. pag. 98.

Pănčești-Dragomirești (Roman), Fălticeni, Tg. Neamț, Bacău 1) și Piatra-Neamț. La suprafața de 4500 km.² avem deci un total de 21 stațiuni, ceea ce revine o stație pluviometrică la 214 km.², sau una de gr. II-lea la 750 km.²

Deși numărul stațiilor apare insuficient. Bazine și chiar depresiuni întregi scapă observațiilor integral climatice și unele chiar celor pluviometrice. Recunoaștem însă că după război numărul lor a mai crescut, fără să atingă acel numărul Funcționând de puțină vreme, iar altele funcționând necreativ n'am putut folosi observațiile lor.

Am considerat răstimpul 1899-1915 în ceea ce privește vânturile și temperatura și 1891-1915 în ceea ce privește ploile.

Temperatura.

Am calculat pentru întreaga regiune pe timp de 17 ani temperaturile medii lunare în C°:

I.	F.	M.	A.	M.	I.	I.	A.	S.	O.	N.	D.
-3.9	-1.7	2.5	8.2	14.1	17.7	19.2	18.7	14.3	8.8	2.5	-0.8

Din tabloul de mai sus deducem:

1. Luna cea mai friguroasă este Ianuarie cu o valoare mijlocie de -3°9, valoare, superioară ținuturilor de munte (Vatra Dornei -7°2) dar inferioară celor de șes (R. Sărat -2°4).
2. Luna cea mai călduroasă este Iulie cu 19°2 (Vatra Dornei 15°7; R. Sărat 22°1).
3. Amplitudinea medie anuală este de 22°9. Cele mai mici diferențe lunare sunt între lunile Ianuarie-Februarie (2°2) și Iulie-August (0°5) iar cele mai mari între Martie-Aprilie (5°7) și Aprilie-Mai (5°9) și încă Septembrie-Octombrie (5°5) și Octombrie-Noemvrie (6°3). Pe suprafața regiunii — cu toate că unele s-apărate de vânturi reci — bazinele și depresiunile vor avea o variație puternică de temperatură, ele având o tendință a fi însule de frig iarna și de căldură, vara 2).
4. În cuprinsul regiunii, cea mai joasă temperatură medie a lunii Ianuarie o are Pănčești-Dragomirești (-5°2) hotărâtă de puternica expunere la Crivățul ulucului siretean; iar cea mai ridicată, Tg. Ocna (-2°9).

1) Cu toate că datele sunt defectuos luate aci.
2) Emm. de Martonne: op. cit. pag. 138.

5. Cea mai ridicată temperatură medie a lunii Iulie o are Bacăul (20°6), iar cea mai joasă, Fălticeniul (18°7).

6. Dăm aci și temperaturile absolute înregistrate în cuprinsul regiunii. Astfel, maximum absolut cel mai ridicat a fost de 40.8 obținut la Tg. Ocna la 5 Iulie 1916, iar minimum absolut cel mai scoborit a fost de -35°0, obținut la Pănčești-Dragomirești la 14 Ianuarie 1904.

Pentru aceeași perioadă și suprafață, dăm temperaturile medii ale anotimpurilor:

Iarna	Primăvara	Vara	Toamna
-2°2	8°3	18°6	8°4

Observăm numai că:

pentru întreaga regiune, mediile anotimpuale ne așează într'o situație intermediară între Podișul Moldovei și regiunea muntoasă; mijlocia iernii fiind pentru Iași -1,8 iar pentru Vatra-Dornei -5°4, mijlocia verii fiind respectiv 20°4 și 14°8; toamnele (8°4) marchează o ușoară superioritate termică de 0°1 față de primăveri (8°3). De aci frumusețea toamnelor, vestitele toamne moldovenești.

Cum arătam și în altă lucrare însă 1), sistemul calendaristic de câte trei luni egale ca și acel astronomic după solstiții și echinoxii, nu ne satisface deplin geograficește în ceea ce privește stabilirea duratei anotimpurilor. Astfel, de pildă, pe când după sistemul calendaristic utilizat de către Institutul Meteorologic Central — iarna începe la 1 Decembrie și ia sfârșit la 1 Martie, după acel astronomic iarna începe la 21 Decembrie (solstițiul de iarnă) și ia sfârșit la 21 Martie (echinoxul de primăvară). După aceste două sisteme, zilele geroase dela începutul lunii Decembrie sunt înglobate deci toamnei, pe când cele dela începutul lui Martie — zilele babei — primăverii.

Deci în scopul de a determina pentru întreaga regiune durata iernii și verii — celelalte anotimpuri vor putea fi deduse apoi lentulos — va trebui să calculăm media zilelor de iarnă (al celor maxim $\leq 0^\circ$) și îngheț (minim $\leq 0^\circ$) precum și a celor de vară (max. $\geq 25^\circ$) și celor tropicale (max. $\geq 30^\circ$).

1) Victor Andrei: „Încercare asupra climatologiei orașului Piatra-Neamț” extras din Anuarul Iic. de băieți Piatra-Neamț pe anul 1932-33.

Dăm în tabloul de mai jos numărul zilelor de vară, tropicale, îngheț și iarnă, în medie anuală pentru aceeași perioadă considerată până acum și pe întreaga regiune :

ZILE DE :	I.	F.	M.	A.	M.	I.	I.	A.	S.	O.	N.	D.
Înghet	28,8	24,5	20,3	5,8	0,4	—	—	—	0,3	4,9	17,2	26,2
Iarnă	13,7	8,1	2,8	0,02	—	—	—	—	—	0,1	3,3	8,6
Vară	—	—	0,02	0,7	6,2	13,3	19,7	18,2	7,1	1,5	—	—
Tropicale . .	—	—	—	0,05	0,6	1,6	4,8	5,6	1,7	0,08	—	—

Observăm că :

1. Zilele de iarnă încep la sfârșitul lunii Octombrie și se termină la sfârșitul lui Martie și începutul lui Aprilie. Durata iernii ar fi deci în regiunea noastră de aproximativ 5 luni.

2. Zilele tropicale încep cam la mijlocul lunii Mai și sfârșesc pe la finele lunii Septembrie, ceea ce dau veri o durată de 4 luni și jumătate.

3. Vara și iarna, fiind deci anotimpurile cele mai lungi — toamna și primăvara vor fi cele mai scurte (toamna fine aproximativ o lună).

4. Durata anotimpurilor cu temperaturi extreme, fiind mai mare ca a celor cu temperaturi potrivite, și trecerea dela vară la iarnă și invers făcându-se destul de grabnic, răsare în chip izbitor asemănarea cu climatul extrem-continental al șesului rusec. Asemănarea cu acest climat de două anotimpuri se mărește dacă arătăm că dela zilele cu îngheț (Aprilie 7.3; Mai 0.4) se trece repede la cele de vară (Mai 6.6 și chiar Aprilie 0.7). Tot astfel toamna : dela zilele de vară (7.1) și tropicale (1.8) ale lui Septembrie, se trece la zilele de îngheț (4.9) ale lui Octombrie. Subliniem că zilele de vară se continuă și în Octombrie (1.5).

Acest pronunțat caracter de extrem-continentalism în temperatura ținutului nu e deopotrivă de accentuat pe toată suprafața lui. Acolo unde Influența Crivățului — care aduce frigul anticiclonului asiatico-rusec — e mai redusă, venirea iernii va fi întârziată și deci anotimpurile moderate vor fi mai lungi. E vorba de bazine sau depresiuni — deci locuri adăpostite, fiancate spre răsărit sau miazănoapte de culmi protectoare. Ele nu se vor găsi spre ulucul Șiretului ci sub munte, cum e cazul pentru a da numai nume de localități unde s'au făcut observațiuni : Tg. Neamț, Piatra Neamț și Tg. Ocna.

Media anuală pentru întreaga regiune și perioadă este de

8°.3. Valoarea aceasta hotărăște regiunii subcarpatice un caracter de trecere dela regiunea muntoasă spre cea de podis. În adevăr Vatra Dornei (singura în Carpați Orientali unde se fac observații) cu o medie anuală de 5' marchează o diferență de 3°.3, pe când Iașiul cu 9°.2 arată o superioritate de 0'9.

În cuprinsul ținutului, media anuală cea mai ridicată o are Bacăul (cu 9.0) iar cea mai joasă Fălticeniul cu 7°.8; Piatra-Neamț cu 8°.2, Pâncești-Dragomirești cu 8°.1 și Tg. Neamț cu 8.0, se apropie cu mici diferențe de mijlocia generală. În concluzie, partea nordică a Subcarpaților are o temperatură anuală mai joasă decât partea mijlocie și sudică. Faptul e confirmat și de hărțile cu izoterme ale Institutului Meteorologic Central, întocmite pentru întreaga țară. Regiunea noastră e tăiată, pe această hartă, de trei curbe : cea vestică de 7° e paralelă cu munții și trece pe la Gura Humorului, Vest Piatra Neamț adică pe linia internă a Subcarpaților. Izoterma de 8° care taie mijlocul regiunii e mai neregulată trecând pe la Cernăuți, jumătatea jud. Baita, Est Piatra Neamț devenind apoi spre Sud, paralelă cu prima izotermă. A treia curbă, cea de 9° foarte depărtată de celelalte două în partea de Nord a Moldovei, unde taie podișul pe la Sud de jud. Hotin, Botoșani și Roman, începând dela Bacău, se apropie de celelalte.

În total, fascicoul de curbe izoterme e mai răsfirțat spre Nord și mai strâns spre Sud, evidențind în această parte, destul de puternicele contraste de temperatură, pe un spațiu relativ limitat.

Vânturile.

În deobște, nivelatoarea a contrastelor termice pe o suprafață cu relief variat, vânturile sunt determinate în cursul anului, aici ca, prețuindeni în țara noastră și Europa, de jocul centurilor de mîlîmă și maximă presiune de pe Marea Mediterană, Oc. Atlantic, Rusia și Asia Centrală. E vorba de mussonii asemănători celor sud-asiatici, care vara se simt ca vânturi de Vest, determinate fiind de contrastul dintre minima Europei și Asiei și maxima ce domnește în regiunea curentului rece al Canarelor ; iar iarna, atrași de minima Mediteranei, pornesc dinspre maxima rusă simțiți fiind ca vânturi de N.E. (Crivățul). Afară de aceste vânturi generale, un rol important îl joacă vânturile locale născute din diferența de presiune între micile arii ciclonale, din bazinele și depresiunile vecine maximele montane. Ca să le determinăm direcția, frecvența și intensitatea, ar fi necesar să cercetăm presiunile maxime și minime anuale, atât în ținutul nostru cât și în cel carpatic. Din lipsă de date, mai ales pentru cel de al doilea ținut, suntem obligați să renunțăm la această încercare.

Dăm pentru întreaga regiune și pentru aceeași perioadă, frecvența medie în procente pe direcții :

N.	NE	E	SE	S	SV	V	NV	Calm
11.6	5.4	2.5	4.8	8.2	6.5	8.5	13.5	35.7

Observăm în tabloul de mai sus că :

1. Vânturile cele mai dese sunt cele dinspre N^r (11.6) și NV (13.5). Vântul de Nord e Crivățul care capătă această direcție scurgându-se pe ulucul Siretinului. Mai ales localitățile din răsărit se resimt puternic de această influență, așa cum vom vedea. Vânturile de NV sunt cele abătute dinspre munte și care pornesc pe văile tuturor afluenților de pe dreapta Siretinului.
2. Vânturile cele mai puțin frecvente sunt cele dinspre E. și SE invedând astfel rolul protector al culmilor răsăritene.
3. Vânturile de V. și SV sunt vânturi de munte și influențează mai ales partea de V. a Subcarpaților. Astfel Piatra Neamț are respectiv 24.0 și 10.1 iar Bacăul 2.3 și 3.6. În ceea ce privește calmul, între finutul de bazine și bazinele liniștite intramontane (Vatra Dornei 138.9) și șesuri (Regiunea dintre Olț și Argeș 1) 30.6; Moldova de S. 31.3), Subcarpații au o poziție intermediară (35.7). Calmuri cel mai accentuat fi are Fălticeniul (55.2) iar cel mai mic Calmura Neamț (20.2).
Deci : Culmile dealurilor, cum e firesc și văile cu deschideri spre Nord și spre munte, au cea mai nestatornică atmosferă. Bazinele fără știrbiriuri vor fi astfel singurele locuri liniștite.

Din observarea alăturatelor roze anemometrice (calculul s'a făcut la scara 1% = 4.5^{mm}) deducem :

1. Cu o situație specială se prezintă orașul Târgul-Neamț. Atmosfera sa e turburată — cu o frecvență destul de redusă, ce e drept — de vânturi care pornesc aproape dinspre toate cele patru puncte cardinale. Explicăția stă, fără îndoială, așa cum am arătat în introducere, în situația sa topografică (Fig. 1).
2. Orașul Tg. Ocna e expus mai ales

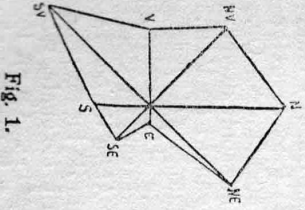

Fig. 1.

1) Vezi I. Rick : Climatologia câmpiei dinspre râul Olț și râul Argeș Publ. Ac. Române, Buc. 1924.

vânturilor de Vest și Nord, dar mai cu seamă vânturilor de munte, care se scurg pe valea Troțușului (Fig. 2). Observăm slaba frecvență a Crivățului, dat fiind culmile Nord-Estice, care apără orașul în această parte.

3. Tot astfel se prezintă și orașul Piatra Neamț, pe care poartă râului Bistrița, deschisă larg spre Nord-Vest, îl dă pradă vânturilor care se scurg din belșug pe ulucul văiei (Fig. 3).
4. Pentru stația Pâncești-Drago-

mirești, vânturile cele mai frecvente

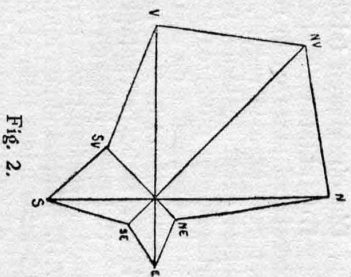

Fig. 2.

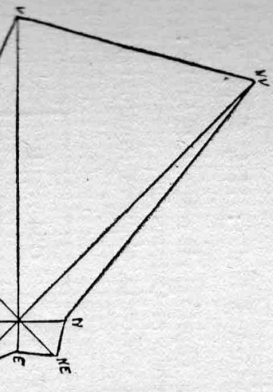

Fig. 3.

sunt acelea dinspre Nord și Sud, hotărâte așa cum am arătat mai sus, de orientarea văiei Siretinului. Cel mai frecvent, evidente vânturile de N-Crivățul (Fig. 4).

Ploile.

Pentru precipitații în medii lunare, am alcătuit tabloul de mai jos. Am considerat două regiuni distincte : a depresionilor subcarpatice, cu 7 stațiuni pluviometrice și a dealurilor cu 14 stațiuni. Calculul în mm. e făcut pentru perioada 1891-1915, deci pe o durată de 25 ani.

I.	F.	M.	A.	M.	I.	I.	A.	S.	O.	N.	D.	Observații
99.0	93.4	34.2	48.3	69.3	87.0	70.4	53.8	47.0	38.3	30.3	25.9	Reg. dealurilor
99.6	92.6	41.4	53.2	80.9	107.9	94.8	61.0	55.7	37.8	29.5	23.8	Reg. depres.
99.6	93.1	35.6	49.9	77.0	94.0	78.6	56.3	49.9	38.1	30.1	24.7	Subcarpații

Fig. 4.

Din observarea tabloului deducem :

1. Cantitatea de apă căzută în regiunea depresionilor e în general mai mare ca în regiunea dealurilor. Lunile de iarnă se abat dela această regulă, depresunile fiind deci iarna mai secetoase decât dealurile. În timpul verii deci, depresunile se împartășesc din ploile ce se abat asupra munților.
  2. Cantitatea de apă crește din Decembrie (24.7) spre a atinge maximum în luna Iunie (94.0). Totuși luna care cunoaște cele mai slabe precipitații (23.1) este Februarie.
  3. Pentru întreaga regiune variațiile lunare merg progresiv atingând oscilația cea mai puternică între lunile Aprilie și Mai (27.1). Menținându-se apoi ridicate, valorile lunare descresc cu 22.3 între lunile Iulie și August.
  4. Putem împărți deci anul în clipele următor :
    - a) O perioadă secetoasă, cuprinzând lunile : Noembrie, Decembrie, Ianuarie și Februarie ;
    - b) O perioadă ploioasă, cuprinzând lunile : Mai, Iunie și Iulie ;
    - c) O perioadă semiplioasă, cuprinzând respectiv lunile : Martie și Aprilie, August, Septembrie și Octombrie.
- Pe anotimpuri, pentru aceeași perioadă, obținem următoarele valori medii :

Iarna	Primăvara	Vara	Toamna	Observații
79.2	152.6	211.1	115.4	Reg. dealurilor
74.6	177.2	266.1	123.1	" depresionară
77.7	160.9	229.4	117.9	Subcarpații

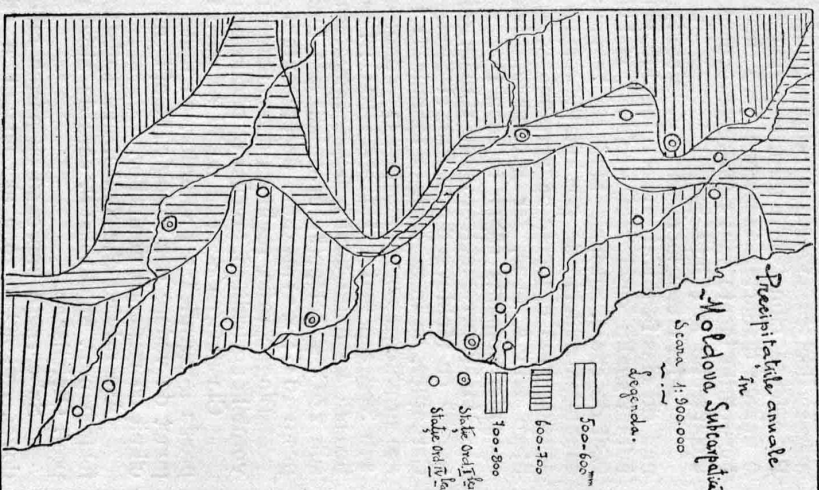
Iarna rămâne deci anotimpul cel mai secetos pe când vara e anotimpul cel mai ploios. Primăvara primește mai multă ploaie decât toamna, mărind astfel, așa cum am arătat și la temperatură, frumusețea acestui ultim anotimp.

Media anuală pentru întreaga regiune e de 585, mm9 valoare inferioară regiunilor de munte (Bicaz 979 mm), dar superioară celor răsăritene din podiș (Iasul 504, mm2).

Menționăm și cantitatea maximă absolută de ploaie în 24 ore : ea a fost de 128, mm7 și a căzut la Galbeni-Roman în ziua de 20 Iulie 1913.

Pentru a arăta răspândirea ploilor pe suprafața întregii

regiuni, am întocmit o hartă a ploilor pe baza valorilor anuale. Regiunea subcarpatică apare pe hartă împărțită în trei fâșii de inegală întindere. Izohieta de 600 mm are mersul cel mai sinuos.

Între izohieta de 600 mm și cea de 700 mm ar rămâne cuprinse colinele submontane, care flanchează spre apus, depresunile. Izohieta de 700 mm se suprapune astfel liniei de despărțire a munților, de regiunea dealurilor.

În cuprinsul regiunii, cantitatea cea mai mare de ploaie cade la Tazlău (758.6), cantitate hotărâită desigur de altitudine și mai ales de așezare. În adevăr, această localitate se află tocmai în calea vântului de N. E., nestingherit, cum e în traectul său, de vecinătatea depresiunii roznovene, cum și de ulucul Girov-Bozieni, din culmile răsăritene.

Deci, frapanta deosebire de pluviozitate, dintre finutul Tazlăului și cel al depresunii Roznov — unde nu se găsește

încă stație pluviometrică — am stabilit-o și din observațiuni personale.

Cantitatea cea mai mică de ploaie cade la Bacău (512mm) 1). Din toate punctele de vedere arătate, elementele climatice măresc deci caracterul de originalitate ale colinelor subcarpatice. Pe o hartă climatică a țării, regiunea subcarpatică ar apare ca o unitate distinctă. Asemenea hărți însă lipsesc fără noastre. Încercările făcute sunt prea recente pentru a le socoti definitiv închețente în știință.

Astfel cităm lucrarea prof. Otetelișanu 2) care adoptă sistemul de clasificare al meteorologului german Köppen. Acesta, într'un studiu ceva mai vechiu 3), stabilise pe fața globului 5 fășii de climă, sprijinit fiind pe temperatura mijlocie anuală, cantitatea mijlocie de precipitații anuale și variația anuală a acestor două elemente meteorologice. Notarea se făcea prin litere dela A la D, iar subzonele, determinate prin formule speciale, România cădea în zona D.

În lucrarea meteorologului român, regiunea subcarpatică, împreună cu Moldova dintre Prut și Siret, Ardealul și toată reg. Carpaților, se încadrează în formula D f b x. Formula aceasta are următoarea semnificație: D = ținut cu luna cea mai rece sub 3° și cea mai caldă peste 10°C; f = ploaie sau zăpadă suficientă în toate lunile; b = temperatura lunii celei mai calde sub 22°C, și cel puțin în cursul a 4 luni temperatura mijlocie peste 10°C; x = maximum de precipitații la începutul verii.

Biogeografic, regiunea determinată de această formulă e favorabilă agriculturii, precum și pădurilor de stejar, fag și conifere. Clasificarea aceasta nu ni se pare fericită. Neglijând expresia geografică a ținuturilor, ea tinde să le uniformizeze din punct de vedere climatologic. Munții nu au, e firesc, aceeași climă ca regiunea dealurilor.

Așa privind chestiunea, mai satisfăcătoare ne apare clasificarea prof. Mihăilescu 4), care de altfel pleacă tot dela lucrarea prof. Otetelișanu.

Subcarpații împreună cu partea mijlocie a Podisului Moldovei, cad aci în zona așa numită a climatului de tranziție a reg. colinare. Zonele vecine acesteia sunt: spre V. climatele subalpin și alpin, spre N. climatul bucovinean (de influență balitică), iar spre S. și E. climatul pontic-stepic.

1) Valoarea obținută la Mogoșești-Roman (439 mm) 6) credem că e vicioasă.
2) H. Otetelișanu: „Regimurile climatice ale României”, în Bul. Meteorologic, Iunie 1928.
3) W. Köppen: Klassifikation der Klimate nach Temperatur, Niederschlag und Jahreslauf, 1918.
4) V. Mihăilescu: România, etc.

Podisul Moldovenesc are însă un mai ritos caracter continental decât dealurile subcarpatice. Astfel, din datele comparative de mai jos, suntem îndrituiți să socotim că atât prin amplitudinea mai mică, prin temperaturile estivale mai domolite, cât și prin cantitatea mai mare de precipitațiuni atmosferice, Subcarpații constituiesc, climatic, ultima fășie a climatului extrem-continental, pe frontalul lui apusean.

NUMEREA	Alt. m.	TEMPERATURA MIJLOCIE						Amplitudine	Precipit. atmosf.
		Ian.	Apr.	Iulie	Oct.	Annuală			
100	—	3 ^o .7	9 ^o .5	21 ^o .5	10 ^o .6	9 ^o .6	25.2	504 mm	
Subcarpații	256	—3 ^o .9	8 ^o .2	19 ^o .2	8 ^o .8	8 ^o .3	23.1	585.9 mm	

* * *

Evident o înmulțire a stațiilor meteorologice, ne-ar furniza date mai bogate și concluzii mai veridice.

Faptul trebuie împlinit fără întârziere. Căci rezultatele nu merg să hrănească numai speculații științifice — ele aduc prea slabe satisfacții autorilor — ci mai ales să fundamenteze, științificește, eforturile naționale de creație materială, între care agricultura se impune, dominantă.

I

Împlinirea a o sută de ani dela nașterea humblesțeanului a făcut pe destui să-i cîtească sau recitească opera și mai cu seamă să consulte lucrări despre viața și opera lui.

Cu prilejul acesta mi-a venit în mână „*Vieta și opera lui I. Creangă*” (2 vol.) de d. *Lucian Predescu* — considerată de mulți ca una dintre cele mai temeinice scrieri despre scriitorul moldovean. Din această carte, mărturisesc, nu văzusem decât fragmente publicate prin reviste — toate referitoare la viața lui Creangă; dacă vol. I — biografia lui Creangă — vădea un cercetător minuțios, vol. al II-lea — opera — nici nu mi-l închipuiam cum ar putea fi. Cercetătorul de adineauri — cu informații în genere puse la punct — dovedește în ultima parte a lucrării sale că n'a pătruns opera scriitorului tratat, ci o cunoaște doar superficial. Deși a urmat, mi se pare, Literele la Iași, tînărul critic nu înțelege deplin limba lui Creangă (și nici nu folosește glosarul, cum s'ar cuveni) și de aceea — neputînd pătrunde nuanțele de stil — nu e în stare să analizeze cum trebuie opera lui Creangă. Pe lângă faptul că se exprimă greoiu și câte odată prea didactic, apoi face analiza cam alandala și nu începe prin a arăta întăiu cum s'au întrepătruns materialul brut și suflul lui Creangă — spre a vorbi pe urmă despre stil, limbă și fi-guri poetice în armonie cu fondul.

În așteptarea unei adevărate cărți despre opera lui Creangă și al cărei autor nu va putea fi decât un cunoscător adănc al graiului moldovenesc de sub muniți, voiu spicui din lapsusurile sus amintitei scrieri a d. *Lucian Predescu*.

A

1. D-sa socoate că Amintirile notate II sunt bine notate doar pentru ordinea în care s'au publicat, dar că, pentru a arăta cum a curs copilăria povestitorului, ar trebui notate I — deoarece ar înfățișa partea din copilărie de înainte de a fi dat la

școală (vol. II pag. 5). Nu observă însă că unele mărturisiri numai cu un copil de 7-8 ani nu se potrivesc. În orice caz, după „cînsfita holeră dela 48” — cred că începuse a-l „scormoli” pe Creangă la inimă, ba chiar a-i „sfărâi inima de dragosta Măricăi (Săvucului)”. Amintirile II redau și năzbătările din timpul când Creangă n'ajunsesse de școală, dar mai ales pe cele din vacanțe, sau de când întrerupese școala din altă pricină.

2. D. Predescu nu bagă de seamă de altfel nici că Amintiri III constituie în total o satirizare a învățămîntului — cum se făcea în unele școli pe atunci; căci la fel cu profesorii și cărțile erau și elevii.

3. Apoi faptul că povestitorul pune în contrast lipsa de griji a copilăriei cu spuciumul vieții celor în vîrstă, nu poate fi un defect al Amintirilor — cum crede d. L. Pr. (vol. II, pag. 32) — ci scoate mai mult în evidență seninătatea copilăriei; defecte nu pot constitui nici cele câteva așa zise provincialisme — după d. L. Pr. „uneori grele de pronunțat, cu sunete neobișnuite orășenilor” (vol. II, pag. 34) și anume: *păclisit* (care nu s'ar pronunța — pare-mi-se — mai greu decât... *plătitit*) (care *suețileam* (mai greu decât *ciocăleam* ?) și *feleștioe* (întăint des și azi), cu care înmulțat în aghesună stropește preotul la Bobotează.

4. Mi se pare însă nepotrivit a caracteriza *cheștii* pe Zaharia Gatljan și pe Ion Mogorogea, tovarășii povestitorului — cum se întîmplă în vol. II, pag. 27.

5. Ca să termin cu fondul Amintirilor — văd că d. L. Pr. le tratează ca pe-un roman și află vină povestitorului că n'a schițat figura fiecărui personajiu (vol. II, pag. 41-42). D-sa uită că de fapt în Amintiri toate apar și trebuie să apară din deapărtare — văzute ca printr'o ceață luminoasă.

6. Poate graba (de a-și da gata cartea ?) l-o fi făcut pe d. L. Pr. să cuprîndă între *Povestirile hazlii* și *povestea* „Soacra cu trei nurori” (vol. II, pag. 3) și poate nu din alt motiv o fi socotind plicticos drumul până la Piatra al lui Moș-Nichitor Coțcanului cu Malca (vol. II, pag. 55) — fără să observe că e înșuși miezul bucăștii.

7. „Soacra cu trei nurori” conține o temă socială ? Care ? E o aberație a crede că povestitorul face aici artă tendențioasă, procurînd cititorului un remediu pentru a scăpa de soacră ! Că are formă hazlie — brodată însă pe un fond neomenos (vol. II, pag. 55) ?... Dar toată lumea din poveștile lui Creangă e primitivă intrucâtva: în ea domnește talionul... Să observăm numai silavștul „Caprei cu trei tezi”.

B

1. Eterna grabă îl face pe d. L. Pr. să fie neatent și față de scrisu-i propriu: cum am putea taxa altfel concluzii ca „particularitățile limbii povestirilor au creat în întregime fondul și forma operii lui” (vol. II, pag. 137)? Neatenția vor fi și cei câțiva în *ibidem* (note — vol. II, pag. 7, 11, 13) — precum și forma munitenească (ei) *înșere* în loc de *înșeară* (vol. II, pag. 90) și mai ales drumul la Iași (sic) al lui Moș-Nichifor-Cofcariul (vol. II, pag. 55).

2. Neatenția îl va mai împinge sau să falsifice textul ca în „mi se dusesse *duhul*” (vol. II, pag. 8) în loc de „mi se dusesse *buhul*” (deși în notiă recunoaște că L. Creangă întrebuintează „buhul”); sau în „hăt! de sumanu moșneagului” în loc de „*haf!*... etc...” (vol. II, pag. 107), de unde și verbul *a fahața*; ca și în „știl tu *moartea* mea” în loc de „știl tu *moarea* mea” (vol. II, pag. 119). De altfel d-sa pune deseori fără rost semne de întrebare unde nu înțelege. Ex.: „Dacă’r fi să iasă (?) toți învățați” (vol. II, pag. 12) — unde *să iasă* are sensul *să se facă*, *să dețină*, *să iasă din școală*, ca și în „școala era numai de mântuială; boii *să iasă*” (vol. II, pag. 16). Dacă astfel de semne de întrebare nu vor mira prea mult în „sunt cinci degete la o mână și nu seamănă toate (?) unul cu altul” (vol. II, pag. 102) — în care *toate* poate însemna *fiecare* sau *într-ele*; și în „că doar nu-i de capul său (?)” sau în „dar fiind el cel mai mare, norocul său (?)”... (vol. II, pag. 122-123) — deși astfel de confuzii între *său* și *lui* sunt frecvente la cei dela față care mai trec și prin târg — apoi cum să nu ne minuneze semnele de întrebare din „să dea (?) Dunnezeu” (vol. II, pag. 32), „din astă (?) pricină” (vol. II, pag. 14) și din „măi!!!... s’a trecut de (?) șagă” = *a trecut timpul de glumă* (vol. II, pag. 110)?

3. Cercetând mai de aproape lucrarea d. L. Pr. — constatăm că autorul ei nu consultă cum trebuie (și cum afirmă de altfel) glosarul Kirileanu. O primă dovadă este că întrebuintează termenul *bazaconii* fără să știe bine ce înseamnă (vol. II, pag. 23 și 24); *bazaconile* nu-s *pozne*, ci *palare*, *snovae*, *poloianii*. N’a căutat să vadă nici ce-i aceea *salce* sau *salcie*, căci — luându-se după I. Negruzi — o confundă cu *compresurile reei*, pe care trebuia să le păzească bolnavul Creangă (vol. I, pag. 165 cu o *tingheța* (vol. II, pag. 13), deși înseamnă că apa sportise și abea începea a prinde gheață; dacă ar fi fost înghețată, trebuia să se rupă gheața — ca să se ude cel căzut. *Cârneloaga* (Amintiri I) — după d. L. Pr. — e o sărbătoare din carnaval (vol. II, pag. 13), când în realitate are sensul de *cașlegiile de*

lurnă, măcar că în Amintiri III Creangă o traduce cu *Săptămâna Hartii* — când începe Triodul și se mânăncă de frupt de una. *A coși* (în bătaie) nu derivă dela „coasă” — cum crede d. L. Pr. (vol. II, pag. 116), confundându-l cu *a coși*, ci înseamnă „a bate pe cheva să-l faci numai vântăți și bășici” (a se vedea și Amintiri IV — când i-au *coșit* tânărul), „a-l bate să-l rupi în coș” (= să-l infunzi coșul pleptului, să-l ofițești bătându-l).

4. Autorul nostru mai comite erori și analizând morfologia lui Creangă: pag. 88 din vol. II scrie că în expresia „prin cele *măte*”, *cele* = niște, deci cu sensul de ceva nedefinit — când în realitate *prin cele măte* = prin mătele acele de pe-acolo (de pe-atunci), prin mătele noastre; în expresiile „cu gospodari tot unul și unul” și „câte și mai câte” — comentatorul lui Creangă ne îndeamnă să observăm rolul de numeral (?) pe care-l joacă propoziția (sic) *mai ca și tot* (II, 108), când noi le credem și le mai credem încă simple *adverbe*. În schimb alia un *adverb* în *adjectivul* „cumplit” din „cumplit meșteșug de tâmpenie” (II, 112).

Ceva mai delicat stă cazul expresiilor „așa a fi, n’a fi așa, eu vreau... cutare” și „ce-a fi zis, ce n’a fi zis, nu știu”... în care d. L. Pr. vede modul *conditional* (II, pag. 104). Prima expresie arată două posibilități și cel ce vorbește — mama lui Creangă — nu precizează care-i realitatea, fiindcă nu o interesează în legătură cu chestiunea pe care o susține. Neprecizarea în prima expresie și desigur nesiguranța într’a doua. Formele acestea însă, deși seamănă cu infinitivul — sunt *Vittor I popular* (prima expresie) și un fel de *Vittor al doilea* (a doua), care în moldoveneasca vorbită nu există decât cu această nuanță. Tăranul dela noi păstrează — ca rămășiți poate din timpurile când nu era deloc în siguranță — tendința aceasta de a vedea viitorul adeseori lipsit de claritate. „Poate să fie așa (cum spui tu), poate să nu fie așa; dacă aș căuta, s’ar vedea; dar nu caut, fiindcă n’am nevoie de asta!” — astfel s’ar traduce prima expresie. În legătură cu cea de-a doua cutez a afirma că Viitorul acesta se întâmplă mai mult în completeve — cum e și cu aceste două interogative indirecte dependente de *nu știu*.

5. Expresia „i-or lua grățile înainte” îi tălmăcită de d. L. Pr. *ne vor îngrăji mult de...* (II, 88), când înseamnă că *vor avea multe grăji* care îi vor mână înainte; *nu vor isprăvi bine cu una și alta* îi va cuprinde (există și expresia „te cuprind grățile”). Greșit îi tradusă și propozițiunea „i-am tras într-o zi o bleandă” cu *I-am lovit tare* (pe Smărăndița popii?) la II, 89 — căci în-venimă *I-am tras o brâncă, am înbrâncit-o* (izbit-o). Trebuie notat aici, în legătură cu glosarul, că în „dă-i blende să isprăvim, că ne-apucă noaptea!”, *dă-i blende* = *dă-i zor*.

6. Căutând să explice diversele „rostiri” și zicători din Creangă — d. L. Pr. vede în „întrebarea”: — *Mai Ioane, dragi te-s fetele?* — *Dragi!* — *Dar tu lor?* — *Și ele mie!*... prosta celui ce a întrebat (II, 40-41 și 98), când de fapt se observă că *întrebatul face pe prostul, spre a ieși din încurcitură*. Că d. L. Pr. n'a zăbovit prea mult deasupra textului Amintirilor se mai observă și când crede că „eram cu gheața în spate”, fi egal cu *mi era frig* (II, 97 și 133), fără să rețină că expresia completă este „eram cu gheața în spate de *frică*”, deci *mi era frică, de mă treceau sudorii reci pe spinare*... „Frig” vede d-sa și în „trageți la aghioase” (II, 97), care expresie — deși neexpli-cată la glosar — probabil vrea să spună „culcați-vă!” „mânați porcii la jir (dormiți sforâind)!” sau poate „cântați încălzindu-vă!” (Dicț. Acad. pag. 69). Ceva interesant găsim la II, 109 cu fraza „ori s'a prins cartea de mine ori nu, dar râia căprească știu că s'a prins!”. D. L. Pr. surprinde aici o *tronie mai slabă* (?), fiindcă ar lipsi un *și*, care ar trebui intercalat după *dar*; d-sa nu observă că ar fi inutil acel „și”, ba chiar ar încurca man-ținând pe *știu* (pe care îl crede intercalat), iar fără „știu” totul ar fi foarte nenatural. În interjecția *dă!* (la alți autori *de!* sau cu altă nuanță *deh* sau *dec!*) din „Apoi dar... dă!... fă cum ști!...” d-sa constată și premeditare și luarea hotărârii—acceptarea, și — tot pe aceeași pag. (127) — că vorbitoarele cedează și aproape nu cedează. Pag. următoare ne lămură că *hăi* din „Fetelor — hăi! s'a trecut de sașă!” are o notă de îmbărbătare. La noi *hăi!* cu această nuanță se zice numai la vitele cornte (și în Plugușor). Acel *hăi* foarte deosebit de acesta o fi fost poate la început *ăi*. S'a strigat *mănuță!* (accentuându-se și lungindu-se ultima vocală) și a apărut apoi și un *l* (*mănuță!*) și a căpătat și aspirație (*mănuțăhăi!*). Il întrebunțează mai mult partea femeiască.

Continuând cu „rostirile” și zicalele, după credința d. L. Pr. „—Hai în car!... —Bain!... —Hai în căruță!... —Bain!... —Hai în teleagă!... —Bain!... —Hai pe jos!... —Bain!”, deși în legătură cu *lenea* — ar arăta pe cel ce nu-i bun de nimic (pag. 97). La noi însă îi se spune așa celor moftruoși.

„Unde-o plesnește mama și unde crapă!” nu exprimă pă-căleală (pag. 98), ci, că dojana îndreptă pe care mama o face copilului Creangă — hoț de lucruri de mâncare—și-a atins țința. E curent „unde dai și unde crapă!” = lovești într-o parte și efectul se produce unde nu te aștepti.

„A tunat și i-a adunat” se spune despre oamenii care-s așa de deosebiți, că numai o întâmplare extraordinară îi face să fie la un loc. Se completează chiar: „a trăsniț și i-a trântiț!”.

„Rău îi cu rău, dar e mai rău fără rău” arată pe cel care se vede nevoit la ceva dăunător lui însuși, pentru că altfel ar păgubi și mai mult. Când nu ne pasă de mânia cuiva — zicem: „în care căneșă s'a mânăet, într'aceea s'a desmânăie!”.

Din acestea toate se vede limpede că d. L. Pr. nu l-a putut analiza și explica pe Creangă așa cum trebuie... Și pentru noi neîntenii — care înțelegem pe Creangă fără glosar — în-cercările de a-l tălmăci ale d. L. Pr. apar ca niște dibuibii fără putința de a arăta pe Creangă al nostru cum relese din operă... Și dacă un Român ni l-a înțeles așa cum l-a înțeles, apoi nu-l greu să ne închipuim cum l-a fi pătruns d. Bouittière... O lu-crare asupra operei lui Creangă lipsește încă în limba română!...

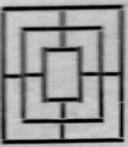
II

Observând mai cu atenție limba lui Creangă — în deo-sebi aceea din Amintiri — vedem că e aproape adoma cu cea vorbită azi prin împrejurimile Pietrii. Povestitorul — trăit mult timp la Iași — uitase poate unele din sensurile cuvintelor și expresiilor întrebunțate pe la noi, precum se constată de fapt din explicațiile pe care le dă la diferenți termeni; însă e curios că fiecare așa zis provincialism — fie din Amintiri, fie de altunde — este în genere bine așezat acolo unde e, și își are rostul cuvenit... Să exemplificăm:

1. Verbul *a întentui* e tălmăcit de Creangă (după glosarul Kirileanu-Vasilin) „a strica ceva, dar nu de tot”; dar sensul adevărat este *a se răzileți* (imprășița), *a strica rândul* (legătura) și cităm din Amintiri III: „le împrejură (cu brăul), legându-le frumos (lemnle)—să nu se hrentuiască urzala”.

2. *Pașlesc* — pe care Creangă e înclinat să-l redea prin „fug”, iar autorii glosarului prin „o iau la sănătoasă”, „fug” (cu sensul acesta e în Amintiri IV etc.), poate însemna și *a fură*, *a sterpeli* și există și forma *sparlesc* luată probabil dela Țigani. În Amintiri III „moș Bodrângă *pașlesc* o grămadă de buci”... Trebuie distins că *a pașli* e cu sensul acesta — și *a o pașli* cu cel din glosar.

3. *Teneșușa* (Amintiri III) nu e un joc de care spune Creangă, ci e *jocul în car* — jucat de doi jucători — unul cu nouă grăunțe și celălalt cu nouă fasole pe un câmp însemnat astfel: — boabele punându-se prin colțuri sau la între-tăieri de linii; jucătorul care face un „car” (trei boabe în linie dreaptă) — fie „din pusul”, fie din mutatul boabelor câte un pas — mânăncă (ia) o boabă de-a celuilalt și cel ce rămâne la două boabe e socotit învins.

4. *Podgheazuri* (tot în Amintiri III) sau *pogheazuri* (întâlnit și la A. Enășescu — mi se pare în sonetul „Afrodita”) pare să însemne *meleguri*, *locuri accidentate* și nu ce crede Creangă.

5. *Pielea scoaptă* (ibidem) nu-i „pielea uscată prea tare”, ci *pielea arsă, putredă*.

6. Așjiderea *a oțânji* (ibidem) înseamnă *a bate pe cineva cât îi de lung, a-l croi sdravan* și nu „a ologi sau a ciunți”.

7. Despre *droagă* (ibidem) trebuie precizat că e *o căruță încălțoară și haită, pe arcuți*.

8. Mai notăm aici și *chima (râului pe malul pârâului)* din „Harap-alb” — probabil alterată de Creangă, dacă nu și de cei din satul lui (în legătură cu *Cuma ?*) din *Știmă* — cu sensul de *dulh* care se știe că poate însemna și *minte*.

a)

1. *Stăleț* (Amintiri I) nu înseamnă nicidecum cum îi trecut în glosar „bătut măr, ucis în bătaie”; „boii stăleți” = *cu ureni corn rupt sau louiți rău undeva, cu un picior rupt sau cu dreorant mare*. Cu acest termen am trecut la unele precizări pentru glosarul Kirileanu-Vasilie, întrucât — cum spuneam — limba lui Creangă e la fel cu cea vorbită și azi prin împrejurimile Pietrii-Neamului.

2. *Haramin* (în Amintiri II e *haraminin*) trecut „hoț (ca ’n „Mihu Copilul”), puternic” există azi sub forma *haramină* și se spune la țigani voinici și ’n bațocură și la oamenii negri la față și lași în spețe — ca Trăsnea.

3. *A buchisa* (Amintiri II) — care nu trebuie despartit de *a chisă* (pronunțat palatalizat pentru *a păsă*) — înseamnă *a bate în cap sau a bate mereu până sfârșim*.

4. Cât despre *berneulet* (ibidem) — ei se poartă iarna, au fund mare, n’au crețuri ca ifarii și-s mai groși.

5. *Bobletic* la noi înseamnă *năuc*; „umbli ca un bobletic”.

6. *Bodrogănesc* (din „Ivan Turbincă”) e pronunțat la noi în loc de *bodogănesc*.

7. *A spurătăci* (Amintiri IV) e înprumutat dela păsările care îngrișesc de pul până pot sbura cu arpile proprii și-l egal cu „a ajuta pe cineva până-și face și el un rost”.

8. În legătură cu *a molfați* (Amintiri III) — care se spune de cei fără dinți când mânăncă cu gura închisă—există la noi „tot *molfa, molfa!*” tot mânănci mereu! și „tacă-ți *molfa* (gura)!”.

9. *Perjele* sunt prune lungărețe obșnuite care se deslipesc ușor de sâmbure; prune la noi se spune la cele rotunde și nu prea mari, căci atunci au altfel de nume: *ghioildane, bardace, aurame*; iar mici de tot sunt *corcodușele* sau *corcodelele*.

10. Că *sperla* e sinonimul *spuzei* ne-o arată expresia „are-o sperla de copchit”. „A mă da prin sperla” (Amintiri III) = a mă face de râs, a mă da de sminteală, a nu-mi împini așteptarea. *A sperli* = a umplea de sperli.

11. Când se *străpăzesc* (strepezesco), dinții se fac moi parcă, de nu mai poți mânca bucate mai tari (mai uscate) cu ei.

12. *Calie* nu-i oricare cerșetor, ci cel infirm; se vede clar aceasta din verbul *a se caliei*, care o fi însemnând și „a cere de pomână”, dar la noi se spune de cineva când se lovește tare mai ales la o mână sau își sparge piciorul într’un culu, de umblă schiop.

13. *Poghibală (pughibală)* din Amintiri II s’ar pune în legătură cu *bală* („bală spîrcată de țigan”) adică *juvină, fiară*.

14. Mai greu stă cazul cu *dohot* — în Amintiri II egal cu „păcură de uns ciubotele, răbuială” — care în Amintiri I ori e greșit întrebuințat ori va fi având și alt sens: „un ulcior cu *dohot* de mestecăcăn” va fi sau „cu mustăreacă (sevă) de mestecăcăn”, deși nu știu dacă-i bună pentru râte — sau cu „vreo fiertură din acel lenu”.

15. *Coropcarlu* (Amintiri II) e tălmăcit bine de d. L. Pre-descu prin „borfaș (hoț)” în op. cit. vol. II, pag. 117.

16. *Sârlicel* (din „soacra cu trei nurori”) nu înseamnă nicidecum ce scrie la glosar, ci *papuci de mort*; se spune și „târlici”.

17. La fel *a se lineiri* (Harap-alb) dănuind și sub forma *a se lineiri* = a bea apă numai câte-oleacă, a se preface că bea, cum fac copiii, jucându-se.

b)

închind și seria acestor cuvinte, trebuie observat că mai sunt și altele care — deși ar avea nevoie de explicație — nu-s trecute la glosar. Spre pildă:

1. *Trandăfirii* din Amintiri III sunt niște cărnați mai subțiri — umpluți cu carne tocată, în care s’a pus usturoiu pisat, piper și unele mirodenii. Sunt tot „de casă” ca și „chișca”.

2. *A se cloșnoli* (Amintiri IV) se spune de cel care, neputând dormi, se întoarce pe-o parte și pe alta, se tot învârtoghe în așternut, uneori scărpinându-se — că-l mânăncă fântăni (cum e cazul aici) ori alte insecte.

3. Un alt termen cu care voiu încheia această scurtă în-gheare este a *mușlii* („Povestea porcului”) pronunțat la noi a *mușliului* în legătură cu porcii, când — fiind rău în jos — caută și adușmeacă prin toate părțile după ceva demânecare.

Ajunghând cu bine la sfârşitul acestor note, vouă vă mulţumim dacă vouă vă contribuiţi cu ceva la înţelegerea operelor lui Creangă. Repet şi accentuez aici că ne trebuie o lucrare mai completă decât cele citate sau necesitate de mine asupra acestui autor, şi am crezută că numai un nemţean va putea-o face. Pătră înţenta de a fişni pe cineva — şi totodată recunoscând meritele glosarului Kirileanu-Vasilie în interpretarea justă a lui Creangă — rămân de părere totuşi că-i mai trebuie o completare, care va fi şi ea binevenită.

CURTEA DOMNEASCĂ DIN TÂRGUL PIETRII

de Constantin Turcu

A existat o „curte domnească” — a lui Ştefan cel Mare, în oraşul nostru ?

Tradiţia orală o mărturiseşte.

Deprinşi cum suntem însă a controla, pe cât ne stă în putinţă, tradiţia orală — care de cele mai multe ori cuprinde măcar un sâmbure de adevăr — suntem în măsură să dăm un răspuns afirmativ întrebării de mai sus, sprijiniţi fiind de puţine dar preţioase dovezi autentice alătate.

Multi-secolarul târg al Pietrii e vechiu — deodată cu Ţara Moldovei şi e aşezat la o răscruce de drumuri comerciale şi strategice: spre Ardealul cinstiţilor negustori bistriţeni şi braşoveni — prin „Calea Mare” şi Valea Bistriţei, spre Bucovina prin Târgul, Cetatea şi Mănăstirea Neamţului, şi spre marile drumuri din inima Moldovei — către Siret, prin drumul Romanului, ori tot prin Valea Bistriţei, spre Bacău şi Ardeal.

Străvechil său nume, *Platru*, îi vine desigur dela înfăţişarea pietroasă a locului. În vechime muntele *Pietricica* va fi fost complect lipsit de vegetaţie, ca şi muntele vecin — *Cozla 1)* (=capră în slavoneşte), pe care de abia îşi vor fi găsit hrana caprelor locuitorilor. Slavii i-au zis *Kamena* (=piatră). Documentele lui Alexandru cel Bun îl numesc *târgul dela Peatra lui Crăciun*. Ungurii — care se pare că l-au cunoscut încă dela întemeiere, prin mijlocirea Saşilor — traducându-i numele, l-au zis *Karacson-Köz* 2) (=Piatra lui Crăciun). De altfel tot ungu-rească-i şi numirea pârăului *Cuejliu* ce curge prin târg: vine

1) N. Iorga: *Sate şi Mănăstiri din România*, ediţia II-a (1916) p. 72, vorbind despre muntele Cozla: „...Vechi neamuri necunoscute lăseseră în mahalile lor această culme şi căldăseră pe coastă o mare cetate de bolovani, aşezată în rânduri, fără ciment; aici s-au găsit fragmente de oale roşii şi vinete, fragmente de fier, podobe, oase de fiare, fragmente de ciocane de piatră. Poate că *Cetatea de piatră*, vechiul nume al Pietrei de astăzi, vine dela această mahală barbară de lespesi abia sfărâmate.

2) *Codex Bandinus* din 1646, publicat de V. A. Ureche.

dela cuvântul *Köbes* (= pietros, stâncos) și dela *Kövesd*, cu același înțeles 1). Probabil albia Cuelphinii va fi fost peste măsură de stâncoasă, pe sub Pietrița, pe la sfârșitul sec. al XIV-lea. Urcele lui Ștefan cel Mare îl numesc simplu, *tîrgul Peatră*.

Orașul va fi fost încă din cele mai vechi timpuri o însemnată așezare economică și administrativă a Moldovei, căci Valea Bistriței a oferit, întotdeauna, un pământ darnic în hrană imbelșugată, iar munții și dealurile din împrejurimi, minunate adăposturi și nefârșite izvoare de bogăție. De aceea așezările omenesti s'au ținut lanț în acest bazin, chiar în epocile îndepărtate ale preistoriei — după cum ne-o dovedesc mulțimea stațiunilor care se dezgroată în zilele noastre, dând la iveală un extrem de prețios material. S'au ținut lanț așezările omenesti — cum le găsim și azi; și cum ne-o dovedesc — pentru cel puțin o jumătate de mileniu în urmă — oazele de credință, citorii deopotrivă de scumpe nouă, fie că sunt durate din *poronă* și chehutaia volevodală, fie că sunt ridicate din mlostenia închinătorilor și prin puterea de muncă și cucernicia drept-credincioșilor călugări.

Desigur urmând o veche datină, Apostolul Creștinătății în răsărit — Voievodul Ștefan cel Mare — a ridicat în tîrgul nostru, alături de citoria dela Bistrița a moșului său Alexandru cel Bun, un vrednic așezământ de închinăciune, din piatră înfrunțătoare de restrîșiți și aspre vremuri. E biserica noastră catedrală cu hranaul Sîntului și Slăvitului Prooroc Ioan Botezătorul și înainte Mergătorul, cu turnul ei — edificiul zidite între anii 1497-1499, după cum ne arată cele două inscripții slavone pe care le dăm în traducere, după Melchisedec :

1) Pe zidul bisericii : „Evseviosul și iubitorul de Christos Ioan Ștefan Voievoda, cu mila lui Dumnezeu Domnitoriu Tărei Moldavei, fiinl lui Bogdan Voievoda, a început și a zidit și a săvârșit templul acesta în numele nașcerii cinstitului și slăvitului proroc și înainte mergătoriu și botezătorului Ioan, spre rugă șie și Doamnei sale Mariei și iubitorului lor fiin Bogdan. Carele a început a se zidi la anul 7005 (=1497), Iulie 15 și sa săvârșit la 7006; iară al Domnrei lui anul al 42-lea curgătoriu, luna Noemvrie 11 zile.” 2)

2) Pe zidul turnului : „Ioan Ștefan Voievoda, cu mila lui Dumnezeu, Domnitoriu Tărei Moldavei, fiinl lui Bogdan Voievod, a zidit această campanare, având Doamnă a sa

1) C. C. Giurescu : Vechimea satelor Star-Cliofă și Cliofăul mic... în *Revista Istorică Română*, vol. IV (1934), p. 283-5.

2) Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice...* p. 75.

pre Maria fata lui Radul Voievod și fiin al lor iubit pre Bogdan Voievod, în anul 7007 (=1499) iar al Domnrei lui anul al 43-lea curgătoriu, Octomavrie 24 zile.” 1)

În cele ce urmează, nu atât istoricul acestei minunate biserial — una din cele mai bine păstrate din câte a ridicat marele Domn — ne interesează; ci vrem numai să știm dacă undeva, nici în jurul ei, slăvitul Voievod își va fi avut o reședință a sa, așa cum mărturisește tradiția — pentru odată, când oșbit de războaiele și treburile Tării, ori de onorurile Curții, își va fi dorit, în desele lui raite prin țară, momente de liniște și singurătate înviorătoare, în mijlocul naturii celei mai sălbatică dar și celei mai viguroase.

Bătrânii acestui oraș — dacă-i ispitești — îți vorbesc serios despre o veche *curte boierească* ce era zidită pe niște ruini seculare — cu hrube adânci și tainice, pierdute în măruntaele pământului — pe locul unde se află acum localul liceului de băieți, și care aparținea boierului *Crupenschi-Poloboc*, moșier din județul nostru. Odimioară în aceste case au fost adăpostite *Cazarma Căldărașilor* și *Preșectura*. La diverse ocazii, când s'a vorbit despre însemnătatea instituției noastre școlare, oratorii nu pierdeau ocazia ca, în discursurile lor patriotice, să amintească despre „palatul lui Ștefan cel Mare”, pe ruinele cărui s'a clădit în 1892 localul de astăzi...”

Dar atăta. Dacă ai căuta să afli dela acești oratori și chiar dela bătrânii care mai trăiesc, *dovezi*, nimeni nu va ști să ți le dea. „Așa am auzit”... este încredințarea lor !

Așadar palatul lui Ștefan cel Mare — este oare o simplă legendă, ca atâtea altele care stau la femelia multor fapte și lucruri din Țara noastră ?

Întrebarea ne-a pus pe gânduri și pe lucru totodată. Pe lucru pentru aflarea documentelor scrise — căci a urmelor subpământene este o imposibilitate astăzi.

Bătrânii noștri croniciari — cât sunt ei de sfătoși — nu ne spun nicio vorbă despre subiectul nostru. Cercetând colecțiile de documente pe care le-am avut la îndemână, am putut afla doar *știri asupra vechinii orașului*. Astfel, într'un document din 11 Iulie 1428, dela Alexandru cel Bun 2) — pe care așa de frumos îl lămuriește părintele Matasă în cuprinsul acestui Anuar — ni se pomenește de *biserica dela Peatră*, care nu poate fi

1) Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice...* p. 76.

2) P. Mihailovici : Opt documente... în *Revista Cercetării Istorică*, VIII-IX (1932-33), nr. 1 pag. 201-202.

alta decât biserică din Precista, cu hrana ei de atunci și de azi, Adormirea Maicii Domnului. Într-un alt document dela Alexandru cel Bun, din 31 Iulie 1431, se întârește M-rei Bistrița *casa lui Crăciun* 1) „...și încă am dat mănăstirii zise mai înainte, casa lui Crăciun din Peatra”. La 25 Ianuarie 1446 Ștefan al II-a Mușat daruște lui Mihail Logofătul 2) „...un sat din satele noastre, anume Vântorii noștri, la Bistrița, care-s mai jos de Peatra lui Crăciun”. Tot așa e pomenit orașul într-un alt document dela Alexandru al II-lea Voievod, din 20 Iunie 1453, prin care întărește lui Mihail Logofătul și fraților săi, Duma și Tador 3) „...un sat pe Bistrița, anume Vântorii noștri, care sânt mai jos de Târgul dela Peatra lui Crăciun...”.

Despre acest Crăciun, care va fi fost vreun puternic boier din partea locului — și care a dat numele său locurilor pe care le-a stăpânit, nu mai știm nimic. Să fi fost oare tot una cu Crăciun Belcescul, căruia Alexandru cel Bun îi întărea la 20 Decembrie 1414) satul dela „...Valea Albă unde este casa din veac și alt sat Negoaștii”?

Piatra — târgul de lângă Mănăstirea Bistrița, veche reședință și ctitorie volevodală — va fi avut și ea același rol în vremea domniei lui Ștefan cel Mare, căci iată găsim un document 5) din 8 Septembrie 1457, dat de Marele Voievod la Bistrița, dar scris de *Toma dela biserică Adormiri din Piatra (of kmanea)*. Acest *Toma* mai scrie un document la 10 Octombrie 1458, dat de Ștefan cel Mare 6) chiar din Piatra: „...scris de *Toma la Peatra lui Crăciun...*”.

În Septembrie 14627) Ștefan Vodă dă un act „...pentru înăntirea a noastrăi sfinte Mănăstiri Bistrița din fînulul Pătrei” pe satele Tătrășii etc... La 11 Iunie 1466 8) același Ștefan întărește Mănăstirii Bistrița „...ce este din sus de Peatră”, cumpărarea unei mănăstiri dela Șteful din Tâmaș.

La 7 Mai 1475, deasemenea se mai pomenesc târgul într'un alt document dela Ștefan cel Mare, de întâritură lui *Cozma*

- 1) M. Costăchescu: Documente Moldovenești înainte de Ștefan cel Mare vol. I p. 326.
- 2) M. Costăchescu: Documente... vol. II p. 239.
- 3) M. Costăchescu: Documente... vol. II p. 473.
- 4) M. Costăchescu: Documente... I p. 112.
- 5) I. Bogdan: Documentele lui Ștefan cel Mare vol. I p. 3-5.
- 6) P. Mihailovici, în revista *Cercetări Istorie* X-XII (1934/36) nr. 1, pagina 121.
- 7) M. Costăchescu: Documente Moldovenești dela Ștefan cel Mare pagina 270-71.
- 8) M. Costăchescu: Documente Moldovenești dela Ștefan cel Mare pagina 66-68.

fiul lui Bălos, pentru niște sate din jur 1) „...din hotarul nostru al Pietrii”.

Pentru întâia dată însă, într'un document din 20 Aprilie 1491, de danie dela Ștefan cel Mare către M-rea Tazlău 2), se pomenesc vorbele „...ocolul curților noastre dela Peatra”.

Mărturia aceasta, singură de-ar fi numai, și încă ar fi destul pentru ca tradiția să devină un adevăr istoric.

Dar cercetările noastre au primit și alt sprijin, cu mult mai prețios. Domnul profesor M. Costăchescu, dela Liceul Național din Iași — un distins și adânc cunoscător al documentelor noastre istorice — ne-a semnalat *înșuși actul de naștere*, am putea zice, al curților domnești de care ne ocupăm.

Iată acest deosebit de important act în traducerea d-lui Costăchescu, din limba slavă:

„Binecinstitorul și de Hristos Iubitorul Domn, Ioan Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovii, fiul lui Bogdan Voievod, care dorind iubire și răvniilor pentru cuvintele lui Hristos, îngrijind, a dat și a scris și a ferecat acest tetraevanghel și la dat, întru ruga sa și a Doamnei sale Maria și a copiilor lor, în biserică din curțile sale, care-i pe Bistrița, unde este hrana Nașterii Cinstitului și Slăvitului Prooroc Înainte Mergător și Botzător Ioan, în anul 7010 (=1502), iar anii Domniei sale al patruzeci și șaselea curgător. Si s'a săvârșit cu mâna mult greșitului taifăgraf, Ieromonah Spiridon, în Mănăstirea Putna, luna Iunie 24 zile 3).

Pentru deosebita importanță a acestui document îl dăm și în planșă separată, după fototypia publicată de profesorul Gr. Tocilescu 4) în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie”, vol. II, (1885), planșa VI-a.

Așadar Ștefan cel Mare, la patru ani dela terminarea bisericii zidită pentru trebuințele *curții sale*, i-a dăruit și un *tetraevanghel*iar scump — desigur după factura celebrului manuscris slavo-grec alcătuit de *Gauril Urie* la 1429, în M-rea Neamțului, din porunca moșului său, ctitorul Bistriței; sau poate după asemănarea celor dela Homor și Voroneț, făcute din însăși porunca și cheltuala lui Ștefan cel Mare.

- 1) I. Bogdan: Documente... vol. I, p. 205 și Ghibănescu, Ștefan cel Mare, extras din *Arhive*, p. 34.
- 2) I. Bogdan: Documente... vol. I p. 463.
- 3) A. Jahnitzki, Slavianskija i ruskija rukopisi rumânskikh bibliotek, p. 273, care spune (p. 272) că manuscrisul are 30/22 cm., numărând 265 foi de pergament. Nota noastră e pe pag. 264. Vezi și Pr. Muscelleanu, Calendar pe 1903 / N. A. Bogdan, Orașul Iași ed. II p. 192; Ghibănescu, Biserica în Neamțul Domnesc din Iași p. 37..
- 4) Gr. Tocilescu: Studii critice asupra cronicelor române.

Documentul nostru formează *epitoful* tetraevangheliarului de mai sus, scris la 1502, pe pergament. Cât timp va fi stat această carte sfântă în biserica dela Piatra, nu am putea spune. Lucru cert e că Pr. Musceleanu ¹⁾ l-a găsit, înainte de 1863, la biserica Sf. Neculai Domnesc din Iași; iar Gr. Toiclescu l-a găsit la Muzeul Național de Antichități din București — Secția Eclesiastică ²⁾, înainte de 1885. Desigur tot acolo îl va fi aflat și cunoscutul slavist și cercetător rus Jajiminskij, care l-a publicat deosemena. Unde se va fi aflat azi pergamentul acesta de monumentală artă și de așa de mare valoare religioasă și istorică, nu știm în măsură să știm; se pare că nu s'ar mai afla la locul său în București. Il avem însă reprodușă admirabil pagina care ne interesează și ni-e destul, căci ea ne arată cu temei — ca un martor ocular — existența curților lui Ștefan cel Mare în orașul Piatra, pe Bistrița, în jurul bisericii cu hramul Sfântului Ioan.

Ajunși la acest punct, problema noastră se simplifică. Nu ne vom mai întreba *dacă* a existat o curte domnească a lui Ștefan cel Mare în Piatra. Lucrul acesta e neîndoiește dovedit. Ci ne vom întreba numai *unde* a fost situată această curte!

Patra posibilității sunt pentru a lămurii și această chestiune. Trei din ele sunt simple presupuneri. A patra însă e de partea adevărului, având și documentările necesare.

1) A fost curtea în vechea casă a lui Crăciun, pe care Alexandru cel Bun o dăruise M-rei Bistrița încă înainte de 1431? Credem că nu, căci această casă va fi fost undeva pe lângă biserica *Precista* — singura biserică din oraș în vremea aceea. Și, în plus, mai credem că Ștefan cel Mare nu ar fi admis să-și abăzda curtea în casa care a fost a unui boier și acum era mânăstirească.

2) A fost ea formată din încăperile turnului ridicat la 1499 lângă biserică — încăperi care au slujit mult mai târziu de locuință pentru călugări, iar la începutul veacului al XIX-lea pentru școala primară? Nu ar fi fost exclus! Documente anterioare și în special cel din 20 Aprilie 1491 — ne pomenesc însă extenșia curții *înainte* de zidirea turnului.

1) Trebuie să amintim aici că *greșit* a crezut Pr. G. Musceleanu că acest Tetraevangheliar a fost dăruit de Ștefan cel Mare curților din Mreca Bistrița. Acolo e hramul Adormirea Maicii Domnului și nu a Sf. Ioan.

Luându-se după același preot, aceeași greșală face și N. A. Bogdan în scrierile sa *Orașul Iași*, pag. 192, (ediția II-a).

Insemnarea spune clar: *în biserică din curțile sale, care-i pe Bistrița, unde este hramul Nașterii Cristului și Slăvitului Prooroc înainte Mergător și Botezător Ioan*. Așoi știut este că ală biserică a lui Ștefan cel Mare, cu hramul Sfântului Ioan, pe Bistrița, nu există în afară de cea din Piatra.

2) Toiclescu, opera citată, p. 492 și nota.

3) A fost ea durată în partea de Sud-Vest, unde se observă și astăzi niște prelungiri din zidul de apărare al bisericii? Ar fi fost curtea, în acest caz, în afara întăriturilor....

4) Ori a fost zidită, această curte, pe tăpșanul de alături, dinșpre răsărit, unde se înalță azi clădirea liceului? Și care tăpșan nu va fi fost despărțit de cel al bisericii decât prin adăncitura unui pârâiș neînsemnat, care se scobora — poate numai pe vreme de ploaie — din Cozia spre Cugeșdin. Vom afirma cu hotărâre că în această depe urmă întrebare stă și răspunsul. În epifaniul afirmației noastre ne vin o sumă de știri și informații.

Iată, mai anul trecut, cercetându-se dosare vechi din arhiva primăriei locale, s'au găsit rapoarte din timpul zidirii liceului — și mai dinainte — rapoarte care vorbesc despre beciuri și alte zidiri străvechi ¹⁾.

Unul din aceste beciuri a ieșit la iveală cu ocazia săpăturilor pentru construirea străzii Ștefan cel Mare: „...beciul numit domnesc, care are o construcție rară, înălțându cu stâlpi sau coloane, se află clădit pe un loc mai înalt decât șoseaua și cu mușii metri în depărtare de șosea....”

Un beciu se mai aduce în discuție, cu ocazia construcției liceului, în raportul primăriei din 22 Iunie 1890: „La beciul cu aceeași construcție ca și biserica și turnul Sf. Ion, zidite de Ștefan Vodă, antreprenorul desprinzând, fără nicio precauțiune și chiar cu intențiune, boltele de pereți sub pretext că face un perete la noua construcțiune a gimnaziului, din această cauză s'a dărâmat bolta de pe coloanele unei laturii care avea forma unui coridor, rămânând numai partea principală a beciului, maltratată și aceasta fără nicio rațiune....”

Așa dar, în anii 1890-92 mai existau încă urme vizibile din vechea curte a lui Ștefan cel Mare. Ce va fi mai rămas din acele urme nu putem ști precis. Poate că o parte din actualile beciuri ale liceului să fie transformări ale vechilor hrube. Se mai vorbește de un beciu care își avea intrarea cam prin locul unde sunt azi busturile celor trei directori, și care ar fi servit multă vreme drept depozit de cereale. Desigur și acesta va fi făcut parte din același tot al curții.

A fost însă un mare păcat că atunci când s'a putut, nu s'a luat nicio fotografie, ori nu s'a studiat cât de sumar urmele aceleu; după cum un mare păcat a fost mai târziu, înainte de războiu, când s'au astupat unele deschizături ce au ieșit la iveală; sau și mai târziu — mai anii trecuți — când, săgându-se în

1) Vezi anuarul liceului de băieți „Petru-Rareș” pe 1934/35, p. 124-129.

interiorul clădirii pentru așezarea unei conducte de apă, a ieșit la iveală o altă gură de beciu, care a fost deasemeni astupată.

Ar fi fost, fără îndoială, singurele posibilități de a reface — fie și din cenușă ! — un cât de sumar plan al vechii curți voievodale, despre a cărei existență și așezare în acest loc nu mai există îndoială.

Ar fi fost singura posibilitate, zic, pentrucă până acum nu s'a găsit nicio stampă care să ne dea înfățișarea orașului din vremurile acelea și — după cum am văzut — și informațiile scrise sunt tot așa de rare și de sgârците în vești asupra acestei clădiri.

Pentru o mai ușoară orientare — și ca o curiozitate despre ce a fost pe aceste locuri acum o sută de ani — publicăm și planșa alăturată, după o gravură din *Calendarul Asachi pe anul 1847* ¹⁾.

Fiindcă o altă vedere mai veche nu avem, să fim recunoscători lui Asachi și pentru atâta. Dealtfel județul nostru dă-torește multe acestui mare om de cultură al secolului trecut: o fabrică de hârtie, prima din Moldova ²⁾, ale cărei urme de temelii dispar în zilele noastre, și numeroase scrieri literare și istorice, inspirate din minunatele priveliști ale acestui ținut.

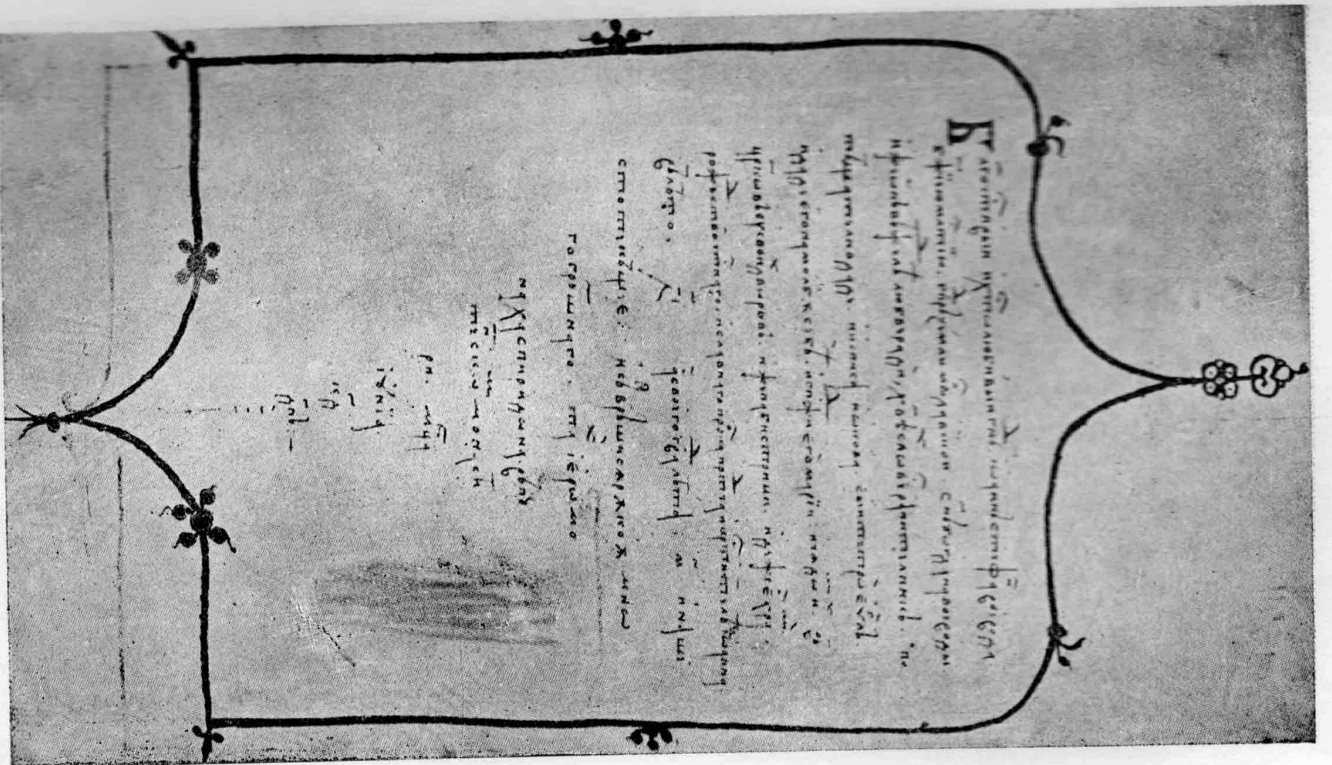
Gravura noastră înfățișează biserica, turnul și împrejurimile. Ceea ce re uimește, e marea transformare pe care a suferit-o biserica și turnul. Mai vedem pe terenul licoului de azi o casă destul de impunătoare. E vechea clădire a lui Crupenschi-Poloboc. Desigur aceasta va fi fost durată din materialul și pe rui-nele vechii curți voievodale — așa cum spune tradiția.

Pe aceeași gravură a lui Asachi se mai vede un zid pu-ternic ce împrejmuia curtea și biserica, iar lângă turn o poartă, pe care bătrânii o mai fin minte că avea deasupra *stema cu semnele Moldovei*. Azi, din acest zid — ce înconjură întreg tâmpșanul — a mai rămas : o bucată în dosul școlii nr. 1, o bu-cată lângă biserică, mai păstrând încă ferestruicele pentru obser-vație și apărare — și poate o parte în dosul liceului. Din ră-mășițele împrejmuitoare, o parte se va dărâma în curând, din pricina săpăturilor pe care le-a făcut, pentru lărgirea curții sale, negustorul de sub biserica Sfântului Ioan.

Căci parcă e o lege : operele strămoșilor, dacă po tinfrunta adesea veacurile, apoi nu pot rezista indifferenții veacului nostru...

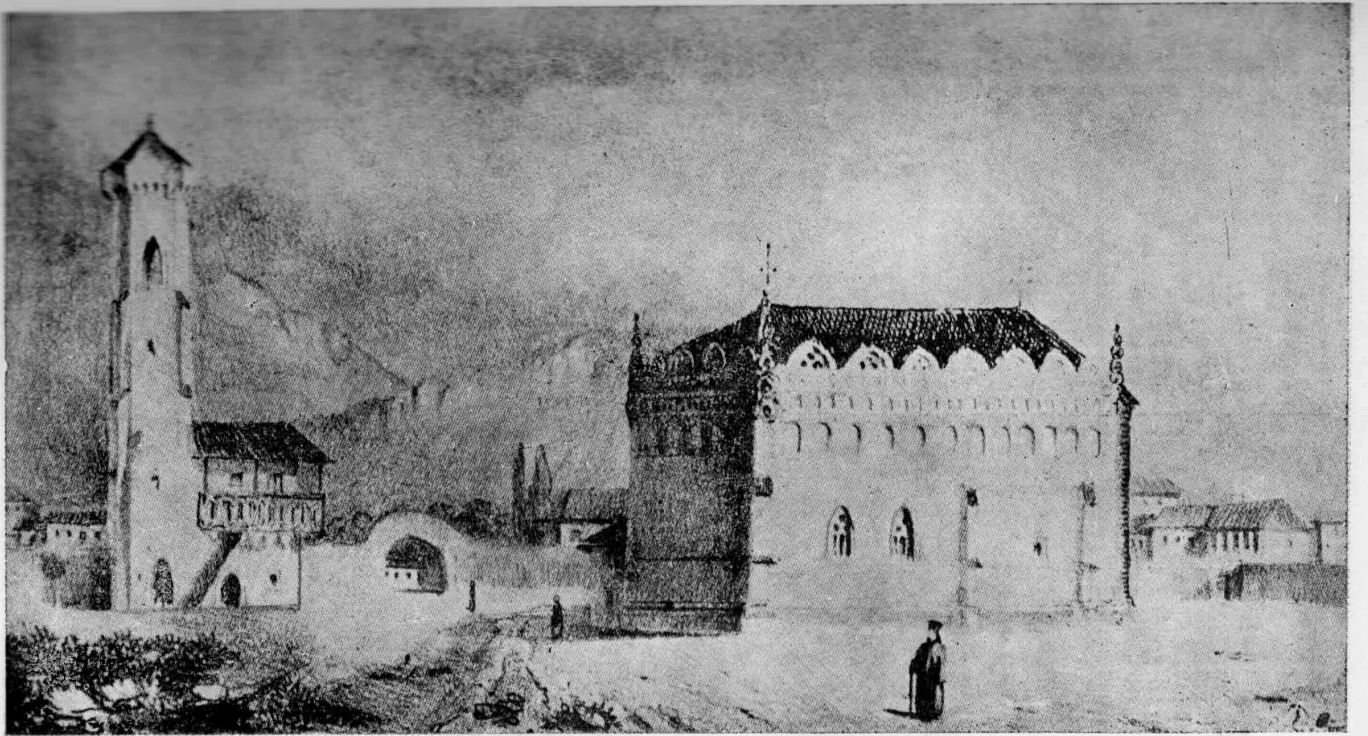
1) Procurată de către dl Gh. T. Kirileanu.

2) Gh. Ungureanu, în Anuarul liceului de băieți Piatra-N. pe 1933 | 34, pagina 83-87.

Epilogul Evangheliarului dăruit la 1502, de Ștefan cel Mare, bisericii Sf. Ion din Piatra (reprodus după fototypia lui Gr. Tocilescu).

1847

Biserica Sf. Ion, cu turnul, cu zidurile și cu împrejuririle (după planșa lui Asachi, din Calendarul pe 1847).

DIN TRECUTUL JUDEȚULUI NEAMȚ

de Gh. Ungureanu
Subdirector al Arhivelor Statului din Iași

197

I

**Contribuție la istoricul școlii publice
din Piatra-Neamț.**

Inceputurile de organizare ale unei școli publice în orașul Piatra-Neamț, apar odată cu aplicările dispozițiilor Regulamentului Organic.

Încă din luna Decembrie 1831, Ispravnicia de Neamț a primit porunca de mai jos, pentru împlinirea formalităților necesare începerii acestei școli.

PENTRU GĂTIREA CASELOR PENTRU ȘCOALE PE LA ȚINUTURI.
ȚIRCULARĂ CĂTRĂ DREGĂTORII DE NEAMȚ 1)

Nr. 131
1831 Decembrie 22

„Creșterea copiilor este de Dumnezeu părinților încredută, dar fiind că multor părinți lipsesc însușirile cerute pentru asăminine gre și în-sămănătoare înșărcinare, iar alții prin a lor trebi sănt împiedecați a stăru la creșterea fiilor săi, alții încă răposază până a nu le da cu-venita creștere și învățătură. Drept aceia Ocârmuirea a căria fericire și siguranța să razămă dela întemeiata creștere și luminare a ce-tătanilor săi, ca o maică a tuturor, s'au îngrijit cu obștiasca creștere și învățătură prin așăzarea școalelor publice. Intre nenumăratele în-bunătățiri ce prin Organicescul reglement să revarsă asupra tuturor atarilor locuitoare în cuprinsul Moldaviei, una din cele de frunte lăste statomricrea în capitalia Egi, a unei Academii spre învățătura celor mai folositoare științe; și prin polițiile (orașele) și tâgurile de prin ținuturi, așăzarea școalelor începătoare pentru de a pute tinerii căștiga ace înlei învățătură neapărată, ca prin cunoștința creștinești-lor datorii să poată aduce ziditorului său cuvenita laudă și mulță-

1) Arhivele Statului Iași, Tr. 1772, dos 1, fila 3.

miere, înlesnindu-să încă prin știința de carte la interesele vieții sale, iar alții având talent și mijlocire să poată păși în Academia Esului, către mai înalte învățături, întrebându-le spre folositoare meșteșuguri și industrie aducătoare obștei și în particular statomircia fericii; iar alții din evlavioasă plecare să albească îndemnarea a Imbăgoșa sfințita taină a preoției, cu toată creștiniasca rânduială, în Seminarul dela Socola. Pe lângă acestea întru a sa părintească îngrijire, ocărmuirea va pregăti ace mai măntuioare răsplătire și mulțămire pentru acei ce vor sluji pe stat în publice dregătorii, îndămnând pentru un însemnat număr a fiilor lor pe rând șideria și hrana în Academie, unde cu a obștei cheltuiață vor pute căștiga ace mai statornică și folositoare învățatură; tot acolo să vor primi și fi sârimani sau a părinților scăpătați, deși n'ar fi sluiți în stat, numai dacă tineri vor ave plecare și talent convenit spre a pute cu sporire a să folosi de acest măntuitoru așazământ, potrivit în cuprinderea rânduilelor, întru toate aceste, de Epitropia învățăturilor publice statornice. Drept acea legiuindu-să prin reglement, precum ai sus s'au zis a să statornici prin orașe și târguri a prințipatului, școli începătoare, cu cheltuiața statului și trebuința fiind spre a căsta de o casă îndemănatecă, divanul pune în datornia acei isprăvniți ca îndată după primirea acesteia, adunând în canțierle pe cele întâi fețe a tănului, din boeri și alte clasuri și împărțându-le un asămine bine cuvântat scopos, să facă punere la cale a să găsi o casă cu 4 odăi, din care în două vor lăcui învățătorii ce să vor trimete de cătră epitropie iar în alte două vor învăța pe tinerime, după instrucțiile ce vor ave; să învelege că în orașele unde să vor găsi casă obștești statornice din învechime, nu va urma vre o greotatē în uzarea acestui așazământ și că acolo numai unde asămine nu vor fi, va trebui ca dumnelor tînuiași să găscă o casă, sau din acele monastirești sau particulare, pe care îndată închiriindu-o pe vreme de trei ani, cu dela sine mijlocire să încheie întru una sau alta întâmplare Jurnal lămurit, roșitoriu acestei închinieri pe care Jurnal isprăvnicia îl va predstăvliși pe lângă al său raport fără întâziere ca pe temelul acestui să se facă închipuire în trimiteria dascălilor cari vor urma a să îndestula cu lefi dela stăpănie."

La 24 Februarie 1832 se încheie jurnalul de închirierea unor case "în ograda bisericei Sf. Ioan din casele bisericei unde sîde preutul Tofănică":

JURNAL 1)

1832 Februarie 24. După voința înaltei ocărmuirii care privește la obșlasca fericii, hotărându-să prin cartea cinstiutului divan din

1) Arhivele Statului Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos. 1, fila 90.

22 Decembrie a trecutului an 1831, supt No. 131, ca aice în târgul Pietrel, precum la toate celelalte târguri, să se alcătuiască școala pentru învățătura copiilor. Pentru aceia astăzi adunându-ne în canțierle cristitei isprăvnicii și, după cuprinderea poroncei, stănd cu toții, am închipuit o casă cu patru odăi în ograda bisericei Sf. Ion, din casele biserice unde sîde preutul Tofănică, cu plată de chirie câte două sute cincizeci lei pe tot anul.

Iscalește ispravnicul și mai mulți târgoveți.

Intrucât și în Târgul Neamțului urma după aceleași norme să se organizeze școala, s'a închiriat și acolo o casă „cu patru odăi lângă biserica Adormirii — a Nastasei, soția mortului dăcal Toadri; jurnalul de închinare este iscălit de Ion Romănescu cămănar.

Se vede că până la 14 Decembrie 1832 școala din Piatra nu a funcționat, întrucât abia acum Isprăvnicia poruncește tuturor „acei ce vor fi având tineri copii ca spre a lor învățatură să-l ducă la școlile înființate”.

Școala a funcționat câtra timp. Intrucât se prevăzuse fonduri de înființare numai a școlilor din orașele Botoșani, Roman, Barlad, Huși, Focșani și Galați, școala din Piatra, lipsită de ajutor, nu a mai funcționat.

În anul 1836 „obștia Târgului Piatra prin jalobă către Epitropia învățăturilor au cerut a să înființa în acest târg o școală publică; iară pentru încăperile trebuioare unui asemenea așazământ au poft-o a să adresa către ocărmuitorii averii Sf. Ioan Botezătorul de acolo, spre a lăsa slobodă spre aceasla încăperle în care mai făcuseră odinioară școală”. În urma acestor cereri s'a aprobat înființarea unei asemenea școli în aceleagă casă în care fuseseră instalate la 1832 — „Epitropia învățăturilor publice”, a aprobat ca învățător să fie „tănărul însămnat de obște”.

La 1837 s'a constatat că în casele dela biserica Sf. Ioan, nu mai putea rămănea școala întrucât „casele erau foarte vechi și nu mai puteau fi urednice de adăpost”.

După stăruința obștei, care își lua obligațunea de a plăti cheltia casei și alte cheltueli, rămănând numai leata profesorului a se plăti de către Casa Școalelor, școala s'a mutat în casele Clucerului Lupu Ioan. Nu se vede să fi continuat regulat cursurile; poate chiar s'au închis, întrucât la 1839 obștia din Piatra face din nou o cerere pentru a li se înființa școala. La 1840 li s'a făcut cunoscut că s'a aprobat cererea și atunci „obștia târgoveților Pietrel” își la următoarea obligăție:

CĂTRĂ CINSTITA ISPRĂVNICE DE NEAMȚ 1).

OBȘTIA TÂRGOVEȚILOR PIETRII.

Primind cu bucurie înbunătățirea pentru înființarea școlii publice în târgul Pietrii, împărtășită prin cea isprăvnicie, potrivit cererii ce au făcut obștea intru aceasta, să unește a da oraș care ajutor, în anul acesta 1840, până la înființarea Eforiei. Pentru care târgoveții să roagă să mijlocescă la respectivul departament a să înființa cu cât să va pute mai în grabă, fiind neapărat trebuitoare acestui târg

D. Stan căminar, Neculai Balog clucer, Vasile Ioanu serdar, duhovnic Costachi Corne, Anastasiu Costache Stere vel căpitan, Hristie Stavăr, Iordachi Fodor, Gheorghe Iconom, Teofan Săchelari, Monahu Gheorghe, Gheorghe Albu, Ioan Melente, preot Gavril, preot N. Liciu, Vasile diacon, preot N. Vicol, diacon Ioan.

Trecuse anul 1840 și tot nu se deschisese școala publică. În 1841 Aprilie 7, Epitropia învățăturilor publice intervine pentru ca să dea ordin de deschidere... „*Epitropia de datorie socotind a nu lasa neîmplinită o cerere atât de folositoare obștei*”.

„EPITROPIA ÎNVĂȚĂTURILOR PUBLICE ÎN PRINȚIPATUL MOLDOVEI

Nr. 62, luna April 7, Anul 1841

CĂTRĂ CINSTIUL DEPARTAMENT DIN LĂUNTRU 2)

Sunt doi ani decând obștia târgului de Peatra, prin formalnică jalobă, au rugat pe Epitropie a să așază în acea poliție o școală începătoare, îndatorindu-să a purta de grijă pentru local, mobile, lemne și lumânări, în asemănare cu acele înființate pe la alte rezidenții ținutale. Pe acest temei întrând Epitropia cu anafora la Prea înalțatul Domn au câștigat îmbunătățirea acestei cereri și au luat convențiile măsurii pentru rânduina profesorului. Apoi fiind că asupra împărțășirii ce au făcut Epitropia despre acest rezultat, nu s'au primit nici până astăzi răspuns, din partea obștei de au pregătit înlesnirile arătate și Epitropia de datorie socotind a nu lasa neîmplinită o cerere atât de folositoare obștei, au numit de inspector acei șhoale pe dumnealor postelnicul Gheorghe Dămănescu, vornic E-manoil Miculescu și căminarul Dimitrie Stan, recomandându-le să-ruina și punirea în lucrare acestei măsurii.

Drept aceia să adresează și către cinstiul departament cu poftire ca să scrie la dregătoria locală din Piatra, ca să deie numitei inspecții cuvenita înlesnire spre a aduce intru împlinire această măsură folositoare. *Cania postelnic, N. Sufu, G. Asachi referendar.*

1) Arhivele Statului Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos. 1163, fila. 28.

2) Idem, Tr. 1772, op. 2020, dos. 1163, fila 1.

În urma acestui cereri a Epitropiei, școala s'a deschis în 1841, în aceleși case ale clucerului Lupu Ioan.

Condițiunile în care funcționa acea școală, se vede că nu erau strălucite — întrucât în Septembrie 9, anul 1842 „*profesorul școlii publice din Piatra prin raport arată că nu va pute începe cursul de învăț din prețidă că casele de șhoala sânt în foarte ră stare*”.

Nu s'a luat nicio măsură așa că la 8 Octomvrie, același an, profesorul arată „*că nu s'a putut începe cursul semestrului de învăț intrucat casa se găsește în proastă stare, neavând nici mijloc mobile trebuitoare*”.

Această situație demagur durează până la 1847, când se hotărăște zidirea unei clădiri noi pentru școala din Piatra. Ministrul de Interne de pe atunci — logofătul G. Ghica — vizitând Piatra, cu ocazia dezasterului întâmplat, când majoritatea orașului a fost nimelită de un foc groznic, a donat din banii proprii 1000 lei pentru această zidire.

„Memorielea 1) de care s'au certat târgul Petrei au îndemnat pe d. logofătul G. Ghica, Ministru din Iăuntru, de a grabi a sa venite, închit dela Bacău au sosit aice deadeptul seara în 27 Mai; delu au cercetat cu amănuntul toate părțile poliției (orașului) arse, în care partea neguțioarească au cercat o danuă aproape de 5 milioane lei. Din măsurile luate de guvern și înlesnirile proprietarului, nădăjduim că această poliție comercială, una din cele mai însămnătoare după Galați, se va ridica din cenușă cu o nouă formă și o rânduinață înțitoare de a o feri de primejdii ce au ai asigura înflorirea. După aceia D. Ministrul au cercetat toate instanțele și casele publice de care nici una s'au primejduit, și au vizitat și școala publică unde, în ființa comitetului de inspecție și a d. referendaru (G. Asachi), au făcut elevilor o cercetare de care s'au mulțămii. La ist prilej d. logofătul au vederat a sa bine voiață pentru cele folositoare, hărăzind din partea sa soma de 1000 lei în zidirea unei nouă casă de șhoală pentru care toată comunitatea i-au mulțămii”.

La 7 Iunie 1847, s'a serbat la Piatra punerea pietrei fundamentale pentru școala publică pe locul „*față în față cu biserică Sf. Ioan, pe înălțimea care domnează peste prajmețele cele mai romantice*” în prezența și a referendarului școalelor aga Gheorghe Asachi:

„Sambătă 2) în 1 a curentei [7 Iunie 1847] s'au serbat la Peatra o solennitate vrednică de luare aminte pentru împiegurările de

1) Albuia Românească, nr. 44, din 5 Iunie 1847.

2) Idem, nr. 46 din 12 Iunie 1847.

față ale acestei poliții. În mijlocul censei, în cea mai mare parte în care s'au redus politia, afară de biserică, s'au pus piatra de temelie a casei pentru școala publică. Locul s'au ales față în față cu biserică Sf. Ioan, pe înălțimea care domnează peste premelele cele mai romantice. După ce prin osâbăta îngrijire și energie a comitetului de inspecție, compus din d. Aga K. Ghica, administratorul finutului și d. Aga A. Donici, prezidentul tribunalului, s'au luat întru această măsurile convenite și d. postelnicul G. Asachi au tras pe teren toată împărțirea planului ce era îngrădită cu arbori de pini și înfrumusețată cu ghirlande și steaguri naționale, între care eră așezat potretul Prea înălțatului Domn : la 11 ceasuri la chemarea sunetului de clopote, s'au adunat toată boerimea și neguțitorii.

Clerul sub povățuirea Sfinției Sale protoierului Gheorghie, ear d. referendarul au adresat către adunare următoarele cuvinte :
(urmează cuvântarea)

Se citește apoi actul de fundăție care a fost pus într'o cutie de metal, împreună cu monede de atunci și zidite la temelie.

S'a deschis și o listă de subscripție iar Epitropia Școalelor a promis ajutor 3000 lei.

Până la anul 1851, nu se făcuse nimic. Comitetul de inspecție al școlii publice din Piatra, arată printr'un amănunțit raport din 12 Martie 1851, situația jalnică a școlii și arată că nu se poate începe clădirea școlii numai cu cei 8000 lei strânși cu lista de subscripție, mai ales că după planurile și desenele înaintate ar costa 35,000 lei. Cere deci să se aplice din partea guvernului măcar 10,000 lei, pentru începerea lucrului :

„PREA ÎNĂLȚATE DOAMNE, 1)

Inspecția școlii publice din târgul Piatra, aduce la înalta voastră cunoștință că casele școlii publice din această poliție sânt aproape de a se ruina și așa de puțin încăpătoare, încât nu au loc în ea decât 78 copii, în vreme când după populația poliției numărul ce ar pute frecventa școala trebuie să fie dela 150 până la 200 ; așadar copiii care anual se resping dela învățatură sânt dela 70 până la 120. Această împrejurare au îndemnat pe inspecție a deschide o subscripție pentru zidirea unei șoale publice mai încăpătoare și după toate stăruințele nu s'au putut aduna până acum mai mult decât 8000 lei ; cu toate acestea inspecția în nădejdea ajutorunilor care mai pot veni au început cumpărarea materialului și arvonirea maistrilor, regularisind începerea lucrului îndată după disghetarea pământului ; însă această zidiri după smetul trimis de

1) Arhivele Statului Iași, Tr. 1764, doc. 247, fila 12.

departamentul învățătorilor publice, odată cu planul, este prețeluită de 35,000 lei și în lada șoalei negăsindu-se decât 8000 lei diferența este prea mare ca să poată conțarisi inspecția numai pe ajutorul particular.

Pentru aceia dar, inspecția cu adânc respect roagă pe Înălțimea Voastră ca să bine voifti a porunci Ministerului învățătorilor publice, ca pe lângă ajutorul de 3000 lei ci au făgăduit să mai adauge macar 10,000 lei pentru zidirea acestui așezământ public atârnat de ea ; și cu acest ajutoriu precum și cu acela ce se va mai aduna din subscripții, inspecția făgăduiește Înălțimei Voastre că va ridica școala publică întocmai după planul trimis de departamentul învățătorilor publice.

Ai înălțimei Voastre preaplecați și supuse slugi : L. Catargiu, A. Grigoriu, sardar F. Manoliu, N. Vicol.

Târgul Piatra nr. 26 din 12 Martie 1851".

Abia la 21 Iunie 1851 Grigore Ghica Vodă pune următoarea rezoluție : „Să *incuvițiază*” adică se aprobă suma de 10,000 lei ajutor pentru începerea lucrărilor la noua clădire a școlii publice din Piatra Neamt.

Dela această dată lucrurile sunt mai cunoscute ; voiu căuta însă cu altă ocazie să le întregesc cu date asupra profesorilor, elevilor și cursurilor.

II

**Căldtoria lui Mihai Sturza Vodă în anul 1835
în ținutul Neamțului.**

Pilimbare pe Ceahlău, cu plata pe Bistrița și vânătoarea din Codrii Neamțului.

În anul 1835 Mihai Sturza Vodă se hotărî să facă o călătorie prin toate ținuturile din Moldova, cu care ocazie să vadă la fața locului ce măsuri trebuiesc luate pentru bunul mers al trebelor.

De îndată „Departamentul trebelor din Iăuntru” — așa se numea pe atunci Ministerul de Interne de azi — porunci ispravnicilor să se pregătească, astfel ca vizita domnească să-l găsească „cu o gâltre plăcută”, deasemenea fu comunicat ispravnicilor și programul călătoriei (marșrutul).
Ispravnicul de Neamț primi următoarea poruncă :

DEPARTAMENTUL TREBILOR DIN LAUNTRU 1)

Cătră
ISPRĂVNICIA ȚINUTULUI NEAMȚULUI.

Prea înălțatul domn întru hotărâre fiind a ieși în ținuturile din prințipat, în grabă negreșit are a fi și la ținutul acela. Dipartamentul dar, vestind de aceasta cea isprăvnicie, îi poroncești ca la sosirea înălțimei sale în acel ținut și în orașul de capitalie a celui ținut, să să îngrijască a fi pregătiri pentru aceasta următoare :

Persoana isprăvnicului va eși spre întâmpinare înălțimei sale cu o gătire plăcută și cu toți slujitorii isprăvniciei, curați la strae, îndată ce va calca pe acel ținut.

Ultimele orașului acelaia a Petrii și în piați și în mahalale să fie curățite, gropile și săpăturile astupate și podurile tocmite.

Canțilăria isprăvniciei și a poliției să fie curată, bine regulărită și în cuprinderea enstrucțiilor registrului, opisele și engelele expedițiilor. Isprăvnicul să aibă gata un înscris raport, pentru înălțimea sa cu paragrafe cât să poate mai scurtă și mai lămurită, în ce stare să afiă ce de acum îndestulare de hrană a lăcuitorilor ; pentru să-nătatea lăcuitorilor și a viteilor ; de ce taste înbeșugarea primăverii aceștia, cu arătare în osăbi pentru tot soiul de pâne.

Să fie punire la cale de o clarită pentru înălțimea sa și o-săbit alta pentru sftia înălțimei sale.

Toati acestea isprăvnicia să să îndeleținească cu cei mai treze răsuri a avea ce mai plăcută întâțoare, când înălțimea sa ar bine voi să o clară, iar nu să fie în stare aducătoare de critică, nemulțămire și vinovăție cătră înălțimea sa, în loc de cunoștința vredniciei și a destoiniciei, cu care urmează a fi înzestrat un bun dregător. Pe lângă aceasta grosurile să fie curate, grifite, având gata și vidomosile pentru acei de supt închisoare, pentru fiește care a-rătătoare decând să afiă arestit și pentru ce vinovăție.

Canța vel logofăt

1835 Mai 24

Nr. 8570

Odată cu această poruncă Isprăvnicia de Neamț primi și următorul extras din programul general al călătoriei, relativ numai la ținutul Neamț :

„Marsrutul regularisit pentru călătoria înălțimei Sale.”

3 Iulie, dela Roman la Piatra — prânzul ; și la mânăștirea Bistrița masul.

1) Arhivele Statului Iași, Isprăvnicia de Neamț, dosar 654.

4 Iulie, dela Bistrița pe la Scărișoara la schitul Hangul, prânzul și masul.

5 Iulie, la schitul Hangul, răstăg, cu umblare pe Ciahlău și Inapoi.

6 Iulie, dela schitul Hangul pe la Tulghiu și platurile, până la Dorna.

7, 8 și 9 Iulie, dela Dorna inapoi pe Bistrița, cu plute până la Borca.

Isprăvnicia de Neamț era obligată ca la venirea Domnului să aibă pregătiți 44 cai năimiți (inchiriați) de prin sate, cu care trebuia să se facă drumul dela Piatra spre munte.

În ordinele primite de către isprăvnicia de Neamț se arată că toate cheltuelile vor fi suportate de către visterie și că isprăvnicia „să nu cuteze a lua din ținut, cel mai mic lucru micar, căci nu numai că acel cutezător va fi dat supt judecată la des-coperire dar și isprăvnicia va fi supt deopotrivă învinovățite, fiind că pentru toate celi trebuincioasă, pentru masa înălțimii sale, taste rânduiri îndalins cheltuiorilor care în vreme va sosi spre aceasta”.

Programul nu a putut fi executat după cum fusese alcătuit. Așa că abia în ziua de 12, Mihai Sturza ajunsse la Piatra și în aceeași zi plecă spre munte. Trecu pela m-rea Bistrița, pela Scărișoara și se opri la schitul Hangului, unde egumenul Danil le pregăti o masă strasnică. Frumuseșea locurilor „plimbarea pe Ceahlău și pe la alte locuri” îi făcu pe Mihai Vodă să zăbovească la schitul Hangului dela 12 Iulie până la 18 Iulie, când porni peste platuri până la Dorna; de acolo se întoarse cu pluta pe Bistrița până la Borca ; dela Borca la Galu, drumul îl făcu cu cai, apoi pela Lărgu peste Petru Vodă, trecu la m-rea Neamț. În codrii care înconjurau m-rea Neamțului se pregăti, la 15 August 1835, o mare vânătoare la care a luat parte și Domnul împreună cu toată suita. Isprăvnicia strânsese pușcași „din cel mai urednici și ispuțiți în purtarea armelor” din satele : 30 din Bicaz și Chisrinig, 15 din Tarcău, 7 din Oanțu, 5 din Pângăricior, 5 din Pângărați, 10 din Cărnău și 10 din Buhănița.

Terminând vânătoarea Mihai Sturza Vodă, încântat de „punerrea treburilor la cale” în frumosul ținut al Neamțului, nu-și făcu lălmă rea de nerespectarea programului și „zăbovirea pe la cele locuri” ci se îndreptă cu mare alai cătră ținutul alăturat al Sucevii.

III

Măsurile luate la 1834 de către Ocârmuire, pentru neruinarea Cetății Neamțului.

În urma raportului făcut de către hatmanul Teodor Baiș către „Ocârmuitorul Stat” al Moldovei în care arată ruina în care se găsea Cetatea Neamțului „din pricina neprivigherii după vreme de câțori neprețuitorii monumenturilor și a zărilor Patriei”, s'au luat măsuri severe pentru a se păstra în starea în care se găsește, oprind cu desăvârșire pe locuitorii de a mai lua piatră sau cărămidă pentru trebuințele lor.

Departamentul trezilor din lăuntru (Ministerul de Interne de astăzi) porunci ispravnicului (prefectul de azi) de Neamț, următoarele :

DEPARTAMENTUL PRINCINELOR DIN LĂUNTRU

ISPRĂVNICIA ȚINUTULUI NEAMȚ 1)

cătră

Dumnealui hatmanul Teodor Baiș, însărcinatul la ținuturile de sus întru liniștea lăcutorilor, prin doctadiul cu Nr. 1237 aducând în cunoștința ocârmuitorului sfat *Cetățuia Neamțului*, ce de multe vecuri trecute stă păzită, din pricina neprivigherii după vreme, de cătră neprețuitorii monumenturilor și a zărilor Patriei, s'au dărămat și se dărămă, luând piatră de le întrebuințază în zidiri. Drept aceia departamentul, potrivit cu încheierea sfatului împărășită lui prin adresul secretariatului de stat supl. Nr. 1935, propune hatmanului Baiș scriind acei isprăvnicii să pui la cale măsurile cuviincioasă de a nu să mai răsăpi sau a să mai lua piatră din acea cetățue de cătră nimine, care să socotește ca un monument a principatului Moldova, ce pururea să aibă privighere a să păstra în starea în care acum să găsește și spre nerisipirea ei în viitorime, isprăvnicia să strănuască a să îngrădi împregiur sau cu un gard ori cu șanț, de cătră monastirea pe a căria proprietate este; sau de cătră târgoveții din Tângușorul Neamțului numai dispre partea câmpului; și de întocmai urmare veți raporta departamentului.

1834 Iulie 14.

La 28 Octomvrie, același an, Isprăvnicia raportează că toate măsurile au fost executate; pentru o mai bună pază Cetatea Neamțului a fost înconjurată cu gard.

1) Arhivele Statului Iași, Isprăvnicia Neamț, Tr. 634, op. 696, dos. 519.

IV

Statistica făcută de cătră Isprăvnicia Neamțului, la anul 1830, de mânăstirile, schiturile și mitoacele din ținutul Neamț.

Anul 1830 1)

Vidomostie (listă) de monastiri, mitoace și schituri ci să află în cuprinsul ținutului Neamț :

I. Monastiri, schituri și mitoace pământești :	
Monastirea Bisăricani	pe moșia Bisăricani.
Mitocul Bisăricanilor	" "
Schitul Varaticul	" "
Monastirea Pângărați	" "
Schitul Dumbrăvelilor	" "
Schitul Almașu	" "
Schitul Piste Vale	" "
Schitul Horaița	" "
Schitul Draga	" "
Schitul Dăneștii	" "
Schitul Războenii	" "
Schitul Țăbucani	" "
Mitocul Târpeștii	" "
Schitul Jădeștii	pe moșia
Mitocul Bârcu	" "
Mitocul ot Gura Bicașului	" "
Schitul Hangului	" "
" Durău	" "
Mitocu Galu	" "
" ot Pipirig	" "
Monastirea Runcul	" "
Schitul Ciolpanii	" "
Monastirea Neamțul	pe moșia Mânăstirei.
" Secul	" "

1) Arhivele Statului Iași, Isprăvnicia Neamț, Tr. 634 op. 696 dos. 189.

Schitul Vovidenie	pe moșia M-rei Neamț.
Schitul Sinastrie	" " "
" Procov	" " "
" Săhla	" " "
Mitocul Vânătorii	pe moșia Vânătorii a M-rei Neamț.
" Drăgănești	Drăgănești a M-rei.
" Timișăștii cu Ofce	Preuțeștii pe aceste moși a M-rei.
" Târpeștii	pe moșia M-rei.
" Petricanii	Târpeștii.
Mitocul Davideni	" " Petricanii.
" Răuceștii	" " Davideni a Mânăstirei Neamț
Monastirea Agapia	" " Răuceștii a " "
Schitul Agapia	pe moșia Mânăstirei.
Mitocul Grași	Tij.
Mitocul Grași	pe moșia Grași a M-rei Neamț.
" Târgul nou	Târgu nou.
Monastirea Varaticul	" " M-rei Varaticul.
Mitocul Braniște	" " M-rei Varaticul.
Mitocul ot Topolița	" " Topolița a schitului Hangu.

Monastirile, schiturile și mitocurile inchinate.

Monastirea Bistrița	pe moșia Bistrița a M-rei.
Mitocul ot Chisriș	(pe moșia Buhalnița a patriarșiei Alexandriei.
Monastirea Buhalnița (	
Schitul Hărmațioae	pe moșia Lețcani a M-ral Bistrița.

1830

CĂRTICIGA MONAHLULUI IOANICHIE

de Victor Țăranu — profesor

Un manuscris, nu prea vechi, de mai bine de o sută de ani, a fost găsit la domnul Vasile Ionescu din comuna Hangu. Scris cu litere chirilice de mână pioasă a unui călugăr dela mânăstirea Pângărați, manuscrisul, care cuprinde 30 de foi, este de o rară corectitudine, așa încât literele par tipărite.

Foile manuscrisului din hârtie vârgată, mată, destul de groasă și de foarte bună calitate, au dimensiunile 20,5/16 cm.

Meșter în arta scrisului, călugărul Ioanichie folosește cerneala neagră pentru text și acea roșie pentru titpic, încadând șirurile în chenare simple dar foarte regulate, de dimensiunile 17/13 cm. care au deasupra lor titlul repetat al manuscrisului.

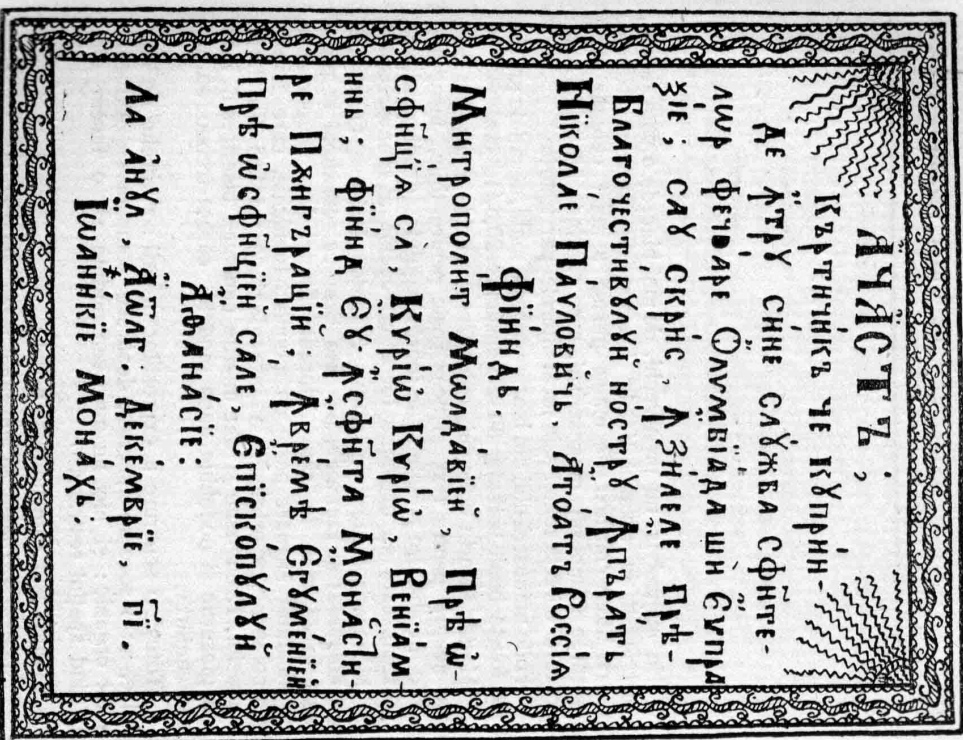
Manuscrisul cuprinde slujba Sfințelor fecioare Olimbiada (= Olimpiada) și Eupraxia, pe care Biserica ortodoxă le prăznuște la 25 Iulie, în ziua Adormirii Sfintei Ana. Rugăciunea este alcătuită în mare parte de monahul Ioanichie, care împletește compunerea originală a privegherii, cu cântări din Litie. Catavasier, Evanghelia și din diferite canoane bisericesti, incluzând glasurile și podobile după modelul cărora trebuie să urmeze cântările.

Totuși, o separare a expresiilor proprii scriitorului de cele biblice, nu o socotim nimerită, deoarece compunerea formează un tot organic; și nici nu am avea puțința să o facem aici, dat fiind spațiul restrâns.

Manuscrisul este intitulat astfel :

"Aclasiă cărticică ce cuprinde întru sine slujba Sfințelor fecioare Olimbiada și Eupraxie, sau scris în zilele Prea Blagocuvântului nostru împărat Nicolae Paulovici a toată Rossia. Fiind Mitropolitul Moldaviei Prea osfința sa Kyrio Kyrio Venamni."

fiind Eu în sfânta Monastire Pângărații, în vremea egumeniei
Prea osfințitel sale Episcopului Atanasie.

La anul 1833, *Dechemurie*, 13. Ioanichie Monah.

Este o veche tradiție, izvoită din pietate și din răbdare monahală, ca slujitorii permanenți ai lui Hristos să scrie cu

mâna lor anumite cărți bisericești, în adăpostul cuernic al chinilor, chiar atunci când țiparul le putea fi mai avantajos. Dar călugărul Ioanichie dela Pângărați avea și darul de alege a cuvântului și unele înclinări spre versificare. În fruntea manuscrisului se găsesc următoarele stihuri :

In ce chip soarele a prui nu poate,
Ca să lumineaze unghiturile toate,
Ci rămân supr umbră multe neajunse
Supr niște perdeale de dansul ascunse,
Scritoriul din ochi așa treace
Nevitând spre toată slova să să pleace.
Slova supr perdeala ochiului să ascunde,
Care cu vederea nu poate pătrunde;
Căci noi oamenii sânlem de ingeri departe.
Așa dar mă rog la tot celitorul
Ca să fu crezut eu scritoriul ;
Si unde am greșit să să îndrepteaze
Cu duh de blândețe să să lumineaze,
Si să mi să crează toată osteneala
Care a au apărat căi putu greșala.

[Semnătură „Criptogramă”]

Partea originală a textului, preocuparea de ortografie și folosirea unor alee cuvinte din graiul popular, toate acestea arată că monahul era un cărturar mai deosebit și destul de vechinic pentru vremea sa și pentru locurile unde-și ducea traiul său călugăresc.

Sunt interesante unele expresii și figuri stilistice, de pildă :

„Ся моартеа voi ca umbră аѣ socoit, la Dumnezeu мер-
ганд” (Illa 5).

„...Muntea o аѣ făcut lâcaș димnezeешѣи Тролѣ (f. 4).

„Si prin împărtășire îndumnezeindu-vă” (f. 7 verso).

„Iamtea sufletului nostru neconfundată păzindu-o cinstitelor
de valurile amărăcimii desăltărilor” (f. 8 v.).

„Slava cea curgătoare ca un somn o аѣ socoit” (f. 13 v.).

„Leopădand dormitarea dela ochi sufleteshѣи аѣ adormit în-
tărtările trupesti, Sfintelor fecioare” (f. 15).

„Splice de fapte bune au răsărit” (f. 18).

„Ca niște crini în grădina patimilor au înflorit prea slăvite lecloare“ (f. 20 v.).

„Turturele frumoase și rânduarele binegrătore ale stăpânului arătându-vă, ceale ce ați fost iubitoare de ciste, la frumusețile cerești v'ați mutat“ (f. 23).

„Pentru cuvintele buzelor tale eu am păziti căi aspre (f. 29)

L e x i c.

Ceste = aceste (a) fila 10 verso.

Dantul = bucuria f. 25.

Frumusețe = frumusețe f. 10 v.

Grab = grabă (de grab) f. 10 v.

Intrarmat = înarmat f. 3 v.

Ințelepiti = înțelept f. 2.

Lăcui = a locui f. 26 v.

Luptătoriu = dușman, diavol. (Nebiruite ați rămas de

meșterugurile luptătorului) f. 2.

Milosărdie = milostivire, îndurare f. 1.

Mueri = femei.

Năpăști = pl. dela năpastă, ispite f. 2.

Nematerialnice = nemateriale (bucate nematerialnice) f. 18.

Oserdie = osărdie, tragere de inimă; f. 1. Se află și

cuvântul osărdie f. 23.

Oserduitoare = cea cu tragere de inimă f. 16 v.

Ostencioasă = plină de osteneală f. 19 v.

Osteniță = osteneală f. 3 v.

Paști, e (a) = a se afla, a sta: **unde paști** = unde stai?

fila 26 verso.

Pasticie = pustnicie. Se află și cuv. pustnicie, f. 13, 14.

Rânduarele = rânduțele, cuvânt rotacizat întâlnit o singură dată la f. 23; dar se află și forma rânduțele, la f. 25 v.

Rumpe = a rupe f. 18.

Salbătăcească = sălbatică f. 8 v.

Sângiuri = pluralul dela sânge f. 24.

Sacăci (a) = a fi lipsit de... (de toate bunătățile am să-

răcit f. 23).

Ucenia = ucenica, f. 27 v.

DOCUMENTE ȘI REGESTE NEMȚENE DE LA DABUJA VODĂ

de C. A. Stoide—profesor

Introducere

Acte din domnia lui Eustratie Vodă Dabuja nu se întâlnesc rar în publicațiile documentare. Deși Domnul a fost silit să facă vreo câteva campanii în afară din țară, pentru a-și susține suzeranul în luptele cu creștinii¹⁾ —ceea ce însumă că a trebuit să lipsească din țară la fiecare expediție câteva luni — Voevodul a soluționat, în răstimpul care l-a fost lăsat liber pentru a se ocupa cu chestiunile de conducere internă, relativ un număr foarte mare de chestiuni în litigiu, care cereau o hotărâre domnască.

Atară de aceasta, atacurile dintre particulari—vorbesc de grosul populației—și-au urmat cursul lor firesc.

Așa ne explicăm că un număr de peste 300 documente au fost publicate în diferite colecții de documente, sau reviste istorice²⁾, și totuși se mai găsesc la Arhivele Statului din București și la Academia Română, peste 200 de inedite.

E o respectabilă sumă de monumente istorice și e un birou pentru studiul epocii, căci fiecare hârtie în parte adaugă o piatră la edificiul care trebuie să fie studiul acestei vremi.

Din bogata recoltă de acte, aflătoare în original sau în copii la Arhivele Statului din București și la Academia Română, dau în paginile acestui anuar un număr de 30 bucuți. Ace-

¹⁾ Iorga, Studii și Doc. IX pag. 133-140 și A. Veress, Pribezia lui Ghiorghiu Vodă, în An. Acad. Române, seria III, Tom. II, Mem. 7, pag. 7-10. În aceste studii și izvoarele interne și externe narative.

²⁾ Dintre reviste trebuie menționate în rândul întâi: Arhiva Istorică a României, Revista pentru Ist. Arheologie și Filologie, Arhiva din Iași, Revista Istorică, Teodor Codrescu, Ioan Neucice, Arhivele Basarabiei, Bulet. Com. Ist. vol. VI și VII și Cercetări Ist. și d. publicatiile de documente M. Iorga, M. și Doc. V, VI, VII, IX, XI, XVI.

M. Iorga, M. și Doc. V, VI, VII, IX, XI, XVI. Cronica Vasanelor; Ghibănescu, Poarta și Izvoade, 25 volume, Ispisoace și Zapise vol. III, II, T. Codrescu, Istoria — L. D. Bogdan, Doc. Basarabene vol. XVI, XVII, G. Balan, Doc. Basarabene, vol. I și II.

stela închid în rândurile lor oameni și împrejurări din Moldova anilor 1661—1665 în legătură cu lucruri și afaceri, mai ales de pământ, din ținutul Neamțului. Nu e nevoie să insist asupra însemnătății, pentru reconstituirea istorică „a ceea ce a fost” în ținutul Neamțului, a acestor documente: nume de așezări omenești, dintre care cele mai multe se păstrează încă, cursuri de apă și diferite forme de relief, pline de pitorescul unui arhaism adesea de formă slavă sau ungurească, dar și curat românească; nume de preoți din ținut sau din Piatra, de părcălabi, vornici, șoltuzi și părgari, alături de numele târgoveților; ataceri de pământ, totdeauna încurcate, adesea și pătimășe, între mânăstiri, sau între obști sătești cu mânăstiri și dregători domnești.

Numele egumenilor, birurile impuse pe ținut și numele birurilor, biruri impuse sau scutite comunităților monahale și altele alte lucruri—unele cunoscute și din altă parte, dar precizate aici, altele însă pentru întâiași dată puse în lumină.

Alături de acestea—lucruri și oameni privind în special ținutul Neamțului—o sumă de lucruri de istorie generată Moldovaensească:

Lichidarea averei uriașe, dar grevată de tot atât de mari datorii a fraților Radul fost stolnic și Nicolae Abăza fost sulger, feciorii lui Gavril hatmanul (doc. 3, 4, 6, 7).

O parte din ocine le cumpără Eustratie Dabița și Doamna sa Eaterina pentru suma de „o mie și șase sute de lei bătuți”. Gavril hatmanul luase satele Bălănești, părți din Becești și din Vartopel de la Mânăstirea Râșca, pentru „opt sute și cinci zăci de lei bani de argint” și cu acești bani au zidit un „zid de piatră prin pregiurul mânăstirei Răcoicâi, de cinci zăci și cinci de stânjeni și încă au mai dat la svânta mânăstire zece iape”. Cu aceste ocine Domnul a „militat pre boiarul nostru credincios și cinstit Duca marele postelnic și pre giupăneasa dumisale Nastasia”. E cea mai veche mențiune în timp, 8 Aprilie 1662, despre căsătoria Nastasiei, viitoarea Doamnă Anastasia cu Gheorghii Duca (doc. 10). O mențiune despre pribegia lui Grigore Hăbășescu, ne dă doc. 5 1). Mențiuni despre neînțelegerile dintre mânăstirile Bistrița și Bisericanii, pentru satele Vânători și Brășăuți (doc. 11, 12, 15, 18). Hotarnic domnesc este rânduit medelnicului Nicolae Babuș, fiastul lui Dabița. Se hotărăște și straja la pasuri: „să ție împreună Vânătorii cu Brășăuții pe rând cu săptămâna, iară de va trebui strajă și mai sus pre Calul, iară să albă a străjii depreună” (doc. 15). Se face arătare și de fal-

1) Pribegia s'a întâmplat încă din domnia lui Ștefan Vodă Lupu. A fost aliat al pribegescă fiindcă Ștefan Lupu îl socotea înțeles cu năvălitorul Constantin Vodă Șerban.

gur, așa de frecvente și în afacerile dintre mânăstiri: „câteva dimese s'au aliat că nu-s dreptie despre amândouă mânăstirile, n'au luat și s'au rupt” (doc. 15). O vânzare făcută de călugării de la mânăstirea Neamțului, acum căzută în sărăcie; în frunte se găsește egumenul Ioli (doc. 14). Privilegiul acordate de Domn mânăstirii „din țarina Iașilor” a lui Aron Vodă, pentru satele Avereștii și Girovul (doc. 16, 17); între altele și o carte „la toți clucerii și la feciorii clucerilor, care străngeți curechi pe sarmă Domnii Meale, să lese satele mânăstirii „în pace de curechiu” (doc. 17). Scuteli și întăriri pentru mânăstirea Bisericanii (doc. 19, 20, 26, 27). Cumpărături ale Cantacuzinștilor Toma și Iordachi (docum. 21). Cărți de scuteală, sentințe în procese pentru revendicări de ocine ale mânăstirii Agapia (doc. 23, 25). Cumpărături ale lui „Stamatie (Hioti) marele postelnic și giupănescul sale Todosițăi” (doc. 24). O vânzare din moșia țargului, făcută de Isac Șoltuzul și țargoveții din Piatra fiindcă: „acum având noi și țara noastră asupra de Turci”, spune cu o relață sinceritate bătrânul Voevod, „ș'am măsru în oaste în Țara nemțască; scos-am toată țara la oaste, pus-am Domnia Mea și pe acești țargoveți den țargu den Piatra sea facă oameni de oaste, să meargă în treaba cinstului Impărat” (doc. 26). 1) O carte de acuteală pentru „doi oameni de altă țară: Munteasc sau Șarbil, sau fie ce limbă vor fi”, acordată mânăstirii Bistrița (doc. 30). Câteva liste complete de divanuri permit să se urmărească evoluția divanului în domnia lui Dabița (doc. 4, 7, 21, 29).

La sfârșitul culgerii se dă o tablă de nume de persoane și de locuri cu explicații și note necesare la înțelegerea și completarea informațiilor din documente.

Documente și Regeste

I

7170 (=1661) Decembrie 15

Io Istratie Dabița Voevoda Biju mlștru gspdară zemii Moldavencol, scriem domnia mea la slugile noastre, la părcălabii de ținutul Neamțului și la aprozi și la alte slugi a domniei mele la toți, care veți imbla a zăciului la ținutul Neamțului, pentru lucrurile domniei mele să aducă hrană și șindile și leaturi și polonoane și alte lucruri de canții veți fi avându învățătura de la domnia mea; dămu-v știre deacă veți vedea cartea domniei

1) Văsalet, pentru același motiv, să facă oameni de oaste, fac și buturarii din Mărele, tot în folosul mânăstirii Bisericanii. (Arhiva Istorică a României, I, 1 pag. 79-80.

meale iară voi toți să aveți a-l lăsa în paci, de toate lucrurile, satului Giurovul și satul Averești care sate sântu a svintii mănăstiri de la Aron Vodă; nici la un lucru să nu-i scoateți, nici la poloboaci și la șindile, nici la draniț, nici la leațuri, nici la lucruri la nemică. Așjiderea și voi părcălabi de acel ținut și globnici și olăcari și podvodari și deșugubinari, nici întru nemică să nu-i învăliț, nici dintru aceale sate a svintei mănăstiri nemică să nu trageți, pentru căci au cărți și dela alți domni cari au fost înainte de noi, ca să fie în pace de toate de câte scriem mai sus; iar cine să va ispiți a învăliț preste cartea domniei meale, bine să știe acela om că va fi de mare certare la domnia mea. Intru alt chip nu va fi. Aceasta vă scriem, într'alt chip să nu faceți. Saam gpdnă veleal.

U las vlt 7170 (1661) Dech. 15

Io Istratie Dabija Voevoda

Tiron pisar

Original pe hârtie, pecetea mică, căzută.
Academia Română pachetul LXXVII, documentul 56.

II

7170 (=1662) Ianuarie 4

Cartea gospod a Domnului Eustratie Dabija Vvod, prin care se dă voie m-rii Neamțului a-și strânge oamnei străini, de piste hotar și a-i așeza la satul Oglindești a acel m-ri.

Arhivele Statului, Iași, Condița de Anatorale 47, foata 85.

III

7170 (=1662) Ianuarie 22

Io Eustratie Dabija Voevoda Bieiu mlstiu gpdnă zemii Moldavscoi, adecă s'au părat de față înaintea domni meale rugătorii noștri egumenii și tot săborul dela svânta mănăstire dela Agapia, cu ai noștri cinstiți boiari Ursachie marele vameș și Apostolachie al dollea spătar, pentru două sate, anume Epotești ce-s la ținutul Sucevei și satul Tătărașii ce-s la ținutul Vasluiului, zicându călugării cum acele sate sântu daanie svintei mănăstiri de la Agapie de la Saffa, fata răposatului Gavril Hatmanul; și au arătat și zapise de danie făcute de Saffa, fata lui Gavril Hatmanul, iar cinstiți boiarii noștri Ursachi marile Vameș și Postolachie al dollea spătarul, au dat samă cum iaste lor diceapță cum părtură de la Radul ce-au fost stolnic mare și de la frate său Necolai Abăza ce-au fost sulger, ficiorii răposatului Gavril Hatmanul; precum au arătat înaintea noastră și zapise făcute de la mâna lor și ispisocae de întăritură de la Ștefan Vod, fiinul

răposatului Vasile Vodă și zapise de mărturie iscălitte de toți boiarii cei mari; și au fost mai avut pără călugării cu Radul stolnicul și cu frate său Necolai Abăza slugerul, la Ștefan Vod fiinul răposatului Vasile Vod, pentru aceste sate cari li scriem mai sus, Epotești și Tătărașii; ce nici Ștefan Vodă nu le-au prins în samă ci i-au scos cu scărba, căci le-au fost dat Radul stolnicul și frate-său Necolai Abăza slugerul, acolo la mănăstire la Agapia, alte sate, căci au fost citorii ci-au fost volnici.

Pentru aceia și domnia me am socotit cu tot svantul nostru și i-am dat rămași pre călugării și nici zapisele lor nu s'au crezut, ce s'au luat de la mâna lor, precum să nu mai abă călugării de la Agapia nici o treabă cu acele sate, carele mai sus sântu scrise, Epotești și Tătărașii; ci-am dat și am întărit alor noștri cinstiți boiarii carile mai sus sântu scriși: Ursachie marile vameș și Postolachie al dollea spătar, pre direse ce au avut la mâna lor, de la vânăzătorii ce scriem mai sus, Radul ce au fost stolnic mare și frate său Necolai Abăza, ce au fost sulger, și pe direse ce au avut de întăritură dela Ștefan Vod, fiinul răposatului Vasile Vod, ca să fie lor diceapță oăină și cum părtătură, cu tot vințului și uic de întăritură neclătit și nerușit nici odănoară în vecl.

Așjiderea, de să vor ivi cândva, în vreun vreme, nescare direse de a Saffii, sau domnești, să nu să crează, ce să se rumpă și de aceeașă pără să nu să mai părască nici odănoară în vecl, pred sim listom gspdvni.

Saam gpdnă veleal.

U lasoh vlt 7170 (1662), Mesța Ghen. 22.

Răcovit Cehan vel log.

Tiron pisar

Orig. hârtie, pecete de ceară în hârtie.
Acad. Rom. pach. L XXXV doc. nr. 3.

IV

7170 (=1662) Ianuarie 22

Sei ubomi Răcovit Cehan velichi logofet i Toma Cantancuzino vel dvornic dolnei zemii, i Ilie Șepitlicii vel dvornic visnei zemii i Neculai Răcovit hetman i părcălab Suceavscoi i Alexandru Costin vel postelnic i Lordachie vel spatari i Gilgorie vel clajnic i Solomon Bărlădeanu vel visiernic i Miron Burdoci vel stolnic i Teodorascu vel comis i Neculai Buhus vel medelnicer i Ionascu velichi orasnic i Contăș vtori logofet i Duca vtori visiernic i Pătrașco Danolovici trei logofet i Dumitrașco Roșca

I în Dumitrasco i Toader Vetreș vâsi dvurnic glothni, scriem și noi toți mărturisim cu cestu adevărat zapis al nostru cum s'au pățit de față înaintea Mării Sale lui Vodă egumenul și cu tot sădorul de la svânta mânăstire de la Agapia, cu dumnealui fratele nostru Ursachie marile vameș și cu mnealui Apostolachie al doilea spătar pentru doi sate, anume: Epoteștii ce-s la țănutul Sucevii și Tătărașii ce-s la țănutul Vasluiului, zăcând călugării cum acele sate sântu danie sfinței mânăstiri la Agapie de la Safia fata răposatului Gavril Hatmanul; și au arătat și zapise făcute de danie de la Safia fata lui Gavril Hatmanul, iar dumnealor frații noștri Ursachi marile vameș și Postolachi al doilea spătar, au dat samă cum iaste lor dreptă cumpătură de la Radul ce au fost stolnic mare și de la frate său Nicolai Abăza ce au fost sulger, ficionii răposatului Gavril Hatmanul, precum au arătat înaintea Mării sale lui Vodă și zapisele făcute de la mțna lor și ispisoare de întăritură de la Ștefan Vod fiul răposatului Vasilie Vod și zapise de mărturie iscălite de la toți boiariceii mari; ș au fost mai avut pără călugării cu Radul stolnicul și cu frate său Nicolai Abăza sulgerul, la Ștefan Vod fiul răposatului Vasilie Vod pentru aceste sate cari le scriem mai sus: Epoteștii și Tătărașii, ce nici Ștefan Vod nu le-au prins în samă ce i-au scos cu scâră, căci le-au fost dat Radul stolnicul și frate său Nicolai Abăza sulgerul alte sate acolo la sta mânăstire la Agapie, căci au fost ei acolo clitori, ce-au fost volnicii. Pentru aceia și Măria sa Vod au socotit cu tot svatul Mării sale și au dat Măria sa Vod pre călugări rămași și nici zapisele lor nu s'au crezut, ci le-au luat de la mână lor precum să nu mai abă călugării de la Agapia nici o treabă cu aceste sate, carile sântu mai sus scrise, Epoteștii și Tătărașii; ce au dat și au întărit alor noștri frați carii sântu mai sus scriși, Ursachi marile vameș și Apostolachi al doilea spătar, pre direse ce au avut de întăritură de la Ștefan Voevod fiul răposatului Vasilie Voevod și pre zapisele vânzătorilor, ca să fie dumnealor dreptă și cumpătură cu tot vinitul. Și pentru mai mare credință, noi toți cu mâna am iscălit și am pus și peceți, ca să fie dumnealor de credință, iar de să vor ivi mișcare dreasă căndu va, într'o vreme, de-a Safiei sau domnești, să nu să crează ce să să rumpă.

Și eu Tiron diacul am scris ca să știe.

U las vlt. 7170 (=1662) Ghen. 22.

Răcovit Cehan vel log.

(urmează și celelalte iscălituri).

Toader Viatreș (pecețe).

Acad. Rom. pach. LXXXV, doc. nr. 4.

Orig. pe hârtie.

V

7170 (=1662) Februarie 6

Io Istratie Dabija Voevoda Biju mlșitu gpdără zemle Moldavșool, dat-am cartea domniei mele boierului nostru Grigori Hăbășescu, ce au fost păharnic mari, ca să fie tare și puternic cu cartea domniei mele a ținea giunătate de sat de Bozieni, de la ținutul Neamțului, cu vecini și cu venitul; care giunătate de sat au fost a boierului nostru a lui Stamatie, ce-au fost postelnic mari, zestre dat de la Donna Safia a lui Ștefan Vod; după aceea în zilele celuiialt Ștefan Vodă, ficionii lui Vasile Vod, s'au toornit Stamatie postelnicul cu Gilgorie Hăbășescu, de au făcut schimbătură, de au dat Stamatie postelnicul Hăbășescului păharnicul, acea giunătate de sat Bozieni, iară Hăbășescul păharnicul au dat lui Stamatie postelnicul, satul Sopotinții la Hotin, cu vecini și cu tot venitul și nește părți diatr'alte sate, de lângă Sopotinți, ce-au fost cumparat de la Dumnealui de la Iordache spatarul cel mare; și s'au făcut zapisă de schimbătură unul altuia, diuante a tot divanul. Intraceea dată au pribegit Hăbășescul păharnicul, iară Stamatie postelnicul iară au fost luat de au fost fiindu acea giunătate de sat de Bozieni, care au fost dat schimb Hăbășescului păharnicul. Acum arătând Hăbășescul păharnicul, înaintea domni mele zapisele acelea de schimbătură, domnia mea, pe tocmala aceia, am dat cartea domniei mele să fie dumnealui Hăbășescul păharnicul acea giunătate de sat de Bozieni, cu tot venitul nerușit nici odinioară, și Stamatie postelnicul să-ș fie Săpotinții și acei părți, precum le scriu zapiselele cell de schimbătură, iscălite de dumnealor și de toți boerii. Inac ne budet.

U las vletu 7170 (=1662) Msța Fev. 6.

Saam gpdnă vleari

Io Istratie Dabija V.

Orig. hârtie, pecețe mică în ceară roșie.

Acad. Rom. pach. XLIV, doc. nr. 74.

VI

7170 (=1662) Martie 9

Adeci noi Ursachi vameș și giupăneasa mea Ilinca și sora ei, giupăneasa Măricuța, featele lui Gheorghe hatmanul, veare pe mare răposatilor Radul ce-au fost stolnic și a lui Abăza ce-au fost sulger, feciorii lui Gavril hetman, nepoții lui Vasilie Vodă,

scriem și mărturisim pentru multe datorii ce au avut Radul stolnicul și cu frații său Abăza și alții frați ai lor—feciori lui Gavril hetman. Gălceviud datoniți, altă pre urma lor nu s'au aflat, să li să plătească datorile, ce au socotit domnu nostru și cu tot svatul și au scos toate satile lor și moșile câte au avut feciorii lui Gavril hetmanul, la vânzare, hie cine să va alia să cumpere ce satu-i va plăce; cu aceea bani să se plătească datorile cui ce au fost datori ei. Deci fiindu-ne ei și nouă datori, am luat dintr'acelea sate, cât s'au prețuit pentru datoria noastră, iar alte sate n'am avut putere să plătim datornicilor și să ținem satile, ce-am lăsat de-au eșit la vânzare, cene să va găsi să cumpere, să dea bani să să plătească aceea datorie multă a lor. Aflatu-s'au și Domnu nostru Ion Evstrate Dabișea Voevod, Domnul țării Moldovei, și au cumpărat satul Bălăneștii, cu alte părți din sat din Becești și den Vârtopele cu trei hălește și cu tot hotarul, cu curți gata și cu pivnițe, cu beciuri pre temelie de piatră, în tănutul Neamțului, care sat și părți de ocină și cu hălește i-au dat lui (?) i tot săborul de la stănta mănăstire Răcița și s'au tocnit cu răposatul unchiul nostru Gavril hetman, de bună volia și după aceea l'au rugat călugărul toți ca să le facă un zid de piatră pen pregătirea mănăstirii Răciței, și s'au apucat unchiul nostru Gavril hetmanul, cu cheltuiala lui, cu bani gata, bani de-plin opt sute și cinci zeci de lei bani de argint și au zidit acela zid de piatră prin pregătirea mănăstirii Răciței, de cinci zeci și cinci de stăntani și încă au mai dat la svânta mănăstire zece iape. Iară svintei mănăstiri Răciței fost-au danie și miluire acela sat Bălăneștii și acele părți din Belcești și de Vârtoopi cu trei hălește de la răposatul Damian visternicul și de la giupăneasa lui Nastasie; și au dat Măria Sa Domnul nostru Dabișea Voevodă, împreună cu Doamna Măriei Sale Ecaterina, o mie și șese sute de lei bani de argint pre acela sat pre Bălănești și pre acele părți de Becești, de Vârtoopi cu trei hălește, dinainte a tot svatul și a toți botarului țării, în mijlocul divanului, cari bani s'au dat la ruda lor Doamna Ruxanda, fata lui Vasilie Vod, pentru datorie ce-au avut e la dănsii, pentru uricele și diresele satului Bălăneștilor, și acelor părți de ocină den Becești și din Vartopiel cu hălește.

Încă au trimes Măria Sa Domnu nostru să le dăm pre mâna Mării Sai și altele nu s'au aflat nici unul din câte direse au avut unchiul nostru, ce numai ce s'au aflat la noi un uric, *matca* a toate satile lui Gavril hetman și dintr' acel uric s'au scos țânșea aceluia sat și acelor părți de ocină cu hălește și s'au dat pre mâna Mării Sale acele țânșuse, iar alt uric și *direse* au perit când au perit și veri noștrii—feciorii lui Gavril

hetmanul; iar această matcă pre toate satile, fost-au dat la un călugăr, pentru aceea iarăși nește părți de ocină din sat din Bilești și din Macsinești, ce sânt lângă hotarul Bălăneștilor, care părți din Bilești au fost cumpărată lui Gavril hetmanul de la Vasilie Rusu, ginerile fi Silionese și de la Costea diaconul și de la Selăvâtru și de la Ștefan Coitoriu (sic) și de la alți răzări; iar părțile din Macsinești au fost cumpărată lui Gavril hetman de la Ștefania din partea Budei și de la Anna din partea lui Buchean, care părți de ocină au înblat la hrană și mai de-nainte vream cu Bălăneștii și acum la vânzare s'au lipit la un loc cu Bălăneștii, pre ceștu pre ce mai sus scrie 1600 de lei bătuți. Drept aceea ca să aibă a ținea Domnul nostru Ion Evstrate Dabișea Voevod, cu Doamna Măriei Sale Ecaterina, și intracele sate în Bilești și în Macsinești, părți de ocină precăt au cumpărat și au ținut Gavril intr'aceali sate în Bilești și în Macsinești, părți de ocină, pre cât au cumpărat și au ținut Gavril hatmanul cu tot venitul.

Iar zapisele ce au fost de cumpărată pre aceste părți de ocină, din Bilești și din Macsinești, încă au perit când au perit și alte drese. Pentru aceea de să va ispiți cându va, vre unii, ceneva din rude de sementia feciorilor lui Gavril hetmanul, cu niscari drease, sau într'alt chip, să n'abă credință, nici să dobândească aceasta sat ce mai sus să zice Bălăneștii, cu părți din Becești și din Vârtopele, cu trei hălește și cu părțile din Bilești și din Macsinești, pentru căci la nevoia datoriiilor nu s'au găsit, nici s'au ivit nici unul din sămințe, să dea bani gata să răsplătiască datorile lor.

Și mai pre mare credință noi singuri, cu mânnle noastre iscălim și ne-am pus pecețile cătră această adevărată mărturie a noastră și zapise ce au avut Doamna Roxanda, de datorie la veri ei Radul stolnic și de la Abăza sulger, feciorii lui Gavril hetman, încă au venit pre mâna Măriei Sale Domnul nostru, când s'au dat aceștia bani.

U lasch vltó 7170 (=1662) Mesja Mart 9 dni.

Az Gheorghé Ursachi iscal.

Măricuța (pecețe mică, în ceară neagră).

Ileana (pecețe mai mare, ceară neagră).

Dumitrașco iscal.

(Original pe hârtie).

Acord. Rom. pach. LVII, doc. nr. 15.

7170 (=1662) Martie 12

Se oubonăi Saava arhiepiscop și mitropolit Suceavscăi, i Racovîț Cehan velicom logotet i Toma Catacozno vel dvornic dolneai zemli i Ilie Septelici vel dvornic vișnei zemli i Nicolai Racovîț hetman i pârcaľab Suceavscăi, i Alexandru Costin vel postelnic i Iurgachi vel spătar i Gligorie vel claușnic i Solomon vel vișternic i Miron Bucioc vel stolnic i Andronic biv vel postelnic i Andronache biv vel postelnic i Stamate Hioți biv vel postelnic i Gligorașco Hăbășescu biv vel ceașnic i Toderășco vel comis i Ionașco Talmaci biv vel comis i Neculai Buhuș vel me-delniciar i Toderășco Prăjescu vel clucer i Hrisoscul vel jgînciar i Stamatie vel sulger i Bejaň Gheuca vel pitar i Ionașco vel orăjnic i Ionașco Thea vel șetrar i Andronachi vel . . . i Postolachie Aga i Comăș Vtorii logotet i Alexandru vtori postelnic i Postolachie vtori spătar i Duca vtori viștarnic i Pătrașco tretie logotet i Costantin vtori stolnic i Băgdan vtori comis i Dumitrașco vtori jgînciar i Andoca biv pitar i Rotundul votri clucer i Costantin tretii pitar i Lambrino tretii postelnic i Ghinea tretii vișternic i Costantin Buhuș tretii jgîncier i Dumitrașco i Rugină i Veateș i in Dumitrașco Roșca i Ursul dvornii glotni, i Inii boleari i sine boleari i volnăi predni et dvor ego mlst. Scriem și mărturisim noi toți pentru datoriti răpșoafilor Radului ce-au fost stolnic mare și a lui Abăza sulgerului și a fraților săi, feciorii lui Gavril Hetman, nepoții lui Vasilie Vodă și a lui Gheorgie hetman; pre urma lor fiind aice de față numai Ursache Vameșul, ginerile lui Ghiorghe hetman și cu giupăneasa lui Linca și giupăneasa Măricuța, feattie lui Ghiorghe hetman, veare primare feciorilor lui Gavril hetman, viind toți datornicii cu zapise asupra lor, căci le-au fost rude și au zis că țin ei sate și moșii ce au rămas pre urma lor, altă nenică nu s'au aflat din avuția feciorilor lui Gavril hetmanul, ca să poată plăți datorita lor, nice au vrut ruda lor Ursachi Vameș cu giupăneasa sa și cumnata sa Măricuța, fetele lui Gheorghe hetman, să de banii sau ce vor avea să plătească acele datorii a feciorilor lui Gavril hetman și să-și ee ei satele, ruda și sămînța cum iaste obiceiul; ce fiind feciorii lui Gavril hetman și lor datorii, lui Ursachi Vameș și giupănesei sale și Măricuței fetei lui Gheorghe hetmanul, s'au luat din satele și din moșiile lor numai câte sate s'au pre-fut pentru datoria lor ce-au avut ei la răzășii, iară alte sate și moșii au lăsat ei de-au eșit toate la vânzare, hie cine să va afla să dea bani să cumpere ce satu-i va plăcea, dintru acele ocine, a feciorilor lui Gavril hetman, ca să poată plăti datoritiile.

Altau-sau și Domnul nostru Io Eustratie Dabița Voevod, Domnul țării Moldovei și au cumpărat dintr'acele moșii satul Bălăneștii cu alte părți de ocină din Băcești și din Vărtopiel, cu trei hăleștee și tot venitul și hotarul tot, și cu curți gata, cu pivnițe, cu beciuri pre temelie de piatră, ce iaste pre Valea Neagră în ținutul Neamțului, cari sat și părți de ocină și cu hăleștee au fost cumpăratăra lui Gavril hatman, de la tot săborul de la svinta mânăștire de la Râșca.

S'au tocmnit în de sine de le-au lucrat Gavril hetman un zid de piatră pe pregiurul mânăștirii Râșcâi, de cincizăci și cincide stănjâni și au cheluit acolea opt sute și cincizeci de lei bani de argint, tot bani gata, și încă peste acei bani au mai dat la svanta mânăștire zece lape bune. Iară svintei mânăștire au fost danie și miluire acel sat de la Dămien vișternicul și de la giupăneasa lui Nastasiea. Așifderă și nește părți de ocină din sat din Bilești și din Macsinești ce sântu lângă hotarul acelu sat Bălăneștii, care părți de Bilești au fost cumpăratăra lui Gavril hetman de la Vasile Rusul, ginerile fi Lioțesei și dela Scanteae diaconul și dela Selevăstru și de la Ștefan Coiștan (?) și de la alți răzăși. Iară părțile din Macsinești, iar au fost cumpăratăra lui Gavril hetman de la Ștefanie din partea Budel și de la Anna din partea lui Buscă. Care părți de ocină au umblat la hrană și la toată treaba cu satul Bălăneștii, și acum la vânzare s'au lipit și s'au prețuit la un loc cu Bălăneștii. Deci pre acela sat pre Bălănești, cu curți gata, cu pivniță, cu beciuri pre temelie de piatră, cu trei hăleștee și cu părți din Becești și din Vărtopiel cu tot hotarul, și acele părți din sat din Bilești și din Macsinești, ce sânt lângă hotarul Bălăneștilor, cumpăratăra toate lui Gavril hetman precum mai sus scrie, au dat Măria Sa Domnul nostru Ion Eustratie Dabița Voevod, împreună cu Doamna Măriei Sale Ecaterina, o mie și sase sute de lei de argint, bani gata, denaintea a noastră tuturor în mijlocul divanului, văzând cu ochii noștrii toți boiarii și alții cari s'au prilieft acolea.

Accea s'au dat la ruda lor Doamna Roxanda, fata lui Vasilie Vodă, pentru datorie ce au avut la feciorii lui Gavril hetman. Deci noi deac-am văzut precum au dat ș'au plătit Măria Sa Domnul nostru, împreună cu Doamna Măriei Sale acel banul toți deplin înaintea noastră 1800 lei băuți i bani gațai, întru mânăle oamnenilor Doamnei Roxandei, ce au trimes e aice pentru datoria lor, noi am făcut acest zapis scrisoare, ca să fie de credință, și zapisele ce-au avut Doamna Roxanda de datorie de la vrul ei, de la Radul stolnicul și de la Abăza, feciorii lui Gavril hetmanul, încă au venit pre mâna Domnu nostru, când s'au dat aceștea bani; așifderă și pentru uricele și dreasăile

sătului Blăneștilor și acelor părți de ocină din Becești și din Vartopiel cu acelea hălășteae și din Biliășești și din Mașinești, au trimis Maria Sa Domnu nostru, să se ea să să dea pre mâna Măriei Sale. Și alte nu s'au mai aflat nici unul din câte drease au avut Gavril hetmanul, ce numai ce s'au aflat un uric matca a toate satele lui Gavril hetman. Și dintr'acel uric s'au scos fîncoșu satului Blănești și a celor părți de ocină cu hălășteae, ce mai sus scrie, iar alte urice și drease așa au dat sama ru- denia lui Gavril hatman, c'au perit când au perit și feciorii lui Gavril hetman. Iar acest uric au fost dat mai dedemult la un că- lugaț de l'au amîstuit. Pentru aceea noi toți i-am făcut Măriei sale Domnului nostru acest zapis ca să fie de credință. Și pen- tru mai mare credință ne-am pus pecețile și am iscălit noi toți, cu mâinile noastre, cătră acest adevărat zapis.

Și eu **Apostol uricarul** am scris.

Pis u Iasoh vltu 7170 (=1662) Mart 12 dni
da s znaet.

Sava mitropolit Sucevskii.

○ (peceeta mitropoliei).

Racoviț Cehan vel logf.

az **Șepțilici** vel vornic

az **Nicolai Racoviț** vel hatman

az **Gligorie** vel ceasnic

az **Alexandru Costin**
vel postelnic.

Acad. Rom. pach. LVI doc. nr. 27.

VIII

7170 (=1662) Martie 20

Adecă eu Todosie, nepoata lui Pavăl, scriu și mărturisăsc cu cest adevărat zapis al meu, de nime silit nici asuprit, ci de a me bună voe am vândut a mea dreaptă danie și moșie și cumpărățuri din sat din Bahnă, ce este la ținutul Neamțului, cu tot vinutul ce să va alege pe acei șase pământuri; toate aceste care mai sus scriu le-am vândut cumnatului Gheorghie drept șese lei bătuț ca să-i fie dreaptă ocină și cumpărățura dumisale și cocoonilor dumisale și infr'această tocmeală s'au prileit moți (sic) oamnei bunii: anume Dumitrușcu Ploșniță de Arămești și Gligorie Boboc ot tam și Ștefan zet Ghiorgișie și Andonie sâu Ștefan ot Urzici și Gligori ot Bahnă connat lui Ghiorgișie.

Și pentru credința ne-am pos pecețile, degiții (sic) ca să țel de mari credință.

7170 (=1662) Mart 20

Todosăi

Dumitrușco Ploșniț

Gligori Boboc

Ștefan

Andoni sâu Ștefan

Negăt (?) ot Bahna

Orig. hârtie.

Acad. Rom. pach. XLIV doc. nr. 77.

IX

7170 (=1662) Aprilie 4

Io Evstrateie Dabișea Voevoda Biju mlst gspdră zemii Moldavscoi, dat-am cartea Domniei Meale rugătorilor noștrii egu- menului și a tot săborul de la svinta mânăstire de la Neamț, să fie tare și putearnici, cu cartea Domniei Meale, a ținea și a-și opri a lor dreaptă ocină și moșii ce au la Piscu, la margine, cari ocine le-au dat svintei mânăstiri Călinău (sic) spătarului și acuma Badea de Brailă să scoală și le opreaște moșia și zice că n'au treabă călugării, nice de a zăcea nu vor să le dee ei, nice vechii săi; pentru acee să-și fie călugării moșia și să țe de a zăcea din tot vinutul, căce ne-au arătat călugării și carte de rămas de la Ștefan Vodă pre Badea. Așlăderia la Ciofresți încă să ee de a zăcea; din Huțubești să nu să ameaștece la mo- șille mânăstirei și nime să nu cutează a ținea sau opri preste cartea Domniei Meale.

Saam gspdu veleal

U Ias vlt 7170 (=1662) Apr. 4

× **Gligori.**

Orig. hârtie, pecete în chinovar.

Archiv. Stat. București. M-rea Neamț, pach. XXVII, doc. nr. 7.

X

7170 (=1662) Aprilie 8

Io Evstrateie Dabișea Voevoda Bișeio mlstieio gspdrîo zemii Moldavscoi, adică Domnia Mea ni'am miostivit și am dat și am mlăuit pre boiarul nostru credincios și cinșit, Duca marele postelnic și pre giupăneasa dumisală] Nastasia, cu un sat anume Blăneștii pe Valea Neagră la ținutul Niamțului, cu curți ține, cu pivnițe de piatră și cu vechii și cu tot vinutul, împreună

și cu nește părți din Becești și din Vărtopiel ce sint lipite către acela sat, și cu trei hăleștee pre hotarul celui sat, ce acesta sat Bălănești, împreună și cu acele părți din Becești și din Vărtopiel, ne sint, Domniei Meale împreună cu Doamna Domniei Meale Caterina, dreaptă cumpărtură de la hotarul nostru de la Ursache Vamășu, gînerile lui Gheorghe hatmanul și de la giupănnea sa de la Ileana și de la sora ei, de la Măricuța, fetele lui Gheorghe hatmanul, nepoate de frate lui Gavril Hatmanul, vere primare lui Radu, ce au fost stolnic și lui Abăza ce au fost sulger, ficiilor lui Gavril hatmanul, cătoră tîmplăndu-i-se moarte amînduror, ce au avut ei, și ocne și alte toate au rămas pre mîinile acestora ce mai sus scriem, vere primare lor.

Așîderea și datoritiile ce au fost ei datori, încă au rămas asupra lor să le plătească; deci fiind-datoritiile foarte multe au scos satele lor la vînzare, pentru să plătească datoritiile. Unul dintre aceste sate fost-au și acesta sat Bălănești și cu aceale părți cu care Domnia Mea n'am neguțat cu dumnealor denăntea a tot sfatul Domniei Meale, pentru o mie șese sute de lei bătuți; și le-am dat aceștea bani, toți deplin dinaintea a toată adunarea divanului precum scrie și zapisul dummilor sai acestor vînzători.

Pentru aceia, acesta sat Bălănești și cu acelelalti părți ce scriem mai sus și cu tot vințul să fie boerimului nostru ce mai sus scriem, Ducei Postelnicul și giupănesei sale Nastasie, dreaptă ocină, danie și miluire în veci. Pentru aceia și după a noastră viață și Domnie, pe cine va aleage Dumnezău să fie Domn aceștii țări, ca să alibă și Dumniului a da și a întări pre această danie a noastră care ne este dreaptă cumpărtură pre bani gata. Iară să-s va ispiți cineva a rușai miluirea noastră, acela să fie neertat de Domnul Dumnezău ce au făcut cerul și pămîntul și de Precurata Matcă și de toți svinții și să alibă parte cu Iuda, cu Arie cu Dofan, cu Aviron, întru veci nesvârșit amîn.

Io Istratii Dabîjia Voevod.

U las let 7170 (=1662) Apr. 8

Orig. hârtie, pecete în ceară, căzută.

Acad. Rom., pach. LVII, doc. nr. 16.

XI

7170 (= 1662) Mai 3

Io Estrateie Dabîj voevod Bijuo mlstîio gpdă zemî Mol-davscoi, scriem Domnia Mea la boiarinul nostru credincios Nicolai

Buhuş, medemicariul, dămă-Ńii şire că s'au părt fată înaintea Domniei Meale rugătorii noştrii egumenii (sic) și tot săborul de la svita mănăstire de la Bistrița, cu rugătorii noştrii egumenul și tot săborul de la svita mănăstire de la Bisericanii, pentru nește bucăți de loc a svitelor mănăstire, zicînd rugătorii noştrii călugării de la Bistrița cum le-au călugării de la Bisericanii o bucată de loc de la hotarul Tătarșilor, în hotarul satului lor Vîntătorilor, și o bucată din hotarul Brășăușilor; iară rugătorii noştrii călugării de la Bisericanii așe au dat samă înaintea Domniei Meale, cum aceale bucăți sint din hotarul lor Vîntătorilor. Pîntr'aceia lucru Domnia Mea te-a ales pre dumneata să tocomești aceia lucru, deci să mergi acolo, să strîngi oameni buni, din sus și din gîos, pregiur, megiași și să socotești foarte pre diraptate, nemărui să nu îțătărești, care dîintru călugării n'or ave urice și direșă să spu hotarale lor în semne, precum vor scrie dirsesele acele, așa să hotărești și să stăpești; iară decăr hi urice ori alte direse bătrâne să scrie în sîmne, să căutați oameni buni bătrani, niči să fie din satile Bistrișenilor, niči din satile Bisericanilor, ce să fie oameni streini cari le vor ști acele hotară și precum vor mărturisă să e și brazdă în cap și mai apoi pre unde vor mărturisă și giure și deaca vor giura și vor înbla pe unde vor ști, hotarul cu brazda în cap, așa să tocomești și să stăpești să s șite ales cari pre unde vor ținea și din sus și din gîos.

Așîdere s'au mai jeluît Pietrenii cum le eu călugării de la Bisericanii o polană și o dumbravă din hotarul tîrgului, dintre Vadurî, iară rugătorii noştrii ce scriem mai sus așe au dat samă înaintea noastră, cum ace polană cu dumbrava, este lor danie și miluire de la Ștefan Vodă Tomșa și de la toți Domni ce au fost mai preurmă; deci și pentru aceștia să săcotești pre direse ce au, cum vor spune dirsesele călugărilor de dare și precum vor ști oameni buni c'au ținut, pre atăta să le alegi și să le stăpești despre Pietrenii și precum vei socoti și vei alia să faci și o scrisoare, să dai șire Domniei Meale.

Toe pișem. U las vlt. 1170 (=1662) Mai 3 dni.

Saam gspdnă veleal.

Racoviț vel logf. ucil

× Stratul.

Orig. hârtie cu pecete chinovar.

Arch. St. Buc. M-reia Bisericanii, pach. I, doc. nr. 35.

XII

7170 (=1662) Mai 18

Adecă eu Iorest egumenul și cu tot săborul de la svânta mânăstire de la Bistrița, facem știre cu cest zapis al nostru cum ne-am tocnit și ne-am împăcat cu egumenul și cu tot săborul de la svânta mânăstire de la Beserțani, pentru o părț[ă] ce-am avut noi, pentru hotarul Brașeuților și cu hotarii Beserțanilor dină Vânători, ca să fimem noi împreună cu dănsii pe unde I-au . . . și mai denainte. La câmpu începem din pățul Bocioaei, unde să împreună cu hotarul Boteșilor, unde este piatră, și de acolo este niște pământuri Trei Beteș și fac clin până într'o piatră; și de acolo într'o piatră veche, iar de acolo într'o movilă ce au pus piatră, iar de acolo, din piatră în piatră, până în muchea dealului în piatră, unde s'au tăiat nește pământuri de s'au făcut clin, iar de acolo drept peste ses până în muche dealului din gios de groap, în piatră și de acolo în fânurile Bistriței până la capitele pământului, iar în piatră, iar de acolo peste Bistrița în colmea Nișnei, unde I-au făcut doi boori, unde-i stejar și piatră, iar de acolo în drept în vale, peste poeni, în piatră la drum și de acolo iar piste poeni pe coasta Cernegurei, într'un dâmb, la un fag unde s'au făcut boor și s'au pus piatră; iar de acolo drept pe Cernegura sus în vârv, iar de acolo pe picior până în apa Calului, într'un fag și boor și la un boor într'un stălp lângă stâncă cea mare la straja cea de gios, pre apa Calui, să fimă împreună Vânătorii cu Brașeuții, pre rând cu săpătămăna; iar dela straja, pe Calul în sus până în poiana Mărtineștilor la un părau ce cade în Calul, ce să chiamă părau Izvorului Topliței, pe mișlocul poenei în sus pân în Toplița, iar de acolo iar pe mișlocul poeni până în fondu, pen pietri, iar din fondu poeni iar să porcedi pe apa Calului în sus, pân în gura Răutului și pe Răutu în sus pân în obcina Pinilor și de acolo pe obcină până în obarșie Angrăciei unde să..... cu hotarul trăgului și cu a Bistriței și cu a Vânătorilor; iar de acolo până în gora Domnișoarei iar de acolo pân în părau Cernegurei, unde cade în Domnișoara, iar de acolo pe părau Cernegurei până în colme, pe din sus de Cernegura la Brad, iar de acolo pre Bistrița, pre părau în capul Cetățunei, den sus unde cad în Bistrița, iar de acolo pe niște stăipi ce au pus Bannul, pre din sus de corte, iar de aci la câmp, pe hotarul cel bătrân a Tătărașilor cu a Vânătorilor. Și această tocmală s'au făcut dinaintea mea, dumisal lui Nicolai Buhus marle medelnicer, carle ni l'au dat Marla Sa Vod(ă) hotarnic, denaintea tăgoveșilor de Piatră, denaintea egumenului și a tot săborul de la Pângărați și denaintea

satului Dărmăneșilor, denaintea satului Măscoteștilor, satul Averești, satul Popcești, satul Ivănești, satul Botești, Roznovul, Vânătorii, Brașeuții, Călimanii, și mulți oameni buni, și pentru credință noi toții, călugării și cu egumenul, ne-am pos noi iscălturile și pecețile să s știe — iar despre aest zapise a noastre facem și deres domnești.

Vlt. 7170 (=1662) Mai 18.

(iscălturi și peceți)

Arh. St. Buc. Mânăstirea Bisericeani, pach. I, doc. nr. 36.
(copie Arh. St. Buc. necatologată).

XIII

7170 (=1662) Mai 22

Adică eu Vasile și cu frati mieu Dumitru, fiișori Todosei din Dobrești, nepoți lui Andrei Nemeșul, scriem și mărturisim cu acest zapis al nostru, cum noi de a noastră bună voe, de niște siliți niți impresurați, ne-am sculat și am vândut a noastră dreaptă ocină și moșie, partea noastră ce s'au ales la sat la Dusești la fânutul Neamțului, trei pământuri din partea unchiu nostru a lui Andrei Nemișul, cu tot locul și vințul ce va fi acelor pământuri, ce mai sus sânt scrisă, Dumnișoii visternicul celui mare, lui Iordachi, drept 3 ug. bani gata și bătuți; și ne-au pilit dumealui banii deplin întru manile noastre, cari mal sus sânt scrisi. Drept aceia ca să-i hie dumnișoii dreaptă ochul și moșie și cuconilor dumisali, neclătă în veci și ca s'alba Dumnealui a-s'face și dres domnesc. Și în tocmala noastră s'au timplat Andrei Nemișul și Vasile Bran și Vasili Rășpop și Ștefan Liciul și Ghirvasie Liciul din Dusești. Și pîntru mai mar[i] credință ne-am pus pecețile și iscălturile. Ca să-s știe.

Let. 7170 (=1662) Mai 22.

Iordachi Vistarnic, Ghirvasie Liciul, Andrei Liciul,
Ștefan Liciul, Az Eren Gilgorie.

Orig. hârtie. Acad. Rom. pach. LVI doc. nr. 28.

XIV

7170 (=1662) Iunie 14

Finerente Ermonah Ioli egumen i văs săbor ot staa moșastire Neamțu, adecă eu egumenul și cu toți frații, cu bătrâni eg timor, cu căți petrec în svânta mânăstire în Neamțu, noi

cu toți măturisim, cu acest zapis al nostru, precum am văndut noi, de bună voia noastră, lui Ionașco feciorul lui Vasile Brălici din Broșteni și a seasa parte din sat din Broșteani, partea de câtră răsărit, de bună voia noastră, de nime siliți nici asupriți; noi cu toată voia noastră, am văndut această parte de oină ce s'au fost de . . . . . mo . . . . ., rămoși lui și feciorilor du . . . . . drept . . . . . bani buni de argintu. Și atunci cându s'au făcut această tocmală a fost soborulul tot, cu tineri cu bătrâni, și cei mai mici. Deci pentru acela lucru să nu zică cineva că doară s'au făcut fără de voia săborului. Ce au fost întâi egumenul Ioil și Dosoftei bătrânul și Teofil și Ghenadie clesiarhul și Teofan și Ioachim și Gheleaste Condoc și Iarosin și cu Gheleaste Rus și Săvestian și Misail Panțul și Ghedeon și Veniamin și Simon și Iorest și Gherman și alții frați cu toți, că să nu mai avem în veci noi a răsumpăra dintru noi, au dintru frații ce ne vor hi după urma noastră, ce să fie lui dreptă cumpărătură în veci. Și pentru mai mare credință ne-am pus și pecețile, ca să să știe.

Vito 7170 (=1662) Iunie 14.

● (pecetea mănăstirii).

Orig. Acad. Rom. pach. 89 doc. nr. 117.

XV

7170 (=1662) Iulie 2

Io Estrateie Dabița Voevoda Bițio mstiiio gspdră zemli Moldavscoi, adecă s'au pârăt, de față înaintea Domniei Meale, rugători noștri egumenul și tot săborul de la svânta mănăstire de la Beseican, cu rugătorii noștri egumenul și tot săborul de la svânta mănăstire de la Bistrița, pentru nește bucați de loc a svintelor mănăstiri, zicând rugătorii noștri călugării de la Beseican, cum acele două bucați de loc sunt de la hotarul satului lor Vânătorilor, iară rugătorii noștri călugării de la Bistrița vor să le impresoare locul în hotarul Tătrășilor. Deci Domnia Mea nu i-am crezut nici pe unii, ci am ales și am trimis pre credincios boiarinul nostru Nicolai Butuș, marile medelnicariu, să murgă acolo și să socolească această lucru, foarte pre dreptate. Și deacă au mersu acolo, după învățătura noastră, au strâns oameni buni și bătrâni, de prin pregiur megiași și așa au socotit și au aflat cu ace oameni buni, foarte cu amănuntul de direse bătrâne, precum au dat Domnia Mea învățătură. Nu s'au aflat să spue în sâmmne ce numai ce scrie pre sate, iară nește direse ce s'au aflat făcute pre urmă, în sâmmne, s'au aflat făcute

pre adeosături; deci după cum au fost învățătura Domniei Mele, câteva direse s'au aflat că nu-s drepte, despre amândouă mănăstirile; s'au luat și s'au socotit cât loc au fost cu price și cu gălceavă; i-au tocmnit cu megiași; au lăsat și Vânătorii din cât au fănut până acum și au lăsat și Bistriceni, din cât vre să e de la Vânători. Și au pus stâlpi și buori și i-au împocăt și s'au ertat, ei în sine și i-au făcut zapise de la amândouă mănăstirile, unii altora, ca să nu mai părască, nici să mai albă price, ce să fie pre unde s'au tocmnit acmu aceste sâmmne, cu oameni buni. Iară câte semne și buori au fost făcut di mai înainte și ceta toți i-au tăiat, că au fost făcut fără de ispravă, de nește oameni neînțelegători și de nește Brânișteri, pentru vrajbă.

Iară hotarul așa s'au hotărât și s'au învoit (?). . . . . ei: înce-pându-să din pătrăul Boțoanei, din piatră, peste nește botae ce s'au făcut cline, iaralt piatră, iar de acolo într'o piatră veche; deaci iarăși într'o moviliț cu o piatră, deaci din piatră în piatră, până în muchia dealului, iarăși în piatră unde s'au tăiat trei pă-mânturi de s'au făcut cline; deacie preste șes, iarăș din piatră în piatră, până în muchia dealului, iarăși în piatră din gios de groapă; iară de acoloa drept peste șes, pre la capetie pământurilor, până în țărniurile Bistriței într'o piatră; iară de acolo drept în dealul Nișnei, în muche unde s'au făcut doi buori, în doi stejari; iară de acolo în vale în dreptul cestei poeni, în piatră la drum, și de acolo iară preste poeni, pre coastă Cernegurei, într'un dambu la o piatră unde s'au făcut buor, în nește fagi; iară de acolo drept în Cernegura sacă, în vărvu, iară de acolo pre picior până în apa Calul, la un fag unde s'au făcut buor, și într'o stâncă cu buor din gios de stâncea cea mare, a-proape de straja de gios; insă straja să fie împreună Vânătorii cu Brășeuții, pre rând cu săptămâna. Iară de va trebui straja și mai sus pre Calul, iarăși să albă a străjii depreună. Deci de acolo din straja de gios, pre apa Calului în sus, până în poiana Mărneștilor unde cade pătrăul Toplița în Calul; deaci pre pătrău în sus, până în Toplița, iară din Toplița pre mijlocul poenei, prin piêtre până în fundul poenei unde s'au pus piatră, iară de aci în sus iarăși pre apa Calului, până în gura Răutenului, unde cade în Calul; deaci pre pătrăul Răutenului în sus, până obchna Pnilor și deacolo până pre obcină, până în obârșie Augărcăei, unde să adună hotarul tărgului cu a Bistricenilor; și de acolo până în gura Domnișoarei, iar de acolo în pătrăul Cernegurei, unde cade în Domnișoara, deaci pre pătrăul Cernegurei, în culme pre din sus de Cernegura la Brad, deci spre Bistrița până în capul Cetățunei, din sus de pătrău, deci peste Bistrița la câmp, prene nește stâlpi ce au pus Bannul pre din sus de curte. De aci

la țarină pre hotarul bătrân a Tătărașilor și a Vânătorilor, pre unde au ținut de vac, până iarăși la locu unde s'au început, care mai sus scriem.

Acesta este tot hotarul satului Vânătorilor — precum ne-au arătat rugătorii noștri călugării de la Bisăricani și scrisoare măturie făcută de boiarul nostru Buhuş medelnicierul, dena-înte egumenului și a tot săborul de la svânta mănăstire de la Pângărați și denaînte târgoveșilor din Piatra și a mulți oameni buni.

Deci și Domnia Mea, împreună cu tot svatul nostru, încă am dat și am întărit svintei mănăstiri Bisericanilor, pre acest hotar, pre tot cât mai sus scrie, ca să-i fie de la noi diceapă o-cină și moște în veci, din tot locul, cu tot venitul și uric și în-tăritură neclătit și nerușit nici dănaoară în veci.

Saam gspd veleal

U Iasoh vltu 7170 (=1662) Mafra Iuli 2 dni.

Io Istrati Dabița Voevoda

× Stratul.

Orig. pecete căzută. Arhivele Stat. Buc. M-rea Bisericanii pach. I, doc. nr. 38.

XVI

7171 (=1662) Octomvrie 8

Io Eustratie Dabița Voevod Biu mlstiu gspdră zemli Moldavscoi, scriem Domnia Mea la toate slugile noastre, la zlotaiși și lecași și la tălorași și la gălbenaiși și la ortaiși și la alți dă-bilari, la toți căți veți îmbla cu toate slujbele Domniei Mele, la târg la Cotnari și la ocolul Cotnariului. Deacă veți vedea cartea Domniei Meale, iară voi toți ca să aveți a lăsa foarti în paci pre Ion vianul ce șade la crama svintei mănăstiri a lui Aron Vodă, de aice dela Iași. Nime întru nimică să nu-l învă-luiți, ce de toate să fie în pace, precum mai sus scrie, căci el nu iaste om de acoloa, de locul său, ce l'au adus rugătorii noștri călugării acoloa dela un taz al lor dela Giurov, ce iaste la fînutul Neamțului, și-s plăteaste el nevoile sale acolo la sat. Pentru acela și tu, șoluz, de acolo, de'n Cotnari, și voi părgari, și voi trăgoveți, întru nimica să nu-l învăluiți nici să-l amestecați la nemică cu trăgul, ci să fie în pace de toate, numai ca să albă el a păzi și a sluji ce va hi treaba vililor svintei mnsții. Iară cini-l

va învălui întru ceva, bine să știe că de mare certare va hi dela Domnia mea. Aceasta vă scriem; mtr'alt chip să nu faceți.

Saam gspdnă veleal

U Ias It. 7171 (=1662) Oct. 8

Io Istratie Dabița Voevoda

Și la zloții birului, când vor eși acoloa, să nu-l învăluiți întru nemică.

× Leaca.

Orig. hartie; pecete mică de ceară, căzută.
Acad. Rom. pach. LXXVII, doc. nr. 134.

XVII

7171 (=1662) Noemvrie 9

Io Eustratie Dabița Voevoda Biu mlstiu gspdra zemli Moldavscoi, scriem Domnia Mea la toți clucerii și la feciorii clucerilor, cari străngeți curechiu pre sama Domniei Meali, dămu-vă știre, deacă veți vedea cartea Domniei Meali, iar voi să aveți a-l lăsa în paci, de curechiu domnesc, satul Giurovul și Avereștii, car sate sântu la fînutul Neamțului a S-teii mănăstiri dela Aron Vodă, să fie de treabă mănăstirii. Aceasta vă scriem, mai mult val să nu faceți.

Saam gspdnă reci.

U Ias vlt 7171 (=1662) Noemv. 9

Io Istratie Dabița Voevoda.

Orig. hartie, pecete mică în ceară, căzută.
Acad. Rom. pach. LXXVII, doc. nr. 57.

XVIII

7171 (=1663) Ianuarie 8

Io Eustratie Dabița Voevod Biu mlstiu gspdră zemli Moldavscoi, scriem Domnia Mea la slugile noastre, la părcălabii de Neamț; dămu-vă știre că Domniei Meali s'au jăluit rugătorii noștri egumenul și cu tot săborul dela svânta mănăstire dela Bistrița, pre sat pre Vânători, zicând inaintea Domniei Meali că i-au hotărat boiarul nostru Nicolai Buhuş medelnicierul, niște poiane ci sânt împreună cu poianele lor și i-au și stăpînit; iară ei apol au mnsu, fără știrea călugărilor, de au intrat în poeniele mănăstirii pre hotar, de i-au costit fânul în țarla lor. Pentru acela deacă veți vedea cartea Domniei Meale, iară voi să socotiți di vreme

că au intrat ei de i-au costit fănul, fără știrea lor, iară voi nu mai să luați acel făn și să-l dați pre mâinile rugătorilor noștrii călugărilor, ci-s mai sus scriși. Toe pișen.
Saam gspdnă veleal.

U las vltō 7171 (=1663) Ghen. 8 dni.

× **Poian.**

Orig. hârtie, pecete în chinovar.

Arh. St. Buc. M-rea Bistrița, pach. 2, doc. nr. 35.

XIX

7171 (=1663) Ianuarie 8

Io Evstrateie Dabij Voevoda, Biju mlstiu gspdnă zemli Moldavscoi, dat-am cartea Domniei Meali rugătorilor noștrii egumenului și a tot soborului dela svinta mânăstire dela Bisericanii. Și pe cine vor trimite, să fie tari și puternic cu cartea Domniei Meali a oprî și a ținea o vie din Putna, dela Obrejești, care vie au fost a svintei mânăstiri și o au vândut Sărafiu călugăru, Condrei din Căpotești, drept 5 ug., fără știrea săborului. Pîntru' acesta să aibă ei a întoarce acei bani 5 ug. Condrei, și să e vie pri sama svintei mânăstiri și nime să nu cutează a ținea sau a oprî naintea cărții Domni meale. Inac ne budet.
Saam gpdină veleal.

U las vl. 7171 (=1663) Mesfa Ghenar 8 dni.

Orig. hârtie, pecete în tusc.

Arh. St. Buc. Mânăstirea Bisericanii, pach. 15, doc. nr. 42.

XX

7171 (=1663) Ianuarie 12

Io Evstrateie Dabijea Voevod Biju mlstio gpdnă zemli Moldavscoi, dat-am cartea Domniei meale rugătorului nostru egumenului și tot soborului dela Sf. mânăstire dela Bisericanii, ca să fie tari și puternici, cu cartea Domniei Meale, a-și ținea și a-și oprî pe a lor dreaptă ocină și moșie, dela Orbic, ce le-au ales și le-au hotărât Gheorghie Arapu, pe dirose ce au avut, tot locul, cu țarină și cu poeni și den pădure și cu tot venitul, ce le-au ales și le-au hotărât; nime să nu albă a să amesteca pre moșia noastră, iar de va avea cineva vr'o strămbătate, să vie de

față cu rugătorii noștrii, cari scrie Domniia mea mai sus, și mă-ș aducă și diroseă, ce vor avea să fie de față naintea.

Let 7171 (=1663) Ghenar 12

Copie. Arhiv. St. București. M-rea Bisericanii (neinventariat).

XXI

7171 (=1663) Iulie 18

Se ubomi Toma Catacozino vel dvornic dolnei zemli i Duca vel visternic i Neculai Buhuş vel stolnic i Meleştean Tăban vtōri şătrar i Costantin Căraçaş vtōri sulgeriu i Savin Şolmariu i Dumitru Roşca i Vasilie Scorici dvornic glōtni, scriem și mărturisim cu această scrisoare a noastră, cum au venit naintea noastră Gavril, feciorul lui Ștefan, nepotul Blagăi den Durnești ce sânt în țânutul Neamțului, de nime șlitt nici asuprit, ce de a lui bună voe, ne-au spus cum au avut o schimbătură cu dumnealui cu Iordachi spatariului cel mare, de au dat Gavril patru pământuri den sat den Durnești, cu tot locul, acele 4 pământuri dumisale lui Iordache spătariului, iar dumnealui Iordachi spătariului au dat lui Gavril patru pământuri den sat den den (sic) Dragomirești, cu tot locul acelor 4 pământuri. După acela, acum de linoavă au vândut Gavril, acele patru pământuri den Dragomirești lărăși dumisale lui Iordache spătariului celui mare, drept 10 lei bătuți și i-au făcut dumnealui foată plata deplin, cum mai sus scrie, 10 lei bătuți, denaintea noastră. Deci noi dacă am văzut de-a lor bună voe tocmaiă și deplin plată, noi încă am făcut, dumisal lui Iordachi spătariului celui mari, această adevărată mărturie, cum de acum înainte să-i hie dumisale dreaptă ocină și moșie, cum au fost și mai denainte vream. Pentru mai mare credință, noi tot, mai gios am iscălit pe această adevărată a noastră scrisoare. Să hie de credință.

U las vlt. 7171 (=1663) Iulii 18.

Toma, vornic iscal.

Neculai Buhuş vel stolnic

Meleştean Tăban şătrariul

Costantin Căraçaş sulgerul iscal

Duca visternic

Dumitru Roşca dvornic.

Vasili Scorici vornic

Orig. hârtie. Acad. Rom. pach. LVI, doc. nr. 30.

XXII

7171 (=1663) August 13

O mărturie a părcălabilor de Neamț, cu arătare că le-au adus călugării de la Hangu, cartea Vornicului Toma, ca să meargă să socotească o moșie ce are împreună cu Vasile Cârlig și alți răzăși ai lor și anume o poiană numită Almașul.

Deci au strâns oameni buni și megieși : popa Grigori și alții de Mănăști, Ioan Vornicul și Matei din Bălțătești, Ionasco, Vasile Dureleul și alții, din Gândăoani și Gavril Crochi, Spiridon și Irim din Crităoani ; și mergând la zi însemnată, acei răzăși n'au venit și așa au socotit cu acești oameni și au găsit sămniți cele bătrâni stricați, umbilând acei oameni fără de ispravă. După care călugării au mai lăsat din poeni, cum au mărturisit oamenii cei buni și au pus părcălabia și bour, unul deasupra, unul în vale, în dreptul locului.

7171 (=1663) Aug. 13

Arh. St. Iași. Cond. de Anaf. 148, foata 34-34 v.

XXIII

7172 (=1664) Ianuarie 20

Io Evstratie Dabița Voevoda Biju mlst gospdără zemli Moldovoscoi, scriem Domnia Mea la slugile noastre, la cămănari și la beznănari den târgu den Neamțu, dămu-v ștife, dacă vei (sic) vedea cartea Domniei Meale, iar voi să aveți a lăsa în paci o cărciumă mare ce iaste a sfintei mânăstiri Agapi, să fie în paci de camână mari și de camână mică și de beznăn, pentru căci Domnia Mea n'am mllostivit și o am ertat să fie la sfânta mânăstire de lunănări și de tămăe, precum au fost și la alți Domni ce au fost înainte de noi, așe să hie și la Domnia Mea, iar ceni va învălui peste cartea Domniei Meali, bine să știe că va fi de mari certari. Aceasta scriem Domnia Mea. Inac ne budet.

Saam gospdină veleai.

U las vl. 7172 (=1664) Ghenar 20

(Adaos) „Inșă o pihniță ce-și va face deacmu înainte să fie în pace“.

Io Istratie Dabița Voevod.

Orig. hărție, pecete mică în ceară, căzută.

Arh. St. Buc. M-rea Agapia, pach. 1, doc. nr. 9.

XXIV

7172 (=1664) Februarie 8

Adică noi, Icaș și cu soră mea Ștefănița, feciorii lui Ionif Dost, din sat din Neaș, și nepoata noastră Nastasie, fata lui Vasile, feciorul lui Ionif Dost, nepoții lui Ioan Dost, scriem și mărturisim cu acest zapis al nostru, cum noi de bună voe noastră, de mine nevoiți, noi asupriți, am vândut a noastră ocină și moșie, din sat din Lucași, ce să chiamă la Movila Lucașului, înșă den partea nemisască, ce iaste la ținutul Niamțului, din vatra satului, doăsprezece prăjini și prăjina câte di trei stănjani, în sălște satului, de curmezisul cu optăsprezece pământuri, în țarană și den câmpu și den fânață și den poeni și den loc de prisăci și dintr'ap și din tot venitul cât să va alegi pre această parti; această parti o am vândut dumsale lui Stamati marile postelnic și giupănesei sale Tădosicăi, drept doazeci și șapte zlofi bătuți și ne-au plătit dumealui toți banii deplin, cât mai sus scote, 27 zlofi bătuți, dinaintea dumlilor sali Mihalasco Bel-diman, vornic de poartă și Costantin Bantăș și Costantin Buhăș biv jignicer și Dumitru din Boziani — din partea Hăbășescului și Gavril Mierău din Mărgineni și Vasile Hoștea din Jidești și Sava fratle nostru lui Ionif Dost și Toader din Boziani, ai Mihăleşă și mulți oameni buni, megiashi de prin pregiur. Pentru mai mare credință ne-am pus pecetile și acești boiari martori iscălit-au; și pre acesta zapis să albă a-ș face dumealui și dresă domnești. Și eu Apostul uricariul am scris.

U las 7172 (=1664) Fevr. 8.

Acad. Rom. pach. XLIV, doc. nr. 102.

XXV

7173 (=1664) Septemvrie 5

Io Evstratie Dabița Vvod bjei mlstiu gospdără zemli Moldovoscoi, adecă au venit înaintea noastră și înaintea boerlor noștri moldoveni, a mari și a mici, rugătorii noștri igumenul și cu tot soborul de la sfânta mânăstire de la Agapia și au cerut de la noi, lor, hotarnici, ca să le hotărăscă o bucată de loc din Braniștea Domniei Meale, unde au ei și prisacă, pe Vălen Comarnei, care bucată de loc iaste lor danie sfintei mânăstiri de la popa Ursul, din târg din Iași, ce au fost preot domnesc, precum ne-au arătat și uric de întăritură de la Irinia Moghila Voda și dela Ștefan Vodlă, pre acea bucată de loc. Deci le-am scris cartea Domniei Meale, la oameni buni și am dat

Invățătură boerinelui nostru credincios și cinstit, Nicolai Buhuș, logofătul cel mari, de au trimes pre sluga sa, pre Boldescu, de au socotit acel loc cu oameni buni. Hotarul acestui loc să începi din prisaca bătrânului, pre vârful dealului, până în locul călugărilor de la Socola, de acolo vale în gios, până în nește răpoare, și din răpoare la deal până în pădure și pre sapt margine, până în drumul rătund și pe drum la vale până în Macra și de acolo pe vârful Stâncușoarei, din sămne în sămne, până în crușișă și de acolo drept la vale intru un ștejar cu bour, și de acolo drept prin pădure la prisacă. Atăta iaste tot hotarul acestui bucată de loc pe valea Comarnii, cu loc de arat și cu poeni și cu fanat și cu tot venitul, ca să fie și dela Domnia Mea, sfinței mănăstirii Agapiei, danie și miluire și uric și întăritură, despre toate părțile, precum mai sus scriem, în semne, neclătit și nerușăit, nici odinioară în veci și alt nime să nu să amestece, pread sim liston nșimi gspdini.

Ot Iasoh vit 7173 (=1664) Mășta Sept. 5 dni.

Neculai Buhuș vel. log. × **Stratul Rugină**

Copie. Acad. Rom. pach. XI, doc. nr. 36.

Notă. Data a fost citită greșit de cel care a transcris documentul. Cum Neculai Buhuș e mare logofăt numai din *Ianuarie 1665* înainte, documentul a fost emis în 1665, foarte probabil la 5 Septembrie, câteva zile înainte de moartea Domnului.

XXVI

7173 (=1665) Ianuarie 11

Io Evstratie Dabița Voevoda biju mlștu gpdă zemi Moldavscoi, adecă au vent înaintea noastră și înainte a lor noștrii moldoveneghi boiari, a mari și a mici, Isaac șoltuzul și popa Pătrașco și popa Ionașco și popa Ștefan Covrig și Nicoadă Diaconul și Simion Diaconul și Vasilachi și Andrei și Dumitrașco Curtu și Simion Curtu și Costin și Costantin Pirță și Drăgoiu și Costantin Nopotă și Tudosie Munteanu și Ionță a Ghidului și Ștefan Găucă și D-tru Ghemge și Gavril și Dumitrașco Mănzul și Velichi și Ionașco Dicul și Toderășco Hanco și Ion Popescul și alți târgoveți bătrâni și tineri din târg din Piatră. De a lor bună voce, de mine nevoiți nici asupriți, au vândut o dumbravă, din hotarul târgului, ce este între Vaduri, carea dintru întâi au fost danie sfinței mănăstiri Bisericanilor de la Barnovskî Vodă, iară mai apoi s'au schimbă târgoveți și iarăși o au luat cu păț de la călugări. Iară acnu avându noi și fara noastră multă asupreală

despre Turci ș'am mârșu în oaste în Tara nemțască, scos-am toată tara la oaste, pus-am Domnia Mea și pre acești târgoveți, den târgu den Piatră, se a facă oameni de oaste, să meargă în treaba cinstului împărat. Deci târgoveți neavând altă putare și prilje de chețială ca acela, s'au sculat cu toț târgoveți și iarăși au vândut acea braniște rugătorilor noștri călugărilor de la svânta mănăstire de la Bisericanii, dreptu o sută di lei bătuți, care bani, leul bătuț imbla atuncea patru lei de bani proști și l'au plătit acești bani 100 de lei, depin, intru mămule târgoveților de s'au mântuit și ei de acea oaste; care braniște o au hotărât boiarinul nostru cinstit și credincios Nicolai Buhuș, ce au fost atunce (loc rămas nescris în doc)... iară acnu iaste logf. mare; numai să n'albă treabă călugării de la Bisericanii cu o curătură a popei lui Ionașco despre gura Săcului; și alte zapisă ce ar avea târgoveți pre aceste braniști încă să le dea pre mâna călugărilor, iară cândva, într'o vreme, de ar mai scoate târgoveți nescari direasă pre acea braniște să nu să mai crează, ci să să el și să să dea pre mâna călugărilor. Pentru acela și Domnia Mea, împreună cu tot svatul nostru, văzând dintru întâi ace braniște, danie de la alți Domni, mai denaint, Beserecanilor și acnu târgoveți au și vândut, și de la Domnia Mea încă am dat și am întărit sfinței mănăstiri Bisericanilor pre acea dumbravă, precum au hotărât boiarinul nostru Buhuș logofătul, ce să le fie și de la Domnia Mea dreaptă și danie și cumpărătură și uric și întăritură, neclătit și nerușăit nici dândoară în veci. Și alți nime să nu-s amestece preste cartea noastră.

Saam gpdnă vealei.

U Ias vi. 7173 (=1665) Mășta Gen. 11 dni.

Nicolai Buhuș vel log. iscal.

× **Strătuțai**

Arh. St. Buc. M-rea Bisericanii, pach. 12 doc. nr. 55.

XXVII

7173 (=1665) Martie 12

Io Evstratie Dabița Voevoda biju mlștu gpdă zemi Moldavscoi, dat-am cartea domniei mele rugătorilor noștri egumenului și a tot săborul de la svânta mănăstire de la Bisericanii, pre acela ca să fie tari și puternici, cu cartea domniei mele, a mine și a opri a lor drepte ocine și moși, nește delințe ce au el la trîg la Piatră, între Vaduri, ce le sîntu lor cumpărături de la boiari de Mărăței, ce sânt pre lângă hotarul Bistricenilor, pre unde au hotărât și au stălpit cinstit și credincios boerinelui

domniei meale Neculai Buhuş, marele logofăt, când au fost medinicer mare. Şi loveşte hotarul pe din gios polana ce este iarăşi a mănăstirei a Bisericanilor, care au fost curăţături popel lui Covrig şi între alţi răzăşi într'aceast poiană.

Pentru acela ca să abă călugării de la Bisericani a-ş tinea hotarul şi alte ocine şi moşii, pre unde au hotărât boiarul nostru ce mai sus scriem, şi au pus sămne şi nime să nu curteaze peste cartea domniei meale a intra peste hotar.

Iar cine va intra într'acei ocini, ce mai sus scriem, peste cartea domniei meali, bine să ştie că de mare certare va fi de la domnia mea. Toe pisem gpdstvami, inac ne budet.

U lasoh 7173 (=1665) Msta Mart 12 din.
Ot lasoh 7173 (=1665) Msta Mart 12 din.

Buhuş vel logofet ucil i iscal. X **Enachie**

Orig. hartie — pecete în tus — (pe aceeaşi coală şi copie), Arh. St. Bucureşti, m-rea Bisericani pach. 12, doc. nr. 56.

XXVIII

7173 (=1665) Aprilie 20

Zapis de la Marica femeia Mărzei şi alţi, cari vând giună-tate de bătrân din Mânăleşti şi două părţi din altă giunătată de bătrân, lui Constantin Arapu.

7173 (1665) April 20.

Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1788, op. 2039, dos. 241, foaia 210.

XXIX

7174 (=1665) Septembrie 8

Se ubomi Toma Catacozino vel dvornic niinei zemli i Solomon Bărlădeanu vel dvornic vişnei zemli i Nicolae Răcoviţă hetman i părălab Suceavski i Stamatie vel postelnic i Toderasco Iordachie vel spătar i Gligorie vel ceasnic i Duca vel visternic i Toader Pălădie vel stolnic i Miron Cosiin vel comis, scriem şi dăm ştite cumn au avut pătră înaintea Măriei Sale lui Vodă şi înaintea svratului Măriei Sale, Cărste şi Vasilie, feciorii Făureascăi, cu dumnealui Toderasco Prăşescu, ce au fost clucer, pentru neşte părţi de ocină din sat din Popşeşti, în ţânutul Neamtului, zicând Cărste şi Vasilie cum au şi ei moşte cumpăratură acolea în sat în Popşeşti şi le impresară părţile Toderasco Prăşescu; şi ne-au arătat şi neşte zapisiă cumn au cumpărat moşii lor neşte părţi de ocine acolea în sat; iară dumnealui Toderasco Prăşescu așa au dat samă înaintea a tot svatului Măriei Sale lui Vodă, cumn acele părţi de ocină a lor le-au cumpărat Gheorghe Başotă, ce-au fost visternic şi frate său

Iuraşco Başotă hatmanul, de la Ionaşco feciorul a i Dochiei, nepotul lui Simion, şe de la Nistor şi de la sora lui Grozava, feciorii Nedelei, nepoţii Odochiei, toate părţile lor; iară cându au fost în zilele lui Vasilie Vodă s'au părat Cătrea (?) şi Grozava Făurească şi Nedelea, din care sănt Cărstea şi Vasilie, cu nime eu Toma Catacozino vornicul, ce atunci am fost stolnic mare şi cu Nastasie, giupăneasa lui Gheorghe Başotă, pentru aceste părţi de ocină şi iarăşi au rămas Cătrea şi Grozava Făureasca şi Nedelea, dinaintea lui Vesilie Vod şi din toat legea ţării, precum au arătat şi ispisoc de pătră şi de herăe de la Vasilie Vodă, deci şi Măria Sa Vod. şi cu tot svatul Măriei Sale, văzând că şi dinaintea lui Vasilie Vod au rămas pre părinţii acestora, acmu încă au dat rămas pe Cărstea şi pre Vasilie din toată legea ţării, iară dumnealui Toderasco Prăşescu s'au îndreptat. De acmu înainte aceste părţi de ocină să-i fie dumisale moşte şi cumpărătură în vecl; şi pentru credinţă noi cu toţi am iscălit şi eu Strătuat am scris ca să-s ştie.

(urmează iscăliturile)

U las 7174 (1665) Sept. 8 dni.

Arh. St. Buc. m-rea Bisericani pach. 11.

XXX

7173 (=1664) în 8 zile.

Io Evstrateie Dabişea Voevoda Bjiho mliştiio gpdă zemli Moldavscoi, scriem Domnia Mea la toate slugile Domni Meali, caţi veţi îmbla cu toate slujbele Domni Meale la ţinutul Covurluhului, dăm-vă ştite deca veţi vedea cartea Domniei Meale, iar vol toţi ca să aveţi a lăsa în paci doi oameni de altă ţară: Muntănească sau Sârbi, sau fie ce limbă vor fi, cari oameni va afla rugătorul nostru egumenul de la svânta mănăstire de la Bistriţa să-i aşeeze la neşti vii ce sint la hotarul svintei mănăstiri la Măteşti. Nime întru nemică să nu-i învâluiască, pentru caci Domnia Me m'am mlstvit şi i-am ertat de zloşti şi de graboni şi de taleri şi de daşie fărănească şi slugni şi de liş şi de cul de olac şi de podvozi şi alte angării şi dări de toate ciltie sint pre alţi mişei în ţara Domniei Meale, numai ca să le fie grl... a sluji ce va fi treaba svintei mănăstiri, iar cine să va lapdi să învâluiască, bine să ştie că de mare certare va fi de la Domnia Mea.

Toe pisem; inac ne budet.

Sam rşpdnă veeleal. U. las lt. 7173 (1664-5) 8 dna.

Orig. hartie, pecete mică în ceară.

Arh. St. Buc. m-rea Bistriţa, pach. 12 doc. nr. 6.

A.

Abăza Nicolae „ce au fost sulger”, fecior lui Gavril hatmanul fratele lui Vasile Lupul (3, 4, 6, 7, 10)¹⁾. A fost al doilea sulger în domnia vărului său Ștefan Vodă Lupu. Deși mare latifundiar, moare plin de datorii și în sărăcie, puțin înainte de 15 Sept. 1661. Vară-sa „Măricuța Vămășoala”, arată într'un zapis „cum i s'a s'au tămplat moartea și cum au murit pre mâna noastră și la moartea lui, bani de cheltuiat, nu i s'au aliat”. Ca să-l poată înmormânta a fost nevoită să vândă satul Bărgăoanii lui Gorovel log. și Ilie Pleșca (*Ghibănescu, Surele*, XXII, pag. 7-8). Biografia lui Nicolae Abăza a fost tratată în *monografia*, scrisă în colaborare cu C. I. Andreescu, despre „*Domnia lui Ștefan Lupu*”, la capitolul „Dregătorii țării”.

Așapia, mânăstire (3, 4, 23, 25). Pe locul vechii mânăstiri dela sfârșitul sec. al XVI-lea, Gavril hatmanul, fratele lui Vasile Lupu, a zidit o mânăstire nouă. Incepută la 16 Iulie 1642, era terminată la 3 Septembrie 1651 (Pisania în *lăfînirile*: Slavianskia i Ruskia rukopisi rumunskih bibliotek, Sanktpetersburg, 1905, pag. 2). Pentru hotărnicia locului mânăstirei și diferitele proceese de stăpânire vezi *Ghib. Surele*, II p. 370-80 și *Ispisoace*... III, II, p.p. 1-3 și 134-5). Vezi de asemenea și note în C.

1) Citrele din paranteze, de lângă nume, arată numărul documentului din publicația de față.

A. *Stoide* și *Const. Turcu*: Documente și regeste din ținutul Neamțului [sec. XVIII] p. 30.

Alexandru vtorî postelnic (7). Alexandru e feciorul lui Romani viștieric.

Almașul, poiană și apă (22). Vezi și *Const. A. Stoide* și *Const. Turcu*, Documente și regeste din ținutul Neamț [sec. al XVII-lea] p. 30 — nota.

Andocea biv pitar (7). A fost pitar al doilea în domnia lui Ștefan Lupu. C. I. Andreescu și C. A. Stoide l. cit.

Andonie sin Ștefan ot Urzici (8).

Andrei (23) **nemeșul** (13). Andrei Nemeșul se întâlnește adesea în doc. nemeșe din a doua jumătate a sec. al XVII-lea, ca marior (*Iorga*, St. și Doc. V p. 24, nota 1, doc. din 14 Mai 1651; și *Ghib. Isp.* III, I, p. 173, doc. din Aprilie 1661).

Anna (6, 7).

Apostol, uricar. (24). E cunoscutul Apostol uricar, care scrie acte în domniile lui Ștefan Lupu și Eustratie Dabija. Uneori iscălește și Apostol Teocui. A copiat și mss. cu conținut religios.

Apostolachi, al doilea spatari (4). Iși spune și Postolochi al doilea spatari (7). E Apostol Miliescu.

Aprozi (1), **Arapu Costandin** (28), **Gheorghie** (20). Costandin Arapul era

la 23 Iulie 1670, părcalab de Neamț (*Iorga*, St. și Doc. VII, p. 275); pentru cariera lui, vezi C. A. Stoide și *Const. Turcu*, Doc. și Regeste... (secl. XVII), nota de la p. 30-31. Pentru Gheorghie Arapu, *aezișii*, Doc. și Regeste (secl. XVI, XVII, XVIII), nota de la p. 39.

Arămești, sat (8).

Aron Vodă, mânăstire în „țarina Iașilor” (1, 16, 17).

Averești, fost sat în ținutul Neamț (1, 12, 17) azi „loc în Girov”, Neamț, „pe Cracău”. (C. A. Stoide și C. Turcu, Doc. și Regeste... secl. XVI, XVII, XVIII, nota dela p. 39). O moară în Averești „ce este supt ascultarea tărugului Pietrei”, dăduse Simion Vodă Movilă mânăstirii Bisericii (C. A. Stoide, *Contribuții la istoricul mânăstirii Bisericii*, p. 12, doc. 1 și p. 13 doc. 5, 6). Privilegiu au acordat mânăstirii pentru aceste sate: Ștefan V. Tomșea la 19 August 1622 (*I. Blanu*, Doc. Românăști, partea I, p. 75, doc. 84); apoi la 30 August același an (*op. cit.* p. 75, doc. 85); Radu Mihnea, la 15 Noemvrie 1624 (*Ibidem* p. 96-7, doc. 107) și la 7 Ianuarie 1625 (*Ibidem* p. 98, doc. 109); Miron Barnovski la 23 Martie 1626 și 24 Martie același an (*I. cit.* p. 118, 120, doc. 134, 135).

B.

Badea, de Brăila (9). Pentru acest Badea de Brăila—*Iorga*: St. și Doc. VII, p. 371. El dă o mărturie împreună cu părcălabii de Galați, pentru un Zamfir Armașu.

Bahna, sat în ținutul Neamțului (8).

Baniăș Costantin (24). Se întâlnește ca hotaric. La 17 Iulie 1670 Gheorghie Duca îl însăcreha să hotărască într'o pricină de pământ a lui Alexa Arapul, vornicul de casa Domnului, și călugării dela Bistrița. E tot fără titlu de dregător. I se spune numai „sluga noastră” (Isp. III, II, p. 122-3).

Banul, (12, 15).

Barnovski Vodă, (26).

Basotă Gheorghie fost vist.

(29). Iurasco hatmanul (29).

Bălănești, sat în ținutul Neamțului (6, 7, 10).

Bălătești, sat în ținutul Neamțului (22).

Bărlădeanu Solomon vel vist. (4, 7, 29). Cariera publică a lui Bărlădeanu a fost tratată în (C. I. Andreescu și C. A. Stoide, „Domnia lui Ștefan Lupu, capitolul „Colaboratorii”).

Becești, sat în ținutul Neamțului 6, 7, 10).

Beldiman Mihăișco, vornic de poartă (24).

Bisericii, mânăstire (11, 12, 15, 19, 20, 26, 27); Vezi C. A. Stoide, contribuții la istoricul mânăstirei Bisericii.

Bezmănarî, (24).

Bilești, sat la „hotarul Bălaneștilor”, ținutul Neamțului (6, 7).

Bistrița, mânăstire (11, 12, 15, 18, 30).

Blaga (22).

Boboc, Gligorie (8).

Bocioaei, pățul (12; la 15

Bofoaei).

Bogdan, vtorî comis (7).

- Boldescul** „sluga” logofătului Neculai Buhuș (25).
- Boteghi**, sat (12).
- Bozieni**, sat în ținutul Neamțului (12). Vezi *C. A. Stoide* și *C. Turcu*, Doc. și Regeste... (Secolele XVI, XVII, XVIII), p. 39.
- Brad**, loc în țin. Neamțului (12).
- Bran**, Vasile (13).
- Brășăuți**, sat în ținutul Neamțului (11, 12, 15).
- Brălici**, Vasile din Broșteni (14).
- Broșteni**, sat în ținutul Neamțului (14).
- Bucioc Miron**, vel stolnic (4, 7). Vezi *(C. I. Andreescu și C. A. Stoide)*, loc. cit.
- Buchean**, (6).
- Buda**, (6, 7).
- Buhuș Constantin**, trei jîg-nier (7); biv jîgnicer (24). A fost probabil frate depe tată cu Neculai, Alexandru și *Lupașcu Buhuș*; se întâlnește încă din Iulie 1651 într'o măturie când iscollește simplu „Constantin Buhuș” (*Iorga*, St. și Doc. V p. 30-1). În Martie 1662 e trei jîgnicer (7); dar încă la începutul lui Februarie 1664 el era eșit din slujbă (24). Tot ca biv. jîgnicer se întâlnește și prin Mai 1668 (*Iorga*, St. și Doc. VI p. 40).
- Buhuș Neculai**, vel medelnic (4, 7, 11, 12, 15, 18), vel stolnic (27), vel log. (25, 26, 27). A se vedea, *C. I. Andreescu și C. A. Stoide*, op. cit.
- Buscă**, (7).
- C.**
- Calului**, părau (12).
- Carcuș Constantin**, vtori sulger (21).
- Cantacuzino Toma**, mare dvornic al țării de jos (4, 7, 21, 22, 29). Pentru biografia lui vezi *C. I. Andreescu și C. A. Stoide*, op. cit.
- Cantacuzino Iordache** vel spătar, (4, 5, 7, 21), vel visier. (13). Vezi același.
- Cantacuzino Toderașco** vel spătar, e fiul lui Iordachi.
- Caterina** Doamna lui Eustratie Dabița (10) și Ecaterina, (6, 7).
- Călimani**, sat (12).
- Cămănari**, (23).
- Căpotești**, (19).
- Cărlig Vasile**, (22).
- Cârste**, feciorul Făureascăi (29).
- Cârstea**, diaconul (6).
- Cernegura**, muntele și părau (12, 15).
- Cetățuia**, (12, 15).
- Ciofresți** (9).
- Clănău**, spătar (9).
- Comarnet**, valea (25).
- Condrea** din Căpotești (19).
- Contăș**, vtori log. (4, 7).
- Costin** (27).
- Costin Alexandru** vel post-tehnic (4, 7). E fiul lui Costin hatmanul și fratele cronicarului Miron. Se întâlnește ca mare post-tehnic în documentele din: 22 Ianuarie 1662 (doc. 4), 26 Februarie 1662 (*V. A. Ureche*, Biserica din Cetatea Neamțului, An. Ac. Rom. Tom. XI, seria I. Mem. Sect. Ist. p. 147-8).
- Costin Miron**, vel comis (29).
- Costantin**, trei pitar (7) vtori stolnic (7).
- Cotnari** (16).
- Covurlui**, ținut (30).
- Covrig Ștefan**, popă din Piatra (26, 27). Măturiseste și într'un

- zapis de cumpărătură a lui Iordache Cantacuzino, la 26 Aprilie 1661 (*Iorga*, St. și Doc V, p. 34) și într'o cumpărătură a Bisericănilor din 10 Noemvrie 1655 (*Hasdeu*, Arh. Ist. I. 1-a p. 95).
- Crachi Gavril**, (22).
- Cricăoani**, pentru Crăcăoani, sat în ținutul Neamț, (22).
- Croitoru Ștefan**, (6, 7).
- Curtu**, Dumitrașco și Simton (26).
- D.**
- Dabița Eustratie**, (1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 25, 26, 27, 30).
- Damian**, vist. (6, 7). Vistier al treilea în domnia lui Ieremia Movila.
- Dărmănești**, sat în ținutul Neamț (12).
- Deșugăbinari** (1).
- Dicul**, Ionașco (26).
- Dobresți**, (13).
- Domnișoarei**, gura (12, 15).
- Dosoftei bătrănu** (14).
- Dragomirești** sat în ținutul Neamț, (27).
- Drăgoiu**, (26).
- Dost**, Ionți, (24).
- Duca**, vtori visier (4, 7) mare postelnic (10), mare visier (21, 29).
- Durnești**, sat în ținutul Neamțului (21).
- Dumitrașco** vtori jîgnicer, (7).
- Dumitrașcu** vornic de gloată, în dregătorie pe Dumitrașco Roșca și Rugină; mai târziu și pe Toader Vetreș și Ursul (doc. citate).
- Dumitru**, din Bozieni (24).
- Dumitru**, (13).
- Duraleu Vasile**, (22).
- Dusești**, sat în ținutul Neamțului (13).
- E.**
- Egumenul**, de Agapia (3), de Bistrița, (11); de Neamț (9).
- Enache**, uricar (27).
- Epotești**, sat la ținutul Sucevel (3, 4). Într'un doc. din 17 August 1586 numele satului e trecut *Hipotești* (*T. Balan*, Doc. Bucovinene I, p. 94). Într'un doc. din 20 Mai 1665 se amintesc „Costantin și Todorașco” fiil lui Dumitrașco de Epotești. (*Ghib. Isp. III. 2-a p. 18-19*).
- G.**
- Gavril** (27).
- Gavril**, feciorul lui Ștefan, nepotul Blagăi (21).
- Gavril** hatman (6, 7, 10). Fratele lui Vasile Lupu.
- Găucă Ștefan** (26).
- Gheleon** (14).
- Ghelasie** (14).
- Ghenadie** chiriarhul (14).
- Ghenche Dumitru** (26).
- Gherman** (14).
- Ghencă Bejan** vel pitar (7). E fiul lui Dumitru Ghencă vornic de poartă prin 1635-6 (*Iorga*, St. și Doc. V. p. 29).
- Gheorghe** (8).
- Gheorghe** hatmanul (7, 10). E fratele lui Vasile Lupu.
- Ghindăoani**, sat în ținutul Neamțului (1, 16, 17).
- Ghinea** trei visternic (7).
- Ghirovu**, sat în ținutul Neamțului (1, 16, 17).

- Gligorie** ot Bahna (8).
Gligorie erou (13) și Grigori popa (22).
Gligorie uricar (9).
Gligorie vel ceșniț (4, 7, 29).
Globnici de Neamț (1).
Grozava (29).
- H.**
Hangu, călugării de... (22).
Hănco Toderașco (26).
Hăbășescu (25) Grigori fost mare paharnic. Pentru biografia lui: *C. I. Andreescu* și *C. A. Stoida* op. cit.
Hiofi (7) vezi și *Stamatii biv* vel postelnic (7).
Hostea Vasile (24).
Hrisoscul vel jignicer (7).
Hulubești, (9).
- I.**
Iarosin, (14).
Iași, (1, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 30).
Irima, (22).
Ileana, giupâneasa lui Ursachi Vameș, fiica lui Gheorghe hatm. (10); se întăleşte și cu numele de Ilinca (5, 7).
Ioli, egumen de Neamț (14).
Iucașul, movila (24) și Icaș. **Ioachim**, (14).
Ioan vornicul (22).
Ionașco, (14, 22).
Ionașco, „feciorul a i Dochiei” (29).
Ionașco, popa (26).
Ionașco, vel orăinic (4, 7)
Ionit a Giudelui (26).
Iorest, (14).
Iorest, egumen de Bistrița (12).
Isac, șoltuzul de Piatra (26).
 Se întăleşte ca șoltuz încă din
- Noemvrie 1650 (*Haideu*, Arh. Istorică, I, 1-a p. 95).
Ivăneshi, sat în țin. Neamț (12).
Izvorului, părau (12).
- J.**
Jidești, sat (24).
- L.**
Lambriano, trei postelnic (7).
Leca, uricar (16).
Liciul, Chirvasie și Ștefan [13].
 Într'un doc. din Iulie 1669 sunt amintiți un Toader Liciul și un Constantin (*Ghib.* Surete XXII p. 21). În legătură cu neamul Liciu, trăitor în sec. XVII-lea în ținutul Neamț, trebuie amintit un Liciul postelnic mare, în domnia lui Petru Rareș, doc. din 8 Aprilie 1528, (*T. Balan*, Doc. Bucov. I. p. 29) și doc. din 23 Aprilie 1529 (*Ibidem*, p. 31). În 1534 acesta este, împreună cu Dancul, *părădab de Neamț* (*T. Balan*, Doc. Buc. II. p. 18). Un urmaș al acestuia trebuie să fie Liciul postelnicul din domnia lui Alexandru Lăpușneanu (doc. din 5 Aprilie 1558, *T. Balan*, Doc. Buc. I. p. 64).
Lionteasa, (7) pentru fiii „Leontesii”. *Ghib.* Isp. III. 1-a p. 218.
- M.**
Macra, loc în ținut Iașilor [25].
Macșinești, sat în ținutul Neamțului, lângă hotarul Băiăneșilor, (6, 7).
Mărăței, mahală în Piatra [28].
Matei din Băltărești (22).
Matești, sat în ținutul Covur-luiului (30).
Mănălești, sat în ținutul Neamțului (28).

- Mănașți**, sat în ținut Neamțului (22).
Mănzul, Dumitrașco (26). Dă o măturie cu alții în Noemvrie 1665 pentru o cumpătură a Bisericănilor (*Hașdeu*. Arh. Ist. I. 1-a p. 95).
Mărica, femeia Mărzei (28).
Martineștilor, poiana (12, 15).
Măscărești, sat (12).
Mărcuța fata lui Gheorghe hatmanul (6, 7, 10).
Mierău, Gavril (24)
Moghiliă Irimia V. (25)
Munteanul Teodosie, (26).
- N.**
Nacul, (24).
Nastasia, [24].
Nastasia, giupâneasa lui Gheorghe Bășotă (29).
Nastasia, giupâneasa lui Damian vist. (6, 7).
Nastasia, giupâneasa lui Duca post. [10].
Neamț, mănăstire (2, 9, 14) ținut (25); părcălabii de... (1, 18, 22); târgu (23).
Nedelia, (29).
Nemeșasca, partea (24).
Nicoară, diaconul (26).
Nijna, culme [12]; deal [15].
Nistor, [29].
Napota, Costantin (26). La 10 Noemvrie 1665 e șoltuz de Piatra; „și acest zapis s'au scris în casa șoltuzului Costantin Napotă”. (*Hașdeu*, Arh. Ist. I. 1-a p. 95).
- O.**
Obrejești, sat în țin. Putnei [19].
Odochia, (29).
Oglindașți, sat în ținut Neamțului [2].
- Oicăarii**, [1].
- P.**
Pângarați, mănăstire (12).
Pantul, Misail [14].
Pavel, [8].
Palade Toader, vel stolnic [29].
Pătrașco Danolovici, trei lo-gofăți [4, 7].
Pătrașco, popa [26].
Piatra, (12, 26, 27).
Pietreni, (11).
Piță Constantin, [26].
Podvodari, (1).
Poiană, uricar, (18).
Popcescu Ion, [26].
Popcești, sat în ținutul Neamț (12); Popcești la nr. 29.
Postolachi, aga [7]; vtori spatar (7); vezi și Apostalachi spatar.
Piniilor, obcina (12, 15).
Piscu, sat (9).
Ploșniță, Dumitrașco din Arămești [8].
Prățescu Toderașcu, vel clucer [7], fost (29).
Prisaca bătrânului [25].
Putna, ținut (10).
- R.**
Radu, fost mare stolnic, feciorul lui Gavril hatmanul, [3, 4, 6, 7, 10]. *Vezi Adreșou și Stoida*, Domnia lui Ștefan Lupu, capitolul „Dregătorii țării”.
Racoviț Cehan, mare log. [3, 4, 7, 11].
Răcoviț Neculai, hatman și părcălab Sucevi [4, 29].
Rășpop Vasile, (13).
Râșca, mănăstire (7); la (6) Răcița.
Rântul, părau (12, 15).

Roșca, Dumitrașco, vornic de gloată (4, 7, 21). Vezi nota dela Dumitrașcu vornic de gloată

Rotundul vtori clucer (7).

Roznovul, sat în ținutul Neamtului (12). Doc. în legătură cu Roznovul în C. A. *Stoide și C. Turcu*, Doc. și Regeste... sec. XVI, XVII, XVIII și nota la p. p. 43, 44.

Rușină, vornic de gloată (7).

Rușină, Stratul, uricar (25).

Rusul, Vasile (6, 7).

Rusul Ghelasie (14).

Ruxandra Doamna, fata lui Vasile V. (6, 7).

S.

Safta, fata lui Gavril hatman (3, 4).

Safta, Doamna lui Gheorghe Ștefan V. (5).

Sava, arhiepiscop și mitropolit Sucevii (7).

Sava, fratele lui Ioniță Dost. (24).

Savin Șoimarul (21).

Săcul, păraul (26).

Sărafim, călugăr (19).

Săvestian (14).

Selăvăstru (6, 7).

Scântea, diaconul (7).

Scorici, Vasile, vornic de gloată (21).

Simion, (14, 30) diaconul (26).

Silioneasa, [6].

Socola, călugării de la... (25).

Sopotiașii, sat în ținutul Hotinului [5].

Spiridon, (23).

Stamat, fost postelnic (5) vel sulger [7]; mare postelnic (2, 4, 29); vezi și Hioți.

Ștăncușoarei, vârful [25].

Ștefan (8, 21).

Ștefan Zet Gheorghie, (8).

Ștefan V. [9].

Ștefan V. [Tomșal (25).

Ștefan V. [Gheorghel] (5).

Ștefan V. [Iupul] (3, 4, 5).

Ștefania, (6, 7, 24).

Stratul, uricar (11, 15).

Stratulat, [26, 29]; vezi și Rușină.

Șepitici Iie, mare vornic al Târnii de sus (4, 7).

Șoltuzul de Cohnari [16]

T.

Tohan Meleștean, vtori sat-trar doc. (21) din 11 Iulie 1663. E părcălab de Neamț în 1659 [doc. din 23 Dec. în orig. Arh. Stat Iași, pach. 98]. Am văzut că la 18 Iulie 1663 e vtori șatrari (21).

Talmaci Ionășco, fost mare comis [7]. Vezi pentru Talmaci și nota 7 din C. A. *Stoide*: Un episod din domnia lui Gheorghe Duca, p. 10.

Tatarășii, sat în ținutul Neamtului [11, 15]; „la ținutul Vasluiului” [3, 4].

Teofana, [14].

Teofil, (14).

Tiron, uricar (1, 3).

Toader „din Boziani a i Ml-hălișii” [24].

Toderașco, vel comis (4, 7).

Todosia, nepota lui Pavel (8).

Todosia din Dobrești [13].

Todosia, giupăneasa lui Stamat postelnic (24).

Topolița, (12).

Trei Bete, loc în Neamț (12).

Turci, (26).

T.

Tirea Ionășco, vel șatar (7).

U.

Ursachie, Gheorghe, mare vameș (3, 4, 6, 7, 10).

Ursul, dvornic de gloată (7).

Ursul, popa din Iași [25].

Urzici, sat în ținutul Neamț (8).

V.

Valea Neagră, loc la ținutul Neamtului (7).

Vasilachi, (26).

Vasilie, (13, 24); feciorul Făurească [29].

Vasile Vodă, (6, 7, 29).

Vânători, sat în ținutul Neamtului (11, 12, 15, 18).

Vărtopiel, sat în ținutul Neamtului (6, 7, 10).

Vornicul de Hulubești (9).

Vecini, [5].

Velich, [26].

Veniamin, [14].

Vetres Toader, dvornic de gloată [4, 7].

PARTEA II
(OFICIALĂ)

CRONICA ANULUI ȘCOLAR 1935-1936

Organizarea liceului

Cu sfârșitul anului școlar 1935-1936, liceul nostru a împlinit 67 ani de existență și activitate.

A fost înființat la 27 Noemvrie 1869 ca gimnaziu clasic. În 1879 s'a transformat în gimnaziu real, iar în 1897 în liceu real-modern. În 1919 și-a dublat cursul inferior, iar în 1922 și cursul superior. În 1928 s'a transformat în liceu cu 7 clase bugetare și 3 extrabugetare. În 1930 a fost încadrat la tipul „D” cu 10 — respectiv 11 clase în 1931.

Cu sfârșitul anului 1933 a fost transformat dela tipul „D” la tipul „C” cu 7 — respectiv 8 clase bugetare, iar în 1934—35 a funcționat cu două secții: literară și științifică la cl. VII-a, iar în 1935—36 și la clasa VIII-a.

Corpul didactic: titlul, alcătuirea cadrelor, numărul de ore, atribuții, concedii, activitatea extrascolară etc.

1) Vasiliu Vasile-precot, profesor definitiv la catedra nr. 1 — predă religia la clasele I—VIII=12 ore, plus educația morală la cl. II-a, total 13 ore. În cursul anului a avut 89 absențe motivare și suplinite, din cauză de boală [concediu, dela 11 Februarie la 20 Martie, ord. nr. 7857 și 8225/936].

E decorat cu 1) „*Meritul științar*”, 2) *Răsplata muncii* cl. II [nr. 4124/837 din 1924] și 3) *Cavaler al Coroanei României* [nr. 1324/926].

Conduce *Societatea de ajutor mutual a elevilor*. A înființat și conduce o bibliotecă publică în mahalaua Mărțței, unde-si are „poporul”. Îndeplinește funcția onorifică de secretar al Comitetului școlar al liceului.

2) Vasilco Gh. Ion, profesor definitiv la catedra nr. 2 — predă limba română la clasa II-a, limba latină la clasa IV și V-a, educația morală la clasa IV-a, total 12 ore. În cursul anului a avut 2 absențe suplinite și motivate.

E decorat cu *Răsplata Muncii pentru construcții școlare*, cl. I (nr. 3857/926) și *Răsplata Muncii* pentru 25 ani de serviciu (nr. 701/931).

3) Savin Victor, profesor definitiv la catedra nr. 3 — predă limba română la clasele V—VIII-a, filozofia la clasa VII-a și educația morală la clasa VII-a, total 15 ore. În cursul anului a avut 5 absențe suplimentare și motivate.

A tipărit articole și recenzii și în revista *Minerva* din Iași, în *Revista de Drept Penal* din București, și în revista *Preocupări Didactice* din Piatra Neamț.

E angajat de Comitetul școlar, bibliotecar al liceului.

4) Ghițescu Vasile, profesor definitiv la catedra nr. 4 — predă limba latină la clasa VIII-a și limba elină la clasele VII și VIII-a, total 9 ore. În tot cursul anului a avut 16 absențe suplimentare și motivate. E directorul liceului și al Internatului și președinte al Comitetului școlar.

E decorat cu: 1) *Medalia jubiliară Carol I* (nr. 25/1906), 2) *Aventul țării* (nr. 8484/914), 3) *Coroana României* cu spade, Cavalier (nr. 1725/917), 4) *Steaua României* cu spade, Cavalier cu panglică Virtutea militară (nr. 1714/918), 5) *Crucea Comemorativă* „Ardeal, Carpați, Oltuz, Tg. Ocna” (nr. 28.369/922), 6) *Coroana României, Cavalier* (nr. 13570/923), 7) *Răsplata muncii cl. I* (nr. 4139/923), 8) *Medalia Victoriei* (nr. 7220/924), 9) *Răsplata Muncii* pentru construcții școlare cl. I (nr. 3870/926).

A tipărit articole în „Anuarul liceului”, în revista „Apostolul” etc.

5) Chirițescu Vasile, profesor suplinitor — predă filozofia la clasele VI și VIII-a, dreptul la clasele IV, VII și VIII-a, româna la clasele III și IV-a, educația morală la clasa III-a, total 15 ore. În cursul anului n-a absentat nicio oră.

6) Mihailescu Haralambie, profesor suplinitor — predă limba latină la clasele III, VI și VII-a și limba română la clasa I-a, total 15 ore. În tot cursul anului a avut 2 absențe suplimentare și motivate.

A tipărit un volumaș de poezii: *Talentea lui Har. Mihailescu*.

7) Georgescu-Măgură Petru, profesor definitiv la catedra nr. 5 de limba franceză. A fost în concediu de boală până în luna Februarie 1936, când a decedat.

8) Andrei Aurora, profesoară cu titlu provizoriu, detașată dela Cahul, la catedra nr. 5 — predă limba franceză la clasele

IV—VIII, total 11 ore. În cursul anului a avut 32 absențe suplimentare și motivate și 3 suplimentare și nemotivate.

A tipărit o broșură despre „Victor Hugo”.

9) Ionescu Pleșa Elena, profesoară suplinitoare—predă limba franceză la clasele I—III-a, în total 9 ore. În cursul anului a avut 12 absențe suplimentare și motivate.

10) Radu Cornelia, profesoară definitivă, încadrată la catedra nr. 6 — predă limba germană la clasa VI-a, trei ore. Pentru restul orelor a fost detașată la liceul de fete din localitate. În cursul anului a avut 4 absențe suplimentare și motivate.

11) Roic D. Leon, profesor definitiv de limba germană, detașat dela liceul comercial din Botoșani, la catedra d-nei Radu. A predat limba germană la clasele V, VII și VIII, total 9 ore. În cursul anului a avut 12 absențe suplimentare și motivate.

12) Grigorevici Alois, profesor definitiv la catedra nr. 7 — predă istoria la clasele II—VIII și educația morală la clasa VIII-a, total 15 ore. În cursul anului a avut 43 absențe suplimentare și motivate și 12 nesuplimentare, motivate, fiind concentrat.

Are doctoratul în litere (istoria).

A tipărit o broșură cu titlul: „Expediția Regelui Sobieski în Moldova și ținutul Neamțului”.

E angajat de comitet, custode al Muzeului regional.

13) Rotundu Aurel, profesor definitiv la școala comercială elementară din Piatra-N. Predă la această școală (în complexitate) orele de istorie și cele de geografie dela clasa I-a, total 4 ore. În cursul anului a avut 8 absențe suplimentare și motivate.

14) Popovici Panait, profesor definitiv la catedra nr. 8 — predă geografia la clasele II—VIII, total 12 ore. În cursul anului a avut 83 absențe suplimentare și motivate și 7 nesuplimentare, motivate.

Are următoarele decorații: 1) *Aventul Țării* pentru campania 1913 (nr. 813/914), 2) *Coroana României* în gradul de Cavalier cu panglică „Virtutea militară” (nr. 5233/918), 3) *Crucea comemorativă* a războiului 1916-18 (nr. 17146/920), 4) *Steaua României* în gradul de ofițer (nr. 2270/929), 5) *Răsplata muncii* pentru învățământ cl. I (nr. 6591/930), 6) *Răsplata muncii* pentru 25 ani de serviciu în învățământ (nr. 7555/935).

E autor de manuale didactice: „Geografia județului Neamț” pentru școlile primare și „Geografia economică” pentru școlile normale, ambele în colaborare.

În „Biblioteca pentru toți” a publicat volumul „Din cronica lui Sincal” — bucăți extrase, însoțite de o prefață — (106 pagini).

- 15) **Pascu Neculai**, profesor definitiv la catedra nr. 9 — predă matematica la clasele V—VIII și educația morală la clasa V-a, total 16 ore. În cursul anului n'a absentat nicio oră. Are următoarele decorații: 1) *Crucea Comemorativă* a războiului 1916-1918, cu bareta „Ardeal, Carpați, Oltez” (nr. 1744/918), 2) *Medalia de războiu* (nr. 7763/924), 3) *Medalia Victoria* (nr. 3390/921), 4) *Ord. Sf. Stanislav* cl. III-a, cu spade și fundă (nr. 391).
- E membru în Comitetul școlar al liceului și e comandant al legiunii de străjeri și cercetași din județul Neamț.
- 16) **Bors Neculai**, profesor definitiv la catedra nr. 10 — predă științele fizico-chimice la clasele IV—VIII-a, și educația morală la clasa VI-a, total 15 ore. În cursul anului a avut 4 absențe suplinite și motivate.
- Are următoarele decorații: 1) *Medalia jubiliară Carol I* (nr. 141/906), 2) *Avântul Tării* pentru campania 1913 (nr. 7544), 3) *Crucea Comemorativă* a războiului din 1916-18 (nr. 34972). Conduce „Grupete pentru propaganda împotriva gazelor și pentru propaganda aviației”. E cenzor al Comitetului școlar. A tipărit o broșură intitulată „24 Ianuarie”.
- 17) **Anghelache Alexandru**, profesor suplinitor — predă matematica la clasele I—IV-a și fizico-chimice la clasa III-a, total 15 ore. În cursul anului n'a absentat.
- 18) **Arteni Spiridon**, profesor cu titlul provizoriu, la catedra nr. 11 de științe naturale. E suspendat provizoriu din învățământ.
- 19) **Tăzlăuanu Ion**, profesor cu titlul definitiv la școala normală de băieți din localitate. A făcut schimb de ore, predând la acest liceu orele de științe naturale la clasele I—VIII-a și igiena la clasa VIII-a, total 15 ore. În cursul anului a avut 29 absențe, suplinite și motivate.
- A publicat articole științifice în „Anuarul liceului”, și revistele „Apostolul” și „Preocupări didactice”. A tipărit: „Un lichenolog român: M. Stamatin”.
- E angajat casier al Comitetului școlar.
- 20) **Călin Gheorghie**, profesor suplinitor de științe naturale, a funcționat la șc. normală, prin schimb de ore cu d-l Tăzlăuanu.
- 21) **Grille Alberto**, maestru definitiv la catedra nr. 12 — predă muzica vocală la clasele I—VII-a, plus ansamblul de muzică, total 13 ore. În cursul anului a avut 3 absențe suplinite și motivate și 7 motivate dar nesuplinite.
- Are următoarele decorații: 1) *Medalia de bronz* pentru

- scrieri muzicale (nr. 3554 906), 2) *Medalia jubiliară Carol I* (nr. 45/906), 3) *Răsplata muncii* pentru 25 ani de învățământ (nr. 704/931).
- E conducătorul orchestrei — angajat de comitet.
- 22) **Niculescu Vasile**, maestru definitiv la catedra nr. 13 — predă desenele la clasele I—VIII-a și caligrafia la clasele I, II, educația morală la clasa I-a, total 16 ore. În cursul anului a avut 6 absențe suplinite și motivate.
- 23) **Gheorghiu Gheorghie**, maestru cu titlul provizoriu la catedra nr. 14 — predă gimnastica la clasele I—VIII, total 16 ore. În cursul anului a avut 19 absențe suplinite și motivate.
- 24) **Teofănescu Constantin**, maestru definitiv de lucru manual la școala normală din localitate. Predă la aceeași școală lucrul de mână la clasele I—IV, total 4 ore.
- 25) **E. Homig**, catechet pentru religia mozaică.
- Personalul administrativ al liceului.**
- 1) **Ghișescu Vasile**, profesor definitiv, director al liceului și al internatului.
- 2) **Turcu N. Constantin**, — licențiat în litere și filosofie, cu seminarul pedagogic universitar — secretarul școlii. E și contabil al Comitetului școlar.
- A tipărit aparate următoarele lucrări:
1. *Infapta și defapta școlară*. Statistici, grafice, comentarii (asupra populației liceului de băieți din Piatra-Neamț, pe 20 ani: 1912-13—1931/32) — 20 pagini.
  2. *Un călător francez, acum un veac, prin jud. Neamț* (note biobibliografice și traducerea călătoriei prin jud. Neamț — 46 pagini).
  3. *Biblioteca liceului din Piatra-Neamț* (cu un istoric al bibliotecilor mai vechi) — 14 pagini.
  4. *Ion Negre* — cel mai vechiu profesor din Piatra-Neamț (note biobibliografice urmate de un inedit fragment autobiografic și alte texte) — 30 pagini.
  5. *Documente și Regeste din ținutul Neamțului* — secolele XVI, XVII, XVIII, cu 6 planșe și un indice (în colaborare) — 1, 48 pagini.
  6. *Documente și Regeste din ținutul Neamțului* — secolul XVII (în colaborare) — II, 36 pagini.
  7. *Preocupări de cultură regională* — I, 38 pagini.

8. *Curtea Domneasă din Târgul Pietri* — 10 pagini, plus 2 planșe.

3) Marin Ștefan, doctorul școlii.

Personalul de serviciu al școlii

- 1) Brașoveanu Anghel.
- 2) Habic Ilie.
- 3) Mocanu Constantin.

Materiile de învățământ, programele, manualele didactice etc....

În cursul anului școlar 1935-36 liceul a funcționat după programa nouă, publicată în M. O. nr. 191/1934 și nr. 53/1935. Clasele VII și VIII-a au funcționat având secție literară și științifică.

Un ajutor însemnat, pentru aplicarea programelor, au avut elevii și profesorii în manualele didactice, care — anul acesta — s'au găsit din belșug, concurându-se ca tehnică și conținut.

Pentru clasa I-a și a V-a s'a introdus și examenul psihologic asupra candidaților. Rezultatul acestui examen se va publica mai departe.

Conferințe școlare.

Profesorii și maestrul liceului au ținut, în cursul anului : 3 conferințe didactice, cu privire la programa analitică, la orar și la frecvența elevilor ; 44 conferințe administrative, privitoare la examinări, situații și burse ; 7 conferințe disciplinare.

Inspecții și vizite.

În cursul acestui an școlar, liceul a fost inspectat :

1) La 14 Noemvrie de d-l Inspector general Mișu Marinescu, care a asistat la lecțiunile d-lor profesori Grigoroviți și Chițescu. Cu această ocazie d-sa notează în conda de inspecții următoarele : „*Mi-a plăcut mult școala și felul cum decurge viața școlară. Elevii foarte respectuoși, demni și atenți cu școala și cu profesorii. Clasele, bine conduse, sunt precupate numai de cea ce trebuie să se facă într'o școală. Domnul director merita, din acest punct de vedere, toate laudele.*”

2) La 18 și 19 Decemvrie de d-l Inspector general C. Botez, a asistat la lecțiunile d-lui profesor Savin care ceruse definitivatul. În privința liceului scrie și d-sa următoarele în conda de in-

specții : „*Relev aici deosemena modul excelent în care se prezintă acest liceu, atât din punctul de vedere al curățeniei, ordinii și disciplinei elevilor, cât și a felului conștiincios în care profesorii își îndeplinesc datoria, pentru care, în primul rând, trebuie să aduc mulțumirile mele d-lui director Chițescu.*”

3) În zilele de 3 și 4 Fevruarie tot de d-l Inspector general C. Botez, care a asistat la lecțiile de educație fizică a d-lui Gh. Gheorghiu, la lecția de fizică a d-lui Anghelache, la lecția de franceză a d-nei Andrei și la lecția de istorie a d-lui Grigoroviți. Și cu această ocazie notează în conda de inspecții : „*În privința felului cum se prezintă acest liceu, atât din punct de vedere al ordinii și disciplinei școlarelor, cât și a felului cum profesorii își îndeplinesc datoria, trebuie să repet cuvintele de laudă pe care le-am mai spus și altă dată.*”

4) La 10 Fevruarie de d-l Inspector general I. G. Marinescu, a asistat la lecțiile de Științe Naturale ale d-lui profesor Tăz-lăoanu, în vederea definitivării.

Consiliul interscolare.

Consiliul interscolar, alcătuit din directorii și directoratele școlilor secundare din oraș, a ținut 2 ședințe : una în legătură cu Ord. Ministerului privitor la cauzele pentru care se micșorează numărul elementelor dela țară, în școlile secundare și măsurile de înlăturare a acestui rău, și alta în legătură cu organizarea serbării de 8 Iunie.

Activitatea extrașcolară a profesorilor și a elevilor.

Serbările școlare și conferințele ocazionale sunt un prețios auxiliar al învățământului. Astfel de manifestări, în cursul anului, însemnând :

La 16 Septemvrie s'au deschis cursurile printr'un serviciu religios oficiat de Pr. V. Vasiliu, care a adresat elevilor un cuvânt de bun îndemn pentru anul care începe, iar directorul le-a amintit de rânduile și obligațiile lor școlare.

La 14 Octomvrie cursurile au fost suspendate pentru a lua parte la inaugurarea noului spital.

La 16 Octomvrie s'a serbat aniversarea nașterii M. S. Regelui Carol II. A vorbit d-l profesor Grigoroviți, după care profesorii și elevii au luat parte la Te-Deum la Catedrală.

La 29 Octomvrie s'a serbat aniversarea de 60 ani a M. Sale Reginei Maria.

La 8 Noemvrie s'a serbat aniversarea nașterii și numelui Voievodului Mihai.

La 13 Noemvrie cursurile clasei a IV-a au fost suspendate pentru dezinfectare, ivindu-se un caz de scarlatină.

La 25 și 26 Noemvrie cursurile tuturor claselor au fost suspendate pentru dezinfectare.

La 27 Noemvrie a fost aniversarea a 67 ani dela înființarea liceului, pe care n'am sărbătorit-o, cum se cuvine, anul acesta din cauza epidemiei.

La 24 Ianuarie s'a serbat Unirea Principatelor. A vorbit d-l profesor Savin, după care a urmat o producție școlară din coruri și recitări.

La 28 Ianuarie cursurile au fost suspendate în semn de participare la dolul Angliei, în această zi făcându-se înmormântarea Regelui George al V. A vorbit d-l profesor Grigorovici despre personalitatea acestui rege.

Vineri 28 Februarie după amiază și Sâmbătă 29 Februarie, toată ziua, cursurile au fost suspendate conf. ord. Inspectoratului pentru măturisirea și împărțirea elevilor.

La 2 Martie în ora dela 11-12 s'a făcut pomenirea Reginei Elisabeta, împlinindu-se 20 ani dela moartea ei. A vorbit directorul. Dela această dată, potrivit ord. Ministerului, cursurile s'au făcut pe ziua întreagă.

La 21 Martie cursurile au fost suspendate pentru sărbătorirea sădrii pomilor. S'au plantat brazi la poalele muntelui Pietricica.

La 23 Martie, cu aprobarea Inspectoratului, s'au reluat cursurile pe jumătăți de zi.

La 4 Aprilie cursurile au fost suspendate pentru ca profesorii și elevii să ia parte la procesiunea Stăpărilor.

La 26 Aprilie s'a făcut, cu deosebită solemnitate, ridicarea pavilionului național în prezența autorităților, profesorilor, elevilor și părinților.

La 10 Mai s'au sărbătorit evenimentele legate de această zi. A vorbit d-l profesor Chirțescu, după care a urmat o producție literară și artistică.

La 21 Mai, de ziua Eroilor, liceul a luat parte la procesiunea dela cimitir.

În săptămâna dela 1 la 8 Iunie, numită „Săptămâna Străjerilor”, s'au făcut exerciții și pregătiri în vederea sărbătorii de 8 Iunie, aniversarea suirii pe tron a M. S. Regelui Carol II, sărbătoare care a avut loc pe terenul de sport dela Borzoghian.

Societăți școlare și manifestări în afară de școală

1) Societatea de lectură sub conducerea d-lui prof. Victor Savin a ținut 3 ședințe: la 19 Octomvrie, la 2 Noemvrie și la

3 Decemvrie, când s'a făcut comemorarea a 2000 ani dela nașterea poetului Horațiu, vorbind d-l prof. H. Mihaliescu despre viața și opera poetului, urmând apoi recitări de ode de către elevi.

2) Soc. de ajutor mutual, de sub conducerea Părintelui Vasiliu, a adunat din contribuții benevole dela elevi 2525 lei, care s'au cheltuit ca ajutoare elevilor săraci; s'au ajutat 11 elevi cu ghete, cărți și medicamente. Societatea are un fond de ajutoare de 39.957 lei.

3) Grupul aeronautic de sub conducerea d-lui Bors, a urmărit să înscrie cât mai mulți elevi, spre a le desvolta interesul pentru această ramură. În cadrul acestei grupări a ținut o dizertație absolventul Șmilovici L., despre aviație, în fața elevilor din cursul superior.

4) Cohorta „Ceahlău” a cercetașilor, e sub conducerea d-lui profesor N. Pascu. Din ce în ce mai bine organizați, în unități cu șefi aleși tot dintre ei — din elevii cel mai buni — cercetașii au oferit ocazii de disciplină, de ordine și de dragoste de muncă. Ei au dat concursul la diferite serbări școlare și cerețășești, reușind a se face apreciați de colegii, profesorii și de către familiile lor. Educația și instrucția le-a fost făcută de către d-nii profesori: N. Pascu, L. D. Roic, A. Cirillo, V. Niculescu, Gh. Gheorghiu, dr. Marin și N. Zaharia.

5) Anul acesta a luat ființă și o secție a Soc. *Crucea Rosie* a *Thiermii*, sub supravegherea d-lui prof. Bors, având comitetul de conducere format din elevi. Are de scop a întreținea relații cu tineretii din alte țări. Dela liceul nostru s'a trimis 1 frumos album cu vederi, tipuri, costume și cusături naționale, elevilor din Brazilia.

6) S'a trimis de asemenea Secției Corespondenței școlare Internaționale un album cu vederi, tipuri, costume și cusături naționale și ocupațiuni din județul nostru, pentru expoziția internațională dela Paris din 1937.

7) Școala noastră a luat parte la Concursurile Soc. Tinerimea Română prin 11 elevi, din care au reușit Bulcu cl. V, Manoliu Dan și Ganciu N. din cl. VII;

de asemenea, în zilele de 19 și 20 Mai, la concursurile de jocuri și costume naționale, prin o echipă de 19 elevi, sub conducerea d-lui Prof. Gheorghiu, obținând premiul I și *Cupa Areta Trăirescu* pentru jocuri, și premiul II pentru costume. Aduc vii mulțumiri d-lui Gheorghiu pentru acest succes.

Elevii cu însoțitorii au fost apoi în excursia organizată de Societate în Banat.

8) *Biblioteca*. În afară de bibliotecile pe clasă — organi-

zate și înzestrate potrivit cerințelor programelor analitice — liceul mai pune la îndemâna profesorilor și a elevilor biblioteca centrală.

Ea s'a îmbogățit anul acesta cu aproape 200 volume. În cursul anului s'au imprumutat circa 2000 volume la aproape 1000 cititori — profesori, elevi și persoane particulare. Numărul total al cărților e de 9429 volume în afară de reviste. Evaluarea se cifrează la suma de 358.363 lei.

Biblioteca e d-1 prof. Savin — angajat de comitetul școlar. 9) *Muzeul regional M. Stamatin*. A fost întemeiat îndată după războiu de fostul profesor și director M. Stamatin, cărui i s'a închinat Anuarul de față.

Materialul nu a sporit mai cu nimic, cu toate apelurile făcute în județ. Valoarea lui a rămas aceeași din anul trecut: 261.500 lei. În timpul anului a fost vizitat de elevii din oraș și de excursionsiști, în timpul verii.

Muzeul e sub conducerea d-lui prof. Al. Grigorovici, care e angajat de comitet pentru acest scop.

10) *Corul și orchestra*, sub conducerea d-lui Alb. Cirilio — angajat de comitet, a dat concursul la toate serbările și manifestările școlii și la șezătorile organizate în cadrul cercetășiei. 11) *Excursiile*. O singură excursie, la Gârčina în 25 Martie 1936.

Localul liceului.

S'a construit în 1891 și e proprietatea Statului. Localul e corespunzător tuturor nevoilor actuale ale școlii. Numărul încăperilor: 10 săli de clasă, 7 săli pentru colecții, muzeu, laborator, 1 sală de gimnastică, 3 săli pentru cancelarii, 5 camere pentru locuința directorului, 2 pentru secretar, 1 sală de festivități, 1 pentru desen, 1 atelier, 1 cameră oficială, 1 corp locuința servitorilor.

Liceul nostru, ca cea mai veche și mai încăpătoare instituție din acest oraș, a oferit ospitalitate tuturor manifestărilor culturale și naționale. Astfel la 29 Sept. Comitetului pentru pomnirea lui Halunga fost institutor la cl. III șc. primară nr. 1 băieți. La 9 Oct. căpitanului invalid J. Constantinescu pentru o conferință. Rularea unui film cultural. Cercul didactic Platra pentru conferințe. Asociației profesorilor secundari. Grădinei de copii din Dărmănești. Societății *Meșezul* din Iași — pentru conferințe etc.

Mobilierul.

Toate săliile de clasă, cancelariile, laboratoarele, sala de festivități etc., sunt înzestrate cu tot mobilierul și confortul necesar. Valoarea lui se cifrează la suma de 1.337.753 lei.

Material didactic.

Liceul are și un bogat material didactic, putând satisface toate cerințele tuturor materiilor de învățământ și putând ajuta și școlile din oraș, care n'au această zestre. Iată acest material:

a)	Colecția de fizico-chimie în valoare de 338416 lei.
b)	" geografie-istorie " 61268 "
c)	" științe naturale " 526760 "
d)	" desen-caligrafie " 12550 "
e)	" gimnastică " 31110 "

Radio-Telefon.

Liceul are două aparate de radio. Unul R. C. A. cu 8 lămpi și altul „Horniman” cu 4+1 lămpi.

Deasemeni e abonat la un telefon.

Internatul școlar.

Liceul posedă un local pentru internat, situat în strada Șt. cel Mare, în dreptul Parcului Cozla. Clădirea este donată, în acest scop, de omul de bine care a fost Alexandru Maxim.

Conducerea internatului o are directorul liceului, d-1 Vasile Ghițescu, care o exercită prin d-1 Ion Tăzlaşanu, profesor la șc. Normală de băieți.

Internatul a adăpostit 76 elevi, în medie; cererile au fost mai multe dar, din cauza insuficienței localului, nu au putut fi satisfăcute. Aceasta dovedește că internatul e de mare folos pentru elementele care vîn dela sate, sau din alte părți. Și e mai ales necesar dacă e vorba de atras și ajutat la liceu pe fiii de țărani nevoiași, în sensul circuliării Ministerului Instrucțiunii.

Dar fiindcă localul e vechiu, Comitetul e pe cale de imprumuta 1.000.000 lei de la Casa de Depuneri pentru a începe construirea unui nou local, mai potrivit nevoilor actuale.

Situația financiară a internatului pe 1935 | 36, se prezintă astfel:

530.373 lei la venituri
593.950 " cheltuieli

63.577 lei deficiet, acoperit de Comitetul școlar.

Comitetul școlar

E alcătuit astfel: V. Ghițescu — director, președinte; preot V. Vasiliu — profesor, secretar; d-nii prof. N. Pascu, avocat V. Soroceanu, institutor C. Teodorescu, I. Popovici și Lt. Col. E. Pliso — membri.

Comisia de cenzori : prof. N. Bors, G. Tanou — contabili și Eug. Dandescu — ad-tor financiar.

Comitetul școlar s'a îngrițit de buna gospodărire a liceului și internatului. A făcut reduceri și scutiri de taxă, a dat ajutoare în cărți și haine la elevii săraci, a acordat cărți pentru premii, subvenția cohorței de cercetași, a îmbogățit materialul didactic la fizico-matematică, geografie, istorie și șt. naturale.

Și anul acesta Ministerul a acordat liceului nostru 20 burse și 10 semburse pentru elevii lipsiți de mijloace, din care 17 burse și 4 semburse la internat, iar 4 burse și 4 semburse în bani pentru elevii din oraș.

Tot pentru ajutoare avem fondul Lahu de 100.000 lei, din venitul cărui se acordă, în fiecare an, o bursă unui elev din cl. V-a și fondul C. Dediu de 173.080 lei, din venitul cărui urmează să se acorde cu începutul viitorului an școlar, 2 burse la fii de țărani.

Personalul comitetului școlar

Ministerul a lăsat în sarcina comitetului școlar plata unor ore suplimentare a profesorilor, a unor părți de catedre și a personalului administrativ și de serviciu arătat la pagina 189-190, cu o singură excepție : plătește aproape ½ din salariul secretarului.

În afară de aceasta Comitetul mai plătește :

D Personalul său special alcătuit din casier (profesor I. Tăzlăuanu) și contabili (C. N. Turcu).

II) Personalul ad-trativ și de serviciu :

1. Gh. Dandescu — licențiat în drept, ajutor de secretar.
2. N. Zaharia — licențiat în geografie, supraveghetor de ordine.
3. Al. Grigorovici — profesor, custode al muzeului.
4. Victor Savin — profesor, bibliotecar.
5. Alb. Cirilo — profesor, preparator de orchestră.
6. N. Ghișescu — elev, ajutor bibliotecar.
7. Trei servitori.

Inspeccii ad-tive, a făcut d-l T. Răureanu, în zilele de 21 și 22 Iulie, când a verificat gestiunea școlii pe anul precedent.

Comitetul școlar al liceului de băieți „Petru-Rareș” din Piatra-Neamț

CONT DE GESTIUNE

Început pentru timpul dela 1 Aprilie 1935 la 31 Martie 1936

Lămurire suplimentară

pentru veniturile efective ale comitetului pe 1935/36.

1.425.379	lei dela Minister pentru plata salariilor.
39.696	” ” ” burseilor.
879.242	” ” ” elevi
580.373	” ” ” taxelor.
40.645	” ” ” Internatului (întreținere).
104.985	” ” ” particule și examene de admitere.
	” ” venituri neprvăzute (chirii, procente, repetenți, certifi-
	cate, corigenți).
3.020.320	” total.
280.297	” excedentul anilor expirații (= fond construcție).
3.300.617	lei totalul încașărilor.

VENITURI

nr. crt.	DENUMIREA CONTULUI	Incasări efective
20	Excedent	—
21	Fondul de rezervă	83502,80
22	Fondul de construcție	186452
26	Efecte publice	80500
27	Donația „Lalu”	100000
28	Bonuri de impozite	76100
30	Impunutul acordat Statului	4400
31	Mandate de încasat	161186
32	Salarii restante	161186
36	Depunatori de garanții	60000
37	Taxe de frecvență	306600
43	Cotizațiile membrilor adunării generale	190430
49	Taxe anuale, bibliotecii, carnetele	47297
53	„ examen de admitere cl. I, V	20700
55	„ repet. corig. certificate	29800
57	„ religie mozaică	8550
60	„ personal special	122490
66	„ personal ad-tiv liceu	74575
71	„ ore suplimentare	122490
75	„ inscriere particulari (50 lei)	1400
76	„ „	3780
79	„ examen	36865
83	Salarii dela minister	1425379
107	Subvenții pentru muzeu	5000
121	Venituri neprevăzute	36535
123	Taxe instalare internat	28926
124	„ solvã	501447
127	Burse dela stat	39696
128	Magazia de alimente	—
138	Sold la 1 Aprilie 1935	280297
Total general		3300617

Președinte, **V. GHITESCU**

Cenzori { **N. Bors**
G. Tancu
Eug. Dandescu

CHELTUELI

nr. crt.	DENUMIREA CONTULUI	CheLTUELI efective
26	Efecte publice	—
28	Bonuri de impozite	206169
29	Venituri donației „Lalu”	152200
30	Impunutul acordat Statului	4566
31	Mandate de încasat	8900
32	Salarii restante	161186
35	Diverse garanții la minister	—
53	Plata comis. examen de admitere I, V	60000
55	„ cotei de 50% din taxe rep. corig.	20700
57	„ orelor de religie mozaică	14900
60	„ personalului special	6270
68	„ personalului special ad-tiv liceu	111184
71	„ orelor suplimentare	91872
75	„ taxei de 50 lei dela particulari	61631
77	Cota de 35% Casa Corpului Didactic	1400
79	Plata comisiei examen. particular	1323
83	„ salariilor dela minister	36865
85	„ personalului comitet	1425379
86	„ luminei la liceu	72000
87	„ combustibilului pentru liceu	39029
89	Reparații, întrețineri locale și mobilier liceu	47218
93	Medicamente și dezinfectante	138067
94	Excursiuni scolare	4240
95	Premii scolare	24188
96	Ajutoare elevi săraci	5771
96	Cercetași	8760
97	Tipăritul anuarului	5000
98	Mobilier liceu	30000
99	Biblioteca liceului	7590
102	Material fizico-chimic	21756
103	Material didactic	6279
104	Hărți, tablouri	2610
105	Aparate pentru psihologie	1861
106	Cancelarie, laborator	3670
109	Fond rezervă Casa Școlilor	40000
110	„ asigurare „	6012
122	CheLTUELI neprevăzute	5592
127	Burse dela minister	21313
138	Plata personal internatului	36966
129	CheLTUELI instalare internat	65600
131	Spălat, bae, tuns	41147
132	Reparații internat — local, mobilier	4227
137	Combustibili internat	88897
136	Lumină la internat	25882
138	Magazia de alimente	22403
144	Nutritiment în bani	316966
140	Alimentația	30128
Total general		2919362

Contabil, **CONSTANTIN TURCU**

Verificat: **T. RĂUREANU**
Subinspector

Comitetul școlar al Liceului de băieți
„Petru Rareș” din Piatra-N.

BILANȚ

ACTIV

Incheiat la 31 Martie 1936

PASIV

Denumirea Conturilor	Suma	Denumirea Conturilor	Suma
Casa	381255	Fondul de rezervă	95502 85
Donația „Lalu” (în rentă & improprietății)	1000000	Fondul de construcție	251742
Efecte publice (din acont salaril 1932)	25669	Donația „Lalu”	1000000
El. pub. (din bonuri impozit—acontsal. 1931)	769000	Depunatori de garanții	600000
Bonuri impozit (idem)	100	Muzeul regional „M. Staminu”	5000
Impr. acordat Statului	4400	Excedent	147718 80
Garanții diverse — Ministerul Instrucțiunii	600000		
Magazina de alimente	12539 65		
Total general	659963 65	Total general	659963 65

Președinte, **V. GHITESCU**

Contabil, **Const. Turcu**

Cenzori }
N. Borș
G. Fancu
Eug. Dandescu

VERIFICAT:
(ss) **Spirăscu**

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII
Administrația Casei Școlaelor
și a
CULTURII POPORULUI
Vazut și aprobat de noi
In condițiunile ordinului No.30117/936
Administrator, (ss) **Teișanu**

CEVĂNTĂRAREA DELA FINELE ANULUI ȘCOLAR

rosită de către dl Vasile Ghitescu — director

Anul de muncă incheiat astăzi, adaugă încă un cerc la stejarul vieții liceului nostru și încă o piatră la temelie, trântitei și dăinuirii lui în viitor.

Un an de școală însumă cheltuială de energie și de suflet — de o parte, dar însumă și sporirea fizică și intelectuală de altă parte; însumă cheltuială și grija pentru părinți, însumă trudă și neodihnă pentru unii, dar și nepăsare sau prea puțină sforțare pentru alții.

Un sfârșit de an își are supărățile și bucuriile lui, supărări pentru elevii care nu s'au silit, sau n'au ascultat îndeeșins, bucurii pentru cei ce și-au împlinit, cu deplin cuget, îndatorirea pe care și-au luat-o față de ei, față de părinți și față de profesori, atunci când au pășit pragul școlii.

Cu toate că dorința școlii, și a noastră — siluitorii ei, este de a împrăștia numai bucurie la sfârșitul anului, totuși din cauza varietății filinții și sufletului omenesc, nu se poate împlini în totul această dorință și ne cufundăm și noi în noiianul firii întregi, alektuite din contraste: dintre frumos și urf, bine și rău, bucurie și tristare, viață și moarte — una căpătând rost și valoare din nimicirea celeilalte.

Tot răul spre bine, zice o vorbă bătrânească, intru cât răul te învață să prețuești și să faci binele, dar totodată răul și pătimirea altuia îți servește de învățătură. Un sfârșit de an școlar este și un prilej de control al celor petrecute, un prilej de observări pentru îndreptare și îndrumare în viitor.

După cum marele filosof și pedagog Rousseau spunea despre copil că este bun dela natură, dar îl strică societatea, tot așa părinții — în majoritatea lor — spun despre copiii lor că sunt buni, silitori și ascultători; dar mediul școlar influențează în rău asupra lor și deci toată neascultarea și nesilinta este aruncată asupra școlii. Ideile cu totul greșite. Școala urmărește să dea elevilor, pe lângă educație, și o sumă de cunoștințe; și silința lor, în această privință, este însemnată cu note, care pentru elevi servesc ca niște avertismente. E adevărat că ele, pentru

moment, dau puțina de a trece dintr'o clasă în alta, dar dacă nu reprezintă o cantitate anumită de cunoștințe, sunt fără valoare, ori cât de mari ar fi, și lucrul se vede când elevul este supus la un examen asupra cunoștințelor pe care le are, cum ar fi, de exemplu, examenul de bacalaureat.

Repet dar ce am spus și în anii trecuți: elevii să nu fie vânători de note ci să caute a-și însuși cunoștințe, căci acestea sunt temelia pe care se sprijină, acestea sunt armele cu care vor lăra. Pentru dobândirea de cunoștințe temeinice, munca elevilor trebuie să fie neîntreruptă, altfel cunoștințele vor fi fără legătură și elevii nu le vor putea utiliza cum trebuie, când nevoia va cere.

Aici intervine și grija de supraveghere a părinților. Fără această supraveghere, la unii elevi se vor observa rezultate rele la finele anului, când e prea târziu și atunci unii părinți, pentru a salva din naufragiu pe copiii lor, recurg la fel de fel de strălucite, ajungând până la umilire.

Un fapt obișnuit la finele anului este și acesta: Unii părinți care-mi spun: dați-i drunul să intre în examen și voi avea grija să-l prepar cum trebuie.

Dar judece ori cine: Se poate ca un elev să-și câștige într'o zi ori două cunoștințe pe care nu le-a câpătat într'un an, lecție cu lecție?

Nu se poate.

Dar părinții, în desădejdeza lor, ne acuză tot pe noi că suntem răi, nedrepti și fără inimă, că nu ne-am lăsat îndușoși de nenorocirea lor. Și dacă în unele părți vor fi fost cazuri nenorocite de nedreptate, în niciun caz însă nu trebuie înădăcinată credința că în școala stăpânește nedreptatea și favoritismul. Iar dacă la unii dăinuște această credință, ea este, după mine, un reflex al spectacolului pe care-l dă societatea. Ori, datorita noastră a tuturor, dacă voim să mergem spre mai bine, este de a căuta să îndreptăm această stare de lucruri.

Ziceam că notele sunt un avertisment pentru elevi, căci după notele rele din trimestrul I sau din al II-lea, știu ce situație îi așteaptă la finele anului. Ei bine, în loc să se pună serios pe muncă, stau nepăsători și așteaptă să le vie salvarea din altă parte: din indulgența profesorilor, ori din strănuțua părinților. Sunt și cazuri când munca se ăroște în zadar, căci pe copil nu-l ajută mintea. Dar atunci e datorita părintelui să dea copilului altă îndrumare.

La fiecare început și sfârșit de an și de atâtea ori în timpul anului, se fac elevilor anumite recomandări spre folosul lor. Să vină regulat la cursuri și să răspundă la anumite obligații

în legătură cu viața școlii. Unii nu țin seamă de aceasta și la faptul că rămân atâtea lecții nevățate se adaugă absențe nemotivate, care atrag exmatricularea în timpul anului ori repetenția la finele lui.

Portul uniformei și al numărului este obligator după regulament și ordinele ministeriale și totuși unii nu respectă dispoziția, deși știu că vor fi pedepsiți.

După cererea unor părinți, în anul trecut am admis modelul de uniformă deschis la gât, cămașă și cravată caki. Ori, unii vin fără gulier și într'o ținută atât de neingrijită, încât am hotărât să revin tot la uniforma închisă la gât. Privit ordinele ministeriale, cu începutul anului viitor, toți elevii din cl. VII și VIII sunt obligați să poarte uniformă de premilitari. Le recomand, deci să-și procure această uniformă din timp, pentru a nu fi silit să-l opresc de a veni la cursuri. Elevii din celelalte clase pot umbra în costum de cercetaș, comod, ieftin și suferitor. Mantaua și pardesiul trebuie să fie tot de culoare caki. Anul acesta mulți elevi și-au făcut paltoane civile, de diferite culori și modele. În cazul acesta găsesc că vinovați sunt numai părinții, care înainte de a face haine copiilor nu se gândesc să ceară informațiuni dela școală.

Vinovați, de asemenea, sunt că fac haine civile copiilor lor, deși știu că portul hainelor civile este cu desăvârșire interzis. Aduc la cunoștința tuturor cu această ocazie că toți cei care vor fi găsiți în timpul vacanței cu haine civile vor fi eliminați la începutul viitorului an școlar.

Amintesc de asemenea că este interzis elevilor de a face parte din societăți străine de școală, ori de ce natură ar fi ele. Elevii n au voie să joace ping-pong la grădina publică, lucru adus meu la cunoștința lor. Totuși unii nesocotesc acest lucru. Citez pentru moment pe elevii Bombigher Teofil, Colbeck Georget, Glasberg Louis și Herșcovici Litman din clasa VII-a, care vor fi eliminați o săptămână la începutul anului școlar viitor. Intre obligațiile școlare este și aceea de a veni la cor *preum și la sărbătorile naționale, ori la alte manifestări ale școlii*. E dureros că numai prin amenințare cu pedapsa, elevii sunt aduși să-și îndeplinească aceste îndatoriri.

Cu toate unele scăderi, disciplina în școală a fost multumitoare, chiar dacă în anumite împrejurări s'au aplicat pedepse mai aspre, care n'au avut de scop distrugerea elevilor, ci îndreptarea lor.

Sperăm că la anul viitor lucrurile vor merge mai bine și vom fi scutiți de a mai aplica pedepse care chiar și pentru noi sunt supărătoare.

Starea sanitară în general bună; și afară de 2-3 cazuri de scarlatină și angină, când cursurile au fost suspendate, nu s'au semnalat boli care să producă îngrijorare.

Și acum, situația numerică a elevilor:

	I	II	III	IV	V	VI	VII Lit.	VIII Lit. Șt.	VIII Lit. Șt.	VIII Lit. Șt.	Total
Inscși	56	57	56	55	46	43	20	17	21	9	381
Decedați	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2
Retrași	1	3	1	1	5	9	3	6	2	2	35
Examnaticulați	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Amnași	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Eliminați	1	—	—	4	2	—	1	—	—	—	8
Repetenți direct	4	10	12	8	8	6	—	—	—	—	48
Repetenți exam.	—	—	2	—	—	1	—	—	1	—	4
Corgenți	21	19	17	22	18	8	4	5	8	2	124
Promovați	29	25	24	19	12	18	12	6	10	4	158
TOTAL	56	57	56	55	46	43	20	17	21	9	381

În privința premianților s'a aplicat dispozițiile art. 181 din regulament, atribuindu-se premii celor dintrăi 3-elevi în ordinea clasificății, iar celorlalți până la media 7,50 numai mențiuni onorabile; tot așa la arte și dexterități.

Premianții sunt:

CLASA I. Premiul I Nistor Mircea media 9,15 frecv. regulată

"	II Poil Eugen	"	8,40	"	"
"	III Dobrescu Eugen	"	8,36	"	"
Mențiunea I	Lazăr Liviu	"	7,99	"	f. regulată
"	II Mancaș N.	"	7,81	"	"
"	III Segal Norbert	"	7,73	"	"
"	IV Stecher Marcel	"	7,68	"	"
Nu s'a acordat mențiune elevului Rosman Artstide, cu media 8,00, având frecvențarea puțin regulată.					
CLASA II. Premiul I Roic Mircea media 9,36 frecv. f. regulată					
"	II Vasiliu Paul	"	9,01	"	"
"	III Marcovici Marin	"	8,51	"	"
Mențiunea I	Rotenberg Rahmil	"	7,90	"	"
"	II Dănilă Gh.	"	7,76	"	"
"	III Luca I. Mircea	"	7,63	"	"
"	IV Renet Lucian	"	7,62	"	"
"	V Măcărescu Gh.	"	7,59	"	"

N'am dat mențiune elevilor: Veintraub Arist cu media 7,63; Butnaru Mircea cu media 7,58 și Veinștein P. cu media 7,56, având frecvențarea puțin regulată.

CLASA III. Premiul I Bădărău Răzvan media 8,76 frecv. regulată

"	II Romașcanu Filip	"	8,75	"	"
"	III (Gheorghiu D.	"	7,99	"	"
"	(Purice Simion	"	7,99	"	f. "
Mențiunea I	Istrati Gh.	"	7,95	"	f. "
"	II Bombiger Teof.	"	7,82	"	"
"	III Schapira Solo	"	7,75	"	"
"	IV Marcovici Avr.	"	7,59	"	f. "

CLASA IV. Premiul I C-tinescu Emil media 9,28 frecv. f. regulată

"	II Constantin C.	"	8,30	"	"
"	III Soroceanu D.	"	8,01	"	" regulată
Mențiunea I	Măcărescu V-je	"	7,58	"	"

La examenul de admitere în cl. V-a Constantinuescu Emil a reușit l-înl cu media 8,45.

CLASA V. Premiul I Ghițescu V-je media 8,71 frecv. f. regulată

"	II Segall Mișu	"	8,31	"	"
---	----------------	---	------	---	---

CLASA VI. Premiul I Covrig V-je media 8,13 frecv. f. regulată

"	II Cramarof Sergiu	"	7,75	"	"
"	III Fischer Iosef	"	7,74	"	"

Nu s'a dat premiul II elevului Luca Al. cu media 7,99, nici mențiuni elevilor Măndru C., cu media 7,72, Teodorescu C-tin cu media 7,62 având frecvențarea puțin regulată.

CLASA VII Liter. Pr. I Ghițescu Nec. media 8,46 frecv. f. regulată

"	II Rozenzweig D.	"	7,83	"	"
---	------------------	---	------	---	---

CLASA VII Științ. Pr. II Vicol Pavel media 7,93 frecvent

"	III Manoliu Dan	"	7,53	"	"
---	-----------------	---	------	---	---

La această secție nu s'a acordat premiul I, fiindcă nici un elev n'a intrunit media cel puțin 8.

CLASA VIII Liter. Pr. I Chirțeanu Dec. media 8,42 frecv. regulată

"	II Covrig Nec.	"	7,86	"	f. "
"	III Grimberg Iancu	"	7,72	"	"
Mențiunea I	Ghenadescu N.	"	7,63	"	"
"	II Iliezon Osias	"	7,54	"	"

Nu s'a dat premiul II elevului Catz Iosef cu media 7,91, având frecvențarea puțin regulată.

CLASA VIII Științ. Pr. I Albu Gh. media 9,09 frecv. f. regulată
 " II Lazari de G. " 8,94 " " "
 " III Mihăilescu Paul " 7,57 " " "

Asociația „Amicii Franței” din Piatra-N., pentru încurajarea studiului limbii și literaturii franceze, a ținut un concurs între elevii școlilor secundare din oraș, în ziua de 26 Iunie a. c.

La acest concurs s'au distins următorii elevi cărora Asociația le acordă premii și mențiuni.

PREMIATI: Nistor Mircea cl. I-a, Roic Mircea cl. II-a, Sloker Victor cl. IV-a.

MENTIONATI: Romascanu Filip cl. III-a, Renert Lucian cl. II-a, Gramarof Sergiu cl. VI-a, Vicol Pavel cl. VII-a.

Se acordă mențiuni onorabile următorilor elevi :

CLASA I. — Nistor Mircea, caligrafie, desen, muzică; Poi Eugen, caligrafie, desen; Stecher Marcel, caligrafie; Popovici Mih. D., caligrafie, desen; Segal Norbert, caligrafie; Herescu C., Covrig Cristea, Dănilă Tr., Hauschild Remi, desen; Dobrescu Eugen, Chirileanu Șt., Rosman Artist, muzică.

CLASA II. — Roic Mircea, desen, muzică vocală, orchestră; Veintraub Arist, Bercu Albert, Șnilovici Nisel, muzică vocală, cor, orchestră; Boloian Nubaș, muzică vocală, cor; Constantinescu Gh., caligrafie, desen; Marcovici Martin, caligrafie; Vasiliu Paul, caligrafie, desen; Haiden Gh., desen, muzică, cor; Dănilă Gh., Măcărescu Gh., Lebovici Maer, muzică, cor.

CLASA III. — Preoth Pavel, Covrig G., Romascanu F., Covrig I., desen; Velea Nec., Veintraub Leon, Șapira Salo, Marcovici Avr., muzica vocală.

CLASA IV. — Constantineșcu Emil, Constantiniiu C., desen, muzică; Zgherea Anatol, desen; Haiden Virgili, muzică; Popescu Florin, Tausingher Jean, muzică și orchestră.

CLASA V. — Ghițescu V, muzică, gimnastică; Segal Mișu, desen, muzică; Buleu Tr., Ghelase V., muzică; Calapătră G., muzică, orchestră; Iov Corn, muzică; Grimberg J., orchestră; Nal-boc Gr., desen; OltEANU Mircea, gimnastică; Carpen V., jocuri.

CLASA VI. — Călărășu P., desen, muzică, cor; Covrig V., Luca Al., desen; Cirillo Adrian, muzică, cor; Borș G., muzică; Felbel Alzic, muzică, orchestră; Trifan Mih., muzică, cor; Grin-tescu Alex., Pricopie I., jocuri.

CLASA VII. — Gogu C., desen, jocuri; Ghițescu N., desen,

muzică, jocuri; Tărălungă V., desen, muzică, cor, jocuri; Popovici G., Vasilescu M., muzică, cor, jocuri; Leventis M., muzică, cor; Manoliu Dan, Manoliu Șerb., muzică; Matașă Alex., Valdiman Iacob, gimnastică; Popovici Tr., Dediu Cristof, Petrescu Mircea, Andronic Aurel, Vintea Eugen, Vintea Mihai, jocuri.

CLASA VIII. — Albu Gh., Mihailescu P., desen; Covrig N., desen, cor; Ileson Os, desen, cor, orchestră; Marinioae M., cor, gimnastică; Șnilovici L., Coman I., Chetreanu V., cor.

Se acordă mențiuni următorilor elevi din echipa de Șah: Bădăruț Razv., III; Negoiță N., Negruș D., Manoliu Viad, V; Gramarof Serg., Cirillo Adr., Covrig C., VI; Ghițescu N., Popovici Tr., VII; Faluț Avr., VIII.

Un cuvânt acum absolvenților.

Sunteți prima serie a liceului cu 8 clase după noua lege. Ați fost până acum sub aripa ocrotitoare a școlii; profesorii v'au dat și cunoștințe folositoare în cariera voastră de viitor, dar v'au strecurat și suflet din sufletul lor; v'au învățat să lăbăți munca, adevărul și dreptatea; v'au învățat să fiți cinștiți și cumințioși.

Viețea e grea și ca atare veți avea de luptat cu piedici; nu vă descurajați însă, ci cu nădejdea nestăruită în victorie, nunciți conștiincios căci nu se poate să nu ajungeți la limanul năzuințelor voastre.

Fu vă urez, din partea școlii, sănătate și izbândă.

Voi ceilalți, care mai aveți încă până veți termina școala, mergeți acum în vacanță, unii voloși că munca v'a fost înclinată de izbândă, alții amărâți că nu puteți duce părinților bucuria unui sfârșit de an.

Câte împrejurări nu vor fi contribuit poate la neizbândă voastră! Voi cântăriți cu mintea în liniște toate și cu anul ce vine luați-vă îndemnul de muncă dela început, veniți regulat la școală, răspundeți la toate chemările școlii, supuneți-vă tuturor măsurilor luate, și mergând mereu pe drumul cel drept nu se poate să nu reușiți și să spălați, astfel, amărăciunea pe care v'ați pricinit-o și vouă și părinților voștri.

Mergeți cu bine și să veniți sănătoși și voloși la munca ce va începe în Septembrie.

Și pentru ca timpul vacanței să fie îmbucimțat și cu folos vă rog să vă dați osteneala de a aduna bucăți de folclor din părțile voastre, descrieri de obiceiuri, ori diferite obiecte pentru muzeu.

Aceasta nu vă va produce cine știe ce oboseală, dar pentru comoră de gândire și simțire a neamului va fi de mare preț și veți contribui astfel să se păstreze anumite lucruri care altfel s'ar fi pierdut.

Înainte de a termina mulțumesc colegilor care și-au pus la contribuție mintea, sufletul și energia pentru progresul școlii, întreprinzând în același timp acea atmosferă de armonie atât de trebuitoare în viața unei școli.

Mulțumesc comitetului pentru tot sprijinul dat în diferite împrejurări.

Mulțumesc personalului administrativ pentru ajutorul dat în conducerea și administrarea liceului.

Mulțumesc instituțiilor, între care Fundațiilor Regale, pentru cărțile dăruite ca să fie acordate ca premii.

Mulțumesc tuturor autorităților care ne-au ajutat și încurajat, mulțumesc părinților care au răspuns întotdeauna la chemarea școlii, mulțumesc D-V. tuturor care ați onorat cu participarea această însemnată sărbătoare în viața școlii.

SĂNĂTATE!

SITUAȚIA ȘCOLARĂ A ELEVILOR LICEULUI
LA FINELE ANULUI ȘCOLAR 1935/36
(cu completările făcute după examenele din Septembrie 1936)

Clasa I-a (Prof. diriginte V. Niculescu)

Nr. crt.	E L E V I I	S i t u a ț i a	
		I u n i e	S e p t e m b r i e
1	Abramovici Zissu	corig. matematică	repetent
2	Albescu Marcel	corig. mat., franco., l. manual	"
3	Arhrescu I. Tiberiu	promovată	"
4	Barhard B. Jean	"	"
5	Blaha Gh. Raul-Friederich	"	"
6	Bricman I. David	corig. rom., mat.	promovată
7	Burdaru D. Ioan	promovată	"
8	Cahană H. I. Aron	"	"
9	Chirileanu St. Traian	"	"
10	Ciobanu V. Constantin	corig. rom., franceză	promovată
11	Ciopanu-Baroi C. Nicu	corig. română	"
12	Cojoc H. Constantin	promovată	"
13	Constantinescu I. Mircea	"	"
14	Copelovici I. Villi	"	"
15	Costăchescu I. Tr.-Eug.	corig. matematică	promovată
16	Covrig V. Cristea	promovată	"
17	Covrig. C. Nicolae	corig. matematică	promovată
18	Daniă C. Traian	promovată	"
19	Dobrescu V. Eugen	repetent studii și frecvent.	"
20	Georgescu T. Adrian	promovată	"
21	Gorgos V. Constantin	corig. română	promovată
22	Grinberg L. Sandu	" matematică	"
23	Hauschild E. Remi	promovată	"
24	Herescu M. Constantin	corig. mat. și naturale	promovată
25	Herscovici A. Iacob	promovată	"
26	Herscovici I. Simion	"	"
27	Imnescu Gh. Ștefan	corig. română, mat.	promovată
28	Iuncu Gh. Gh.	"	"

Nr. crt.	Situatia în	
	Iunie	Septembrie
29	Lazăr R. Liviu-Anastasiu	promovat
30	Mancaș N. Nicolae	"
31	Mancaș I. Ștefan	corig. română, mat.
32	Marinescu M. Ioan	repetent
33	Mateș I. Gheorghe	corig. română
34	Măsim N. Nicolai	promovat
35	Miron D. Gheorghe	corig. istorie
36	Munteanu Gh. Gh.	corig. limba română
37	Nădejde D. Scarlat	promovat
38	Nistor C. Mircea	"
39	Poli M. Eugen-C-tin	corig. matematică
40	Popovici D. Dimitrie-M.	retras
41	Popovici I. Vasile	promovat
42	Preotu St. Virgiliu	repetent stud. și frecvent.
43	Rogin I. Mihail	promovat
44	Rosman M. Aristide	repetent stud. și frecvent.
45	Rotenberg I. David	promovat
46	Satfinciu Gh. Gh.	"
47	Segal L. Norbert	repetent
48	Ștărl I. Valeriu	promovat
49	Ștecher H. Marcel	corig. caligrafie
50	Topor El. Gh. Vasile	promovat
51	Tapu V. Traian	corig. l. rom., mat.
52	Vasilin T. Vlad	promovat
53	Vecșler C. Horațiu	corig. matematică
54	Vicol I. Aurel	eliminat
55	Zamă C. Emil	promovat
56	Zeilcovici B. Solomon	corig. l. rom., franceză corig. română și geogr.

Clasa II-a (Prof. diriginte Pr. V. Vasiliu)

1	Balan Eduard	repetent	
2	Berall Marcel	promovat	
3	Bercu Albert	corig. română	promovat
4	Bolian Nubăș	" matematică	"
5	Bordeliannu Gh.	repetent studii și frecv.	
6	Brașoveanu P. Vasile	corig. geografie, matem.	promovat
7	Butnaru P. Mircea	promovat	
8	Costanținescu Gheorghe	corig. română	promovat
9	Covrig C. Const.	" istorie	"

Nr. crt.	Situatia în	
	Iunie	Septembrie
10	David Gh. Ștefan	promovat
11	Dăniță Gheorghe	"
12	Dediu D. Ion	corig. română, istorie
13	Duculescu F. Mihai	promovat
14	Filipscohn S. Filip	repetent
15	Găină Florin	promovat
16	Gervescu Neculai	corig. română, matematică
17	Grescenco Neculai	"
18	Haiden Gh.	promovat
19	Keșiștan Bedros	repetent
20	Lazăr Mircea-D-tru	promovat
21	Leibovici Matei	"
22	Leventis Trășivulo	"
23	Lubienichi Gh. Iulius	"
24	Luca I. Mircea-Ioan	"
25	Marovici Martin	"
26	Martin D. D-tru	repetent
27	Matei I. D-tru	"
28	Măcărescu Gh. Gh.	promovat
29	Mendel Aristide	"
30	Mendel Haim-Samuel	corig. română, istorie
31	Negrea Mihai	" matematică
32	Negrescu Voina	promovat
33	Nicuță Mihai	corig. matematică
34	Nuțu Eugen	repetent stud. și frecvent.
35	Papadane Aurelian	repetent
36	Piso E. Eugen	retras
37	Podhorodetchi Em-Mihai	corig. rom., mat., muzică
38	Popovici I. Lucian	corig. ist., matematică
39	Roiu L. Mircea	promovat
40	Romanescu Al. Gheorghe	retras
41	Rotenberg I. Rachmil	promovat
42	Șmilovici A. Nisel	promovat
43	Strumingher S. Moisă-Iosub	corig. română, geografie
44	Tărăță Gr. Constantin	" matematică
45	Tomescu R. Emil	repetent
46	Ușerovici M. Bernard	retras
47	Vainștain I. Sorin-Paul	promovat
48	Vaintraub L. Aristide	"
49	Vasiliu Gr. Constantin	corig. istorie, matematică

Nr.	E L E V I I	S i t u a ț i a i n	
		I u n i e	Septembrie
50	Vasilin D. Ioan	corig. matematică	promovat
51	Vasilin V. Paul	promovat	
52	Vasăi V. Vasile	"	
53	Vicol D. Alexandru	corig. română, matematică	promovat
54	Zagăr M. Leizer	repetent	
55	Zalman L. Aron	promovat	
56	Zvarici I. Constantin	"	
57	Renert M. Lucian	"	
Clasa III-a (Prof. diriginte V. Chirilescu)			
1	A Cărtinei N. Gheorghe	promovat	
2	A Ilincăi I. Ioan	"	
3	A Paclitei Ch. Gheorghe	repetent studii și frecvent.	
4	Bădărău Em. Răsvan	promovat	
5	Beral Ch. Lazăr	"	
6	Bombiger I. Teofil	"	
7	Caft D. Friedrich	corig. latină, fizică, desen	promovat
8	Colbeci S. Georgel	promovat	
9	Copeli S. Isaac	corig. ist., geogr., muzică	promovat
10	Covrig V. Gheorghe	promovat	
11	Covrig V. Ioan	"	
12	Crețu D. Teodor	repetent	
13	Crețu N. Constantin	repetent studii și frecv.	
14	David Gh. Ionel	promovatt	
15	Dumbrăveanu V. Gh.	corigent istorie	promovat
15	Farchas I. Vasile	repetent	
17	Făinaru B. Schmil-lancu	corig. matematică, fizică	promovat
18	Făinaru I. Silviu	promovatt	
19	Georgescu I. Gh. Mircea	corig. matematică, fizică	promovat
20	Gheorghiu P. Dumitru	promovat	
21	Glasberg B. Loius	"	
22	Gotesman P. Maier	repetent	
23	Grigoroșanu Gr. Augustin	corig. franceză, matem.	promovat
24	Gutman M. Max	repetent studii și frecv.	
25	Herscovici H. Litman	corig. rom., fizico-chimice	promovat
26	Honcu Al. Paul	repetent studii și frecv.	
27	Iltimoate N. Neculai	promovat	
28	Iosefovici C. Ioan	repetent studii și frecv.	
29	Istrate I. Gheorghe	promovat	
30	Kampel S. Iosef Eduard	repetent	

Nr. crt.	E L E V I I	S i t u a ț i a i n	
		I u n i e	Septembrie
31	Lauter M. Jean		
32	Leventis D. Gheorghe	corigent franceză	promovat
33	Leibenzon B. Villi	promovat	
34	Marcovici M. Abram	corig. geogr., matematică	promovat
35	Merăuță C. Constantin	repetent	
36	Moranu D. Ștefan	corig. franceză, desen	promovat
37	Munteanu Gh. Ion	" fizică	"
38	Panaiteșcu Gh. Traian	" matematică	"
39	Petrescu C. Benoni	" istorie	"
40	Piso Em. Nicolae	repetent studii și frecv.	
41	Popovici Gh. Aristide	"	
42	Popovici I. Virgil	corigent matematică	promovat
43	Preotu Șt. Pavel	" latină	"
44	Purice I. Simion	promovat	
45	Romascanu D. Filip	"	
46	Roman D. Ignat	"	
47	Schaphira H. Solo	"	
48	Stoian Gh. Neculai	repetent studii și frecv.	
49	Surei I. Morit	repetent	
50	Ștefanovici P. Mihal	corig. ist., matem., muzică	promovat
51	Țancu Gh. Leonida	promovat	
52	Vaintraub I. Leon	"	
53	Velea I. Neculai	"	
54	Vintea N. Constantin	corig. română, franceză	promovat
55	Sterdinschi D. Dumitru	promovat	
Clasa IV-a (Prof. diriginte I. Gh. Vasilco)			
1	Avram I. Avram	corig. fr., desen, I. man.	promovat
2	Beral D. Lazăr	" matematică	"
3	Bors N. Ioan-Savel	promovat	
4	Catz L. Hari	corig. matematică, naturale	promovat
5	Catz D. Leon	" geografie, desen	"
6	Catz L. Moisiă	repetent	
7	Cilger M. Israil	corig. geogr., matematică	promovat
8	Cohn A. Carol	" matematică	"
9	C-tinescu I. Dragoș-Petre	" franceză	"
10	Constantinescu V. Emil	promovat	
11	Constantiniu N. Constantin	"	
12	Corneti D. Ioan	corig. română	promovat

Nr. crt.	E L E V I I	S i t u a t i a i n	
		I u n i e	S e p t e m b r i e
13	David Șmil Iancu	promovat	
14	Duflu Gh. Gheorghe	coriğ. fr., mat., desen	promovat
15	Farchaș I. Tiberiu	repetent	
16	Femenghel M. Zigmăr	corigent l. română	promovat
17	Fetcu I. Ioan	promovat	
18	Fischer B. Iosef	coriğ. fr., mat., muzică	promovat
19	Freler I. Bernard	promovat	
20	Georgescu I. Radu-Mihail	corigent matematică	promovat
21	Haiden Gh. Virgil	promovat	
22	Iftimiei C. Constantin	corigent matematică	promovat
23	Ilieșcu I. Iancu	promovat	
24	Lăzărescu S. Alexandru	coriğ. l. rom., matematică	promovat
25	Leibovici L. Avram	coriğ. l. rom., latină	„
26	Lindeman A. Herbert	promovat	
27	Lubienichi Gh. Alf. C-tin	corigent matematică	promovat
28	Măcărescu Gh. Vasile	promovat	
29	Mihalache C. Constantin	coriğ. istorie, geografie	promovat
30	Moraru D. Laurențiu	repetent	
31	Moza N. Nicolae	eliminat	
32	Munteanu V. Vasile	repetent	
33	Nastasă V. Vasile	„	
34	Nica N. Gavril	„	
35	Niculescu Al. Mircea Alex.	coriğ. franceza, matem.	repetent
36	O-rășanu S. Virgil	repetent studii și frece.	
37	Popa-Soțir Gh. Constantin	promovat	
38	Platon G. Gheorghe	coriğ. fr., mat., muzică	promovat
39	Poli V. Ioan Gheorghe	„	„
40	Poli Sp. Mihail	promovat	
41	Popescu I. Florian	eliminat	
42	Popovici I. Florin-Ioan	repetent studii și frece.	
43	Rogin I. Ilie	promovat	
44	Soroceanu V. Dimitrie	„	
45	Stocher V. Petru-Victor	„	
46	Sulcher I. Aurel	„	
47	Tausingher S. Jean	coriğ. latină, matematică	promovat
48	Teodorescu B. Virgil	eliminat	
49	Todiriță zis Păunaș V. D.	promovat	
50	Trifan Gh. Sandu	eliminat	
51	Văideanu I. Constantin	„	
52	Velsman N. Bernhard	promovat	

Nr. crt.	E L E V I I	S i t u a t i a i n	
		I u n i e	S e p t e m b r i e
53	Vrânceanu C. Gheorghe	coriğ. geografie, matem.	promovat
54	Zgherea Gh. Anatole	promovat	
Clasa V-a (Prof. diriginte N. Pascu)			
1	Argintoianu V. L.-Anghel	retras	
2	Argintoianu V. Valeriu N.	„	
3	Arteni Sp. Mircea	promovat	
4	Bombiger I. Aurel	repetent	
5	Botezatu I. Ioan	„	
6	Buleu V. Traian	promovat	
7	Burduija Gh. Gheorghe	coriğ. franceză, matematică	promovat
8	Calapăr D. Gheorghe	„	„
9	Carpan I. Vasile	promovat	
10	Chupercă M. Miha-Mihail	repetent	
11	Davidovici Fr. Solo	corigent l. latină	promovat
12	Făhăriu B. Moisă-Lupu	repetent	
13	Feinștein A. Nelu	promovat	
14	Ghelase A. Vasile	„	
15	Gheorghiu I. Mircea D-tru	corigent matematică	promovat
16	Ghișescu V. Vasile	promovat	
17	Grămescu I. Clement	coriğ. mat., fizico-chimie	promovat
18	Grimberg L. Jean	„	„
19	Hercovici H. Bercu	corigent latină	„
20	Imbru C. Octavian	repetent	
21	Iov V. Corneliu	coriğ. latină, fiz.-chim., des.	promovat
22	Labău M. Aurel	eliminat	
23	Lapteș M. Ioan	coriğ. franceză, mat.	promovat
24	Lecca N. Teodor	promovat	
25	Lindenstein I. Bercu	repetent	
26	Manolin C. Viad	promovat	
27	Mihaliescu C. Gheorghe	coriğ. germană, matematică	promovat
28	Moscovici Fr. Emanoil	repetent studii și frece.	
29	Năbooc C. Grigore	coriğ. fizico-chimie	promovat
30	Negoitță Gh. Nicolae	promovat	
31	Negru T. Gheorghe	retras	
32	Negrus N. Dimitrie	coriğ. latină, franceză	promovat
33	Nifescu S. Tiberiu Jean	retras	
34	Oțeanu S. Mircea	coriğ. franceză-istorie	promovat
35	Pisam L. Alexandru	repetent	
36	Piso F. Emilian	coriğ. matem., fiz.-chimie	promovat

Nr. crt.	E L E V I I		Situația în
	Iunie	Septembrie	
37	Popa I. Mihai	corig. matematică	promovat
38	Roșu M. Theodor	repetent	repetent
39	Rotenberg I. Ionas	amănat	
40	Segal M. Dov	eliminat	
41	Segal L. Mișu	promovat	
42	Stavăr Ch. Ionel	corig. română, fiz.-chimice	promovat
43	Timofte I. Dumitru	retras	
44	Țaranu V. Gheorghe	corig. română, istorie	promovat
45	Veisman H. Avram David	promovat	
46	Verdeanu C. Aurel	corig. franceză, matematică	abs. repetent
Clasa VI-a (Prof. diriginte N. Borș)			
1	Apetroaie L. Ioan	corig. l. română	promovat
2	Borș N. Gheorghe	promovat	
3	Brașoveanu I. Gheorghe	"	
4	Buiu E. Benoni	repetent	
5	Căciuleanu Al. Constantin	corig. l. română	promovat
6	Catalasu Șt. Petru	promovat	
7	Cirilo A. Adrian	"	
8	Colocariu C. Gheorghe	repetent	
9	Covrig N. Constantin	promovat	
10	Covrig V. Vasile	"	
11	Cramanov I. Sergiu	"	
12	Cristescu M. Cristea	retras	
13	Făiharu I. Marcel	promovat	
14	Faihel I. Aizic	"	
15	Fischer H. Josef	"	
16	Furtună I. Aurel	retras	
17	Gavrilescu M. Gheorghe	corig. latină, franceză	promovat
18	Grigoraș Th. Neculai	promovat	
19	Grințescu A. Alexandru	corigent l. română	promovat
20	Grințescu T. Gheorghe	promovat	
21	Hanganu V. Gheorghe	retras	
22	Hascalovici R. Leon	repetent	
23	Iuster S. David	promovat	
24	Iitariu I. Ioan	retras	
25	Luca I. Alexandru	promovat	
26	Matei V. Mihai	retras	
27	Mandru C. Constantin	promovat	

Nr. crt.	E L E V I I		Situația în
	Iunie	Septembrie	
28	Mazarini Gh. Emil	corig. franceză, fiz.-chimice	repetent
59	Miron C. Ioan	corig. franceză	promovat
30	Moscovici M. Peret	decedat	
31	Negrus Neculai	repetent studii și frecvent.	
32	Niță C. Vasile	retras	
33	Presacaru G. C-tin	repetent	
34	Rotenberg Leon	promovat	
35	Solomon Emil	retras	
36	Sotir Gh. Papa Sotir	corigent română, latină	promovat
37	Teodorescu C. C-tin	promovat	
38	Trihan I. Mihai	repetent	
39	Ușerovici M. Gustavian	"	
40	Versescu Ștefan	promovat	
41	Priscopie Ion	corigent română, franceză	promovat
Cl. VII-a (Prof. diriginte V. Savina)			
Secția literară			
1	Andronic Aurel	promovat	
2	Barhad Bernhard	"	
3	Dăscălescu Alex.	"	
4	Dumitriu Teodor	corigent latină	promovat
5	Ganciu Neculai	promovat	
6	Gheorghiasa Radu-Călin	"	
1	Ghițescu Neculai	"	
8	Herșcovici David	eliminat	
9	Iacoboaia Ștefan	corig. latină, română	promovat
10	Manoliu Șerban	promovat	
11	Matasă Alexandru	retras	
12	Negru Leiba	"	
13	Podoleanu Mihai	promovat	
14	Popovici C. Gh.	corig. română, latină	promovat
15	Popovici V. Traian	promovat	
16	Rozențveig Dorel	amănat	
17	Silvestru Eremia	promovat	
18	Tărălungă Vasile	corig. română, germ.	promovat
19	Vasilescu Mircea	retras	
20	Văldoianu Mihai	retras	

Nr. crt.	Situatia in		
	Iunie	Septembrie	
E L E V I I			
Secția stințifică			
21	Badaoi Elias	amănat	repetent
22	Capșa Eugen	retras	
23	Constantinescu Traian	"	
24	Covaici G. Constantin	"	
25	Dediu V. Cristofor	corig. matem. fiz.-chimice	promovat
26	Gagu I. Constantin	promovat	
27	Herscovici E. Solomon	"	
28	Ivascu Gh. C-tin	"	
29	Leventis Mihai	corig. română, germ.	promovat
30	Manolii C. Dan	promovat	
31	Moga V. D-tiu	retras	
32	Negru T. Eugen	"	
33	Petrescu Mircea	corig. matematică	abs. repetent
34	Valdman Iacob	"	promovat
35	Vicol Pavel	promovat	
36	Vintea N. Eugen	corig. română, franc.	repetent
37	Vintea Mihai	promovat	
Clasa VIII-a (Prof. diriginte Al. Grigorevici)			
Secția literară			
1	Abramovici Lazăr	promovat	
2	Abu Emanoil	corig. franceză	promovat
3	Bandel B. H. Șulem	promovat	
4	Brașoveanu Vasile	repetent	
5	Baium Șulem	corig. istorie, naturale	promovat
6	Cafl Iosef	promovat	
7	Cheteanu Vasile	corig. română	promovat
8	Chirileanu Decebal	promovat	
9	Covrig Neculai	promovat	
10	Ghenadescu Neculai	"	
11	Grimberg Iancu	"	
12	Grimberg Martin	retras	
13	Hascalovici H.	promovat	
14	Herghelegiu Aurel	corig. română, natur.	promovat
15	Iacob Simon	promovat	
16	Ilesohn Oslas	"	
17	Langmantel Șulem	corig. română, franc.	promovat

Nr. crt.	Situatia in		
	Iunie	Septembrie	
E L E V I I			
Secția stințifică			
18	Manceș Mihai	corig. română	promovat
19	Marinoae M.	"	"
20	Veinberg Fr.	"	natur. repetent
Secția stințifică			
21	Albu Gh.	promovat	
22	Berall Israel	retras	
23	Coman Ion	corig. română, matem.	promovat
24	Crețu N. C-tin	retras	
25	Faluț Avram	corig. rom. franc. desen	repetent
26	Lazaride N. Gh.	promovat	
27	Mihaliescu Paul	"	
28	Roller Isac	decedat	
29	Smliovici Leon	promovat	

**SITUAȚIA GENERALĂ NUMERICĂ
a elevilor liceului, după examenele din Septembrie**

E L E V I I	C l a s e l e								Total
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Inscriși	56	57	55	54	46	41	37	29	375
Retrași	1	3	—	—	5	7	7	3	26
Eliminați	1	—	—	5	2	—	1	—	9
Transferați	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Morți	—	—	—	—	—	18	18	14	2
Promovați direct	29	25	24	19	12	18	18	14	159
" prin corig.	18	14	17	20	17	7	7	8	108
Repetenți	7	15	14	10	10	8	4	3	71
Plata-Neamț Județul Neamț									274
Alte județe									74
									27
Români									255
Evrei									110
Alte naționalități									10
Proprietari									1
Agricultori									34
Industriași									15
Meseriași									26
Comercianți									85
Funcționari publici									103
Prof., preoți, învăț.									51
Militari									25
Avocați, medici									22
Alte ocupații									13
Ortani									—

Rezultatul examenului de admitere în clasa I-a,

ținut în sesiunea Iunie 1936

Alexandrescu I. Gr. 4.00—respins; Andriescu Ion 5.66, Balan C. Mircea 6.66, Bălașă I. Neculai 6.33, Butnaru Corneliu 9.00, Cahane I. Aron 5.33, Cați M. Ghidali 6.33, Cați H. Rudi 7.33—admiși; Cheric Constantin 4.66—respins; Chiurariu Octavian 8.33—admis; Ciobanu Vasile 2.66—respins; Chirea V. Emilian 6.00, Cohn Simon 7.66, Constantinescu G. C. tin 8.00—admiși; Corță Gheorghe 4.66—respins; Cosma I. Ion 6.00, Crețulescu A. Corneliu 8.00, Davidovici D. Israel 6.00, Diaconescu I. Ion 8.33, Fluture Virgil 7.33, Gavrilescu N. Ionel 8.66, Gervescu V. Ion 6.66, Grigoriu Mihai 6.00, Grunstein Beno 7.00, Gutman Lupu 5.66, Waywara W. Camillo 7.66, Hoga Gr. Vasile 5.66, Horovîț Solomon 7.00, Ionaru Gh. Mircea 8.66, Ithma C. Nicolai 7.66—admiși; Iliescu Ioan 4.66—respins; Ionescu Neculai 7.00, Ivascu Petru 6.33, Ionescu C. Artemidor 6.00, Lăcătușu Mircea 6.00, Lascarache E. Petru 8.66, Lindemann Curt 6.33. Livezeanu Adrian 7.33, Manea C. Mircea 6.00, Mănescu Gh. Gheorghe 7.66, Mănescu C. Octav 8.33, Mironescu C. Dumitru 7.33, Modoranu Vasile 6.66, Monac Gheorghe 6.00, Nalboc T. Tiberiu 9.00, Neculai N. Traian 6.66—admiși; Oancea Gheorghe 4.33—respins; Pălărieru Levi 5.00, Pascariu T. Dumitru 5.33, Pavel Gh. Octavian 7.33, Petrescu C. Ioan 5.33, Platon Gheorghe 6.66, Pușcasu Gr. Adrian 5.00, Revent C. Vasile 8.66, Roman C. Constantin 7.33, Săndulescu O. Gheorghe 6.00, Șapse Alfred 6.66, Scripcaru V. S.-Marcel 9.00—admiși; Solomon Moise 4.66—respins; Stanciu Dumitru 6.00, Schwartz L. Viorel 7.00, Timofte I. Constantin 8.00, Țenea I. Gabriel 7.33, Ternar B. Leivi 6.66, Țiescu Bogdan 8.33—admiși; Ungureanu C. Corneliu 4.33—respins; Ușerovici Morîț 7.66, Varlan Aurel 5.33, Zenembizis G. Ion 9.00—admiși.

Rezultatul examenului de admitere în clasa I-a,

ținut în sesiunea Septembrie 1936

Andreescu Gh. 6.33, Andreescu I. I. 6.00, Bălașă I. Neculai 8.00, Balmuși Aurel 5.00—admiși; Botez Alexandru 3.66—respins; Cați Ghidali 7.00—admis; Cheric Const. 4.66—respins; Chirea Emilian 6.33, Marcu A. Crăciun 5.66, Crețu I. D-tru 6.33, Diaconescu I. Petru 6.66—admiși; Donciu D. D-tru 4.00—respins; Enzer Marcel 5.00, Grigoriu Mihai 7.66, Gutmann Lupu 7.00, Iliescu A. Ion 5.00, Lăcătușu Mircea 6.33, Mareș V. Gh. 7.33—

admiși; Matasaru Eugen 4.00—respins; Meruță Victor 6.33, Munteanu V. Gh. 7.00—admiși; Cancea Gheorghe 4.66—respins; Osoianu P. Const. 9.00, Păltăneru Levi 7.33, Popescu M. Gh. 5.33, Purice Mihal 6.33, Solomon Moisi 5.33, Stanciu Dumitru 6.00—admiși; Șentea I. C-tin 4.00—respins; Teofănescu Gh. Nicolai 6.00, Toader V. Gh. 7.00, Țaranu V. D-tru 6.33—admiși; Varlan Aurel 4.66, Voican Mihal 3.66—respins.

Situația g-lă numerică a examenului de admitere în cl. I-a.

SESIUNEA	Clasa	Prezențați	Reușiți	Respinsi
Iunie 1936	I	69	61	8
Septembrie 1936	I	34	26	8

TABLOU COMPARATIV

al examenului de admitere în cl. I (Iunie și Septembrie 1936)

(Examen teoretic și psihologic)

Reușiți	Respinsi	Media dela examen. admitere (teoretic)	EXAMENUL PSIHOLOGIC										
			Asupra inteligenții				Asupra gândirii						
			Foarte intelig.	Intelig.	Normali	Medioci	Foarte medioci	Foarte repede	Repede	Normal	Incet	Foarte incet	
15	—	5—5,66	3	1	3	5	3	2	2	1	4	6	4
32	—	6—6,66	8	9	5	8	2	3	3	4	7	10	8
23	—	7—7,66	13	5	2	3	—	4	2	3	6	6	8
12	—	8—8,66	4	4	4	—	—	—	—	—	3	5	6
5	—	9,—	4	1	—	—	—	—	—	—	2	2	1
16	—	sub 5	1	1	5	4	5	—	—	1	1	9	5

Rezultatul examenului de admitere în clasa V-a.

ținut în sesiunea Iunie 1936

Aanței Virgil 3.60—respins; Constantinescu Emil 8.45, Constantiniu N. C. 7.50—admiși; Ceusescu Gh. 4.80—respins; Crețu C. D-tru 6.00—admiși; Crișan Mihal 3.20—respins; David Iancu 6.45, Feibel Willif 6.05—admiși; Feldman Aron 5.45—res-

pins; Fetcu Ion 6.60, Fraier Bernard 7.30, Haiden Gheorghe 6.10, Iliescu Iancu 6.00, Lindeman Herbert 6.30—admiși; Luzer Avram 5.20—respins; Măcărescu Gh. V. 8.20, Manoliu Dan 6.10—admiși; Mărăgăritescu Victor 5.35, Meruță C. Nec. 4.35, Michelsohn Albert 4.65, Negoiță G. Aureliu 3.75—respins; Păpăsoțir Const. 6.35—admiși; Pasat Ilie 5.30—respins; Poi Mihal 6.50—admiși; Popescu I. Florin 5.05—respins; Schechter David 6.00—admiși; Soceanu Eugen 5.45—respins; Socceanu Din. 8.00, Stocher P. Victor 7.65, Sulciner Aurel 6.80, Todiriță P. D-tru 7.05, Weissman S. Bernard 6.90, Zgherea Anatolie 7.85—admiși.

Rezultatul examenului de admitere în clasa V-a.

ținut în sesiunea Septembrie 1936

Aanței Virgil 4.30—respins; Beral Lazăr 6.20, Borș N. Ion 6.80, Cați Hari 6.50, Cați Leon 6.10, Ceausescu Gheorghe 6.00, Cligher Israel 6.20, Constantinescu Dragoș 6.05, Corneli Ion 6.75—admiși; Crișan Mihal 4.45, Dimitriu C. Ioan 4.60—respins; Dușu M. Gheorghe 6.00, Feldman Aron 6.05, Fernengel Zigmăr 6.55—admiși; Herghelegiu Virgil 4.65—respins; Iacob Victor 6.00, Lăzărescu Alex. 6.60, Lubienci G. Const. 6.60—admiși; Luzer A. Halm 5.05, Mărgăritescu Victor 4.05, Meruță Nicolai 4.90, Michelzohn Albert 5.00—respins; Mihalache Const. 6.30—admiși; Onofrei G. Gheorghe 4.70—respins; Pasat Ilie 6.10—admiși; Platon M. Gheorghe 5.30, Poi V. Gheorghe 5.10—respins; Popescu I. Florin 6.05—admiși; Negoiță Aureliu 4.20—respins; Soceanu Eugen 7.00, Tausinger Jean 6.10, Vrâncănu Gheorghe 6.20—admiși; Fischer I. 4.75, Georgescu R. M. 5.30, Berea Gh. 4.90—respins.

Situația g-lă numerică a examenului de admitere în cl. V-a.

SESIUNEA	Clasa	Prezențați	Reușiți	Respinsi
Iunie 1936	V	33	21	12
Septembrie 1936	V	35	21	14

SITUAȚIA EXAMENELOR PARTICULARE

Comisia

Nr. crt.	Profesorii	Obiectul la care au examinat	
		Iunie	Septembrie
1	Pr. V. Vasiliu	Religia I—VIII	
2	V. Savin	Romana IV—VIII	
3	I. Gh. Vasilco	I—III	
4	V. Ghiteșcu	Latină V—VIII, Elna VII—VIII	
5	H. Mihaliescu	Latină III, IV	
6	Aurora Andrei	Franceza I—VIII	
7	L. D. Roic	Germana V—VIII	
8	V. Chiriteșcu	Filosofie VI—VII, drept IV, VII, VIII	
9	Al. Grigorovici	Istoria I—VIII	
10	P. Popovici	Geografia I—VIII	
11	N. Bors	Fizico-chim. III—VIII	
12	I. Tăzlaşanu	St. Naturale I—VIII	
13	N. Pascu	Matematica I—VIII	
14	A. Chirilo	Muzica I—VII	
15	Gh. Gheorghiu	Gimnastica I—VIII	
16	V. Niculescu	Caligrafie I, II, desen I—VIII	

Elevii particulari

Nr. crt.	ELEVII	Situația în	
		Iunie	Septembrie
Clasa I-a			
1	Brașoveanu P. Petru	corigent naturale	promovat
2	Jinga S. Gheorghie	promovat	promovat
3	Paveșescu Gheorghie	corigent română	promovat
4	Pomeanu Constantin	neprezentat	
5	Vexler Horațiu	promovat	
Clasa II-a			
1	Hogea Neculai		promovat
2	Romanescu Gh.	"	"
3	Tomescu Vasile		retras

Nr. crt.	ELEVII	Situația în	
		Iunie	Septembrie
Clasa III-a			
1	Petrut Ion	neprezentat	retras
2	Tanase Constantin	corig. geografie	promovat
3	Vasile Gheorghie		
Clasa IV-a			
1	Balugescu C. C.	repetent	
2	Cretu G. Dumitru	promovat	
3	Marian Neculai	"	retras
4	Penescu Virgil		
5	Valdeanu Constantin		
6	Asmarandel Gh.		
7	Bereu Gh.	promovat	"
Clasa V-a			
1	Arghirescu Constantin	neprezentat	promovat
2	Bacu Constantin	neprezentat	
3	Castan Val.	"	
4	Dimitrescu Alexandru	"	
5	Groapă Ștefan	"	
6	Manole Alexandru	"	
7	Salomia Gheorghie	"	retras
8	Trihan Ion	repetent	"
9	Negru T. Gh.	corig. germană	promovat
10	Berall Avram	" română	"
11	Argintoianu Lucian	"	
12	Argintoianu Valeriu	repetent	
13	Segall Dov	"	
14	Nițescu Tiberiu	"	retras
15	Dăscălescu Neculai	"	
Clasa VI-a			
1	Escu Gheorghie	neprezentat	
2	Ferester Albert	corig. latină, matemat.	promovat
3	Ionescu Gh. Ion	neprezentat	
4	Jitaru Ion	repetent	

Nr. crt.	E L E V I I	S i t u a t i a i n	
		I u n i e	S e p t e m b r i e
Clasa VII-a			
1	Moga Dumitru		retras
2	Negru Eugen		repetent
3	Negru Leiba		promovat
4	Marinescu Eugen	promovat	retras
5	Fehngold Carol	corig. germ., matem.	promovat
6	Herșovici David		promovat
Clasa VIII-a			
1	Crețu N. Crețu	corig. franc, naturale	promovat
2	Grimberg Martin	„ germană	„

Situația generală numerică a elevilor particulari

(sesiunea Mai, Iunie, Septembrie 1936).

E L E V I I	C L A S E L E								Total
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Inscriși	5	3	3	7	15	4	6	2	45
Promovați direct	2	2	—	1	1	—	2	—	10
„ prin corigență	2	—	1	—	3	1	1	2	10
Repetenți	—	—	—	1	3	1	1	—	6
Retrași, ne reprezentati	1	1	2	3	8	2	2	—	19

Total promovați 20, din care 13 Români, 7 Evrei.

Examele de diferență (n'au fost).

REZULTATUL EXAMENULUI DE BACALAUREAT

Sesiunea Iunie 1936

Nr. crt.	Candidații admiși la examenul de bacalaureat	Nota
1	Abramovici H. Lazăr	6,00
2	Albu N. Gh.	7,00
3	Carl A. Iosel	6,30
4	Christeanu Decebal	7,30
5	Covrig V. Neculai	6,00
6	Ghenadescu Neculai	6,80
7	Grimberg Iancu	6,30
8	Hascuțovici Heinrich	6,00
9	Ilieșchin Oslas	6,00
10	Lazaride Cheorghe	7,60

Sesiunea Septembrie 1936

1	Albu Em. Emanoil	6,00
2	Bandel Șulem	6,00
3	Carligeanu Saul	6,20
4	Coman Ion	6,00
5	Crețu N. C-tin	7,50
6	Herghelegiu Aurel	6,00
7	Mancas Mihai	6,50
8	Mihaltescu Paul	7,30
9	Opaschi Eduard	6,00

Reușiți total 19; Români 12, Evrei 7.

CUPRINSUL

PARTEA I-a

	Pag.
Constanța Turcu : Anuarul în slujba cunoașterii regiunii	3-6
Prof. I. Stamboescu : Mihal Stamatîn	11-12
I. V. Luca : Pe vremea lui M. Stamatîn la Universitatea din Iași	13-15
V. Ciurea : Profesorul M. Stamatîn	16-19
V. Ghîtescu : M. Stamatîn — directorul	20-24
I. Tăzlăuanu : M. Stamatîn — omul de știință (cu o fotografie a dispărutului, o fotografie după basorelieful executat de sculptorul Onofrei și două fotografii din laboratorul de botanică — acestea din urmă procurate de către d-l doctor I. Stamatîn).	25-48
Radu Vulpe : Descoperirile arheologice dela Izvoare (Neamț), (cu 4 planșe)	49-53
I. D. Ștefănescu : Comoara de artă dela Văleni (Neamț), (cu 4 planșe)	54-74
G. Galinescu : Cătecele munților noștri	75-87
Pr. C. Matasă : Sate, Biserici și Boleri la 1428 în județul Neamț	88-97
Victor Andrei : Climatologia Moldovei Subcarpatice	98-111
Har. Mihailescu : Note în legătură cu opera lui I. Creangă	112-120

	<u>Pag.</u>
Constanța Turcu :	
Curtea domnească din târgul Pietrii (cu 2 planșe)	121-128
Gh. Ungureanu :	
Din trecutul județului Neamț	129-140
Victor Taranu :	
Cărticica monahului Ioanichie	141-144
C. A. Stoide :	
Documente și regeste nemțene de la Dabîlja Vodă	145-181

PARTEA II-a

183-23

Partea oficială — cuprinzând toată activitatea școlară pe anul
expirat 1935-36.

- D. HOGEA : Contribuție la un istoric al mănăstirii Durău (cu o vedere a mănăstirii)
- F. GHEORGHEASA : Urme de rotacism pe Valea Bistriței și două legende necunoscute despre Ștefan cel Mare
- IOACHIM BOTEZ : Casa cu oleandri
- GEORGE JIVARCA : Două scrisori inedite (a lui Emil Costinescu și Al. Odobescu — cu un facsimil al scrisorii lui Costinescu)
- GIL. UNGUREANU : Fabrica de hârtie a lui Gh. Asachi dela Petrodava
- AL. GRIGOROVICI : Expedițiile Regelui Sobieski în Moldova și ținutul Neamțului (cu o vedere actuală a Cetății
- M. COLOCARU : Perspectivile arheologice preistorice în județul Neamț.
- GIL. UNGUREANU : Mănăstirea Pionul sau Schitul Hangul și ruinele palatului cneșilor Cantacuzini (cu două vederi actuale)
- G. A. STOIDE : Mănăstirea Runcu
- Preot G. MATYASA : Vânătorii Pietrii.
- CONSTANTIN TURCU : Biblioteca liceului din Piatra-Neamț (cu un istoric al bibliotecilor mai vechi).

Anuarul pe 1934-35

(In memoria profesorului Ion Negre)

- CONSTANTIN TURCU : In memoria profesorului Ion Negre (1844—1906), cu publicarea unui fragment autobiografic (cu o fotografie)
- HADU VULPE : Cercetări arheologice recente în ținutul Neamț (Horodiștea) cu 4 plănușe
- G. A. STOIDE : Știri nouă despre mănăstirea Runcu.
- VICTOR ANDREI : Evoluția teritorială a vechiului ținut Neamț (cu 3 hărți : două vechi și una nouă)
- ILAR. MIHAILESCU : Cuvinte și expresii care se nasc și mor
- D. HOGEA : I. L. Caragiale la Piatra-Neamț
- Preot C. MATYASA : Ținutul Neamț cu 100 ani în urmă
- AL. GRIGOROVICI : O vizită domnească la Piatra-Neamț în 1866
- P. GHEORGHEASA : Hramurile în cultivarea și păstrarea unității credinței și a neamului
- V. GHITTESCU : Contribuție nouă la istoricul lico. „Petru-Rares”
- G. A. STOIDE și
CONSTANTIN TURCU : Documente și regeste din ținutul Neamț (secolul al XVII-lea).